

Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini

Golenko, Dejana

Doctoral thesis / Disertacija

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:667460>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZADRU
POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
DRUŠTVO ZNANJA I PRIJENOS INFORMACIJA

Dejana Golenko

**MODEL INTRAKURIKULARNOG PRISTUPA
INFORMACIJSKOJ PISMENOSTI NA
VISOKOŠKOLSKOJ RAZINI U PODRUČJU
PRAVA**

Doktorski rad

Zadar, 2016.

SVEUČILIŠTE U ZADRU
POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
DRUŠTVO ZNANJA I PRIJENOS INFORMACIJA

Dejana Golenko

**MODEL INTRAKURIKULARNOG PRISTUPA
INFORMACIJSKOJ PISMENOSTI NA
VISOKOŠKOLSKOJ RAZINI U PODRUČJU
PRAVA**

Doktorski rad

Mentorica

Izv. prof. dr. sc. Polona Vilar

Komentorica

Izv. prof. dr. sc. Ivanka Stričević

Zadar, 2016.

SVEUČILIŠTE U ZADRU

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

I. Autor i studij

Ime i prezime: Dejana Golenko

Naziv studijskog programa: Poslijediplomski sveučilišni studij Društvo znanja i prijenos informacija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Polona Vilar

Komentorica: izv. prof. dr. sc. Ivanka Stričević

Datum obrane: 8. travnja 2016. godine

Znanstveno područje i polje u kojem je postignut doktorat znanosti: Društvene znanosti / Informacijske i komunikacijske znanosti

II. Doktorski rad

Naslov: Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava

UDK oznaka: 004:374

Broj stranica: 305

Broj slika/grafičkih prikaza/tablica: 32 tablice i 3 slike

Broj bilježaka: 469

Broj korištenih bibliografskih jedinica i izvora: 154

Broj priloga: 1

Jezik rada: hrvatski

III. Stručna povjerenstva

Stručno povjerenstvo za ocjenu doktorskog rada:

1. prof. dr. sc. Srećko Jelušić, predsjednik
2. izv. prof. dr. sc. Polona Vilar, članica
3. prof. dr. sc. Edita Čulinović-Herc, članica

Stručno povjerenstvo za obranu doktorskog rada:

1. doc. dr. sc. Jadranka Stojanovski, predsjednica
2. izv. prof. dr. sc. Polona Vilar, članica
3. prof. dr. sc. Edita Čulinović-Herc, članica

UNIVERSITY OF ZADAR
BASIC DOCUMENTATION CARD

I. Author and Study

Name and Surname: Dejana Golenko

Name of the Study Programme: Postgraduate doctoral study Knowledge Society and the Transfer of Information

Mentor: Associate Professor Polona Vilar, PhD

Co-mentor: Associate Professor Ivanka Stričević, PhD

Date of the Defence: April 8, 2016

Scientific Area and Field in which the PhD is obtained: Social science / Information and communication science

II. Doctoral Dissertation

Title: Intracurricular (Embedded) Model of Information Literacy Approach at Academic Level in the Field of Law

UDC mark: 004:374

Number of pages : 305

Number of pictures/graphical representations/tables: 32 tables + 3 pictures

Number of notes: 469

Number of used bibliographic units and sources: 154

Number of appendices: 1

Language of the doctoral dissertation: Croatian

III. Expert committees

Expert committee for the evaluation of the doctoral dissertation:

1. Professor Srećko Jelušić, PhD, chair
2. Associate Professor Polona Vilar, PhD, member
3. Professor Edita Čulinović-Herc, PhD, member

Expert committee for the defence of the doctoral dissertation:

1. Assistant Professor Jadranka Stojanovski, PhD, chair
2. Associate Professor Polona Vila, PhD, member
3. Professor Edita Čulinović-Herc, PhD, member

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Dejana Golenko**, ovime izjavljujem da je moj **doktorski** rad pod naslovom **Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 8. travnja 2016.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	I
Predgovor	V
1. Uvod	8
1.1. Općenito o istraživačkom problemu	12
2. Informacijska pismenost kao fenomen	19
2.1. Pojam informacijske pismenosti	19
3. Informacijska pismenost na visokoškolskoj razini	27
3.1. pristupi i koncepti informacijske pismenosti na visokoškolskim učilištima	30
3.2. Modeli i standardi informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini	37
3.2.1. Modeli pretraživanja C. C. Kuhlthau	39
3.2.2. Relacijski model C. Bruce	41
3.2.3. Model SCONUL	43
3.2.4. ACRL Standard Američkog udruženja za visokoškolske knjižnice	44
3.2.5. Australijski i novozelandski standard (ANZIL)	45
3.3. Uključivanje informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske ustanove	46
3.4. Suradnja visokoškolskih knjižničara i nastavnog osoblja u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja	53
3.5. Koncept informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata visokoškolske ustanove	58
3.5.1. Pokazatelji zastupljenosti informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata visokoškolske ustanove	60
4. Razvoj informacijske pismenosti u području prava	64
4.1. Specifičnosti pravne znanosti	64
4.1.1. Pravni izvori informacija	67
4.1.2. Citiranje pravnih akata	68
4.1.3. Osobitosti pravnih baza podataka	69
4.1.4. Tumačenja prava	71
4.1.5. Specifičnosti informacijskih izvora u pravnim knjižnicama	72
4.2. Informacijska pismenost u području prava	75
4.2.1. Informacijska pismenost u području prava u Europi	78
4.2.2. Informacijska pismenost u području prava u Australiji	80
4.2.3. Informacijska pismenost u području prava u SAD-u	81
4.2.4. Informacijska pismenost u području prava u Republici Hrvatskoj	86
5. Istraživanje	90
5.1. Uvod u istraživanje	90
5.1.1. Opis istraživačkog problema	93
5.2. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja	98
5.3. Metodologija istraživanja	101
5.3.1. Metode	102
5.3.1.1. Studija slučaja	102
5.3.1.1.1. Analiza sadržaja	105
5.3.1.1.2. Dubinski intervju	114
5.3.1.1.2.1. Ispitanici u dubinskom intervjuu	117
5.3.1.1.2.2. Instrument za dubinski intervju i tijek istraživanja	121
5.3.1.2. Standardizirani intervju	123

5.3.1.2.1. Ispitanici u standardiziranom intervjuu	125
5.3.1.2.2. Instrument za standardizirani intervju i tijek istraživanja.....	126
5.4. Rezultati	129
5.4.1. Rezultati analize strateških dokumenata	129
5.4.1.1. Statut Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci	129
5.4.1.2. Misija, vizija i ciljevi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.....	133
5.4.1.3. Pravilnik o sustavu osiguravanja kvalitete Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci	136
5.4.1.4. Strategija Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci	139
5.4.2. Rezultati analize izvedbenih planova kolegija	143
5.4.2.1. Zastupljenost sadržaja izvedbenih planova kolegija.....	151
5.4.3. Rezultati intervjuja - mišljenja i stavovi nastavnog osoblja.....	156
5.4.3.1. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacije.....	158
5.4.3.2. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacijske pismenosti.....	159
5.4.3.3. Tumačenje pojma informacijske vještine od strane nastavnog osoblja.....	163
5.4.3.4. Korištenje informacijske tehnologije i informacijskih resursa	166
5.4.3.5. Informacijski proces	169
5.4.3.6. Informacijska kontrola.....	172
5.4.3.7. Konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja.....	175
5.4.3.8. Proširivanje znanja	178
5.4.3.9. Mudrost	181
5.4.3.10. Opis obrazovnog okruženja ustanove u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću	183
5.4.3.11. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata.....	186
5.4.3.12. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata u području prava	189
5.4.3.13. Potrebne informacijske vještine studenata u području prava	193
5.4.3.13.1. Pravne vještine.....	194
5.4.3.13.2. Kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava	197
5.4.3.13.3. Generičke vještine informacijske pismenosti.....	199
5.4.3.14. Prijedlog programa informacijskog opismenjavanja i uloga knjižnice i knjižničara	199
5.4.4. Rezultati intervjuja - mišljenja i stavovi knjižničara.....	205
5.4.4.1. Mišljenja knjižničara o informacijskim vještinama i potrebama studenata, posebice u razvijanju informacijskih vještina studenata u području prava	206
5.4.4.2. Iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima.....	210
5.4.4.3. Mišljenje knjižničara o informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima.....	214
5.4.4.4. Iskustva knjižničara vezana uz suradnju s nastavnim osobljem u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima	215

5.4.4.5. Mišljenje knjižničara o suradnji s nastavnim osobljem vezano uz programe informacijskog opismenjavanja.....	218
5.4.4.6. Mišljenje knjižničara o potrebnim znanjima i vještinama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja.....	221
5.5. Rasprava	223
5.5.1. Zastupljenost knjižnice u strateškim dokumentima institucije i način percipiranja uloge knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost.....	225
5.5.2. Zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata i kurikuluma institucije i odnos ustanove prema informacijskoj pismenosti.....	226
5.5.3. Obrazovno okruženje ustanove u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismošću.....	228
5.5.4. Eventualni poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar strateških dokumenata i izvedbenih planova.....	230
5.5.5. Stavovi nastavnog osoblja prema informacijskoj pismenosti i suradnji nastavnog osoblja i knjižničara u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja.....	238
5.5.6. Stavovi nastavnog osoblja o postojećim i potrebnim informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava.....	240
5.5.7. Stavovi nastavnog osoblja o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja.....	243
5.5.8. Stavovi nastavnog osoblja o mogućem sadržaju koji bi trebao obuhvatiti program informacijskog opismenjavanja.....	244
5.5.9. Iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima kroz suradnju s nastavnim osobljem	246
5.5.10. Stavovi knjižničara o procesu informacijskog opismenjavanja, o potrebnim i stečenim vještinama informacijske pismenosti studenta te o informacijskom opismenjavanju studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima	248
5.5.11. Stavovi knjižničara o potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja	251
5.5.12. Indikatori obrazovnog okruženja koji omogućuju kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti	254
5.6. Zaključno o istraživanju	256
6. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava.....	260
7. Zaključak	268
8. Literatura	275
1. Popis priloga.....	288
Prilog 1. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na prvoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava	289
Prilog 2. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na drugoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava	290
Prilog 3. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na trećoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava	291
Prilog 4. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na četvrtoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava	292
Prilog 5. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na petoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava	293

Prilog 6. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci	294
Prilog 7. Protokol za intervju s knjižničarima na pravnim fakultetima u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu	295
Prilog 8. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci (pilot-studija)	296
Prilog 9. Protokol za intervju s knjižničarima na pravnim fakultetima u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu (pilot-studija)	297
Prilog 10. Transkripti intervjuja provedenih sa sveučilišnim nastavnicima (dostupni uz rad na CD-ROM-u)	298
Prilog 11. Transkripti intervjuja provedenih s knjižničarima (dostupni uz rad na CD-ROM-u)	298
Prilog 12. Popis slika.....	299
Prilog 13. Popis tablica.....	300
Prilog 14. Popis kratica	302
Sažetak	303
Summary	304
Životopis.....	305

Predgovor

Programi informacijskog opismenjavanja zbog promjene u obrazovnom okruženju i razvoja informacijske tehnologije postali su nužnost na visokoškolskim institucijama, no postoji mali broj primjera sustavnog izvođenja formalnih programa koji su zaživjeli u praksi visokoškolskih institucija na hrvatskim sveučilištima, a osobito na pravnim fakultetima.

Jedan od razloga maloga broja zabilježenih formalnih programa informacijskog opismenjavanja je što u praksi visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj knjižničari često nailaze na različite probleme, primjerice zbog nerazumijevanja obrazovne uloge knjižnice, nedovoljno razvijane svijesti o važnosti provođenja navedenih programa kako kod znanstveno-nastavnog osoblja, vodstva institucije tako i kod knjižničara, ali i nedovoljnog broja knjižničara na visokoškolskim knjižnicama.

Zanimanje za opisanu temu proizlazi iz iskustva autorice koja kao knjižničarka na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, na poziv nastavnog osoblja i u dogovoru s njima u okviru nekoliko predmeta studija provodi različite programe informacijskog opismenjavanja. Pored toga provode se i drugi različiti programi informacijskog opismenjavanja koji su namijenjeni studentima i znanstveno-nastavnom osoblju te drugim zainteresiranim korisnicima. Zbog provođenja nesustavne sporadične edukacije koja nije uključena na formalnoj razini institucije, autorica je uočila da studenti na svim godinama studija posjeduju različite razine generičkih temeljnih vještina informacijske pismenosti, ali i potrebnih kontekstualnih stručnih vještina informacijske pismenosti, ključnih za razvijanje njihovih cjeloživotnih kompetencija potrebnih ne samo tijekom akademskog obrazovanja, već i kao budućih pravnika. Studenti su često nesamostalni i nedovoljno aktivni u istraživačkom procesu te u izradi različitih radova koji iziskuju vještine i znanja iz područja informacijske pismenosti. Iskustva autorice pokazala su da studenti prava često nisu niti previše zainteresirani za područja izvan prava, te na prvoj godini studija, ulaskom u akademski svijet, nisu ni svjesni važnosti ili značenja ovakvoga oblika edukacije te ih je teško zainteresirati za aktivno sudjelovanje u takvom obliku nastave.

S druge strane, s obzirom na specifičnosti pravnoga područja i potrebe studenata prava u svakodnevnom radu i učenju, autorica je uočila potrebu neizostavne partnerske suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provedbi programa informacijskog opismenjavanja. Kod dijela nastavnog osoblja uočen je i problem poimanja informacijske pismenosti u području prava. Premda nastavno osoblje zahtijeva od svakoga studenta prava, a kasnije budućeg pravnika posebno poznavanje i primjenu pravnih vještina, pojedini od njih ne

naglašavaju razvijanje, tzv. vještina informacijske pismenosti u području prava. Iz opisane situacije autorica je uočila nekoliko problema: poimanje i osviještenost o važnosti informacijske pismenosti unutar institucije; poimanje i osviještenost o važnosti informacijske pismenosti kod nastavnog osoblja, i poimanje i osviještenost o važnosti informacijske pismenosti kod knjižničara.

Upravo zbog činjenice da velik broj visokoškolskih knjižnica u svijetu provodi programe informacijskog opismenjavanja studenata na formalnoj razini institucije koji omogućuju razvijanje potrebnih vještina i kompetencija potrebnih u učenju i školovanju, ali i u cjeloživotnom učenju, a s obzirom na neistraženost područja, istraživanje informacijske pismenosti u području prava u Republici Hrvatskoj pokazalo se kao zanimljivo i intrigantno. Neistraženost teme i iskustva autorice u provođenju programa informacijskog opismenjavanja bilo je povod za provođenje šireg istraživanja koje bi omogućilo dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava u Republici Hrvatskoj.

Stoga je istraživanje obuhvatilo dva dijela – uže istraživanje, odnosno studiju slučaja na Pravnom fakultetu Sveučilištu u Rijeci te šire nacionalno istraživanje na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj. Studija slučaja obuhvatila je dva dijela istraživanja.

Provedenim istraživanjem željelo se identificirati primjerene indikatore za kreiranje takvog obrazovnog okruženja studenata koje omogućuje kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti te pronalaženje smjernica za otvaranje prostora za suradnju knjižničara i nastavnika u području prava.

Rad je podijeljen na osam međusobno povezanih poglavlja koja daju cjelovit uvid u istraživanje informacijske pismenosti u području prava, opis korištene metodologije istraživanja te pregled rezultata i zaključaka istraživanja te prijedlog Modela intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini.

U uvodnom dijelu rada opisan je značaj teme rada te se daje uvod u problem istraživanja. Drugi dio rada obuhvatio je prikaz informacijske pismenosti kao fenomena te osvrt na različite koncepte i pristupe informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini. Treći dio rada govori o važnosti uključivanja informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske ustanove, suradnji visokoškolskih knjižničara i nastavnog osoblja u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja, konceptu informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata i kurikulumu visokoškolske ustanove te pokazateljima zastupljenosti informacijske pismenosti unutar njenih strateških dokumenata. Četvrti dio rada govori o razvoju informacijske pismenosti u području prava, s naglaskom na specifičnosti pravne znanosti te prikazom zastupljenosti informacijske pismenosti u Australiji, SAD-u, Europi i

Republici Hrvatskoj. Peti dio rada razrađuje problem istraživanja, navodi se cilj istraživanja i istraživačka pitanja, znanstvene metode i metodologija koja je korištena u istraživanju te se daju rezultati istraživanja. Peti dio kao središnji dio obuhvaća raspravu o rezultatima istraživanja te se oni tumače u kontekstu teorijskih spoznaja i međusobno povezanim dijelovima istraživanja i u kontekst postavljenih istraživačkih pitanja. U šestom dijelu rada predlaže se Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava koji otvara prostor za daljnja istraživanja informacijske pismenosti u području prava. U posljednjem dijelu rada iznosi se zaključak uzevši u obzir sve rezultate istraživanja i teorijski okvir te se daje znanstveni i praktični doprinos rada istraživanju informacijske pismenosti u području prava.

1. Uvod

Informacijska pismenost u području prava u Republici Hrvatskoj neistraženo je područje. U Republici Hrvatskoj zabilježeno je samo nekoliko znanstvenih radova o konceptu informacijske pismenosti u području prava.^{1,2} Kako velik broj visokoškolskih knjižnica u svijetu provodi programe informacijskog opismenjavanja studenata na formalnoj razini institucije koji omogućuju razvijanje potrebnih vještina i kompetencija potrebnih u učenju i školovanju, ali i u cjeloživotnom učenju, istraživanje informacijske pismenosti u području prava u Republici Hrvatskoj pokazalo se kao izuzetno zanimljivo i intrigantno. Neistraženost teme bila je stoga povod za provođenje istraživanja koje bi omogućilo dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava u Republici Hrvatskoj.

S obzirom na neistraženost područja, može se pretpostaviti da nema dovoljno formalnih programa informacijskog opismenjavanja studenata prava. Primjerice, uvidom u praksu knjižnice Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, knjižničari organiziraju i provode različite neformalne programe informacijskog opismenjavanja (radionice, predavanja) namijenjene studentima na različitim godinama studija na različitim kolegijima u dogovoru s nastavnim osobljem.³ Zbog nesustavne i sporadične edukacije, studenti na svim godinama studija posjeduju različite razine temeljnih informacijskih vještina, ali i potrebnih informacijskih vještina u području prava. Tako se neki od njih ne znaju koristiti knjižničnim uslugama, ali niti ne posjeduju vještine informacijske pismenosti u području prava. Drugi posjeduju vještine informacijske pismenosti u području prava, ali pritom ne znaju kako citirati i vrednovati izvore.⁴

Informacijska pismenost unutar područja prava zahtijeva velik broj specifičnih aspekata, čak jedinstvenih u odnosu na druga područja znanosti, npr. poznavanje pravnih izvora

¹ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students: Challenges for academic librarians. // Scientific seminar with international participation Training models and best practices: Proceedings / editors Todorova, Tanja; Stoikova, Dobrinka. Varna, Bugarska : Izdavačelstvo „Za bukвите – O pismenjenja“, 2013. Str. 36-54.

² Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs: Case Study of Law Faculties in the Republic of Croatia. // Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 415-421.

³ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students: Challenges for academic librarians. Nav. dj.

⁴ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj., str. 36-54.

informacija, citiranje pravnih akata, razumijevanje specifičnosti pravnih disciplina itd.⁵ S obzirom na specifičnosti pravnoga područja, koje će biti detaljnije pojašnjene u nastavku rada i razvijanja informacijskih vještina studenata prava koje su im potrebne u svakodnevnom radu i učenju, vidljiva je potreba neizostavne partnerske suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i realizaciji programa informacijskog opismenjavanja koji će im pomoći u savladavanju obrazovnih programa, ali i u razvijanju informacijskih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje. No upravo su takvi programi, koji se ostvaruju kroz partnersku suradnju knjižničara i nastavnog osoblja, često i najteže provedivi. Može se pretpostaviti da na to utječe i nedovoljna osviještenost nastavnog osoblja, knjižničara, ali i vodstva institucije.

Kako bi se dobio cjeloviti uvid u opisani problem bilo je nužno istražiti zastupljenost koncepta informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu institucija te stajališta nastavnog osoblja prema informacijskoj pismenosti, kao i informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, pri čemu je Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci poslužio za studiju slučaja. Također su se istražila i mišljenja i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj.

Suvremeni trendovi u području proučavanja informacijskog ponašanja korisnika preporučuju primjenu brojnih kvalitativnih metoda istraživanja koje omogućavaju pronalaženje odgovora za bolje razumijevanje informacijskog ponašanja i preferencija korisnika, ali i dubinsko razumijevanje fenomena informacijske pismenosti. Stoga su u provedenom istraživanju korištene sljedeće kvalitativne metode. U prvom dijelu istraživanja primijenjena je metoda studije slučaja na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci u okviru koje su za prikupljanje podataka u predmetnom kontekstu korištene dvije metode: metoda analize sadržaja i metoda dubinskog intervjua. U drugom dijelu istraživanja provedenog na nacionalnoj razini korištena je metoda standardiziranog intervjua.

Istraživanje je obuhvatilo dva dijela – uže istraživanje, odnosno studiju slučaja na Pravnom fakultetu Sveučilištu u Rijeci te šire nacionalno istraživanje na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj. Prvi dio istraživanja unutar studije slučaja obuhvatio je istraživanje fenomena informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu Pravnoga

⁵ Callister, Paul Douglas. Beyond Training: Law Librarianship's Quest for the Pedagogy of Legal Research Education. // Law library journal 7, 9(2003). URL: http://www.aallnet.org/main-menu/Publications/llj/LLJ-Archives/Vol-95/pub_llj_v95n01/2003-01.pdf (2015-05-01).

fakulteta Sveučilišta u Rijeci, kako bi se identificirali oni sadržaji i metode koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u izvođenju nastave. Drugi dio istraživanja unutar studije slučaja obuhvatio je ispitivanje stavova nastavnog osoblja Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci prema informacijskoj pismenosti i suradnji nastavnog osoblja i knjižničara u provođenju programa informacijskog opismenjavanja, kao i o informacijskim vještinama i potrebama studenata, posebice u području prava te mišljenje o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja i mogućem sadržaju koji bi trebali obuhvatiti programi informacijskog opismenjavanja. Provedenim istraživanjem željelo se identificirati primjerene indikatore za kreiranje takvog obrazovnog okruženja koje studentima omogućuje kontinuirano i sistematično stjecanje kompetencija informacijske pismenosti te otvaranje prostora za suradnju knjižničara i nastavnika u području prava.

Istraživanje na nacionalnoj razini obuhvatilo je istraživanje stava i iskustva knjižničara vezano uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci te stav knjižničara o potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja, koji će omogućiti suradnju knjižničara i nastavnika u području prava.

Cilj je rada na temelju istraživanja strateških dokumenata i kurikuluma institucije i stajališta nastavnog osoblja prema konceptu informacijske pismenosti i o informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, kao i stavova i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj, potaknuti raspravu o važnosti informacijske pismenosti u području prava te predložiti prikladan model informacijskog opismenjavanja u području studija prava koji će otvoriti put daljnjim istraživanjima i razvoju programa informacijskog opismenjavanja u praksi.

Uvidom u teorijske spoznaje te na temelju rezultata provedenog istraživanja kreiran je model koji će unaprijediti proučavanje i poučavanje informacijske pismenosti u području prava. S obzirom na dobivene rezultate istraživanja uočava se da se pri izboru primjerenog modela informacijskog opismenjavanja moraju uzeti u obzir specifičnosti pravne discipline. Kod studenata prava potrebno je istodobno razvijati generičke vještine informacijske pismenosti i kontekstualne specifične vještine informacijske pismenosti u području prava. Kako intrakurikularni ili ugniježđeni tip poučavanja informacijske pismenosti omogućava uključivanje koncepta informacijske pismenosti u kurikulum institucije i ishode učenja

zaključuje se da bi navedeni tip bio najprimjereniji, no potrebno ga je razviti i nadograditi za područje prava.

Provedeno istraživanje bilo je stoga polazište za kreiranje modela informacijskog opismenjavanja studenata u području prava. Model razvijen na temelju ovoga istraživanja poslužit će kao teorijski okvir za uključivanje koncepta informacijske pismenosti u nastavni kurikulum Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, kao i na druge pravne i srodne visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj i šire, posebice u polju društvenih i humanističkih znanosti.

Na teorijskoj razini želja je bila potaknuti raspravu o važnosti programa informacijskog opismenjavanja studenata prava, predložiti prikladan model informacijskog opismenjavanja u području studija prava koji otvara put daljnjim istraživanjima, te povećati osviještenost o važnosti informacijske pismenosti u području prava.

Na praktičnoj razini razvijen model na temelju provedenog istraživanja poslužit će kao okvir za izradu formalnih programa informacijskog opismenjavanja u praksi knjižnice Pravnog fakulteta u Rijeci, kao i u unaprjeđivanju prakse u drugim pravnim i srodnim knjižnicama sa sličnim iskustvom u Republici Hrvatskoj i u drugim zemljama.

1.1. Općenito o istraživačkom problemu

Zbog stalnog razvoja informacijske i komunikacijske tehnologije i promjena u visokoškolskom obrazovanju važnost razvijanja informacijskih vještina studenata dolazi do punog izražaja. Premda je informacijsko-komunikacijska tehnologija znatno olakšala postupke i mogućnosti pretraživanja informacija, složenija informacijska okolina u kojoj postoji velik broj različitih izbora i mogućnosti dolaženja do informacije uvjetovali su nesnalazjenje i nesigurnost. Znanje o tome kako pristupiti informacijama stoga je postalo važnije od samih informacija koje zastarijevaju velikom brzinom.⁶

Navedena složenost posebice se odrazila u razlici papirnatog i digitalnog okruženja osobito u kontekstu učenja. Špiranec i Banek Zorica⁷ navode da je u analognom učenju zbog nefleksibilnosti informacijskih izvora statičke prirode i linearnosti tijekom učenja pojedinac mogao slijediti predodređenu i jasno zacrtanu logiku informacije te težiti usvajanju takvog unaprijed zapakiranog znanja. Budući da su znanja uglavnom predstavljena statično, bez poveznice na vanjske dodatne izvore, kojima bi se moglo izravno pristupiti, procesi učenja događali su se u više manje nadziranim uvjetima te je potreba za informacijskom pismenošću bila manje izražena. No u digitalnom okruženju postoji mogućnost pristupanja mnoštvu raznovrsnih izvora zbog čega su sposobnosti vrednovanja, odabira, tumačenja i kritičkog uvida u razna gledišta postale važnije nego ikad.⁸ Zbog toga su se i informacijska i obrazovna okruženja nekada odlikovala pouzdanošću, komunikacijom i kontrolom, a današnja mrežna okolina unosi u proces učenja mogućnosti suradnje, ostvarenja osobne autonomije, stvaralački pristup, angažman, osobnu relevantnost i pluralizam.

To se osobito odražava na učenje u virtualnom okruženju gdje novi informacijski izvori dobivaju novu ulogu u obrazovnom procesu. U novom obrazovnom okruženju i uvođenjem bolonjskog procesa na sveučilišta potreba za razvojem informacijskih vještina studenata dolazi do punog izražaja. Od današnjeg studenta ne zahtijeva se samo pronalaženje informacije, već se zahtijeva njegovo aktivno učenje i sudjelovanje u nastavi.⁹ Student informaciju mora naučiti pronaći, učinkovito koristiti, vrednovati, prosuditi o njoj, a da pritom razvija svoje kritičko mišljenje i usvoji vještine koje su mu potrebne ne samo kroz svoje

⁶ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*. Zavod za informacijske znanosti : Zagreb, 2008. Str. 15.

⁷ Isto, str. 15.

⁸ Isto, str. 16.

⁹ Dewey, John. *Experience and education*. New York : MacMillan Publishing Co., 1997.

akademsko, već i cjeloživotno obrazovanje.¹⁰ Budući da je informacija temeljna sastavnica učenja, uočava se da su obrazovna i informacijska okruženja oduvijek uzajamno povezana, a digitalno je okruženje još više naglasilo povezanost informacijskog ponašanja i učenja.¹¹ Lazić-Lasić, Špiranec i Banek Zorica¹² navode da su novi obrazovni prostori, po svojim značajkama, hibridni, hipermedijski, elektronički i mrežni i da u takvom okruženju pojedinci uče istovremeno iz analognih i digitalnih izvora i aktivno ulaze u potragu za informacijama. Time oni umjesto da pasivno primaju znanje, samostalno oblikuju novo znanje te su uključeni u otkrivanje znanja i uče iz interakcije s raspoloživim izvorima. Na taj se način proces učenja temelji na visokom stupnju individualnog rada i osposobljenosti za samostalno učenje na izvorima informacija.¹³ Student mora poznavati razne vrste izvora i mogućnosti pristupa, posjedovati sposobnosti razvoja učinkovite strategije pretraživanja kako bi se iz velikoga broja dostupnih informacija odabrala relevantna i kvalitetna, tumačiti rezultate, sažeti novo znanje te učinkovito i etički valjano prenijeti znanje drugima, što je osobito važno, ali i problematično, u internetskom okruženju u kojemu se informacije, kvalitetne i nekvalitetne, s lakoćom prenose i (nelegalno) umnožavaju.¹⁴ Opisano ukazuje na potrebu najboljeg izbora vrijednosti informacijskih i obrazovnih izvora razvijanjem sposobnosti da se raspoloživi i dostupni izvori svrhovito pretražuju, vrednuju, odabiru i organiziraju te tako pozitivno djeluju na ishode učenja. Skup opisanih znanja, vještina, sposobnosti i stavova, u čijem središtu stoji informacija, ujedinjuje se u konceptu informacijske pismenosti koja predstavlja ključnu pismenost u rasponu pismenosti 21. stoljeća.¹⁵

Kako bi pratile navedene promjene u obrazovnom sustavu, visokoškolske knjižnice na sveučilištima trebaju mijenjati svoju tradicionalnu ulogu mjesta čuvanja i pohrane knjiga u suvremena informacijska središta s pristupom različitim izvorima informacija koja sudjeluju u izradi i provedbi programa informacijskog opismenjavanja svojih korisnika.

¹⁰ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 14.

¹¹ Isto, str. 16.

¹² Lazić-Lasić, Jadranka; Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju. // *Medijska istraživanja* 18, 1(2012), 125-142., str. 127. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=127116&lang=hr (2015-06-07).

¹³ Isto.

¹⁴ Špiranec, Sonja. Virtualna učionica NSK ili kako su knjižnice zakucale na vrata e-učenja. // *Edupoint* 4, 25(2004).

¹⁵ Bawden, David. Information and digital literacies: a review of concepts. // *Journal of Documentation* 57, 2(2001), str. 223-234.

Poznavanje i korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije (ICT)¹⁶ i informacijskih izvora usko su povezani s korisničkim potrebama, stoga knjižničari trebaju djelatnosti i usluge uskladiti s tim potrebama. Pri tom moraju ukazati korisnicima na različite mogućnosti pristupa izvorima informacija, vrednovanja, prosudbe i učinkovitog korištenja te razviti vještine koje su im potrebne tijekom studiranja kao temelje cjeloživotnog učenja.¹⁷ Stoga bi programi informacijskog opismenjavanja trebali postati neizostavni dio rada visokoškolske knjižnice jer kompetencije i vještine obuhvaćene informacijskom pismenošću postaju preduvjet za uspješno učenje.^{18, 19}

Opisane promjene u društvu, razvoj informacijske tehnologije i pojava novih obrazovnih koncepta i paradigmi vidljive su i unutar knjižnica pravnih fakulteta u Republici Hrvatskoj.²⁰ No premda programi informacijskog opismenjavanja na svjetskim sveučilištima bilježe velik zamah, postoji mali broj primjera sustavnog izvođenja programa koji su zaživjeli u praksi visokoškolskih institucija na hrvatskim sveučilištima, a osobito na pravnim fakultetima,

¹⁶ ICT je akronim od *Information and Communications Technology* (Informacijska i komunikacijska tehnologija).

¹⁷ Webber, Sheila; Johnston, Bill. Conceptions of information literacy : new perspectives and implications. // *Journal of Information Science* 26, 6 (2000), 381-397.

¹⁸ Lau, Jesus, Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju: završna verzija, recenzirano 30. srpnja 2006. Hrvatsko knjižničarsko društvo: Zagreb, 2011., str. 9. Lau, Jesus. Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning. Final Draft. URL: <http://www.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf> (2015-07-02).

¹⁹ Candy, Philip C.; Crebert, Gay; O'Leary, Jane. *Developing lifelong learners through undergraduate education*. Canberra : Australian Government Publishing Service, 1994.

²⁰ Aktivno provođenje implementacije i ostalih aktivnosti vezanih uz bolonjski proces na hrvatskim sveučilištima te uvođenje sustava osiguranja kvalitete započinje od 2009. Godine 2004. Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa (MZOS) poduzima aktivnosti informiranja šire akademske zajednice o najvažnijim karakteristikama i ciljevima bolonjskog procesa, a početkom akademske godine 2005./2006., uvođenjem novih studijskih programa, na svim hrvatskim sveučilištima započinje reforma visokoškolskog sustava. Reformom se putem usvajanja smjernica i ciljeva bolonjskog procesa željelo podignuti kvalitetu studiranja i kvalitetu znanstveno-istraživačkog rada. U tu je svrhu odlučeno da se postojeći studijski programi i kurikulumi prilagode i približe međunarodnim standardima, te da se modernizira nastavni proces. Potonje se trebalo ostvariti putem uvođenja novih predmeta, kroz poticanje aktivnog sudjelovanja studenata u nastavi i istraživačkom radu, te kroz promicanje konzultativnog i savjetodavnog načina rada sa studentima. Orijentacijom nastavnog procesa prema studentima željelo se potaknuti interaktivnost i timski rad, te u isto vrijeme smanjiti udio jednosmjernog frontalnog (*ex cathedra*) poučavanja na fakultetima. Naglašavanjem načela izbornosti i modularnosti studiranja željelo se modificirati statične studijske programe i omogućiti studentima da se kvalitetnije pripreme za zahtjeve i potrebe suvremenog tržišta rada. Očekivalo se da će implementacija spomenutih smjernica potaknuti povezivanje različitih znanstvenih područja i stvaranje interdisciplinarnih i multidisciplinarnih programa sukladnih trendovima u Europi i svijetu. Piršl, Elvi; Ambrosi-Randić, Neala. Prati li reforma učenja reformu visokog obrazovanja? // *Informatologia* 43, 3(2010), str. 213. Vidi više: Bjeliš, Aleksa. Osiguranje kvalitete u hrvatskom visokoobrazovnom sustavu. // *Kvaliteta u visokom obrazovanju* / urednik Pero Lučin. Nacionalna zaklada za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj Republike Hrvatske : Zagreb, 2007. URL: http://www.hrzz.hr/UserDocsImages/pdf/Publikacije/nzz-kvaliteta_za_web.pdf (2015-02-04).

odnosno radi se o nekoliko zabilježenih individualnih primjera prakse na nekoliko visokoškolskih knjižnica.

Primjerice, na Sveučilištu u Zadru kolegij Informacijska pismenost zajednički izvode nastavnici s Odjela za informacijske znanosti i knjižničari iz Sveučilišne knjižnice koji je primarno namijenjen studentima prve godine studija (svih studijskih grupa osim studenata s Odjela za informacijske znanosti), ali ga mogu izabrati i studenti viših godina.²¹ Na Pravnom fakultetu u Zagrebu na Poslijediplomskom doktorskom studiju prava za studente poslijediplomskog studija izvodi se kolegij pod nazivom Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka koji zajednički izvode nastavnici i knjižničari.²²

Jedan od razloga pronađenog maloga broja formalnih programa informacijskog opismenjavanja je što u praksi visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj knjižničari često nailaze na različite probleme, primjerice zbog nerazumijevanja obrazovne uloge knjižnice, nedovoljne razvijane svijesti o važnosti provođenja navedenih programa kako kod znanstveno-nastavnog osoblja, vodstva institucije tako i kod knjižničara, ali i nedovoljnog broja knjižničara na visokoškolskim knjižnicama.

Ako se promotri opisano u kontekstu pravnih fakulteta u Republici Hrvatskoj može se uočiti da je zabilježen mali broj znanstvene literature o informacijskoj pismenosti u području prava.²³, ²⁴ Tako Golenko, Vilar i Stričević iz provedenog istraživanja među studentima Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci uočavaju nedovoljno razvijane informacijske vještine studenata i naglašavaju potrebu dubljeg istraživanja problematike informacijske pismenosti na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj. Petr, Siber i Plašček²⁵ u svom istraživanju provedenom na Pravnom fakultetu u Osijeku ukazuju također na važnost provođenja

²¹ Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka; Juric, Mate.

Information Literacy Course – The Perception of Students and Professors: University of Zadar Case. // Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 528-534.

²² Više o sadržaju kolegija Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka. URL:

http://www.pravo.unizg.hr/biblioteka/pdss_europsko_pravo (2014-07-07).

²³ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students: Challenges for academic librarians. Nav. dj.

²⁴ Petr Balog, Kornelija; Siber, Ljiljana; Plašček, Bernardica. Library Instruction in Two Croatian Academic Libraries. // Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 558-565.

²⁵ Isto.

programa informacijskog opismenjavanja studenata prava. S obzirom na mali broj istraživanja i nedovoljan broj dokaza može se pretpostaviti da ne postoji dovoljna svijest o promicanju i važnosti programa informacijskog opismenjavanja, što može dovesti ili do zaključka da programa nema dovoljno, ili da se oni ako i postoje, ne temelje na stvarnim potrebama studenata, nastavnika i drugih sudionika obrazovanog procesa. Primjerice premda se na Pravnom fakultetu u Zagrebu na Poslijediplomskom doktorskom studiju prava izvodi kolegij Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka, slušaju ga samo studenti poslijediplomskog studija, no na dodiplomskoj i diplomskoj razni formalni programi informacijskog opismenjavanja nisu zabilježeni. I u praksi knjižnice Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci uočavaju se specifičnosti potreba za informacijskom pismenošću i informacijskim opismenjavanjem u području prava. Knjižničari veliku pozornost posvećuju edukaciji korisnika, koja u novonastalom digitalnom okružju i zbog promjena u obrazovnom okruženju institucije (bolonjski proces) dobiva na osobitom značaju. Stoga knjižnica organizira i provodi različite neformalne programe informacijskog opismenjavanja (radionice, predavanja) namijenjene studentima na različitim godinama studija na različitim kolegijima u dogovoru s nastavnim osobljem.²⁶ Zbog nesustavne edukacije može se pretpostaviti da studenti na svim godinama studija posjeduju različite razine temeljnih informacijskih kompetencija, ali i potrebnih informacijskih vještina u području prava. Zbog toga se neki od njih ne znaju koristiti knjižničnim uslugama (u fizičkom prostoru i e-uslugama), ali niti ne posjeduju vještine informacijske pismenosti u području prava. Drugi posjeduju vještine informacijske pismenosti u području prava, ali pritom ne znaju kako citirati i vrednovati izvore. S obzirom na razvoj informacijske tehnologije i pojavu *Google generacije*²⁷, sve više studenata ima, tzv. lažan privid da znaju kako se služiti potrebnim informacijskim izvorima tijekom svog studiranja i često precjenjuju svoje znanje o korištenju interneta i *Googlea*.

S obzirom na specifičnosti pravnoga područja, koje će biti detaljnije pojašnjene u nastavku rada, i razvijanja informacijskih vještina studenata prava koje su im potrebne u svakodnevnom radu i učenju, vidljiva je potreba neizostavne partnerske suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i realizaciji programa informacijskog opismenjavanja koji će im pomoći u savladavanju obrazovnih programa, ali i u razvijanju informacijskih kompetencija

²⁶ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students: Challenges for academic librarians. Nav. dj.

²⁷ Williams, Peter; Rowlands, Ian. Information Behaviour of the Researcher of the Future; Work Package II: The Literature on Young People and Their Information Behaviour. London: CIBER, 2007. URL: www.ucl.ac.uk/slais/research/ciber/downloads/GG%20Work%20Package%20II.pdf (2014-07-10).

za cjeloživotno obrazovanje. No upravo su takvi programi, koji se ostvaruju kroz partnersku suradnju knjižničara i nastavnog osoblja, često i najteže provedivi. Može se pretpostaviti da na to utječe i nedovoljna osviještenost nastavnog osoblja, knjižničara, ali i vodstva institucije.

Navedeno utječe i na izbor modela informacijskog opismenjavanja studenata. Naime ako se uzmu u obzir četiri temeljna tipa informacijskog opismenjavanja, intrakurikularni ili ugniježđeni, interkurikularni ili integrirani, ekstrakurikularni ili paralelno informacijsko opismenjavanje i samostojeći tip, oni se ne razlikuju samo u načinima provođenja, već i u očekivanim ishodima.²⁸ Odnosno, samo najsloženiji tip informacijskog opismenjavanja podrazumijeva ugradnju kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost u ciljeve i ishode, odnosno aktivnost učenja raznih akademskih kolegija ili programa unutar područja prava te visok stupanj suradnje nastavnika i knjižničara.²⁹ Time se podjednako mogu razvijati ne samo generičke vještine informacijske pismenosti (vrednovanje, pretraživanje relevantnih izvora, pravila citiranja) koje razvija bilo koji student nevezano uz pojedinu znanstvenu disciplinu, već i kontekstualne vještine studenata prava koje su specifične za pravno područje i pojedini kolegij (npr. pretraživanje pravnih izvora, vrednovanje pravnih izvora, pozitivno pravo itd.).

Kako bi se dobio uvid u cjelovitu sliku o informacijskoj pismenosti i informacijskom opismenjavanju u području prava nužno je istražiti koncept informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu institucija te stajališta i iskustva nastavnog osoblja i knjižničara. Stoga se na studiji slučaja na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci istražila zastupljenost koncepta informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu institucije, stajališta i iskustva nastavnog osoblja o informacijskoj pismenosti, kao i informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava. Istražili su se i stavovi i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj.

Provedeno istraživanje polazište je za kreiranje modela informacijskog opismenjavanja studenata u području prava koji podrazumijeva ugradnju potrebnih kompetencija vezanih uz

²⁸ Australian and New Zealand Information Literacy Framework : principles, standards and practice. 2nd edition. // Editor Alan Bundy. Adelaide : Australian and New Zealand Institute for Information Literacy, 2004. Str. 6.

²⁹ Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka. Visokoškolska knjižnica u programima informacijskog opismenjavanja studenata: istraživanje programa Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Karl-Franzens Graz. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2011), str. 27. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119017 (2014-05-07).

informatijsku pismenost u području prava. Očekuje se da će predloženi model poslužiti kao teorijski okvir za pokretanje programa informatijskog opismenjavanja, odnosno ugradnju elemenata informatijske pismenosti u nastavni kurikulum Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci s mogućnostima šire primjene.

Metoda studije slučaja uključila je različite metodološke postupke kako bi se iz različitih stajališta istražio ne samo fenomen informatijske pismenosti u području prava, već i uloga svih dionika u informatijskom opismenjavanju. Odnosno, istraženo je kako je informatijska pismenost zastupljena unutar strateških dokumenata i kurikuluma institucije, te koji su stavovi nastavnog osoblja o informatijskoj pismenosti, o postojećim i potrebnim informatijskim vještinama studenata, posebice u području prava, i stavovi knjižničara o informatijskom opismenjavanju studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima te iskustva knjižničara u informatijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima kroz suradnju s nastavnim osobljem.

2. Informacijska pismenost kao fenomen

2.1. Pojam informacijske pismenosti

Pojam informacijska pismenost danas se uglavnom koristi unutar konteksta knjižnice. U posljednjih dvadesetak godina koncept informacijske pismenosti postao je izuzetno zanimljiv i povećano je zanimanje za njega osobito u kontekstu učenja, upravo zbog promjena u obrazovnom okruženju i razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije. Izvorna kovanica termina *informacijska pismenost* ne potječe iz svijeta knjižničarstva. Informacijska pismenost kao fenomen pojavila se s pojavom informacijskog društva i eksplozije informacija sredinom 20. stoljeća, a razvoj informacijskog društva doveo je i do razvoja pojma informacijske pismenosti sredinom 1970-ih godina.³⁰ Pojam informacijska pismenost prvi put koristi Paul Zurkowski³¹, koji je davne 1974. godine govorio o temeljnim kompetencijama koje su potrebne suvremenom čovjeku, vezanim uz rješavanje problema na radnom mjestu i industriji u Sjedinjenim Američkim Državama. Nakon prvotno postavljenog termina informacijska pismenost promatrana je iz različitih kutova gledišta različitih autora. Tako je, primjerice proučavana unutar konteksta načina života,³² kao načina upravljanja informacijama³³ i unutar konteksta učenja.³⁴ Stoga su se tijekom godina pojavile brojne definicije informacijske pismenosti koje su proizašle iz različitih gledišta pojedinih autora.

Veliki broj definicija informacijsku pismenost određuje kao skupinu kompetencija. Tako je jedna od najpoznatijih definicija informacijske pismenosti ona Američkog knjižničarskog društva (*American library association*) koje 1989. godine objavljuje svoju izjavu u kojoj su informacijske pismene osobe „*one koje su naučile kako učiti... jer znaju kako je znanje organizirano, kako pronaći informaciju i kako se koristiti njima na svima razumljiv način*“. U izjavi se naglašava bliska veza između informacijske pismenosti i obrazovanja. Ova je definicija popraćena popisom kompetencija prema kojem informacijski pismena osoba: a) treba biti svjesna informacijske potrebe, b) mora moći prepoznati informaciju koja može

³⁰ Lazić-Lasić, Jadranka; Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 128.

³¹ Zurkowski, Paul G. *The Information Service Environment: Relationships and Priorities*. National Commission on Libraries and Information Science, 1974.

³² Bruce, Christine. *Information Literacy as a Catalyst for Educational Change. A Background Paper*. // Lifelong Conference, 13-16 June 2004 / editor Patrick A. Danaher. Yeppoon, Queensland, 2004. URL: www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf (2015-09-05).

³³ Huvila, Isto. *The Complete Information Literacy? Unforgetting Creation and Organisation of Information*. // *Journal of Librarianship and Information Science* 43, (2011), 237-245.

³⁴ Bruce, Christine. *Information Literacy as a Catalyst for Educational Change*. Nav. dj.

riješiti problem, c) zna pronaći potrebnu informaciju, d) vrednovati informaciju, e) organizirati je te f) učinkovito koristiti informaciju (ALA, 1989).³⁵

Doyle³⁶ kao rezultat provedene studije 1992. godine također informacijsku pismenost promatra u kontekstu potrebnih kompetencija i navodi svojstva koja posjeduje informacijski pismena osoba. Informacijska pismenost je sposobnost „*pristupiti, vrednovati i koristiti podatke iz različitih izvora.*“ Informacijska pismenost je sposobnost da osoba zna:

- a) prepoznati točne i potpune informacije koje su osnova inteligentne odluke,
- b) prepoznati potrebu za informacijama,
- c) formulirati pitanja temeljena na informacijskim potrebama,
- d) identificirati potencijalne izvore informacija,
- e) razvijati uspješne strategije pretraživanja,
- f) pristupiti izvorima informacija uključujući i pristup pomoću računala i druge tehnologije,
- g) vrednovati informacije,
- h) organizirati informacije za praktičnu primjenu,
- i) integrirati nove informacije na temelju postojećeg znanja, koristiti podatke, kritički misliti i rješavati probleme.

Nastavno na Doyle, Bundy³⁷ 2004. godine zaključuje da je informacijska pismenost općenito definirana kao razumijevanje i skup vještina koje omogućuju pojedincima da prepoznaju kada je informacija potrebna i imaju sposobnost za pronalaženje, procjenu i učinkovito korištenje potrebne informacije.

Može se uočiti da unutar navedenih definicija o važnosti razvijanja potrebnih kompetencija autori kompetencije povezuju s procesom učenja, odnosno smatraju da je informacijski pismena osoba ona koja je naučila kako učiti. Ona mora naučiti učiti jer zna kako je znanje

³⁵ ALA. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. 1989. URL: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm> (2014-07-07).

³⁶ *Access, evaluate, and use information from a variety of sources information literacy is the ability to...". Doyle: a) recognizes that accurate and complete information is the basis for intelligent decision making b) recognizes the need for information c) formulates questions based on information needs d) identifies potential sources of information e) develops successful search strategies f) accesses sources of information including computer-based and other technologies g) evaluates information h) organizes information for practical application i) integrates new information into an existing body of knowledge h) uses information in critical thinking and problem solving.* Doyle, Christina S. Nav. dj.

³⁷ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj., str. 3.

organizirano, kako naći informacije koje su joj potrebne i kako preraditi i koristiti pronađene informacije kako da i drugi mogu učiti iz njih. Na taj način pojedinac je pripremljen za cjeloživotno učenje jer uvijek može pronaći informacije potrebne za bilo koji zadatak ili odluku s kojima se susretne.

Pored definicija informacijske pismenosti vezanih uz kompetencije pojedinca, sredinom 1990-ih godina pojavljuje se novi pravac koji je povezuje s kritičkom refleksijom o prirodi informacija i njezinom društvenom, kulturalnom i filozofskom kontekstu.^{38, 39} Tako, primjerice, Webber i Johnston smještaju informacijsku pismenost u širi društveni kontekst te posebno ističu etičku dimenziju i kritičko mišljenje kao ključnu dionicu koncepta: „*Informacijsko se opismenjavanje sastoji od usvajanja primjerenoga informacijskog ponašanja u svrhu dolaženja do one informacije koja će zadovoljiti informacijsku potrebu i to bez obzira na medij, a uključuje i kritičku osviještenost o važnosti mudrog i etičkog korištenja informacija. Važno je da informacijska pismenost ne bude reducirana na knjižnične ili računalne vještine već poimana kao odgovor na kulturni, društveni i ekonomski razvoj informacijskog društva.*“⁴⁰ Na ovaj se pravac nadovezuje i Aleksandrijski proglas iz 2005. koji naglašava kontekstualnu ukorijenjenost fenomena informacijske pismenosti kao pojave pod utjecajem društvenih i tehnoloških varijabli.^{41, 42} Horton tako informacijsku pismenost definira kao: „*skup vještina, stavova znanja potrebnih za rješavanje problema i donošenja odluka, oblikovanje informacijske potrebe u izraze za pretraživanje, učinkovito pretraživanje, dohvaćanje, interpretaciju, razumijevanje, organiziranje, vrednovanje vjerodostojnosti i autentičnosti te relevantnost informacija.*“⁴³

Informacijska pismenost ne promatra se samo kao set vještina koje je moguće naučiti i uvježbati, nego kao proces u kojem su ključne mentalne vještine višeg reda, kao što su analiza, sinteza, komparacija, interpretacija, stavljanje u međuodnose, odnosno uočava se pomak od seta vještina prema procesu stvaranja novog znanja na temelju informacija.⁴⁴

³⁸ Shapiro, Jeremy J.; Hughes, Shelley K. Information literacy as a liberal art: enlightenment proposals for a new curriculum. // EDUCOM Review 31, 2(1996). URL: <http://www.educause.edu> (2015-06-11).

³⁹ Webber, Sheila; Johnston, Bill. Conceptions of information literacy: new perspectives and implications. // Journal of Information Science 26, 6(2000), 381-397.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong learning. The final report of the High-Level Colloquium on Information Literacy and Lifelong Learning, held at the Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, Egypt, 6-9 November 2005. URL: <http://archive.ifla.org/III/wsis/info-lit-for-all.htm> (2015-09-05).

⁴² Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 28.

⁴³ Horton, Forest Woody. Understanding Information literacy: A Primer. Pariz : Unesco, 2008.

⁴⁴ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 28.

Tumačenje pojma informacijske pismenosti može se usporediti s prijedlozima različitih termina za informacijsku pismenost, npr. *informacijska kompetentnost* i *informacijska tečnost* (engl. *Information fluency*).⁴⁵ Tako Goetsch i Kufmann⁴⁶ smatraju da bi primjereniji bio termin „*informacijska kompetentnost*“, kao širi koncept negoli termin informacijska pismenost. Može se pronaći i termin „*ICT profiency*“, gdje se stavlja naglasak na sposobnost uporabe digitalne tehnologije, komunikacijskih alata, itd.⁴⁷,⁴⁸ Carbo primjerice smatra da bi termin „*medijska pismenost*“ bio prikladniji jer se odnosi na različite kompetencije za različite medije jer svaki medij zahtijeva različita znanja i vještine.⁴⁹,⁵⁰ Neki autori idu i dalje i kritiziraju termin „*informacijska pismenost*“. Tako Iannuzzi predlaže da se termin „*informacijska pismenost*“ preoblikuje u izjavu na jeziku koji će odražavati bit samoga pojma.⁵¹ Breivik slično zaključuje i navodi da se ne mora isključivo koristiti termin „*informacijska pismenost*“, upozoravajući na ulogu samoga koncepta informacijske pismenosti u odnosu na primjerenost pojma okolini, pritom izabравši pojam koji je njima jasniji ili srodniji.⁵² No bez obzira na različitost predloženih termina i konceptualizacije

⁴⁵ Pojam informacijska pismenost može se promotriti i u odnosu na dva pojma: pojam *informacija* i pojam *pismenost*. Informacija je izvor koji se tumači na različite načine, ovisno o formatu, mediju na kojem je pohranjen i kojim se prenosi te disciplini koja ga određuje. Case daje širu definiciju pojma informacija i tumači je kao: sažeto znanje, zapakirano znanje, izvor velike količine podataka izvor koji poprima različite oblike, pohranjuje se, prenosi i dostavlja uz pomoć različitih medija i metoda, osobe: obitelj, prijatelji, nastavnici, kolege studenti, ustanove, npr. stručnjaci nacionalne zdravstvene službe i centar za pomoć. Case, Donald O. Looking for information: a survey of research on information seeking, needs and behaviour. New York : Academic Press, 2002. Vakkari navodi da informacija i znanje imaju istu dimenziju i strukturirani su isto, odnosno informacija je baza znanja, a znanje je manifestacija informacija. Vakkari, Peter. Library and information science: its content and scope. // *Advances in librarianship* 18(1994), 1-55.

U Chambersovom rječniku engleskog jezika *pismenost je stanje u kojem je osoba pismena*. Također, pismena osoba je ona koja je „...obrazovana; koja zna čitati i pisati; koja posjeduje određene kompetencije“. Chambers English Dictionary. 9th ed. Edinburgh : W. and R. Chambers; Cambridge : Cambridge University Press, 2003., str. 1856.

⁴⁶ Goetsch, Lori; Kaufman, Paula T. Reading, writing, arithmetic, and information competency: adding a basic skills component to a university's curriculum. // *Campus-Wide Information Systems* 15, 5(1998), 158-63.

⁴⁷ Horton, Forest Woody. Nav. dj.

⁴⁸ Peyina, Lin. Information literacy barriers: language use and social structure. // *Library Hi Tech* 28, 4(2010), 548-568.

⁴⁹ Carbo, Toni. Mediacy: knowledge and skills to navigate the information highway. // *The International Information & Library Review* 29, 3-4(1997), str. 399.

⁵⁰ Goetsch, Lori; Kaufman, Paula T. Nav. dj., str. 159.

⁵¹ Hunt, Fiona; Birks, Jane. Best practices in information literacy. // *Portal: Libraries and the Academy* 4, 1 (2004), 27-39.

⁵² Breivik, Patricia S. Information literacy for the skeptical library director. // *Virtual Libraries, Virtual Communities. Twenty First Annual IATUL Conference 2000, Queensland University of Technology, Brisbane, Queensland, Australia, 3-7 July 2000. IATUL Proceedings (New Series), (2000).* URL: http://www.iatul.org/doclibrary/public/Conf_Proceedings/2000/Breivik.rtf (2015-09-05).

informatijske pismenosti Owusu-Ansah naglašava da svi oni obuhvaćaju zajedničku bit pojma.⁵³

Iz navedenoga se može uočiti da, pored povezivanja informatijske pismenosti s razvijanjem potrebnih kompetencija i učenjem, neki autori informatijsku pismenost povezuju i s drugim vrstama pismenosti. Tako Tyner⁵⁴ razlikuje tehnološki orijentirane pismenosti korištenja alata (engl. *tool literacies*) i pismenosti reprezentacije. U prve ubraja računalnu, mrežnu i tehnološku pismenost dok pismenostima reprezentacije smatra informatijsku, medijsku i vizualnu pismenost. Reprezentacijske pismenosti temelje se na osnovnim pismenostima čitanja i pisanja, a predstavljaju procesne vještine potrebne za analizu informacija te razumijevanje značenja i stvaranje novog znanja. Formalni obrazovni sustav uglavnom je usmjeren na opismenjavanje u korištenju alata iako se izvorni ciljevi obrazovanja i suvremeni modeli učenja ostvaruju kroz pismenosti reprezentacije.⁵⁵ Takvo težište zastupljenosti pismenosti u obrazovnom sustavu Lazić-Lasić, Špiranec i Banek tumače činjenicom da je riječ o provjerljivim vještinama koje je moguće iskazati konkretnim ishodima učenja, što nije uvijek jednostavno kada je riječ o sposobnostima analize informacija i tumačenja značenja, na što su usmjerene pismenosti, poput informatijske ili medijske pismenosti.⁵⁶

Pored ubrajanja informatijske pismenosti u osnovne pismenosti, neki autori informatijsku pismenost povezuju s medijskom pismenošću te navode da je pojam medijska pismenost širi pojam od informatijske pismenosti. Povezanost informatijske i medijske pismenosti uočavaju Cortes i Lau⁵⁷ koji smatraju da se radi o vrlo bliskim konceptima koji se razlikuju prema ishodišnim područjima u kojima su se razvili (informatijske znanosti, komunikacijske znanosti) i težištima u kompetencijama. Primjerice, informatijska pismenost više naglašava pronalaženje dok medijska pismenost naglasak stavlja na odašiljanje informacije. Vrednovanje i kritičko korištenje informacija značajke su obje vrste pismenosti. Isti autori prepoznaju razlike između medijske i informatijske pismenosti prema svrsi. Dok se

⁵³ Owusu-Ansah, Edward K. Debating definitions of information literacy: enough is enough. // *Library Review* 54, 6 (2005), 366-74.

⁵⁴ Harris, Frances Jacobson. *Challenges to Teaching Credibility Assessment in Contemporary Schooling*. // *Digital Media, Youth, and Credibility* / editors Miriam J. Metzger; Andrew J. Flanagin. Cambridge, MA : The MIT Press., 2008. URL: http://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/free_download/9780262562324_Digital_Media_Youth_and_Credibility.pdf (2014-17-07). Str. 156.

⁵⁵ Harris, Frances Jacobson. Nav. dj., str. 156.

⁵⁶ Lazić-Lasić, Jadranka; Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 130.

⁵⁷ Cortes, Jesus; Lau, Jesus. *Information Skills: Conceptual Convergence between Information and Communication Sciences*. // *Mapping media education policies in the world: visions, programmes, challenges*. The United Nations- Alliance of Civilizations (2009), 25 -39.

informatijska pismenost usmjerava na korištenje izvora u obrazovne i znanstvene svrhe, razvoj medijskih kompetencija pokazuje snažnu usmjerenost na građansku svijest ostvarujući šire društvene funkcije.⁵⁸

Iz perspektive teoretičara koji dolaze iz šireg područja informatijskih znanosti i knjižničarstva, informatijska pismenost je širi pojam koji uključuje ostale tipove pismenosti jer zahvaća, za razliku od primjerice digitalnih ili medijske pismenosti, različite pojavnosti informacija; od oralnih informacija, analognih izvora tiskanih na papiru pa sve do digitalnih informacija. U informatijskoj pismenosti isprepliću se sposobnosti korištenja tiskanih izvora, knjižnica, digitalne građe i medija, a budući da tek njihov zbroj stvara temelje za učenje tijekom cijeloga života, informatijska se pismenost može nazvati krovnom pismošću.⁵⁹

Ako se promotri fenomen informatijske pismenosti u kontekstu modernog društva znanja, ona postaje vrstom funkcionalne pismenosti i metakompetencija koja omogućuje usvajanje novih vještina i znanja, stoga ju je nužno razlikovati od drugih srodnih pismenosti.⁶⁰

Jedan od najčešće navođenih priloga smještanju informatijske pismenosti u okvir pismenosti za 21. stoljeće ponudio je Bawden, razgraničavajući pojam informatijske pismenosti od ostalih pismenosti koje su relevantne u suvremenoj okolini prožetoj informatijsko-komunikacijskom tehnologijom (npr. računalne pismenosti, medijske pismenosti, internetske pismenosti, digitalne pismenosti itd.).⁶¹ Bawden⁶², primjerice, razlikuje jednostavnije pismenosti zasnovane na vještinama u koje ubraja računalnu, elektroničku, knjižničnu i medijsku pismenost te informatijsku i digitalnu pismenost koje, za razliku od pismenosti zasnovanih na vještinama, obuhvaćaju i znanje, stavove i razumijevanje te su kao takve neophodne u kompleksnim informatijskim prostorima.

Horton navodi da je informatijska pismenost krovna pismenost i svrstava je u obitelj pismenosti 21. stoljeća koje naziva, tzv. *pismenosti opstanka*.⁶³ Dijeli ih na šest temeljnih kategorija:

1. osnovne ili temeljne kompetencije čitanja, pisanja, govorenja i računanja

⁵⁸ Lazić-Lasić, Jadranka; Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 128.

⁵⁹ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 87.

⁶⁰ Lazić-Lasić, Jadranka; Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 128.

⁶¹ Bawden, David. Nav. dj.

⁶² Isto.

⁶³ Horton, Forest Woody. Nav. dj.

2. računalna pismenost (podrazumijeva skup vještina, stavova i znanja potrebnih za razumijevanje i korištenje osnovnih funkcija informacijske i komunikacijske tehnologije, uključujući različite uređaje)
3. medijska pismenost (obuhvaća znanje potrebno za korištenje stare i nove medijske tehnologije i podrazumijeva skup vještina, stavova i znanja potrebnih za razumijevanje i korištenje različitih tipova medija i formata putem kojih informacija dolazi do pošiljatelja u vidu slike, zvuka, videa itd.),
4. pismenost vezana uz učenje i učenje na daljinu (od pojedinca se očekuje da posjeduje kompetencije vezane uz računalom posredovanu komunikaciju),
5. kulturološka pismenost (odnosi se na znanje i razumijevanje o državnim, religijskim, etničkim i plemenskim tradicijama, uvjerenjima itd., u tehnološki promijenjenom okružju) i
6. informacijska pismenost.

Pored navedene podjele pismenosti, informacijska pismenost obuhvaća i knjižničnu pismenost (preteča informacijske pismenosti i odnosi se na sposobnost korištenja knjižnicama), digitalnu (sposobnost čitanja i razumijevanja hiperteksta ili multimedijских tekstova) i vizualnu pismenost (vještina potrebna za skeptično, kritičko upućeno propitivanje vizualnih i audio-vizualnih materijala).⁶⁴

Dakle različite definicije informacijske pismenosti nastajale su s razvojem koncepta, ali su se i razlikovale i po pristupu. No uzajamna veza procesa učenja i informacijske pismenosti ponajviše je oblikovala definicije i pojmovna određenja informacijske pismenosti, koje je određuju kao skupinu kompetencija.⁶⁵ Tome pridonosi i činjenica da je središnja ideja suvremenog obrazovanja odmak od shvaćanja učenja samo kao prijenosa informacija i znanja. Prema Lazić-Lasić, Špiranec i Banek Zorici učenje time postaje proces koji objedinjuje stvaranje, mišljenje, kritičku osviještenost i interpretaciju, u kojem se konstruira znanje. Tradicionalni načini učenja i podučavanja zamjenjuju se istraživačkim i problemskim metodama, što osobu koja uči stavlja u položaj samostalnog istraživača i korisnika informacija koji je aktivno uključen u proces traženja i postupanja s informacijama kada su

⁶⁴ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 86.

⁶⁵ Lazić-Lasić, Jadranka, Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 129.

pronađene. To ujedno znači da sposobnosti svjesnog, promišljenog i svrhovitog ulaska u interakciju s informacijom postaje okvir u kojemu se odvija učenje.⁶⁶

Kako informacijska pismenost ne obuhvaća samo razvijanje vještina kod svakog pojedinca u pronalaženju i korištenju informacija, već se zapravo od samih početaka, od Zurkowskog⁶⁷ govori o uskoj povezanosti s učenjem, informacijska pismenost se može promatrati kao način učenja. Stoga i suvremene definicije o informacijskoj pismenosti ulaze u obrazovno područje i to na svim razinama, jer učenje postaje proces koji objedinjuje stvaranje, mišljenje, kritičku osviještenost i interpretaciju.⁶⁸

⁶⁶ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Information Literacy 2.0: hype or discourse refinement. // *Journal of documentation* 66, 1(2010), 140 – 153., str. 144.

⁶⁷ Zurkowski, Paul G. Nav. dj.

⁶⁸ Lazić-Lasić, Jadranka, Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 129.

3. Informacijska pismenost na visokoškolskoj razini

Premda se informacijska pismenost gotovo usporedno razvijala s novim pristupima učenja i teorijama obrazovanja, pravi procvat doživljava tek sredinom 1990-ih godina s dostupnošću interneta i razvojem i pojavom novih alata za pretraživanje informacija (tražilica, metatražilica, nevidljivog *weba*, itd.).⁶⁹

Iz prijašnjeg poglavlja može se zaključiti da je ubrzani razvoj informacijske komunikacijske tehnologije uvjetovao promjene u informacijskom okruženju, a sama informacija zapravo čini osnovu razvoja društva. Naime svaki pojedinac zapravo ne završava svoje učenje završetkom studija, već mora biti svjestan da mora biti spreman učiti tijekom cijeloga života. No da bi to znao mora naučiti kako učiti, gdje pronaći značajne informacije, kako ih vrednovati i kako organizirati svoje znanje itd.⁷⁰ Zbog toga su informacijska pismenost i programi informacijskog opismenjavanja uključeni u velik broj obrazovnih institucija od osnovnoškolskog do visokoškolskog obrazovanja. Važnost informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini u posljednjih nekoliko godina postaje sve izraženija, ne samo zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije, već i zbog pojave, tzv. bolonjskog procesa. Jedan od glavnih ciljeva Bolonjske deklaracije uspostava je cjeloživotnog učenja, što se može povezati s informacijskom pismošću. Pored toga bolonjskim procesom se na brojnim sveučilištima u Europi uvode novi načini učenja (npr. aktivno učenje, učenje koje se temelji na rješavanju problema, projektno učenje, učenje temeljeno na izvorima te poticanje primjene IT tehnologije u nastavi). Tako se od današnjeg studenta zahtijeva aktivno učenje, sudjelovanje u istraživačkom procesu, rješavanje problemskih zadataka, pronalaženje i vrednovanje relevantnih izvora informacija. Zbog toga se i sama uloga knjižnice više ne postavlja samo kao informacijsko središte institucije koja omogućuje pristup različitim izvorima informacije, već joj se pruža mogućnost sudjelovanja u obrazovnom procesu. Visokoškolske knjižnice uvode programe informacijskog opismenjavanja kojima će razviti potrebne vještine i kompetencije potrebne u učenju i studiranju, ali i u cjeloživotnom učenju.⁷¹ Istraživanja informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini naglašavaju važnost didaktičkih polazišta te nude različite modele informacijskog opismenjavanja studenata - od

⁶⁹ Vučina, Željana. Pretraživanje i vrednovanje informacija na internetu. Zagreb : CARNet - Hrvatska akademska i istraživačka mreža, 2006. URL: http://www.ssmb.hr/libraries/0000/2950/Pretraživanje_informacija_na_internetu.pdf (2014-07-07).

⁷⁰ Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka. Nav. dj., str. 25-26.

⁷¹ Isto, str. 27.

izvođenja samostalnog kolegija do intrakurikularnog tipa u kojem su sadržaji informacijske pismenosti uključeni u nastavu različitih kolegija i u očekivane ishode učenja pojedinog kolegija.

No bez obzira na važnost formaliziranja sadržaja informacijske pismenosti različita je praksa na visokoškolskim knjižnicama ne samo u Republici Hrvatskoj već i u svijetu. Naime u izvođenju i primjeni tipova poučavanja informacijske pismenosti studenata, knjižničari i visokoškolske knjižnice nailaze na različite probleme. Oni su vidljivi u nedovoljnoj osviještenosti vodstva institucije o pojmu informacijske pismenosti, osviještenosti znanstveno-nastavnog osoblja, ali i osviještenosti knjižničara u važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja. Primjerice najzahtjevniji tip informacijskog opismenjavanja (intrakurikularni), koji podrazumijeva ugradnju kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost u ishode učenja u pojedinom kolegiju, zahtijeva visok stupanj suradnje nastavnika i knjižničara, što je u praksi ponekad teško ostvarivo s obzirom na osviještenost nastavnog osoblja ili umetanje informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske institucije. Jedan od problema je nepoimanje uloge knjižnice kao sudionika u obrazovnom procesu visokoškolskih ustanova, već poimanje knjižnice kao informacijskog središta koja u 21. stoljeću nudi samo pristup većem broju različitih informacijskih izvora. Kao jedan od razloga može se uzeti u obzir i činjenica da znanstveno-nastavno osoblje često smatra da današnje generacije studenata ne trebaju razvijati svoje informacijske vještine, jer se radi o tzv. *Google generaciji* koja je odrasla uz informacijsko-komunikacijsku tehnologiju.⁷² Provedena su istraživanja pokazala zapravo suprotno. Sve više studenata ima, tzv. lažan privid da znaju kako se služiti potrebnim informacijskim izvorima tijekom svog studiranja i često precjenjuju svoje znanje o korištenju interneta, često ne prepoznaju relevantne informacije, površni su u pretraživanju i nemaju razvijena mjerila vrednovanja.

Takvi studenti prema Torras i Sætre⁷³ predstavljaju izazov za knjižnice jer smatraju da je teško pridobiti studente da prepoznaju knjižnicu kao relevantan izvor informacija te mjesto gdje će steći i razvijati kompetencije informacijske pismenosti koje su im potrebne. Taj je izazov još veći zbog toga što svaka znanstvena disciplina ima svoje specifičnosti, pa knjižničari na visokoškolskim knjižnicama pri oblikovanju programa informacijskog opismenjavanja često uzimaju u obzir specifičnosti znanstvenog područja. Razlog tome je

⁷² Williams, Peter; Rowlands, Ian. Nav. dj.

⁷³ Torras, Maria-Carme; Sætre, Tove Pemmer. Information literacy education: a process approach: professionalising the pedagogical role of academic libraries. Chandos publishing : Oxford, 2009. Str. 16-60.

upravo činjenica da je informacijska pismenost preduvjet cjeloživotnog učenja, a povezivanjem generičkih (temeljnih) vještina i konceptualnih (specifičnih) vještina informacijske pismenosti pojedine znanstvene discipline studenti stječu potrebne i cjelovite vještine informacijske pismenosti koje će im biti potrebne u svakodnevnom životu i radu.

Važnost uključivanja informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske institucije i ugradnju kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost u ishode učenja u pojedinom kolegiju prepoznale su brojne knjižnice, upravo poticanjem i primjenom intrakurikularnog tipa poučavanja informacijske pismenosti.

3.1. Pristupi i koncepti informacijske pismenosti na visokoškolskim učilištima

Definicije informacijske pismenosti utjecale su i na različite pristupe informacijskom opismenjavanju. Od 1960-ih godina autori se počinju više baviti tematikom podučavanja korisnika o karakteristikama i osobitostima raznih izvora s pedagoškog aspekta. Tako se prve studije o informacijskim vještinama nisu bavile vještinama nego izvorima, sustavima (tj. knjižnicama, uslugama, bazama) i nisu uzimale u obzir pojedinca. Najvažnija promjena koja se dogodila 1980-ih i ranih 1990-ih u razvoju informacijske pismenosti upravo je promjena pristupa u istraživanjima informacijske pismenosti s informacijskih izvora na učenje i poučavanje vještina.

Navedene promjene opisuje Sundin te povijesni razvoj pristupa informacijskom opismenjavanju temelji na četiri glavna pristupa:⁷⁴

1. Resursni pristup

U ovom pristupu informacijski izvori stavljaju se u središte aktivnosti. Nude se primjeri i opisi njihova sadržaja, pa je usmjeren na sustave te se u oblikovanju programa polazi od sustava, a ne od korisnika.

2. Biheavioristički pristup

Temelji se na naglašavanju važnosti bibliografskih pomagala i informacijskih izvora, ali na informacijsko ponašanje pokušava se utjecati podučavanjem o metodama i redoslijedu kojim se koriste izvori. I resursni i biheavioristički pristup vezuju se uz bibliografsku paradigmu koju karakterizira struktura i red.

3. Procesni pristup

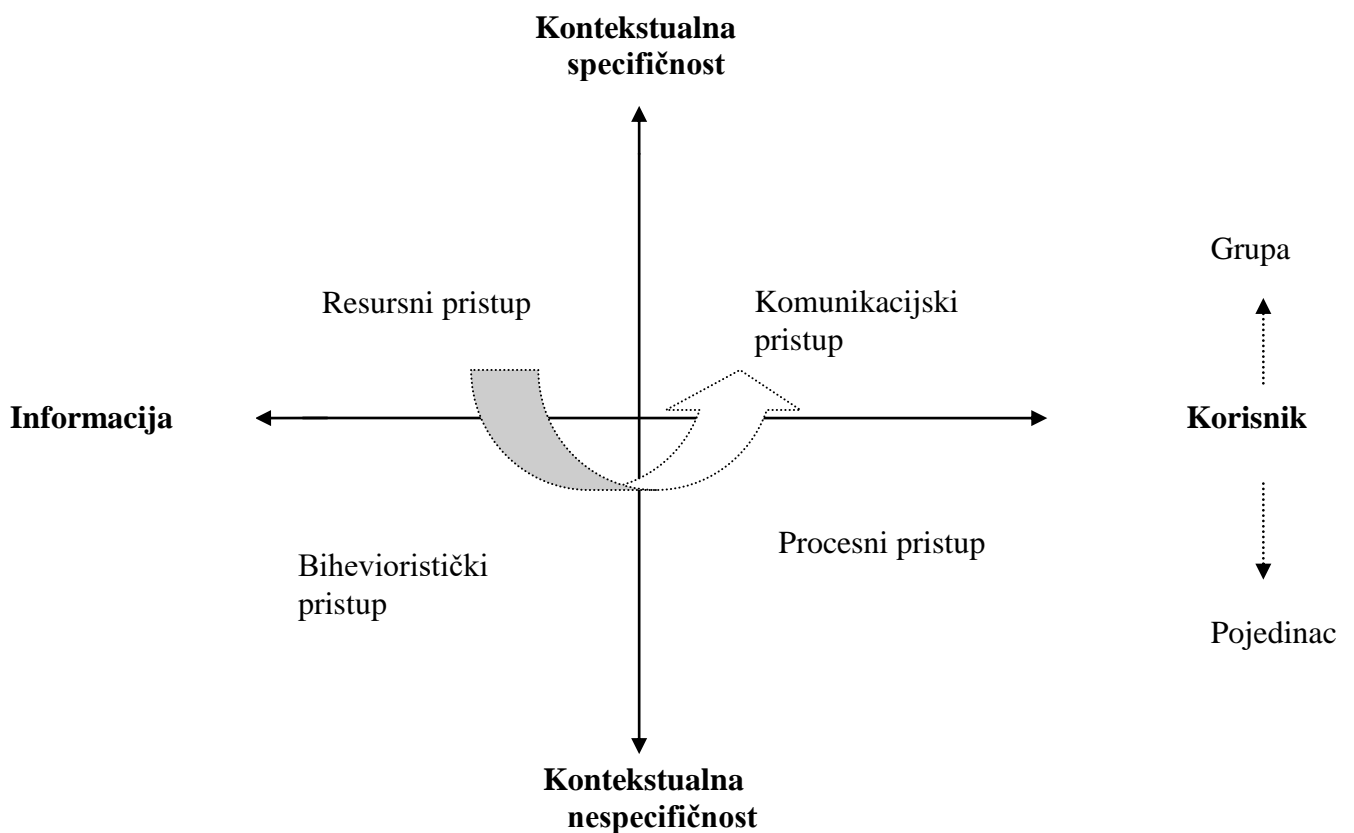
Ovaj se pristup bavi stadijima razvoja procesa informacijskog opismenjavanja i uvodi značajne promjene jer ne polazi od sustava i izvora, već od korisnika. U ovoj etapi ne ispituje se ponašanje korisnika, već se istražuju korisnička iskustva u procesu pretraživanja informacija i stvaranju novoga značenja. Ideja vodilja je upoznati korisnika s procesom postupanja s informacijama, a kako bi postao svjestan etapa i elemenata procesa. Ključno je

⁷⁴ Sundin, Olof. Negotiations on information-seeking expertise: A study of web-based tutorials for information literacy. // *Journal of Documentation* 64, 1(2008), str. 24-44.

da se u procesnom pristupu dogodio preokret jer su istraživanja usmjerena na individualnog korisnika. Stoga se ovaj pristup temelji na konstruktivističkim gledištima.

4. Komunikacijski pristup

Ovaj pristup ističe društveni i komunikativni aspekt pretraživanja informacija; pritom istražujući društvene i relacijske aspekte informacijskih procesa. Za razliku od procesnog pristupa gdje se postupci tumače kao individualni, on ističe ideju o socijalnim interakcijama i institucijskim okruženjima koji utječu na informacijske procese.⁷⁵

Slika 1. Četiri glavna pristupa informacijskom opismenjavanju (prikazano prema Sundin, 2008.)^{76, 77}

⁷⁵ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 34.

⁷⁶ Sundin, Olof. Nav. dj., str. 38.

⁷⁷ Slika preuzeta iz Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 35.

Analizom sadržaja 31 *web*-tutorijala u Skandinaviji o zastupljenosti elemenata informacijske pismenosti, Sundin je postavio četiri glavna pristupa informacijskom opismenjavanju. Navedena podjela na faze informacijskog opismenjavanja rezultat je promatranja toga procesa u odnosu na binarne opreke:

1. polazi li se u procesu informacijskog opismenjavanja od informacijskog izvora ili samog korisnika i
2. promatra li se i obrađuje informacija u tim postupcima kao dio specifičnog okruženja ili se ne vezuje za određeni kontekst.⁷⁸

U modelu se ističe da se na kraju dihotomijskih osi nalazi informacija i korisnik te kontekstualna specifičnost i nespecifičnost. Opisani kriteriji nude jednoznačnu podjelu pristupa informacijskom opismenjavanju i njihovu pripadnost pojedinom stadiju: resursnom, biheviorističkom, komunikacijskom ili procesnom. Prema Špiranec i Banek Zorici resursni i bihevioristički pristupi polaze od informacija, komunikacijski i procesni od korisnika, komunikacijski je usredotočen na interakciju između pojedinaca, a procesni pristup na pojedinog korisnika.⁷⁹

„U postupku informacijskog opismenjavanja na kontekst se referiraju resursni i komunikacijski pristup, dok se o specifičnostima okruženja u kojem funkcioniraju informacije ne vodi računa kod biheviorističkog i procesnog pristupa. Navedeno može biti prikladan teorijski okvir kao opće polazište za tumačenje procesa informacijskog opismenjavanja.“⁸⁰

Knjižnice su se dugo bavile podučavanjem korisnika o specifičnostima raznih informacijskih izvora. Pedagoški se interes 1960-ih i 1970-ih pomaknuo na istraživanje oblikovanja ponašanja na biheviorističkim načelima. 1990-ih godina pretraživanje informacije podrazumijevalo je korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije koja je postala dostupna svima, a teorija se usmjerila na istraživanje i pretraživanju informacija iz kuta gledišta korisnika. Naglašavala se promjena paradigme sa sustava na korisnike. Najistaknutiji istraživač bila je Kuhlthau⁸¹ čiji se rad može smjestiti na konstruktivističku tradiciju.⁸² Načela konstruktivističkih teorija bila su polazište za istraživanje i tumačenje informacijskih potreba,

⁷⁸ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 35.

⁷⁹ Isto, str. 36.

⁸⁰ Isto.

⁸¹ Kuhlthau, Carol C. *Seeking meaning: a process approach to library and information services*. Greenwich CT : Ablex, 1993.

⁸² Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 36.

ponašanja i konceptualizacije informacijske pismenosti.⁸³ Novi teorijski pristupi, ukorijenjeni u konstruktivizmu, ponudili su stoga bogatu argumentacijsku osnovu za uvođenje informacijske pismenosti u nastavne procese. Tako Pelikan⁸⁴ i Cheney⁸⁵ smatraju da je program temeljen na učenju kroz rješavanje problema oblikovan kako bi pomogao studentima u rješavanju problemskih situacija i zadataka, koristeći izvore koje knjižnica nudi. Povezanost informacijske pismenosti i obrazovanja možda je najbolje vidljiva u dvjema poznatim krilaticama Christine Bruce u kojima navodi da je „*informacijska pismenost katalizator za obrazovne promjene*“ te da je „*informacijska pismenost preduvjet za cjeloživotno učenje*“.⁸⁶ U današnje vrijeme, dakle većina autora slaže se da su informacijska pismenost i cjeloživotno učenje ključni za razvoj svakoga pojedinca, kao i gospodarski, društveni i kulturni razvoj.

Opisane značajke suvremenih informacijskih i medijskih prostora nude neoborive dokaze za potrebu informacijskog opismenjavanja pojedinaca, no poticaji iz drugog područja, područja obrazovanja, jednako su uvjerljivi. Stoga su suvremene teorije obrazovanja i pristupi učenju izazvale i potaknule zanimanje za informacijsku pismenost.⁸⁷

Pored različitih pristupa informacijskom opismenjavanju, tijekom godina pojavio se i velik broj istraživačkih pravaca.⁸⁸ Kao podloga za analizu istraživačkih pravaca koristit će se istraživanje koje je 2000. godine provela Christine Bruce,⁸⁹ koja navodi četiri temeljne faze istraživanja informacijske pismenosti:

1. predfaza istraživanja informacijske pismenosti,
2. eksperimentalna faza,
3. istraživačka faza i
4. razvojna faza.

⁸³ Konstruktivizam pristupa informacijskim procesima opisujući kako na informacijske potrebe, pretraživanje ili kriterije relevantnosti pojedinca utječu trenutačna emocionalna ili kognitivna stanja, situacija ili zadatci. Isto, str. 36.

⁸⁴ Pelikan, Michael. Problem-Based Learning in the Library : Evolving a Realistic Approach. // Portal: Libraries and the Academy 4, 4(2004), 509-520.

⁸⁵ Cheney, Debora. Problem-Based Learning: Librarians as Collaborators and Consultants. // Portal : Libraries and the Academy 4, 4(2004), 495-500.

⁸⁶ Bruce, Christine. Information Literacy as a Catalyst for Educational Change. Nav. dj.

⁸⁷ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 36.

⁸⁸ Isto, str. 37.

⁸⁹ Bruce, Christine. Information literacy research: dimensions of the emerging collective consciousness. // Australian Academic & Research Libraries 31, 2 (2000), 91-109.

1. Predfaza istraživanja informacijske pismenosti (1980-e godine)

Istraživanja informacijske pismenosti započinju 1980-ih godina kada se istražuju informacijske vještine koje se više nisu odnosile isključivo na korištenje knjižnicama, već i na razna pomagala, alate i izvore, kao što su baze podataka, tezaursi, kazala itd. U njima se i ne koristi često termin informacijska pismenost. Istraživanja su rezultirala brojnim modelima, primjerice i danas relevantni i citirani model pretraživanja informacija koji se koristi za tumačenje procesa usvajanja informacijske pismenosti C. C. Kuhlthau.^{90,91}

2. Eksperimentalna faza (od 1990. do 1995.)⁹²

Sljedeća faza obuhvaća razdoblje od 1990. do 1995. i uslijedila je ALA-inim Izvješćem u kojem se izrijeком traži da istraživanja moraju biti postavljena tako da od njihovih rezultata mogu dobiti ne samo knjižničari, već i nastavnici i donositelji političkih i strateških odluka.⁹³ U tom razdoblju autori najviše raspravljaju o oblikovanju i stvaranju termina i definiranju koncepta. Najznačajnija istraživanja su C. Doyle⁹⁴, u kojem je skupina informacijskih stručnjaka utvrdila osobine pojedinca koji je informacijski pismen. Bruce⁹⁵ postavlja Relacijski model informacijske pismenosti koji je nastao istraživanjem iskustava stručnjaka iz raznih disciplina pri korištenju informacijama.

3. Istraživačka faza (od 1995. do 1999.)⁹⁶

Obuhvaća razdoblje od 1995. do 1999. O ovom razdoblju naglasak je stavljen na širenje termina informacijske pismenosti, financiranje prvih projekata i uključivanje u nacionalne strateške dokumente, politiku i poslanja raznih ustanova. Autori su se bavili suodnosom procesa učenja i informacijske pismenosti. Najveći doprinos je da su se istraživači opredijelili

⁹⁰ Kuhlthau, Carol C. Seeking meaning. Nav. dj.

⁹¹ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 38.

⁹² Bruce, Christine. Information literacy research. Nav. dj., str. 92.

⁹³ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 38.

⁹⁴ Doyle, Christina S. Outcome measures for information literacy. Final report to the National Forum on Information Literacy. Syracuse NY : ERIC Clearinghouse, 1992.

⁹⁵ Bruce, Christine. The Seven faces of information literacy. Adelaide : Auslib Press, 1997. Str. 84.

⁹⁶ Bruce, Christine S. Information literacy research. Nav. dj., str. 92.

i smjestili u područje društvenih znanosti, i to u polje informacijskih, komunikacijskih znanosti ili obrazovanja.⁹⁷

4. Razvojna faza (od 2000. do danas)⁹⁸

Najveći razvoj informacijske pismenosti u visokoškolskim knjižnicama dogodio se posljednjih dvadesetak godina, usporedno s pojavom bolonjskog procesa na sveučilištima, s naglaskom na odgojno-obrazovnu ulogu knjižničara.⁹⁹ Ova etapa traje i danas. Naziva se razvojnom jer se istraživačka baza sve više širi u različita područja ljudske djelatnosti. U istraživanja se uključuju područja koja su u prijašnjim fazama bila slabije zastupljena, kao što su radno mjesto, šira društvena zajednica ili određene demografske skupine koje su izišle iz sustava formalnog obrazovanja. Također se postojeća područja istraživanja, koja su primarno bila usmjerena na obrazovanje, produbljuju i proširuju, metodološki i sadržajno, zbog sve intenzivnijih i dinamičnijih promjena u informacijskom kontekstu.¹⁰⁰

Godine 2013. Bruce¹⁰¹ je u svom radu govorila i o novim pravcima u istraživanju i praksi informacijske pismenosti s naglaskom na razvoj istraživanja informacijske pismenosti iz perspektive iskustva korisnika. Tako je navela da su u posljednjih deset godina istraživanja u području informacijske pismenosti uglavnom bila usmjerena na postavke formalnog obrazovanja. Od 2000-ih godina pravi procvat u području informacijske pismenosti doživjela su istraživanja informacijske pismenosti na radnim mjestima, nacionalnim i kulturnim zajednicama. Stoga navodi da se razvoj informacijske pismenosti u budućnosti može promatrati u dva razvojna pravca:

- a) obrazovanje ili osposobljavanje ljudi; informacijska pismenost ugrađena je u profesionalne norme i uspostavljena je u sustavu i procesu rada,
- b) produbljivanje razumijevanja iskustva ljudi radi povezivanja informacijske pismenosti s potrebama današnjeg društva.

⁹⁷ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 39.

⁹⁸ Bruce, Christine S. *Information literacy research*. Nav. dj., str. 92.

⁹⁹ Webber, Sheila; Johnston, Bill. *Conceptions of information literacy: new perspectives and implications*. // *Journal of Information Science* 26, 6 (2000), 381-397.

¹⁰⁰ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 38-40.

¹⁰¹ Bruce, Christine S. *Information Literacy Research and Practice: An Experiential Perspective*, ECIL. // *Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers* / editors Kurbanoğlu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 11-30.

Ovaj drugi pravac uključuje istraživanja utemeljena na iskustvu pojedinca. Ona nisu usredotočena na utjecaj informacijske tehnologije na informacijske vještine pojedinca, već se u obzir uzimaju iskustva ljudi i njihovo iskustvo učenja, a tumačenje informacijske pismenosti temelji se iz perspektive običnih ljudi o korištenju informacija u svakodnevnom životu. Bruce¹⁰² naglašava da će i buduća istraživanja staviti naglasak na istraživanje doživljaja iskustva učenja pojedinca te istraživanje odnosa informacijske pismenosti i učenja, koji će omogućiti otkrivanje i postavljanje najboljeg obrasca učenja, posebno u kontekstu visokoškolskog obrazovanja. Također ističe da se istraživanja trebaju baviti *informiranim učenjem* s naglaskom na iskustvima ljudi o korištenju informacija u različitim kontekstima. Pristup informacijskoj pismenosti u kontekstu obrazovanja treba promatrati na holistički način koji se treba temeljiti na fenomenografskom pristupu. Bruce¹⁰³ zaključuje da se u daljnjem istraživanju stoga trebaju uzeti u obzir sljedeće tri ključne ideje: iskustva pojedinca, posebice iskustva pojedinca u kontekstu informacije i iskustva učenja, te njihove različitosti, vrijednosti. Istraživanja ideje iskustva omogućit će dublje razumijevanje informacija i iskustva informacijske pismenosti koja će se moći koristiti kao smjernice za primjenu u praksi (i istraživača i praktičara), a istraživanje iskustva pojedinca daje sliku o vrstama informacijske pismenosti koje su moguće.

¹⁰² Isto.

¹⁰³ Isto.

3.2. Modeli i standardi informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini

Tijekom godina razvili su se i brojni modeli i standardi kojima su različiti autori pokušali dati okvir za tumačenje informacijske pismenosti, ali i njezine praktične primjene. Bitno je naglasiti da je nužno razlikovati one koji su nastali kako bi se tumačili procesi sa stajališta vještina informacijske pismenosti i one modele koji su nastali u okviru studija koje su istraživale informacijsko ponašanje i procese (primjerice model prikupljanja bobica M. Bates¹⁰⁴).¹⁰⁵ Modeli se mogu podijeliti na metamodele i kontekstualne modele. Metamodeli su nastali prikazom specifičnih korelacija prema informacijskoj pismenosti. Kontekstualni modeli su oblikovani prema informacijskoj pismenosti i odnose se na određeni kontekst primjene. Modeli su zapravo bili podloga za standarde – neki izravno, a neki samo kao polazište, unutar kojih su se podrobno navodili elementi procjene i pokazatelji uspješnosti.¹⁰⁶ Oni su bili određeni teorijski okvir koji nastali znanstvenim istraživanjem, dok su standardi bili poveznica prema praktičnoj primjeni modela informacijske pismenosti. Standardi su često obuhvaćali definiranje karakteristika informacijski pismenog pojedinca ili studenta, uz navođenje svojstava, atributa, procesa, znanja i vještina ili uvjerenja koje bi pojedinac trebao izgraditi (primjerice kontekstualizirani modeli Šest velikih vještina ili skraćeno Velikih šest (Big 6)¹⁰⁷ ili TFPL¹⁰⁸ koji je vezan uz programe informacijskog opismenjavanja na radnom mjestu).¹⁰⁹

¹⁰⁴ Model prikupljanja bobica (engl. *berrypicking model*) kao preporuku za koncipiranje programa informacijske pismenosti predložila je Marcia Bates još 1989. Iako ovaj model kronološki prethodi modelu C. C. Kuhlthau, po svojim postavkama znatno prethodi svom vremenu i na neki način anticipira tipično informacijsko ponašanje na *webu*. Autorica sa svojim modelom dolazi u opreku s klasičnim i pojednostavljenim sagledavanjem modela pretraživanja informacija, koji na jednu stranu smješta dokument, tj. njegov surogat, a na drugu informacijsku potrebu iskazanu u obliku upita. Proces se potom odvija tako da korisnik postavlja svoj upit, nakon čega dolazi do njegova uparivanja sa sadržajem neke informacijske baze. Proces prema ovom scenariju djeluje kao jednokratna i jednosmjerna konceptualizacija problema. Bates naglašava da u stvarnosti korisnici nalaze i analiziraju razne izvore. Svaka nova informacija na koju naiđu nudi im nove ideje i upućuje na nove putanje istraživanja, nakon čega korisnici nerijetko mijenjaju sam upit. Upit se dakle rješava tijekom susljednog niza odabira informacijskih izvora ili čak djelića informacija. Stoga Bates ovu metodu naziva prikupljanje bobica (*berry picking model*, koristeći analogiju s prikupljanjem borovnica u šumi, koje su raspršene po grmovima a nisu okupljene na grozdu. Bates, Marcia J. The Design of Browsing and Berrypicking Techniques for the Online Search Interface. // Online Review 13, 5(1989), str. 407-424.

¹⁰⁵ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 52.

¹⁰⁶ Isto.

¹⁰⁷ Model pod nazivom Model Šest velikih vještina (*Big six skills*) razvili su Eisenberg i Berkowitz. Velikih šest (*Big 6*) nastao je iz projekta u kojemu je ispitivana potreba za modelom u rješavanju problema. Istraživanja su pokazala da se većina ljudi intuitivno koristi strategijom rješavanja problema bez njezina eksplicitnog poznavanja. Model navodi niz koraka u rješavanju informacijskih problema. Pojedini autori nazivaju ga

U nastavku rada prikazat će se neki od najznačajnijih modela i standarda koji su bitni za naše istraživanje zbog toga jer su primjenjivi u visokoškolskom okruženju te koji nam mogu pomoći u formulaciji programa informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini. Izabrani standardi i modeli uzeti su u obzir jer mogu pomoći u razumijevanju povezanosti informacijske pismenosti s disciplinarnim kontekstom razvijanja potrebnih informacijskih vještina studenata:

- a) Modeli pretraživanja C. C. Kuhlthau,
- b) Relacijski model C. Bruce,
- c) SCONUL model,
- d) ACRL Standard Američkog udruženja za visokoškolske knjižnice i
- e) ANZIL Australski i novozelandski standard.

strategijom rješavanja informacijskih problema jer se pomoću Velikih šest učenici osposobljuju za rješavanje problema i zadataka te za donošenje odluka. Model je podijeljen u šest faza. Pritom se svaka sastoji od dviju potkategorija. 1. definiranje zadatka, 2. strategije traženja informacija, 3. pretraživanje i pristup, 4. korištenje informacijama, 5. sinteza i 6. vrednovanje. Budući da je model usmjeren na razvoj programa informacijske pismenosti u školama, on predviđa i pojednostavljenu verziju primjenjivu za niže uzraste, tj. razrede osnovne škole. Eisenberg, Michael B.; Berkowitz, Robert E. Information problem-solving: The big six skills approach to library and information skills instruction. Norwood, NJ : Ablex, 1990.

¹⁰⁸ TFPL model informacijskog opismenjavanja na radnom mjestu nastao je kao rezultat istraživanja koje je provela konzultantska tvrtka usmjerena na područje upravljanja informacijama i znanjem TFPL iz Velike Britanije. Istraživanje je provedeno 1999. radi utvrđivanja potreba zaposlenika za informacijskom pismenošću, a rezultiralo je svojevrsnim smjernicama ili modelom. Istraživanje TFPL-a pokazalo je da se pojavljuje i niz vrlo specifičnih pitanja koja se izravno mogu povezati s informacijskom pismenošću. Na temelju pitanja stvoren je model čiju okosnicu čini ideja da svi zaposlenici moraju biti osposobljeni za pronalaženje, procjenu i korištenje informacija. Na radnom mjestu informacijski pismena osoba mora biti osposobljena za sljedeće postupke: 1. njegovati strukturirani pristup definiranju informacija, 2. kretati se kroz informacijske izvore, 3. vrednovati relevantnost, pouzdanost i kvalitetu prikupljenih informacija, 4. odbaciti suvišne i nerelevantne informacije, 5. sintetizirati informacije i primijeniti ih u procesu donošenja odluka i 6. zabilježiti zaključke i tijek misli. TFPL, Skills for knowledge management: building a knowledge economy: a report by TFPL Ltd, TFPL : London, 1999. URL: <http://hdl.voced.edu.au/10707/64107> (2014-12-12).

¹⁰⁹ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 49-50.

3.2.1. Modeli pretraživanja C. C. Kuhlthau ¹¹⁰

Važnost modela pretraživanja C. C. Kuhlthau Proces pretraživanja informacija (*Information search process*) i Vođeno istraživanje (*Guided inquiry*) je u tome što su utemeljeni na konstruktivističkoj teoriji.¹¹¹ Oba modela predstavljaju dugogodišnja istraživanja C. C. Kuhlthau s kojima je započela krajem 1980-ih, a koja su u najnavođenijem obliku sažeta u modelu pretraživanja informacija. Kuhlthau u svom modelu govori o šest faza tijekom procesa istraživanja. U prvoj fazi nastavnik postavlja pitanje/istraživački problem koji bi motivirao studenta da krene u proces istraživanja. U sljedećoj fazi ispitivanja pojedinac istražuje početni problem - pitanje i proširuje ga dodatnim pitanjima koja se nameću nakon što je upoznao temu. Zatim razrađuje svoja znanja i pritom nailazi na informacije koje su necjelovite li nisu usklađene s postojećim znanjima ili početnim očekivanjima. Zbog toga se u prve tri faze kod studenta pojavljuju osjećaj zbunjenosti, nesigurnosti, straha, ali i optimizma. U četvrtoj fazi definiranja žarišta student osvještava razne aspekte i pitanja te raščlanjuje početno pitanje stvarajući perspektivu o temi i formulira teze. Sljedeća faza je prikupljanje informacija koje definiraju, proširuju ili izoštravaju fokus koji je oblikovan tijekom prijašnjih faza. Dolazi do porasta studentovog samopouzdanja i razvijanja osjećaja upućenosti. No tu se pojavljuje potreba za pomoći pri strukturiranju ideja i njihovu predstavljanju, kao što je iskazivanje argumenata, sinteze, dokazivanja i etičnog postupanja s informacijama. U posljednjoj fazi zaključivanja pretraživanja i početak pisanja slijedi priprema za priopćavanje rezultata i ishoda učenja. Na kraju slijedi samoprocjena koja obuhvaća promišljanje i analizu naučenoga.¹¹² Iz navedenoga se uočava da se proces istraživanja ne svodi na samo puko prikupljanje informacija, već je prikazan cjelovit proces koji zahtijeva opširno ispitivanje ideja i teza prije nego što se krene na sljedeće faze prikupljanja informacija. Bitno je naglasiti da je navedeni model korišten za kritiku prakse pri kojoj su se informacijski stručnjaci uključivali tek u predzadnjoj, petoj fazi istraživačkog procesa, u vidu pomoći pri prikupljanju informacija. Takva necjelovitost i fragmentarnost, pri kojoj je osoba koja provodi istraživanja u prve četiri faze više-manje prepuštena sama sebi, dovodi do manjeg istraživačkog

¹¹⁰ Kuhlthau, Carol C. Seeking meaning. Nav. dj.

¹¹¹ Kuhlthau, Carol C.; Caspari, Ann K.; Maniotes, Leslie K. Guided Inquiry: Learning in the 21st Century, Westport, Conn. : Libraries Unlimited, 2007.

¹¹² Kuhlthau, Carol C. Reflections on the development of the model of the Information search process (ISP): Excerpts from the Lazerow Lecture, University of Kentucky, April 2, 2007. Bulletin of the American Society for Information Science and Technology 33(5), 2007, 32-37.

potencijala i do nedjelotvornosti, slabijih rezultata i ishoda učenja. Uz to, takav pristup vodi računa tek o akcijskim komponentama ili fizičkom djelovanju istraživačkog procesa (samo pretraživanje kao djelatni proces), zanemarujući afektivne i kognitivne sastavnice koje također utječu na djelotvornost procesa.^{113, 114}

Kuhlthau u svojim novijim radovima ide i korak dalje posebice naglašavajući povezanost procesa traženja informacija i odgovarajućih obrazovnih strategija.¹¹⁵

¹¹³ Kuhlthau, Carol C. Seeking meaning. Nav. dj.

¹¹⁴ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 50-52.

¹¹⁵ Kuhlthau, Carol C.; Caspari, Ann K.; Maniotes, Leslie K. Nav. dj.

3.2.2. Relacijski model C. Bruce

Relacijski model informacijske pismenosti C. Bruce nastao je u fenomenografskom istraživanju iskustava stručnjaka iz raznih disciplina pri korištenju informacijama.¹¹⁶ Bruce je u svome istraživanju navela da postoji sedam različitih dimenzija ili "lica" (*Faces*) iskustva u odnosu s informacijama, tj. sedam različitih načina interakcije između čovjeka i informacije, odnosno sedam dimenzija informacijske pismenosti:¹¹⁷

1. Informacijska tehnologija

Odnosi se na korištenje informacijskom tehnologijom radi informacijskog pristupa i komunikacije. Informacijska pismenost ovisi o mogućnostima korištenja tehnologije.

2. Informacijski resursi

Odnosi se na pronalaženje informacija lociranih u raznim izvorima. Informacijska pismenost poimana je kao znanje o informacijskim izvorima te sposobnost pristupa izvorima. Nužno je poznavati informacijske izvore i njihovu strukturu te ih samostalno koristiti.

3. Informacijski procesi

Informacijska pismenost podrazumijeva i izvođenje određenih procesa. Informacijski procesi su strategije koje provode korisnici kad se nalaze u novim situacijama i nastoje riješiti problem.

4. Informacijska kontrola

Informacijski pismene osobe su one koje se znaju koristiti raznim medijima kako bi "ovladale" informacijama koje sadrže i stavile pod svoj utjecaj, kako bi ih mogle koristiti i rukovati njima kada se ukaže potreba. Ključni element ove dimenzije je organizacija informacija.

5. Konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja

¹¹⁶ Bruce, Christine. *The Seven faces of information literacy*. Adelaide : Auslib Press, 1997. Str. 84.

¹¹⁷ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 54.

Obuhvaća kritičko korištenje informacijama radi kreiranja osobne baze znanja te informacija postaje predmetom osobne prosudbe, poprima subjektivno obilježje i postaje znanjem.

6. Proširivanje znanja

Informacijska pismenost ne poima se više kao korištenje informacijama radi izgradnje osobne baze znanja, već kao njezina proširenja, što se događa na temelju prethodno stečenih iskustava. Na taj način razvijaju se nove ideje i kreativna rješenja.

7. Mudrost

Informacijska pismenost promatra se u kontekstu mudrog korištenja informacijama za boljitak okoline. Mudrost je osobna kvaliteta koja se unosi u korištenje informacijama, a pojedinac mora voditi računa o širem kontekstu i okolini, što uključuje etičke prosudbe.

Za razliku od ostalih modela, sedam je dimenzija informacijske pismenosti utvrđeno iz perspektive i istraživanja iskustva korisnika, a postupak informacijskog opismenjavanja podrazumijeva izgradnju i razvijanje svijesti svih sedam vidova koji karakteriziraju informacijsko ponašanje.¹¹⁸ Korisnik mora biti svjestan svih sedam dimenzija, a Bruce posebno naglašava opažanje i aktivnu ulogu pojedinca, znanje, pristup informacijama i društveni aspekt informacija.

¹¹⁸ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 55.

3.2.3. Model SCONUL¹¹⁹

Udruženje knjižnica koledža, nacionalnih i visokoškolskih knjižnica Velike Britanije razvilo je praktični model SCONUL koji je trebao poslužiti kao ishodište za daljnji razvitak ideja u praksi. Za informacijsko opismenjavanje predložen je model koji obuhvaća sedam stupova vještina, a ujedno podrazumijeva suradnički i integrirajući pristup u stvaranju kurikuluma, suradnju akademskog i knjižničnog osoblja.¹²⁰

Bainton¹²¹ navodi da su u temelje modela ugrađena dva ishodišta, a to su osnovne knjižnične i računalne vještine. Između ovih temeljnih, "nižih" vještina i informacijske pismenosti kao višeg koncepta nalazi se sedam glavnih vještina:

1. sposobnost prepoznavanja informacijskih potreba
2. načini popunjavanja informacijskih praznina
3. postavljanje strategije za lociranje informacija
4. sposobnost pronalaženja informacija i pristup njima
5. sposobnost usporedbe i vrednovanja informacija dobivenih iz raznih izvora
6. organizacija, primjena i priopćavanje informacija, a ponajviše se odnosi na citiranje, stvaranje osobnih bibliografskih sustava i
8. sinteza informacija i stvaranje novoga znanja.

Ovih sedam stupova vode od početničke razine korisnika informacija do razine stručnjaka koja podrazumijeva rasuđivanje i kritičku svijest o korištenju informacija kao intelektualnog izvora.¹²² Prema ovom modelu ne postoje apsolutno informacijski nepismene osobe ili pismene osobe. Svi se nalaze u nekim određenim fazama od početnika do stručnjaka u pojedinom od sedam stupova vještina.

Na temelju tumačenja informacijskih procesa (te potreba i ponašanja), razvijaju se tijekom godina standardi za pojedini kontekst primjene modela, primjerice AASL^{123, 124} koji je vezan

¹¹⁹ SCONUL je akronim od *Society of College, National and University Libraries*.

¹²⁰ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 57.

¹²¹ Bainton, Toby. *Information literacy and academic libraries: the SCONUL approach*. Proceedings of the 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001.

¹²² Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 59.

¹²³ AASL je akronim za *American Association of School Librarians* (Američko udruženje za školske knjižnice).

¹²⁴ American Association of School Librarians' (AASL) publication *Information Power: Guidelines for School Library Media Programs*, 1988.

uz primarno i sekundarno obrazovanje, ACRL uz visoko školstvo te nacionalni standard ANZIL.^{125, 126}

3.2.4. ACRL Standard Američkog udruženja za visokoškolske knjižnice¹²⁷

Među brojnim standardima za visokoškolsko obrazovanje posebno mjesto zauzimaju standardi informacijske pismenosti za visoko obrazovanje (*Information Literacy Competency Standards for Higher Education*) Američkoga udruženja za visokoškolske knjižnice (ACRL, 2000).¹²⁸ ACRL spadaju među najutjecajnije standarde koji su prevedeni na nekoliko jezika. Sastavljeni su od pet osnovnih standarda, 22 pokazatelja i ukupno 86 ishoda učenja koji su namijenjeni uvođenju informacijske pismenosti u visokoškolski kontekst.¹²⁹ Dokument detaljno razrađuje elemente koji se mogu koristiti za ocjenu i vrednovanje stečene razine informacijske pismenosti. Svrha mu je opisati skup sposobnosti koji je zajednički svim disciplinama i razinama obrazovanja. Osnovni standardi informacijske pismenosti prema njemu odnose se na¹³⁰:

1. prepoznavanje i opisivanje informacijske potrebe,
2. učinkovit i djelotvoran pristup potrebnoj informaciji,
3. kritičko vrednovanje informacije i njezinih izvora te ugradnja odabranih informacija u vlastiti korpus znanja i vrijednosni sustav,
4. svrhovito korištenje informacijom, individualno ili u skupini i
5. razumijevanje ekonomskih, pravnih i društvenih aspekata informacija te njihovo etičko i pravno korištenje.

Svrha je ovoga, kao i svakog drugog objavljenog standarda informacijske pismenosti: „*učiniti skup kompetencija obuhvaćenih informacijskom pismenošću sastavnim dijelom nastave. Naime, kako bi se informacijskim opismenjavanjem postigli suvremeni ciljevi učenja, ono mora biti uključeno u sadržaj, strukturu i slijed nastavnih sadržaja. Informacijska*

¹²⁵ ANZIL je akronim za *Australian and New Zealand Information Literacy Framework* (Australski i novozelanski standard).

¹²⁶ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj., str. 3.

¹²⁷ ACRL je akronim za *Association of College and Research Libraries* (Američko udruženje za visokoškolske knjižnice).

¹²⁸ Association of College and Research Libraries. (2000). *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. Chicago : ACRL. URL: <http://www.ala.org/acrl/ilcomstan.html> (2015-05-29).

¹²⁹ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 63-64.

¹³⁰ Isto.

*opismenjenost ne može biti rezultat jednog predmeta ili kolegija, a za njeno usvajanje ključna je suradnja svih sudionika u procesu učenja, ponajviše predmetnih nastavnika i informacijskih stručnjaka/knjižničara“.*¹³¹

3.2.5. Australski i novozelandski standard (ANZIL)

Premda postoje standardi za pojedini kontekst, u nekim zemljama se u skladu s obrazovnim sustavom donose i nacionalni standardi (primjerice AASL¹³² koji je vezan uz primarno i sekundarno obrazovanje, a koji je bio polazište za reformu obrazovanja u SAD-u).

Jedan od najznačajnijih nacionalnih standarda¹³³ za visokoškolske ustanove je Australski i novozelandski standard unutar kojeg se informacijska pismenost definira kao razumijevanje i skup vještina koje omogućuju pojedincima da prepoznaju kada je informacija potrebna i imaju sposobnost za pronalaženje, procjenu i učinkovito korištenje potrebne informacije.¹³⁴

ANZIL je zapravo preuzeo američke standarde ACRL, no dodani su elementi iz kojih je vidljivo šire poimanje i veći društveni značaj koncepta. Za razliku od američkih standarda visokoškolskih knjižnica, u ovom se nacionalnom standardu informacijske pismenosti ne govori o studentima, već o informacijski pismenim osobama, implicitno čineći standard važnim za sve građane.¹³⁵ ANZIL je osobit jer naglašava ulogu obrazovnih institucija u informacijskom opismenjavanju. U njemu se navodi da bi institucije i vodeći pojedinci trebali omogućiti oblikovanje i postavljanje okvira/modela za učenje, kako učiti, te pružiti temelje za cjeloživotno obrazovanje i razvijanje studenata kao građana i članova zajednice.¹³⁶ Dalje se naglašava da informacijsko opismenjavanje treba osposobiti studente da su nezavisni u učenju, u korištenju velikoga broja izvora informacija, razvijajući i stvarajući nova znanja i kritičko mišljenje. Uočava se da se informacijsko opismenjavanje zahtijeva na svim razinama formalnog obrazovanja, povezujući se s kurikulumom obrazovne institucije.

¹³¹ Lazić-Lasić, Jadranka; Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 129.

¹³² American Association of School Librarians' (AASL) publication Information Power. Nav. dj.

¹³³ Nacionalni standardi su: „Za nacionalne standarde također je svojstveno to da su objavljeni kao opsežni i obuhvatni dokumenti koji uključuju nekoliko elemenata/poglavlja: opis motivacije za nastanak nacionalnog okvira, pojmovno određenje informacijske pismenosti, ukazivanje na suodnos informacijske pismenosti i cjeloživotnog učenja, pozivanje na lokalne specifičnosti, navođenje standarda i ishoda učenja po različitim sektorima: formalno obrazovanje (škola, visoko školstvo) radno mjesto, cjeloživotno učenje, način primjene standarda, implementacija, primjeri dobre prakse“. Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 75.

¹³⁴ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj., str. 3.

¹³⁵ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 76.

¹³⁶ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj., str. 5.

3.3. Uključivanje informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske ustanove

Opisani modeli i standardi za visokoškolsko obrazovanje omogućuju razumijevanje iskustva informacijske pismenosti i korištenja informacije da bi učenje bilo moguće. Razumijevanje pojedinaca kako doživljavaju korištenje informacija ono je što čini učenje mogućim. Na taj način, poučavanje informacijske pismenosti podrazumijeva pomoć pojedincima da razviju dodatne vještine te samostalno nauče procijeniti i primijeniti relevantnu informaciju u određenom kontekstu i situaciji.

Iz opisanoga se uočava da se informacijska pismenost u visokoškolskim ustanovama zbiva u suodnosu visokoškolska knjižnica – nastava, zbog potrebe razvijanja dodatnih znanja i vještina korisnika o korištenju i vrednovanju informacijskih izvora, poticanjem i osmišljavanjem programa informacijskog opismenjavanja kao redovite djelatnosti knjižnice. Bruce¹³⁷ stoga navodi da svaki program informacijskog opismenjavanja mora obuhvatiti sljedeća četiri nužna elementa:

- a) izvore koji potiču učenje određenih vještina
- b) kurikulum koji osigurava mogućnost učenja određenih vještina
- c) kurikulum koji zahtijeva angažman kroz aktivnosti učenja i interakciju unutar informacijskog okruženja
- d) kurikulum koji osigurava mogućnost provjere naučenog.

Povezujući informacijsku pismenost s kurikulumom kroz sve programe i usluge, zahtijeva se partnerska suradnja edukatora, knjižničara, nastavnog osoblja, svih sudionika obrazovnog procesa. Na temelju prijedloga ANZIL-a¹³⁸ trenutna praksa uključenosti informacijske pismenosti s kurikulumom obuhvaća kombinaciju generičkih, usporednih, integriranih i ugniježđenih komponenti. Stoga se danas, prema ANZIL-u, u svijetu govori o četiri najznačajnija tipa informacijskog opismenjavanja u visokoškolskom okruženju:

1. intrakurikularnom ili ugniježđenom tipu
2. interkurikularnom ili integriranom kolegiju
3. ekstrakurikularnom ili paralelnom informacijskom opismenjavanju i
4. samostojećem tipu.

¹³⁷ Bruce, Christine. Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper. Nav. dj.

¹³⁸ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj., str. 6.

1. Intrakurikularni ili ugniježđeni tip

Informacijska pismenost integrirana je u ciljeve i ishode te aktivnost učenja akademskog kolegija ili programa, a obično se provodi kroz partnersku suradnju između akademskog osoblja i knjižničara. U tom se pristupu podrazumijeva da će nastavnik mijenjati nastavne metode te sadržaj predmeta postavljanjem istraživačkog pitanja na koje studenti moraju sami pronaći odgovor, primjenjujući istraživačke metode, uspoređujući razne znanstvene, stručne i popularne izvore te koristeći razne stilove citiranja. U ovom tipu najuočljivija je isprepletenost sadržaja predmeta s informacijskom pismenošću, što omogućuje podizanje kvalitete nastave i motiviranje studenata da usvoje odgovarajuće informacijsko ponašanje.¹³⁹ Također studenti na taj način ne usvajaju samo generičke vještine informacijske pismenosti već i kontekstualne vještine informacijske pismenosti specifične za pojedinu znanstvenu disciplinu.

2. Interkurikularni ili integrirani kolegij

Informacijska pismenost nudi kao dodatak (*add-on*) nekom kolegiju ili programu jednoga ili više školskih sati. Ovaj tip najčešće organizira knjižničar na zahtjev nastavnog osoblja, a nazočnost studenta je obvezna za prolaz kolegija.

3. Ekstrakurikularni ili paralelno informacijsko opismenjavanje

Ovakav tip provodi knjižnica, ali izvan akademskog kurikulumu, što znači da se studenti javljaju u takvim programima samoinicijativno i dobrovoljno.

4. Samostojeći tip

Informacijska pismenost je samostalni kurikularni kolegij u potpunosti posvećen informacijskoj pismenosti kao dijelu ponude kurikulumu studenta, dakle informacijska pismenost integrirana je u ciljeve i ishode te aktivnost učenja akademskoga kolegija ili programa.¹⁴⁰ Često se radi o izbornom predmetu koji donosi bodove ili o obveznom kolegiju koji je dio općeg programa koji nudi neko sveučilište ili visokoškolska ustanova, a koji najčešće provode knjižničari.

¹³⁹ Špiranec, Sonja; Banek, Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 121.

¹⁴⁰ Isto.

Ako se uspoređi intrakurikularni ili ugniježđeni tip s ostala tri tipa, najviše dolazi do izražaja da interkurikularno ili integrirani kolegij, samostojeći kolegij te ekstrakurikularni ili paralelno informacijsko opismenjavanje ponajviše stavljaju naglasak na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i da su više okrenuti razvijanju vještina i neutralnih tehnika i logike pretraživanja informacija. Stoga se može zaključiti je zapravo najkvalitetniji tip intrakurikularni ili ugniježđeni tip jer je informacijska pismenost dio kurikuluma i provodi se sustavno na svim godinama studija, pritom utječući podjednako na razvijanje generičkih, ali i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti svakoga studenta sveučilišta ili visokoškolske ustanove.

Slika 2. Modeli informacijske pismenosti s obzirom na stupanj uključenosti u kurikulum (prikazano prema Špiranec, Banek Zorica, 2008.)¹⁴¹

Iz slike 2. uočava se u kojoj je mjeri informacijska pismenost uključena u kurikulum neke visokoškolske institucije. Ako se uzmu u obzir specifičnosti svakoga pojedinoga tipa možemo uočiti da uloga visokoškolskih knjižničara u informacijskom opismenjavanju postaje izuzetno značajna, ali je i specifična. Ona je izražena u sva četiri tipa, samo je zastupljena u različitom opsegu. U samostojećem kolegiju programe najčešće izvodi knjižničar bez prisutnosti

¹⁴¹ Isto, str. 122.

nastavnika, i pritom se najčešće naglašava razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti. U integriranom i paralelnom kolegiju informacijska pismenost nudi se kao dodatak (*add-on*) nekom kolegiju ili izvan akademskog kurikulumu, što znači da se studenti javljaju u takvim programima samoinicijativno i dobrovoljno ponovo naglašavajući razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti, a manje kontekstualnih specifičnih vještina za pojedinu znanstvenu disciplinu. Time dolazi do nejednakog razvijanja potrebnih vještina informacijske pismenosti, a smanjuje se primjena usvojenih sadržaja povezivanjem s konkretnim predmetima. Odnosno, samo ugniježđeni tip u najvećem opsegu omogućuje osvještavanje i razvijanje znanstvene komunikacije studenata, shvaćanje istraživanja, ne samo kao prikupljanje informacija već i kao konstrukciju značenja i o pitanjima o informacijama koje im postavljaju nastavnici i knjižničari.¹⁴²

Zbog svega navedenoga može se zaključiti kako je najučinkovitije informacijsko opismenjavanje ono koje se provodi u suradnji knjižničara i nastavnika u kolegijima intrakurikularnog tipa, jer se time informacijsko opismenjavanje ne provodi izdvojeno ili razvijajući samo neke od vještina informacijske pismenosti.¹⁴³ Navedeno potvrđuju i Špiranec i Banek Zorica kada navode razloge korisnosti informacijskog opismenjavanja na visokoškolskoj razini za svaku zainteresiranu stranu. Tako navode da se prednosti informacijske pismenosti za studente očituju u tome da oni koji sudjeluju u programima informacijskog opismenjavanja postižu veći akademski uspjeh, kvalitetnije savladavaju studentske zadatke, skloniji su kritičkoj prosudbi, a stečenu sposobnost učenja znat će primijeniti tijekom cijeloga života i transferirati u radno mjesto. Prednosti informacijske pismenosti za nastavnike vidljivi su u stvaranju kvalitetne podloge za uvođenje novih pristupa i modela, primjerice problemskog istraživanja i istraživačkog učenja i participativne nastave, što će nastavniku znatno olakšati i ubrzati neke elemente njegova rada. Nastavnici će raditi sa studentima koji su ovladali procesom istraživanja, a koji su upućeni u zakonitosti znanstvene komunikacije i dobiti bolje rezultate i kvalitetnije radove kao ishod nastave. Prednosti informacijske pismenosti za administraciju i upravu vidljivi su u tome da informacijska pismenost dugoročno unosi dodatnu kvalitetu u studijske programe, pravovremeni završetak studija te se stoga može promatrati kao mjera kvalitete kurikulumu. Prednosti informacijske pismenosti za knjižničare su da će u svakodnevnom radu s korisnicima moći kvalitetnije raditi

¹⁴² Isto.

¹⁴³ Isto, 123.

jer su informacijski pismeni studenti dobro upućeni u istraživački proces i informacijske izvore. Također će aktivnosti na području informacijskog opismenjavanja moći usmjeriti kao način promocije svoje djelatnosti i potvrditi se kao karika u lancu cjeloživotnog učenja te učvrstiti svoju obrazovnu ulogu.¹⁴⁴

Važnost integracije, odnosno ugnježdavanja koncepta informacijske pismenosti u kurikulum institucije kroz suradnju knjižničara i nastavnog osoblja prepoznali su brojni drugi autori.¹⁴⁵,¹⁴⁶,¹⁴⁷ Tako Bundy¹⁴⁸ te Clakins i Kvenild¹⁴⁹ u svojim radovima naglašavaju da je najučinkovitiji intrakurikularni ili ugnježdjeni tip informacijskog opismenjavanja. Navedeno potvrđuje i Bruce¹⁵⁰ koja ističe da su ključni elementi učenja da bi osoba bila informacijski pismena: *iskusiti informacijsku pismenost* (učenje), *osvrt na iskustva* (refleksija naučenog) te *primjena naučenog u novom kontekstu* (prijenos znanja). Stoga se navedeni elementi ne mogu događati neovisno o nastavnim planovima i programima, već moraju biti ugrađeni u njihov sadržaj, strukturu i slijed pa je time i najučinkovitiji intrakurikularni ili ugnježdjeni tip informacijskog opismenjavanja studenata. Dakle uspješnost provođenja programa informacijske pismenosti ovisi o uspješnosti integracije informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske ustanove te važnosti uske suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u procesu učenju.¹⁵¹,¹⁵²

Najučinkovitija strategija za provođenje intrakurikularnog tipa informacijskog opismenjavanja studenata je prema Freudenberg i Lupton¹⁵³ „*ugnijezditi informacijsku*

¹⁴⁴ Isto, 125.

¹⁴⁵ Hepworth, Mark. Approaches to providing information literacy training in higher education: challenges for librarians. // *The New Review of Academic Librarianship* 6, (2000), 21-34.

¹⁴⁶ Bruce, Christine. Faculty-librarian partnerships in Australian higher education: critical dimensions. // *Reference Services Review* 29, 2 (2001), 106-115.

¹⁴⁷ Booth, Austin; Fabian, Carole Ann. Collaborating to advance curriculum-based information literacy initiatives. // *Journal of Library Administration* 36, 1/2 (2002), str. 123-142.

¹⁴⁸ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj.

¹⁴⁹ Calkins, Kaijsa; Kvenild, Cassandra. Embedding in the 21st Century Academy: Crossing Curriculum and Geography. // *World Library and Information Congress: 76th IFLA General Conference and Assembly, Session 74* (2010). URL: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla76/74-calkins-en.pdf> (2015-04-30).

¹⁵⁰ Bruce: 1 Experiencing information literacy (learning), 2 Reflection on experience (being aware of learning), 3 Application of experience to novel contexts (transfer of learning). Bruce, Christine. Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper. Nav. dj.

¹⁵¹ Simons, Kevin; James Young; Gibson; Craig. The Learning Library in Context: Community, Integration, and Influence. // *Research Strategies* 3(2000), 123-132.

¹⁵² Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Nav. dj.

¹⁵³ Freudenberg, Brett; Lupton, Mandy. Empowerment for lifelong learning: embedding information literacy into the business curriculum. // *Proceedings of Effective Teaching and Learning Conference 2005*, 4-5 November 2004, Griffith University, Brisbane, Queensland. URL: <http://eprints.qut.edu.au/30219/1/c30219.pdf> (2015-24-04).

pismenost u cjelokupan obrazovni proces.“ Svoju tvrdnju obrazlažu time da intrakurikularni ili ugniježđeni tip informacijskog opismenjavanja može omogućiti izravnu povezanu suradnju knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju kurikuluma institucije, kao i oblikovanju tipa informacijskog opismenjavanja studenta.¹⁵⁴ Također naglašavaju da edukatori moraju promicati informacijsko opismenjavanje unutar konteksta discipline i specifičnih vještina pojedine discipline, kao i u svim područjima učenja i poučavanja.¹⁵⁵ Time je:

1. informacijska pismenost uključena u ciljeve i ishode učenja studija,
2. informacijska pismenost oblikovana za izradu složenog zadatka (npr. izrada eseja s anotiranom bibliografijom, nacrt eseja, izrada eseja sa smjernicama kako ga poboljšati),
3. informacijska pismenost planirana kroz cijeli studij pružajući razvojni okvir te
4. pritom se trebaju rabiti različite metode za poučavanje informacijske pismenosti.

Rader¹⁵⁶ smatra da su za uspješnu integraciju informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske ustanove ključna tri čimbenika:

- knjižnično osoblje obvezno je tijekom vremena integrirati knjižnične upute i knjižnične usluge u kurikulum ustanove,
- knjižničari i nastavno osoblje moraju raditi zajedno na oblikovanju kurikuluma i
- institucija je obvezna uključiti u obrazovne ishode učenja razvijanje kritičkog mišljenja, rješavanje problema i razvijanje informacijskih vještina studenata.

Premda se u brojnim radovima uočava promicanje važnosti uključivanja informacijske pismenosti u kurikulum institucije kroz primjenu intrakurikularnog ili ugniježđenog tipa informacijskog opismenjavanja na visokoškolskoj razini, neki autori smatraju da je to teže ostvarivo te navode probleme.¹⁵⁷ Primjerice, Winner¹⁵⁸ smatra da još uvijek nije široko prihvaćena uloga knjižničara u planiranju i kreiranju kurikuluma, kao i unutar predmeta. Naglašava da je učenje unutar fakulteta uz pomoć knjižničara potrebno, ali da knjižničari nisu općenito prepoznati u ulozi oblikovanja i planiranja učenja unutar predmeta. Stoga zaključuje

¹⁵⁴ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 130.

¹⁵⁵ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj., str. 27.

¹⁵⁶ Rader, Hannelore B. *Information Literacy and the Undergraduate Curriculum*. // *Library Trends* 44 (1995), 270–71.

¹⁵⁷ Arp, Lori; Woodard, Beth S. *Faculty librarian collaboration to achieve integration of Information literacy*. // *Reference User Services Quarterly* 46, 1(2006), 2. URL: <http://connections.ideals.illinois.edu/works/25876>, (2015-04-24).

¹⁵⁸ Winner, Marian C. *Librarians as Partners in the Classroom: An Increasing Imperative*. // *Reference Services Review* 26, 1(1998), 25.

da zajednički rad nije dostatan i da suradnja između knjižničara i nastavnog osoblja može biti uspješna jedino ako je knjižnica uključena u sve elemente planiranja kurikuluma. S obzirom na poimanje knjižničara i nedovoljnu uključenost knjižnica u planiranje kurikuluma na visokoškolskim institucijama, neki autori predlažu rješenje navedenoga problema integriranjem informacijske pismenosti u pojedini predmet.^{159, 160, 161, 162}

Ako se navedeno promotri unutar konteksta provođenja programa informacijskog opismenjavanja na visokoškolskim institucijama u Republici Hrvatskoj i nedovoljnu uključenost informacijske pismenosti u kurikulum institucije, možda bi kratkoročno rješenje bilo da je informacijska pismenost integrirana u pojedini predmet. Mišljenje autorice je da bi se uvidom u pregledanu literaturu integriranjem informacijske pismenosti u pojedini predmet informacijska pismenost na instituciji primjenjivala nepotpuno i djelomično. Također ako se uzme u obzir da je informacijska pismenost pretpostavka za cjeloživotno učenje, studenti stječu na taj način djelomične informacijske vještine, primjerice generičke ili kontekstualne, specifične za pojedinu disciplinu. S druge strane, ako je informacijska pismenost umetnuta u kurikulum institucije, ona je uključena i planirana u ciljeve i ishode učenja tijekom cijeloga studija, a knjižničari i nastavno osoblje promiču informacijsko opismenjavanje unutar konteksta discipline i specifičnih vještina pojedine discipline, ali i na svim područjima učenja i poučavanja. Zbog toga je svakako najprikladniji intrakurikularni tip informacijskog opismenjavanja studenata.

¹⁵⁹ Kobzina, Norma G. A faculty–librarian partnership: a unique opportunity for course integration. // *Journal of Library Administration* 50, 4(2010), 293.

¹⁶⁰ Bordonaro, Karen; Richardson, Gillian. Scaffolding and reflection in course-integrated library instruction. // *Journal of Academic Librarianship* 30, 5(2004), 391-401.

¹⁶¹ Shonrock, Diana D. Faculty-librarian collaboration to achieve integration of information literacy. // *Reference & User Services Quarterly* 46, 1(2006), 18-23.

¹⁶² Bell, Steven. IL course credit does not equal credibility. (2008). URL: <http://acrlog.org/2008/11/25/il-course-credit-does-not-equal-credibility/> (2015-05-24).

3.4. Suradnja visokoškolskih knjižničara i nastavnog osoblja u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja

Ključan preduvjet za uspješnost integracije knjižnice i informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske ustanove ovisi o uskoj suradnji knjižničara i nastavnog osoblja u procesu učenju. Navedeno potvrđuju brojni autori i naglašavaju da programi informacijske pismenosti uvelike ovise o nužnoj suradnji između nastavnog osoblja i visokoškolskih knjižničara u njihovu kreiranju, oblikovanju i provedbi.^{163, 164}

U literaturi se pronalaze brojni radovi koji pobliže istražuju različite elemente, dimenzije i karakteristike suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u provođenju programa informacijskog opismenjavanja. Bruce¹⁶⁵ je 2001. godine identificirala nekoliko dimenzija potrebnih za suradnju nastavnog osoblja i visokoškolskih knjižničara. Tako jedna skupina autora općenito govori o važnosti suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja.^{166, 167} Druga skupina autora naglašava da problemi u provođenju programa nastalih u suradnji knjižničara i nastavnog osoblja nisu novi i nepoznati. Thaxton, Faccioli i Mosby¹⁶⁸ smatraju da suradnja ne ovisi o obvezi knjižničara u provođenju programa, broju odrađenih radionica ili broju studenata, već o razini uključenosti u ciljeve i razvoj programa. Bez obzira hoće li se promatrati kao predmetni stručnjaci, članovi tima ili instruktori, knjižničari se mogu smatrati uspješnim u razvijanju uputa koje su integrirane u pojedine predmete, ali knjižničari su također i uspješni u integriranju informacijske pismenosti kroz programe informacijske pismenosti u sveučilišnim zajednicama.¹⁶⁹ Najveći broj rasprava odnosi se na kreiranje kolegija nastalog u suradnji s

¹⁶³ Caspers, Jean; Lenn, Katy. The future of collaboration between librarians and teaching faculty. // *The collaborative imperative: Librarians and faculty working together in the information universe* / editors D. Raspa and D. Ward. Chicago : Association of College and Research Libraries, 2000. Str. 148-154.

¹⁶⁴ Isbell, Dennis; Broaddus, Dorothy. Teaching writing and research as inseparable: A faculty-librarian teaching team. // *Reference Services Review* 23, 4 (1995), 51–62.

¹⁶⁵ Bruce, Christine. Faculty-librarian partnerships in Australian higher education: critical dimensions. // *Reference Services Review* 29, 2(2001), 106-115.

¹⁶⁶ Farber, Evan. Faculty-Librarian Cooperation: a Personal Retrospective. // *Reference Services Review* 27, 3 (1999), str. 229.

¹⁶⁷ Caspers, Jean; Lenn, Katy. Nav. dj.

¹⁶⁸ Thaxton, Lyn; Faccioli, Mary Beth; Mosby, Anne Page. Leveraging Collaboration for Information Literacy in Psychology. // *Reference Services Review* 32, 2(2004), 185–89.

¹⁶⁹ Shonrock, Diana D. Nav. dj., str. 18-23.

nastavnim osobljem i visokoškolskim knjižničarom ugrađenim u kurikulum institucije.¹⁷⁰,¹⁷¹,
¹⁷²,¹⁷³,¹⁷⁴

Suradnja knjižničara i nastavnog osoblja u provođenju programa informacijskog opismenjavanja može se promatrati u kontekstu poimanja knjižnice. Tako su Simons, Young i Gibson razvili koncept integracije kao kritičnog dijela u oblikovanju i razvijanju tzv. knjižnice koja poučava „*learning library*“.¹⁷⁵ Njihova definicija „*learning library*“ obuhvaća: *aktivno pragmatično partnerstvo, integraciju unutar kurikuluma, interakciju/suradnju sa studentima, fakultetom i knjižničarima i višestruki učinak. Knjižnica na taj način postaje središnja komponenta studentova obrazovanja i informalnih informacijskih potreba.*

Pojedini autori smatraju da je suradnja ključ ako knjižničari educiraju svoje korisnike da budu kritički i sebi dovoljni korisnici informacija.¹⁷⁶ Kurikulum na svim obrazovnim razinama stoga treba uključiti mogućnosti za iskustvo, reflektiranje i primjenu učenja na tim razinama.

Jedna skupina autora pokušala je definirati elemente koji su potrebni za uspješnu suradnju. Tako, primjerice, Bell i Shank¹⁷⁷ navode da je za kvalitetnu suradnju između knjižničara i nastavnog osoblja potrebno obostrano poštovanje, tolerancija i povjerenje, komunikacija, poznavanje informacijske tehnologije i služenje njome. Ivey¹⁷⁸ je 2002. godine intervjuirala sedam knjižničara i sedam znanstvenika koji su već radili kao partneri i pokušala identificirati elemente koji su najvažniji za suradnju. Definirala je četiri ključna ponašanja za uspješan partnerski odnos i suradnju u edukaciji studenata:

1. dijeljenje zajedničkih ciljeva

¹⁷⁰ D'Amicantonio, John; Scepanski, Jordan M. Strengthening Teacher Preparation Through a Library Program. // *Education Libraries* 21, 1-2(1997), 11-16.

¹⁷¹ Heller-Ross, Holly. Librarian and Faculty Partnerships for Distance Education. // *MC Journal: The Journal of Academic Media Librarianship* 4, 1(1996), 57-68. URL: [HTTP://WINGS.BUFFALO.EDU/PUBLICATIONS/MCJRNL/\(2015-04-24\)](http://wings.buffalo.edu/publications/mcjrnl/(2015-04-24)).

¹⁷² Wright, Carol A. Information literacy within the general education program: implications for distance education. // *The Journal of General Education* 49, 1(2000), 23-33.

¹⁷³ Australian and New Zealand Information Literacy Framework: principles, standards and practice. // Bundy, Alan editor. 2nd ed. Adelaide : Australian and New Zealand Institute for Information Literacy, 2004. Str. 27.

¹⁷⁴ *Embedded Librarians: Moving beyond one shot instruction* / editors Kvenild, Cassandra, Calkins, Kajisa Chicago : IL: Association of College & Research, 2011.

¹⁷⁵ Arp, Lori; Woodard, Beth S. Nav. dj., str. 2.

¹⁷⁶ Wilson, Lizabeth A. Collaborate or Die: Designing Library Space, *ARL Bimonthly Report* 222 (June 2002). URL: www.arl.org/newsltr/222/collabwash.html (2015-04-24).

¹⁷⁷ Bell, Steven; Shank, John. Blended librarian : the blue print for Redefining the teaching and learning role of academic libraries. // *College and research librarians* (2004). URL: <http://crln.acrl.org/content/65/7/372.full.pdf> (2015-05-24).

¹⁷⁸ Arp, Lori; Woodard, Beth S. Nav. dj., str. 3.

2. obostrano poštovanje, tolerancija i povjerenje
3. kompetentnost za zahtjev i pomoć oba partnera
4. uzajamna komunikacija.

U kontekstu suradnje pojedini su autori istraživali koje kompetencije i vještine bi trebao posjedovati knjižničar da bi mogao sudjelovati u izradi i provedbi programa informacijskog opismenjavanja u dogovoru s nastavnim osobljem te opisuju knjižničara kao knjižničara koji daje upute, knjižničara koji je dio tima ili knjižničara u ulozi instruktora. Tako su Bell i Shank, 2004. godine koncept integracije pomaknuli korak naprijed s idejom, tzv. uklopljenog knjižničara, „*blended librarian*“, kroz prikaz visokoškolskog knjižničara koji kombinira skup tradicionalnih vještina s informacijskom tehnologijom *hardevara* i *softvera* i uputa i postaje, tzv. dizajner obrazovanja, „*educational designer*“, kako bi primijenio primjerenu tehnologiju u procesu učenja.¹⁷⁹ Knjižničari koji bi provodili programe informacijskog opismenjavanja trebali bi posjedovati temeljna knjižničarska znanja i vještine, koje se nadograđuju s poznavanjem i korištenjem informacijsko-komunikacijske tehnologije te posjedovanjem potrebnih informatičkih znanja koja bi im omogućila primjenu tehnologije u nastavi. O važnosti razvijanja različitih vještina i kompetencija knjižničara, s obzirom na razvoj IT-a i digitalne tehnologije, kako bi mogli sudjelovati i kvalitetno surađivati s nastavnim osobljem u edukaciji studenata u nastavi, govorila je i Lippincott.¹⁸⁰ Smatra da je suradnja najučinkovitija ako bi se knjižničari uključili u razvoj programa za učenje. Knjižničari moraju biti potpuno pripremljeni i kompetentni za rad u učionici za podučavanje studenata pri korištenju tehnologije i pristupu informacijama pritom razvijajući njihovo kritičko mišljenje pri odabiru informacija. Naglašava da postoji nekoliko čimbenika za poboljšanu suradnju, uključujući „*želju, htijenje za razvijanjem zajedničke misije i izvan nastavne jedinice, zajednički žargon/rječnik i definiranje tehničkih pojmova, želju za učenjem partnerovog znanja, sposobnost prihvatiti razlike i ne kritizirati ili stavljati u stereotipe drugu profesiju.*“

Nastavno se pojavljuje i druga skupina autora koja se bavi još jednim relevantnim, ali nedovoljno istraženim problemom educiranosti knjižničara.^{181, 182} Torras¹⁸³ navodi da ako knjižničari trebaju biti uključeni u nastavni proces, oni moraju biti i dobri edukatori, moraju

¹⁷⁹ Arp, Lori; Woodard, Beth S. Nav. dj., str. 2.

¹⁸⁰ Isto, str. 3.

¹⁸¹ Lippincott, Joan K. Librarians and Cross-Sector Teamwork. // ARL: A Bimonthly Report on Research Library Issues and Actions for ARL, CNI, and SPARC 208/209(2000), 22-23.

¹⁸² Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Nav. dj.

¹⁸³ Isto.

poznavati metode i tehnike učenja, tj. različite didaktičke modele podučavanja. Naglašava da je pri izboru modela informacijske pismenosti nužno uzeti u obzir primjerenost sadržaja programa, odnosno vještine koje bi trebala imati svaka informacijski pismena osoba te specifičnost pojedinoga područja; metodologije provedbe programa informacijskog opismenjavanja kao i izbor najprimjerenijih obrazovnih modela učenja. Predlaže primjenu i prilagodbu dvaju općih didaktičkih obrazovnih modela kako bi se postigla profesionalizacija programa informacijskog opismenjavanja: a) *pedagogical triangle of practice* i b) *didactic relation model*.¹⁸⁴

a) *Pedagogical triangle of practice* (Løvie, 1972., 1974.) model je koji je izvorno oblikovan kao alat za dobivanje povratne informacije o izvođenju nastave nastavnika. Torras navodi da Løvijev model ukazuje na tri ključna čimbenika u kreiranju nastave: vrijednostima, teoriji i praksi temeljenim na znanjima te aktivnostima učenja.¹⁸⁵

b) *Didactic relation model* (Bjørndal i Lieberg, 1978.)¹⁸⁶

Torras smatra da bi didaktičke kategorije koje nude Bjørndal i Lieberg¹⁸⁷ u svojim modelima iz 1978. godine trebale poslužiti pri planiranju, podučavanju i vrednovanju aktivnosti učenja koje će biti postavljene unutar programa informacijskog

¹⁸⁴ Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Nav. dj., str. 31-60.

¹⁸⁵ Prema Torras, vezano uz vrijednosti, knjižničari trebaju obratiti pozornost na krajnje ciljeve učenja, etičku odgovornost i metode podučavanja: što je knjižnica, koji su ciljevi knjižnice, kako izraditi plan koji će ispuniti viziju i misiju knjižnice. Naglašava da je pri definiranju krajnjega cilja edukacije informacijske pismenosti i određivanje ključnih čimbenika za uspješno uključivanje programa informacijske pismenosti u sveučilišni kurikulum nužno: da vizija i misija obrazovanja korisnika i informacijske pismenosti mora održavati strateške ciljeve i obrazovni prioritet institucije i da obrazovanje mora biti izgrađeno na pedagoškoj platformi koja podržava kurikulum discipline i predmetnih područja unutar kojih bi bili uključeni knjižnični programi/tečajevi. Vezano uz razinu teorije i prakse, temeljena na znanju ona uključuje čitav niz didaktičkih komponenti koje su potrebne knjižničarima u planiranju i izvršavanju programa informacijske pismenosti ili izrade specifičnog programa informacijske pismenosti. Također je nužno uzeti u obzir kontekst discipline, koji će također utjecati na oblikovanje programa informacijske pismenosti. Na razini aktivnosti učenja – podučavanja knjižničari bi trebali planirati svoje aktivnosti – prikazom svoga znanja, vještina, stava i interakcije sa studentima tijekom predavanja/sesije. Isto, str. 31-60.

¹⁸⁶ Isto.

¹⁸⁷ Prema Bjørndal i Lieberg: a) didaktički uvjeti obuhvaćaju procjenu studentovog prijašnjeg znanja i vještina, znanje nastavnog osoblja o predmetu i specifičnoj disciplini, administrativne uvjete: planiranje trajanja tečaja, položaj programa, tipu poučavanja, npr. intrakurikularni i dr., ciljeve učenja, sadržaj, aktivnosti učenja i procjenu rada; b) ciljevi učenja (*što i zašto*) obuhvaćaju svrhu edukacije te je nužan opis studentovih ishoda učenja; c) sadržaj (*što*) obuhvaćaju planirani sadržaj (što će se predavati pojedinoj skupini studenata, vezano uz intrakurikularni pristup - koliko općenito ili koliko će sadržaj pojedinog predmeta ili discipline biti u programu informacijskog opismenjavanja te je pritom važno paziti na prirodu discipline i razinu studija); d) aktivnosti učenja (*kako*) obuhvaćaju metode i tehnike u aktivnosti učenja koje najviše odgovaraju predmetnom području); e) procjenjivanje rada (*kako i zašto*). Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Nav. dj., str. 30.

opismenjavanja. Naime oni upozoravaju da se pri kreiranju programa moraju uzeti u obzir: didaktički uvjeti, ciljevi učenja, sadržaj, aktivnosti učenja i procjena rada.

Opisani modeli prema Torras, mogu poslužiti za razumijevanje izgradnje središnjeg pedagoškog koncepta, kao i uvjeta za uspješnu profesionalnu suradnju između knjižničara i nastavnog osoblja, odnosno koje sve karakteristike treba uzeti u obzir za postavljanje pedagoškog temelja u kreiranju formalnog programa informacijskog opismenjavanja studenata.^{188, 189}

Ako se istraženo poveže s četiri glavna tipa informacijskog opismenjavanja studenata u visokoškolskom okruženju uočava se da većina autora podržava i potiče suradnju knjižničara i nastavnog osoblja u izradi i provođenju programa informacijskog opismenjavanja. Stoga i većina autora zaključuje da je zbog toga najprikladniji intrakurikularni ili ugniježđeni tip poučavanja informacijske pismenosti jer upravo on potiče i zahtijeva partnersku suradnju akademskog osoblja i knjižničara, za razliku od drugih tipova koji ne naglašavaju važnost partnerskog odnosa između nastavnog osoblja i knjižničara u kreiranju i provedbi informacijskog opismenjavanja. Iz proučene literature uočava se da autori, premda su prepoznali važnost i značaj suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju navedenih programa, svjesni i potrebnih preduvjeta da bi se navedeni programi mogli uopće provoditi. Jedan od problema svakako su potrebne vještine i kompetencije koje treba posjedovati knjižničar da bi mogao provoditi programe informacijskog opismenjavanja u suradnji s nastavnim osobljem. Premda autori navode da knjižničari moraju steći i razvijati svoja znanja o korištenju i primjeni informacijsko-komunikacijske i digitalne tehnologije te da moraju posjedovati pedagoška znanja da bi mogli održavati ili sudjelovati u nastavi, uočava se i nedovoljna istraženost potrebnih kompetencija i vještina koje knjižničari trebaju posjedovati u kontekstu potrebnih znanja pojedine znanstvene discipline da bi mogli sudjelovati i provoditi

¹⁸⁸ Isto, str. 30.

¹⁸⁹ Brojni su radovi koji navode praktičnu primjenu programa informacijskog opismenjavanja na visokim učilištima u svijetu. Tako Matthies navodi primjer kako su na *Butler University College of business administration* i *University of Auckland Business School* programi informacijskog opismenjavanja uključeni u predmet menadžment u prvom semestru studija.¹⁸⁹ Na *Penn State University* program informacijskog opismenjavanja ostvaruje se u suradnji knjižničara i nastavnog osoblja na prvoj godini studija, a koji je integriran u kurikulum institucije. Matthies, Brad. *The Road to Faculty-Librarian Collaboration*. // *Academic Exchange Quarterly* 8 (2004), 138-139.

programe informacijskog opismenjavanja s nastavnim osobljem. Stoga bi daljnja istraživanja trebala ići u navedenom smjeru.

3.5. Koncept informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata visokoškolske ustanove

Iz opisanoga se uočava da kvaliteti nastave najviše pridonosi intrakurikularni pristup i uključivanje programa informacijskog opismenjavanja u kurikulum institucije.¹⁹⁰, ¹⁹¹, ¹⁹² Time su sadržaji predmeta isprepleteni s informacijskom pismenošću, što uvelike pridonosi kvaliteti nastave i motivira studente na usvajanje odgovarajućeg informacijskog ponašanja.¹⁹³ Zbog toga su se neki autori bavili istraživanjem načina formalnog uključivanja programa informacijskog opismenjavanja u kurikulum institucije. Tako je jedno od rješenja koje nude umetanje koncepta informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata visokoškolskih institucija.¹⁹⁴, ¹⁹⁵ Navedeno potvrđuju Howard i Newton¹⁹⁶ koji smatraju da je uključivanje informacijske pismenosti u strateške dokumente ključ da programi informacijskog opismenjavanja postanu legitimni te da osvoje „srca i um“ institucijskog vodstva.¹⁹⁷

Neki od autora idu korak dalje u svom istraživanju i bave se razlozima zašto je uključivanje informacijske pismenosti u strateške dokumente institucije uopće potrebno. Tako, primjerice, Booth i Fabian¹⁹⁸ navode važnost dijeljenja postavljenih ciljeva s onima koji kontroliraju proračun institucije. Bruce¹⁹⁹ potvrđuje da institucijska politika mora podržati programe informacijskog opismenjavanja. Smatra da se odgovornost za programe informacijskog opismenjavanja treba dijeliti među strateškim partnerima, koji djeluju na različitim razinama,

¹⁹⁰ Bundy, Alan. Information literacy: the 21st century educational smartcard. // Australian Academic and Research Libraries 30, 4 (1999), 233-250.

¹⁹¹ Bruce, Christine. Faculty-librarian partnerships in Australian higher education: critical dimensions. // Reference Services Review 29, 2 (2001), 106-115.

¹⁹² McGuinness, Claire. Information literacy in Ireland: a hidden agenda. // Information literacy in Europe: a first insight into the state of the art of information literacy in the European Union / editor C. Basile. Rome : Consiglio Nazionale delle Ricerche, 2003. Str. 151-177.

¹⁹³ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 121.

¹⁹⁴ Bundy, Alan. Nav. dj., str. 233-250.

¹⁹⁵ Webber, Sheila; Johnston, Bill. Working towards the information literate university. // Information literacy: recognising the need: Staffordshire University, Stoke-on-Trent, United Kingdom, 17 May 2006 / editor Geoff Walton; Alison Pope Oxford : Chandos Publishing, 2006. Str. 47-58.

¹⁹⁶ Howard, Helen; Newton, Angela. How to win hearts and minds. // Library and Information Update 4, 1-2(2005), 27-28.

¹⁹⁷ Council of Australian University Librarians. 'Making information literacy legitimate' - summary of responses to request for information from CAUL members. Canberra : CAUL, 2004. (CAUL Survey 2004/2). URL: <http://www.caul.edu.au/surveys/info-literacy2004.doc> (2015-04-24).

¹⁹⁸ Booth, Austin; Fabian, Carole Ann. Nav. dj.

¹⁹⁹ Bruce, Christine. Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper. Nav. dj.

uključujući i izradu kurikuluma, razvoj politike institucije, obrazovanje osoblja, istraživanja i razredne nastave; te da je trebaju podržavati vodstva institucije, kao što su ravnatelji i dekani. Jedan od razloga koji autori navode je da uključenost informacijske pismenosti u strateške dokumente institucije omogućuje poticanje izvrsnosti u pružanju informacijskih izvora pritom uzimajući u obzir promjene u visokom obrazovanju i kontekst učenja.²⁰⁰ Wilson²⁰¹ predlaže uključivanje informacijske pismenosti na institucijskoj razini u skladu s akademskim ciljevima. Smatra da informacijska pismenost mora biti istaknuta u misiji i viziji institucije, strateškim dokumentima i nastavnim planovima i programima. Zaključuje da informacijska pismenost mora odgovarati obrazovnim ciljevima institucije i mora biti komplementarna s ciljevima znanstvenih disciplina i time postaje dodatna vrijednost za učenje.

No, premda se zagovara uključenost informacijske pismenosti u strateške dokumente institucije, što može pridonijeti institucijama na tržištu znanja, neki od autora postavljaju pitanje upravljanja znanjem i izvorima i promjenu infrastrukture u odnosu na strategiju i politiku institucije.²⁰² Postavlja se i pitanje koji preduvjeti moraju postojati za uključenost informacijske pismenosti u strateške dokumente vezano uz troškove potrebne tehnološke infrastrukture i fizički prostor, povezani s modelima učenja, materijalima za učenje i cjeloživotnim obrazovanjem osoblja.²⁰³,²⁰⁴

Može se zaključiti da autori potiču uključivanje informacijske pismenosti u kurikulum institucije. Jedan od dobrih načina zastupljenosti informacijske pismenosti je njezino uključivanje u strateške dokumente visokoškolskih institucija. Time se informacijska pismenost uključuje unutar obrazovnog okruženja institucije na formalnoj razini. Uključivanjem informacijske pismenosti u strateške dokumente i kurikulum institucije vodstvo institucije prepoznaje važnost da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje na svim razinama studija.

²⁰⁰ Bundy, Alan. Nav. dj., str. 233-250.

²⁰¹ Wilson, Elizabeth A. Information literacy: fluency across and beyond the university. // Library user education: powerful learning, powerful partnerships / editor B.I. Dewey, Lanham, MD : Scarecrow Press, 2001. Str. 1-17.

²⁰² Johnston, Bill; Webber, Sheila. Information literacy in higher education: a review and case study. // Studies in Higher Education 28, 3 (2003), 335-352.

²⁰³ Corral, Sheila. Benchmarking strategic engagement with information literacy in higher education: towards a working model. // IR Information research 12, 4 (2007).

²⁰⁴ Hepworth, Mark. Nav. dj.

3.5.1. Pokazatelji zastupljenosti informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata visokoškolske ustanove

Vezano uz važnost uključivanja informacijske pismenosti u kurikulum i strateške dokumente visokoškolskih institucija neki su autori pokušali utvrditi najprimjerenije pokazatelje koliko je informacijska pismenost zastupljena unutar kurikuluma pojedine institucije.²⁰⁵, ²⁰⁶ Istraživanja zastupljenosti informacijske pismenosti unutar kurikuluma pojedine institucije mogu se razdijeliti u nekoliko skupina. Jedna skupina autora bavila se postavljanjem i utvrđivanjem najprimjerenijih pokazatelja koliko je informacijska pismenost zastupljena unutar kurikuluma pojedine institucije. Jedan od najpoznatijih testova mjerenja zastupljenosti informacijske pismenosti je ALA-in test institucijskog kvocijenta informacijske pismenosti (*The Information Literacy IQ test*) (ACRL, 2007) koji je primarno usmjeren na visokoškolski kontekst.²⁰⁷

Test obuhvaća pet elemenata koji su posloženi po sljedećim kategorijama:

1. Percepcija knjižničara u matičnoj ustanovi
 - a) percipirani su kao nastavnici
 - b) pozvani da sudjeluju u planiranju nastavnih planova i programa
2. Odnos matične ustanove prema informacijskoj pismenosti
 - a) matična ustanova formulirala je definiciju informacijske pismenosti
3. Informacijska pismenost iskazana je u dokumentima / strateškim planovima institucije
 - a) sveučilišna administracija privržena je ideji informacijske pismenosti
 - b) nastavno osoblje prihvaća ulogu u procesu informacijskog opismenjavanja
 - c) osigurana je mogućnost napredovanja za nastavnike koji su u nastavu integrirali informacijsku pismenost

²⁰⁵ Corral, Sheila. Nav. dj.

²⁰⁶ Jager, Karin de; Nassimbeni, Mary. Information literacy and quality assurance in South African higher education institutions. // Libri 55, 1(2005), 31-38.

²⁰⁷ ACRL. The Information Literacy IQ (Institutional Quotient) Test (1998). URL: <http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/professactivity/iil/immersion/iqtest> (2014-12-22). Prijevod preuzet iz: Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj., str. 165.

4. Obrazovno okruženje matične ustanove
 - a) ustanova primjenjuje problemsku i projektnu nastavu
 - b) matična ustanova potiče suradnju i nagrađuje djelovanje u suradničkom okruženju
 - c) sklonost prema učenju koje je usmjereno studentu (s naglašenim aktivnim pristupom nastavi)
 - d) institucionalizirana suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara, informatičkih službi i tijela koja odlučuju o studijskim programima

5. Informacijska infrastruktura u matičnoj ustanovi
 - a) potpuna umreženost
 - b) širok raspon digitalnih i analognih izvora dostupnih u knjižnici.

The UK Society of College National and University Libraries (SCONUL), Savjetodavni odbor za informacijsku pismenost (*Advisory Committee on Information Literacy*) koristio je metodu *kritičnih faktora uspjeha* (*Critical Success Factors*) kojom su identificirani faktori uspjeha u provođenju programa informacijske pismenosti. Jedan od identificiranih faktora uspjeha (br. 5) odnosi se na uključivanje informacijske pismenosti u strategiju institucije kao ključne mjere, spominjući učenje i poučavanje, te važnost uključivanja u politiku, planiranje kvalitete i planiranje programa.²⁰⁸

Druga skupina autora bavila se istraživanjem zastupljenosti informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata visokoškolske ustanove i postavljanjem smjernica koje bi trebale odrediti izvrsnost programa informacijske pismenosti unutar institucije. Tako je Američko udruženje visokoškolskih knjižnica pokrenulo projekt pod nazivom "Inicijative dobre prakse i obilježja programa informacijske pismenosti koji ilustriraju dobru praksu".²⁰⁹ Cilj je ovoga projekta identificirati i ispitati ključne elemente za uspješno uključivanje programa informacijskog opismenjavanja kojeg podržava institucijsko vodstvo, koji bi postali svojevrzne upute u provedbi programa informacijskog opismenjavanja. Rezultat procesa bio je objavljivanje "Radne verzije najbolje prakse" u ožujku 2001., unutar koje je identificirano

²⁰⁸ Town, Stephen J. Information literacy: definition, measurement, impact. // Information and IT literacy: enabling learning in the 21st century / editors A. Martin, H. Rader. London : Facet Publishing, 2003. Str. 53-65.

²⁰⁹ Association of College and Research Libraries. Characteristics of programs of information literacy that illustrate best practices: a guideline. Chicago, IL: ACRL, 2003. URL: <http://www.ala.org/acrl/standards/characteristics> (2015-04-24).

deset kategorija najbolje knjižnične prakse koje treba uzeti u obzir pri procjeni uključivanja programa informacijskog opismenjavanja u instituciji. Treća i četvrta kategorija bave se pitanjima oblikovanja i provedbom programa informacijskog opismenjavanja te njegova uključivanja u strateške dokumente institucije. Treća kategorija obuhvaća planiranje specifičnih ciljeva, misije programa informacijske pismenosti i povezivanje knjižnice, tehnološku infrastrukturu i planiranje troškova proračuna. U četvrtoj kategoriji (administrativna i institucijska podrška) naglašava se: "*Uprava unutar institucije ... usaduje informacijsku pismenost u misiju institucije, strateški plan i politike djelovanja... [i] ... nagrađuje postignuća i sudjelovanje u programu informacijske pismenosti u sustavu institucije.*"²¹⁰

Vijeće australskih sveučilišnih knjižnica (*Council of Australian University Librarians*) usvojilo je ACRL dokument u kojem se navodi da je potrebno koncizno izraditi trideset pet obilježja na tri razine uključenosti informacijske pismenosti: institucijska razina i strateško planiranje; operativna razina i administrativno planiranje, provedba i program planiranja i razvoja. Na strateškoj razini navodi se: „*Dokumenti i politika institucije razvijeni su da ... uključuju viziju informacijske pismenosti koja mora biti u skladu s vizijom institucijom ... [i] ... naglašavaju temeljne značajke informacijske pismenosti*“.²¹¹ Webber i Johnston također navode neke karakteristike za unaprjeđivanje položaja knjižničara u instituciji. Njihov je pristup prepoznatljiv u identificiranju triju faza sudjelovanja, a ključna je treća faza koja obuhvaća uključivanje informacijske pismenosti u strateške dokumente institucije.²¹²

Ako se promotre do sada iznesena teorijska istraživanja uočava se da se zbog promjene u visokoškolskom obrazovanju i naglog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije u posljednjih 20-ak godina (ponajviše razvojem interneta i pristupom velikom broju različitih informacijskih izvora) uloga visokoškolske knjižnice uvelike promijenila. Pojava bolonjskog procesa i primjena novih tehnologija i metoda u nastavi (npr. e-učenje, rješavanje problemskih zadataka, razvijanje kritičkog mišljenja) uvjetovale su da proces učenja ne završava nakon završenog studija već je potreba za cjeloživotnim obrazovanjem izražena više nego ikada prije. Važnost primjene i prepoznavanja relevantnog izvora i vjerodostojne

²¹⁰ Isto.

²¹¹ Council of Australian University Librarians. Best practice characteristics for developing information literacy in Australian universities: a guideline. Canberra : CAUL, 2004. URL: <http://www.caul.edu.au/info-literacy/InfoLiteracyBestPractice.pdf> (2015-04-24).

²¹² Webber, Sheila; Johnston, Bill. Nav. dj., str. 47-58.

informacije kao i njezino tumačenje ključni su za izvođenje poslova ili zadataka. Zbog navedenoga potreba za programima informacijskog opismenjavanja dolazi do izražaja osobito u visokoškolskim knjižnicama gdje današnji studenti trebaju steći i razviti kako generičke vještine informacijske pismenosti, tako i kontekstualne vještine informacijske pismenosti specifične za pojedinu znanstvenu disciplinu koje će im biti potrebne i na radnom mjestu. Jer važnost informacijskog opismenjavanja upravo je vidljiva u činjenici da treba stvoriti studente koji su nezavisni u učenju, u korištenju velikoga broja izvora informacija, razvijajući i stvarajući nova znanja i kritičko mišljenje.²¹³ Upravo zbog toga je važno uključiti i provoditi što više formalnih programa informacijskog opismenjavanja na visokoškolskim institucijama koji će omogućiti podjednako razvijanje vještina informacijske pismenosti studenata na svom razinama studija. Stoga ako se uzmu u obzir četiri tipa informacijskog opismenjavanja na visokoškolskoj razini, može se zaključiti da je intrakurikularni ili ugniježđeni tip najprikladniji tip, jer se informacijsko opismenjavanje provodi na svim razinama formalnog obrazovanja, povezivanjem s kurikulumom obrazovne institucije. Također je nužno raditi na svijesti donosioca strategija obrazovanja, administraciji i znanstveno-nastavnim krugovima visokoškolske institucije o važnosti uključivanja informacijske pismenosti u strateškim dokumentima institucije.

Većina autora bavi se problemom formalnog provođenja programa informacijskog opismenjavanja i zastupljenosti informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu visokoškolske institucije. Svi se jednoglasno slažu da koncept informacijske pismenosti mora biti uključen u misiju, viziju, strategiju i institucijsku politiku izjavama o suradnji knjižnica i institucija u njihovu oblikovanju i provođenju. Pojedini od njih idu i korak dalje i ukazuju na različite mogućnosti (testove) mjerenja zastupljenosti programa informacijske pismenosti unutar visokoškolskih institucija. Brojni autori istražuju i koji su preduvjeti potrebni da bi se provodili programi informacijskog opismenjavanja i naglašavaju koje potrebne kompetencije i vještine moraju posjedovati knjižničari, da bi sudjelovali i kreirali navedene programe u partnerskoj suradnji s nastavnim osobljem.

²¹³ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj., str. 6-7.

4. Razvoj informacijske pismenosti u području prava

4.1. Specifičnosti pravne znanosti

Pravna znanost je društvena znanost kojoj su glavni objekti proučavanja država i pravo. Prema Viskoviću²¹⁴ zbog specifičnosti poslova za koje se pravnici pripremaju nužno je da u svom obrazovanju da izučavaju prvenstveno pravo i državu. To se postiže većim brojem stručnih nastavnih disciplina – pravnih predmeta, na pravnom studiju. Ali dobro obrazovanje pravnika danas zahtijeva i izučavanje mnogih ekonomskih, političkih, moralnih i drugih društvenih pojava, što je zadatak nepravničkih nastavnih predmeta (zbog toga se danas programi pravnih studija dopunjuju nizom disciplina, sociologijom, učenjem stranih jezika, osnovama logike). Pravna znanost izgradila je sustav koji obuhvaća niz posebnih pravnih znanosti. Visković²¹⁵ smatra da se svaka znanstvena spoznaja sastoji od određenih promatranih činjenica, a to znači od pojmova kojima se iskazuju bitna i opća svojstva iskustvenih datosti. Tako postoje „konkretne pravne nauke“ koje s velikom mjerom konkretizacije opisuju i objašnjavaju pravo određenog društva, npr. Hrvatske, Italije, Austrije, SAD-a. Pritom, kako su prava pojedinih društva odviše opsežna da bi se mogla izlagati i studirati u samo jednoj konkretnoj znanosti, ona se izlažu kroz veći broj takvih znanosti – i to polazeći od pravnih grana kao elementa pravnog sustava. To znači da se konkretno znanstveno izučavanje prava svakog nacionalnoga društva dijeli na nekoliko pravnih disciplina, od kojih svaka odgovara jednoj grani nacionalnog pravnog ustava. Tako nastaju nastavni predmeti *ustavno pravo*, *kazneno pravo*, *obiteljsko pravo*, *građansko pravo*, *trgovačko pravo*, *kazneni postupak*, *građanski postupak*, *međunarodno javno pravo* kao pravo međunarodne zajednice itd. Na pravnim učilištima u Hrvatskoj izučavaju se grane hrvatskoga prava, kao što se u Italiji ili SAD-u izučavaju grane talijanskog i američkog prava. Ipak u pravu se stoga zahtijeva i komparativna (usporedba) znanja o pravima drugih država, pogotovo onih poredbeno-političkih jer su takva znanja o pravima drugih država značajna pravnicima u vremenu snažnih trgovačkih, političkih i dr. veza između društava i država.²¹⁶

²¹⁴ Visković, Nikola. Teorija države i prava. Centar za dopisno obrazovanje, Birotehnika : Zagreb, 2001. Str. 12-14.

²¹⁵ Isto.

²¹⁶ Isto.

Prema Viskoviću²¹⁷ teorijske pravne znanosti (discipline) ne izlažu znanje o pojedinim nacionalnim pravnim granama, već znanje o bitnim i općim osobinama prava i država, tj. o elementima od kojih se sastoji svako pravo, ili barem veći dio pravnih poredaka. One daju, dakle osnovne pojmove do kojih pravna i politička znanost dolaze krajnjim sažimanjem iz mnoštva srodnih konkretnih prava i država iz prošlosti i sadašnjosti i novijega doba. Tako se pojavljuju najapstraktniji pojmovi: *pravo, država, pravna sigurnost, delikt, pravni akt, pravna norma, pravni sistem, pravna obveza*, itd. U teorijske pravne znanosti stoga spadaju nastavni predmeti na pravnim fakultetima, npr. *Teorija prava i države, Filozofija prava, Uvod u pravo* itd.

Svaka znanstvena disciplina primjenjuje neke spoznajne postupke da bi došla do svojih spoznaja. Postupci koji su djelomično zajednički svim znanostima (npr. logički postupci) ili većem broju znanosti (npr. postupci sociološkog istraživanja), a djelomično su specifični za određene znanosti nazivamo metode. U pravnim znanostima tradicionalno prevladava dogmatska metoda,²¹⁸ tj. izlaganje, komentiranje i sistematizacija pravnih normi kao obvezujućih stavova koje su postavili pravne vlasti i drugi autoriteti – zakonodavci, vlada, suci i privrednici. Ta je metoda neizbježna u pravnom studiju, kao što je neizbježna u praksi stvaranja i primjene pravnih normi. Neki pravni znanstvenici smatraju da je štetna njezina apsolutizacija, kada se sav pravni studij svodi na nekritičko „bubanje“ pravnih normi i njihovo komentiranje kao neporecivih istina sa stajališta autoriteta, a zanemaruje se spoznaja zbiljskih društvenih uzroka i društvenih posljedica pravnih normi prije svega interesa i vrijednosti koji uvjetuju njihov nastanak, primjenu i ukidanje.²¹⁹ Stoga, pored dogmatske metode, smatraju da se u pravu moraju primjenjivati sociološka i aksiološka metoda, tj. načini izučavanja prava koji daju spoznaju društvenih odnosa i društvenih vrijednosti kao uzročnika i učinaka pravnih normi.^{220, 221} Odnosno, prema Miličiću²²² se sociološkom metodom istražuje društvena pojava pravo te se time potvrđuju ili opovrgavaju postavke o pravu. Aksiološku metodu čini teorija metode, tj. „*postavke aksiološke teorije prava, filozofije, ali i etike, antropologije prava, o pravu kao potrebi, vrijednosti, vrijednosnom načelu. Postupcima*

²¹⁷ Isto.

²¹⁸ Miličić, Vjekoslav. *Opća teorija prava i države*, Zagreb. 8. izmijenjeno i dopunjeno izd. Zagreb, V. Miličić, 2008. Str. 22.

²¹⁹ Visković, Nikola. *Nav. dj.*, str. 12-14.

²²⁰ Isto.

²²¹ Miličić, Vjekoslav. *Nav. dj.*, str. 22.

²²² Isto.

*aksiološke metode, odnosno prosudbom, vrijednosnim sudom, ocjenjivanju, potvrđuju se ili opovrgavaju postavke o pravu.*²²³ Dok dogmatika daje samo znanje prava *de lege lata* – kakvo ono jest, kao izraz volje normotvoraca, sociološko i aksiološko ispitivanje daju još znanje o pravu *de lege ferenda*, tj. ne samo kakvo ono jest i zbog čega jest, nego i kakvo bi pravo moglo i trebalo biti s obzirom na potrebe i vrijednosti određenih društvenih skupina ili ukupnog društva.²²⁴

Iz svega navedenoga može se zaključiti da se zbog stalnog razvoja novih grana i područja prava postavljaju novi zahtjevi u poznavanju i tumačenju prava pred hrvatske pravne znanstvenike i pravne praktičare. Kako bi kvalitetno i pravovremeno obavljali svoj rad nužno je da dobro poznaju, uspješno pronalaze i koriste kako europske tako i svjetske relevantne pravne izvore. Stoga studenti prava tijekom svoga školovanja moraju naučiti znati pronaći, koristiti, vrednovati i citirati brojne pravne izvore (primjerice naučiti koristiti relevantan pravni izvor, poznavati različite načine citiranja pravnih akata te prepoznati osobitosti pravnih baza), ali i naučiti analizirati i kritički pristupiti pravnom problemu, prepoznati normativni okvir za pravni problem, usporediti različite pravne sustave dostupne u različitim pravnim bazama podataka ili drugim izvorima informacija te naučiti procijeniti znanstvene informacije u području prava. Zbog toga studenti prava tijekom studija moraju steći i razviti generičke vještine informacijske pismenosti, ali i kontekstualne specifične informacijske vještine karakteristične za područje prava. S obzirom na navedene karakteristike, informacijska pismenost unutar područja prava zahtijeva velik broj specifičnih aspekata, čak jedinstvenih u odnosu na druga područja znanosti (posebice humanističke i prirodne znanosti). Stoga će se ukratko navesti neke specifičnosti informacijskog okruženja u području prava.

²²³ Isto, str. 23.

²²⁴ Visković, Nikola. Nav. dj., str. 12-14.

4.1.1. Pravni izvori informacija

Prema Ryskom²²⁵ u većini područja znanosti najčešći primarni izvori za izučavanje pojedine discipline ili predmeta su knjige i znanstveni časopisi. Za područja prava to nije slučaj. U području prava u primarne izvore zapravo spadaju zakoni, zakonske odredbe, uredbe, direktive, sudske odluke. Ustavi i zakoni spadaju u zakonodavne dokumente i kodificirani su prema pojedinom predmetnom području prava. Sudske odluke su primjena i tumačenje zakona kroz sudsku praksu.

Visković²²⁶ u svojoj knjizi *Teorija države i prava* definira pravne akte te što sve oni mogu obuhvaćati. Prema njemu je za pravni sustav karakteristično, a i po tome se on razlikuje od moralnog sustava, da je to skup normi koje su međusobno u strogim i višestupnjevanim hijerarhijskim odnosima – kao više i niže norme. Tako navodi da se opći akti ili propisi (ustav, zakoni, ukazi, uredbe, pravilnici, odluke, naredbe, uputstva, statuti i odluke, presude i upravna rješenja) nazivaju formalnim izvorima prava. Tim se izrazom slikovito izražava činjenica da su sustavi, zakoni i drugi viši opći pravni akti jezične forme u kojima se nalaze najviše pravne norme, temelji pravnoga sustava, a iz kojih izvire svi niži opći ili individualni pravni akti, kao što su presude, rješenja i privatni pravni propisi. Svaka pravna grana ima svoje formalne izvore ili opće akte, te se stoga govori o formalnim izvorima ustavnog, građanskog, trgovačkog, obiteljskog, kaznenog, financijskog i dr. prava, a na njima se temelje ili iz njih izvire niži opći akti, kao i presude, rješenja i pravni poslovi iz tih pravnih grana.²²⁷

²²⁵ Ryesky, Kenneth H. On Solid Legal Ground: Bringing Information Literacy to Undergraduate-Level Law. // *Courses, Journal of Effective Teaching* 7, 2(2007), 21-35.

²²⁶ Visković, Nikola. Nav. dj., str. 179.

²²⁷ Isto.

4.1.2. Citiranje pravnih akata

Navedeno se može primijeniti i na pravila citiranja. Pravila citiranje razlikuju se u odnosu na druga znanstvena područja, jer pored poznavanja stilova citiranja knjige ili znanstvenog članka, pravnici moraju poznavati i primijeniti pravila citiranja pravnih akata (ustava, zakona, ukaza, uredbi, pravilnika, odluka, naredbi, uputstva, statuta i odluka, presuda i upravnih rješenja). To se posebno očituje zbog pojave novih grana i disciplina u području prava. Primjerice, razvoj europskog prava i pridruživanje Republike Hrvatske Europskoj uniji u srpnju 2013. u posljednjih 20 godina postavilo je pred hrvatske pravne znanstvenike, suce i odvjetnike nove zadatke u poznavanju i tumačenju prava Europske unije i dr. Kako bi znali pravilno primijeniti pravo Europske unije nužno je da poznaju specifičnosti europskih pravnih propisa, ali i njihovo citiranje (primjerice europske uredbe, odluke, direktive ili presude Europskog suda). Također brojne generacije studenata prava, pravnika, znanstvenika, sudaca i drugih pravnih stručnjaka u pisanju svojih radova godinama se oslanjaju na tzv. *Bluebook* jedinstveni sustav citiranja. S obzirom na promjene ne samo unutar pravnog područja, već i pod utjecajem informacijske tehnologije, *Bluebook* daje sustavni pregled različitih stilova citiranja brojnih pravnih škola u svijetu i omogućuje pravnoj struci dijeljenje važnih informacija o pravnim izvorima i pravnim tijelima na koja se oslanjaju u svom radu.²²⁸

²²⁸ The Bluebook – a uniform system of citation. URL: <https://www.legalbluebook.com/> (2014-12-22).

4.1.3. Osobitosti pravnih baza podataka

Zbog stalnog razvoja informacijske tehnologije i interneta na tržištu se pojavio veliki broj različitih baza podataka. Navedene promjene nisu zaobišle niti područje prava. Tako pored poznavanja bibliografskih, citatnih i baza cjelovitog teksta, pravnici koriste kao primarne izvore u izučavanju prava različite pravne baze podataka (baze zakonodavstva i baze sudske prakse). Baze zakonodavstva prvenstveno obuhvaćaju zakone i ostale propise pojedine države ili više država svijeta.²²⁹, ²³⁰, ²³¹ Baze sudske prakse sadrže objavljenu sudsku praksu, ustavnosudske odluke, rješenja i izvješća donesena u pojedinom razdoblju jedne ili više država svijeta.²³², ²³³ Pored toga za pravnu struku izuzetno je važno vrednovati pojedinu bazu, tj. spada li ona u primarni izvor na koji se treba pozvati pri citiranju zakona ili uredbe (baza službenoga glasila države pri citiranju zakona, uredbi, pravilnika, npr. Narodne novine²³⁴) u odnosu na bazu koja obuhvaća pravne izvore i ima ulogu praktičnog alata za izučavanje prava. Primjerice, u današnje vrijeme na hrvatskom tržištu sve se više pojavljuju, tzv. baze pročišćenih tekstova zakona, koje objavljuju verzije jednoga zakona sa svim promjenama i izmjenama koje su nastale tijekom godina.²³⁵

S druge strane, na američkim pravnim fakultetima u posljednjih nekoliko godina pojedini autori počeli su žestoko kritizirati učestalo korištenje pravnih baza podataka. Smatraju da novim generacijama studenata, zbog prečestog korištenja pravnih baza podataka, koje im omogućavaju korištenje relevantnih pravnih izvora s jednoga mjesta, zapravo štete razvijanju informacijskih vještina, kao što su pravno istraživanje, kritičko razmišljanje ili povezivanje pravnih činjenica. Tako Wortham²³⁶ navodi da se poslodavci u odvjetničkim uredima i tvrtkama žale da su mnogi studenti i odvjetnički vježbenici previše ovisni o pravnim bazama *LexisNexis* i *Westlaw*, da ne znaju pružiti preliminarne odgovore u kratkom vremenskom roku, ne znaju kako istražiti zakone i propise, nisu sigurni kada treba stati s istraživanjem i ne znaju kako učinkovito istraživati izvore. U *Thomson West, White Paper*, pod naslovom

²²⁹ Westlaw. URL: <https://www.westlaw.com/> (2015-06-24).

²³⁰ Deutsches Bundesrecht nach Rechtsgebieten. URL: <http://www.rechtliches.de/> (2015-06-24).

²³¹ Lexis Nexis Academic. URL: <https://www.lexisnexis.com/hottopic/lnacademic/?> (2015-06-24).

²³² HeinOnline. URL: <http://heinonline.org/HOL/Welcome?collection=guest> (2015-06-24).

²³³ EUR-Lex. URL: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=hr> (2015-06-24).

²³⁴ Narodne novine. URL: <https://www.nn.hr/> (2015-04-24).

²³⁵ Ius-Info. URL: <http://www.iusinfo.hr/Default.aspx> (2015-06-24).

²³⁶ Wortham, Leah. The Lawyering Process: My Thanks For the Book and the Movie. // *Clinical Law Review* 10(2003), 399- 439. URL: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/clinic10&div=18&id=&page> (2015-04-24).

Istraživačke vještine za pravnike i studente prava navodi se da pravni stručnjaci kritiziraju istraživačke vještine mladih odvjetnika i smatraju da su nove generacije odvjetnika nepripremljene za provođenje pravnog istraživanja i da ne posjeduju temeljne istraživačke vještine.²³⁷

²³⁷ “First year associates are ineffective because they generally start with an online keyword search, racking up unnecessary billings and online charges, while not understanding the context of the results they retrieved.” Vidi, Thomson West, *White Paper: Research Skills for Lawyers and Law Students 2–3* (2007) [hereinafter *Research Skills for Lawyers and Law Students*] URL: http://west.thomson.com/pdf/librarian/Legal_Research_white_paper.pdf (2014-12-10).

4.1.4. Tumačenja prava

U tumačenju prava nužno je razlikovati, tzv. anglosaksonski pravni krug od europskoga pravnoga kontinentalnog kruga.²³⁸ Naime u europskom kontinentalnom krugu (unutar kojeg se nalazi i Republika Hrvatska) sudovi sude temeljem ustava i zakona, pri čemu sudska praksa nema odlučujući utjecaj u rješavanju pravnih sporova.²³⁹ Nasuprot tomu u anglosaksonskom pravnom krugu (npr. SAD, Velika Britanija) sudovi se pri rješavanju sporova vode prvenstveno sudsom praksom, koja je prema pravnoj snazi izjednačena sa zakonima, a kojih ima neusporedivo manje u odnosu na zemlje europskog kontinentalnog kruga, tzv. *case law* sustav koji uključuje sustav *precedenata*.²⁴⁰ Zbog navedene razlike specifičnosti se prava ne uočavaju samo u korištenju specifičnih pravnih izvora koji su važni u svakodnevnom radu kako pravnog znanstvenika tako i pravnog praktičara, već otud i proizlaze zahtjevi nastavnog osoblja u pojedinim predmetima za većim korištenjem zakona u odnosu na sudska praksu ili obrnuto ili podjednaku zastupljenost obaju izvora. Primjerice, na pravnim fakultetima u okviru predmeta *Europsko pravo* važno je poznavanje prakse Europskog suda i tumačenje presuda, zbog toga što u Europskoj uniji sudska praksa Europskog suda pravde, a posebno opća pravna načela predstavljaju jednako vrijedan pravni izvor kao i zakonski akti, koje donose institucije.²⁴¹ S druge strane, na nekom drugom kolegiju, primjerice *Građansko pravo*, više se uzima u obzir tumačenje hrvatskih zakona i hrvatska sudska praksa.²⁴²

²³⁸ Miličić, Vjekoslav. *Opća teorija prava i države*, sv. 1. Zagreb : Azur, 1994.

²³⁹ Članak 5. *U Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom, a ostali propisi i s Ustavom i sa zakonom*. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 85/2010. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232289.html> (2015-04-24).

²⁴⁰ Tzv. *case law* sustav koji uključuju sustav *precedenata*. Pravo se temelji na sudskoj praksi, posebno na precedentima (def. *judicial precedent*). Vićan, Dunja M.; Smerdel, Branko; Pavić, Zlata. *Engleski za pravnike = English for lawyers*. Narodne novine : Zagreb, 2008. Str. 62.

²⁴¹ Zbirka presuda Europskog suda : (izbor recentne prakse). // uredili Nada Bodiroga-Vukobrat, Dario Đerđa, Ana Pošćić. Zagreb : Inženjerski biro, 2011. Str. 1-3.

²⁴² Studijski program Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava (2013/2014). URL: <http://pravri.uniri.hr/files/studiji/diplomski/diplomskiNP1.pdf> (2014-12-10).

4.1.5. Specifičnosti informacijskih izvora u pravnim knjižnicama

Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije, posebno u posljednjih 30-ak godina vidljiv je i u dostupnosti pravnih izvora u različitim formatima i medijima. Promjene se najviše očituju u pojavi suvremenih komercijalnih baza podataka pravnih sadržaja, čiji izdavači nisu više samo državna tijela, već i dionička društva. Primjerice, još 1964. godine u području prava započeo se koristiti sustav pohrane citiranja sudske prakse, predmeta, zakona i odluka u Sjedinjenim Američkim Državama. Godine 1998., 40 godina kasnije, na svjetskom tržištu pojavila su se tri dominantna izdavača pravnih izvora: *Thomson Corp.*, *Lexis Nexis* i *Walters Kluwer*.²⁴³ Komercijalne baze nude drugačije organizirani pravni sadržaj. Primjerice omogućuju pristup zakonskim tekstovima jedne ili više država svijeta, odnosno omogućuju pristup verzijama jednoga zakona sa svim promjenama i izmjenama koje su nastale tijekom godina, a koji su trenutno na snazi, što bitno olakšava i ubrzava pronalaženje i primjenu relevantnog zakona. Pored toga često obuhvaćaju i sudsku praksu jedne ili više država na jednom mjestu, kao i pristup na relevantne znanstvene časopise iz područja prava. Zbog brzine i dostupnosti, aktualnosti i olakšanog pristupa pravnim aktima te posebnih usluga i alata koji omogućuju pretraživanje cjelovitoga teksta zakona, sudskih odluka, pravnih mišljenja i dr. sadržaja, pravnici sve više koriste komercijalne pravne baze.²⁴⁴

Pravni akti u Republici Hrvatskoj objavljuju se u različitim publikacijama, formatima i obuhvaćaju različite pravne sadržaje. Primjerice, prije 100-tinjak godina postojala su samo tiskana izdanja publikacija važećih zakona, a danas su na hrvatskom tržištu dostupne brojne baze podataka koje na jednom mjestu obuhvaćaju različite vrste pravnih akata (zakone, pročišćene tekstove zakona, pravilnike, uredbе, sudsku praksu sudova itd.²⁴⁵). Pravne izvore najčešće objavljuju državna tijela koja omogućuju besplatan pristup na elektronička izdanja službenih publikacija²⁴⁶ te različiti sudovi (Visoki upravni sud, Vrhovni sud itd.) koji na svojim mrežnim stranicama nude besplatan pristup na baze sudske prakse. Najveća i najrelevantnija baza zakonodavstva Republike Hrvatske svakako je baza Narodnih novina koja objavljuje tiskano i elektroničko izdanje službenog lista Republike Hrvatske. Naime prije

²⁴³ Gelman, Jason. Legal Publishing and Database Protection. URL: <https://web.law.duke.edu/cspd/papers/legal.doc> (2015-10-07).

²⁴⁴ Wortham, Leah. Nav. dj.

²⁴⁵ Narodne novine. URL: <https://www.nn.hr/> (2015-04-24).

²⁴⁶ Službene su publikacije one publikacije koje izdaju tijela državne vlasti, odnosno tijela lokalne samouprave i uprave kao svoja službena izdanja te izdanja međunarodnih organizacija, namijenjena javnosti.

negoli što stupe na snagu zakoni i drugi propisi državnih tijela objavljuju se u Narodnim novinama, kao službenom listu, tj. glasilu Republike Hrvatske. Osim zakona i drugih akata Hrvatskog sabora, u Narodnim novinama objavljuju se uredbe i drugi akti Vlade Republike Hrvatske, pravilnici, naredbe, nautci koje donose nadležni ministri, presude Ustavnog suda Republike, imenovanja i razrješenja državnih dužnosnika, veleposlanika, te drugi akti državnih institucija. Također u posebnom dijelu (Narodne novine - Međunarodni ugovori) objavljuju se međunarodni ugovori koje je sklopila Republika Hrvatska. Narodne novine danas omogućuje besplatno *online* izdanje, a razlog tome može se potražiti u članku 90. Ustava Republike Hrvatske u kojem stoji: *Prije nego što stupe na snagu zakoni i drugi propisi državnih tijela objavljuju se u "Narodnim novinama službenom listu Republike Hrvatske. Propisi tijela koja imaju javne ovlasti prije stupanja na snagu moraju biti objavljeni na dostupan način u skladu sa zakonom."*²⁴⁷ Dakle, uzimajući u obzir jedno od glavnih načela prava *ignorantia iuris nocet* (lat. nepoznavanje prava šteti), nitko se ne može ispričavati da nije znao da nešto zakonom nije zabranjeno ili regulirano.

Pored navedenih baza, u posljednjih desetak godina na hrvatskom tržištu pojavile su se i brojne komercijalne baze podataka²⁴⁸ koje pružaju pravnicima s jednog mjesta poveznice na različiti pravni sadržaj (npr. na pročišćene tekstove zakona i objave propisa lokalne i područne (regionalne) samouprave, sudske odluke s poveznicama na zakonodavstvo, primarno i sekundarno zakonodavstvo EU-a s poveznicama na sudsku praksu i literaturu, mišljenja i tumačenja nadležnih tijela u Republici Hrvatskoj i dr.) te im služe kao praktični alat koji im omogućuje pristup relevantnim izvorima za izučavanje prava na brz i jednostavan način.

Knjižnice pravnih fakulteta u Hrvatskoj kao visokoškolske knjižnice specijalizirane su za pravno područje, pa je i njihov rad prvotno usmjeren na pravne znanstvenike (znanstveno-nastavno osoblje), studente prava, ali i druge korisnike, pravne praktičare (suce, javne bilježnike itd.), studente srodnih fakulteta i dr.²⁴⁹, ²⁵⁰ S obzirom na specifičnosti pravnih izvora, pravne knjižnice u Republici Hrvatskoj omogućavaju pristup i korištenje izvora koji su dostupni u konvencionalnom, tiskanom obliku, tj. knjižna građa (monografije i serijske

²⁴⁷ Ustav Republike Hrvatske. Nav. dj.

²⁴⁸ Ius-Info. URL: <http://www.iusinfo.hr/Default.aspx> (2015-06-24).

²⁴⁹ Vidi Knjižnica Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci. URL: <http://pravri.uniri.hr/hr/knjiznica.html> (2014-22-07).

²⁵⁰ Vidi Knjižnica Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. URL: <http://www.pravo.unizg.hr/biblioteka/> (2014-22-07).

publikacije, doktorske disertacije, diplomski radovi itd.), ali i elektroničkim medijima, tj. neknjižna građa. Neknjižna građa obuhvaća različite baze podataka iz svih područja znanosti koje su dostupne hrvatskoj akademskoj i istraživačkoj zajednici (npr. *Ebsco*, *WOS*, *Science Direct*²⁵¹ itd.). Pored navedenih baza, knjižnice omogućuju pristup domaćim i stranim pravnim bazama podataka koje uključuju pristup na pravne znanstvene časopise te zakonodavstvo i sudsku praksu (*Westlaw*, *HeinOnline*, *Eurolex*, *Ius-Inf*²⁵² itd.).

Iz navedenoga se uočava da se pojavio velik broj različitih izvora i mogućnosti dolaženje do pravne informacije, što može izazvati nesnalaženje i nesigurnost kod studenata prava. U takvom obrazovnom okruženju gdje novi informacijski izvori dobivaju novu ulogu u pravnim knjižnicama, potreba razvijanja informacijskih vještina studenata, stoga osobito dolazi do izražaja, a samim tim i važnost provođenja programa informacijskog opismenjavanja. No s obzirom na opisane specifičnosti pravnoga područja i potrebe studenata prava, u svakodnevnom radu i učenju vidljiva je potreba neizostavne partnerske suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i realizaciji programa informacijskog opismenjavanja. Stoga se programi informacijskog opismenjavanja ne trebaju razvijati paralelno ili samostalno unutar knjižnice, već bi koncept informacijske pismenosti trebao biti integriran u ciljeve i ishode te aktivnost učenja akademskog kolegija ili programa unutar područja prava. Time bi se podjednako razvijale ne samo generičke, već i kontekstualne (stručne) vještine studenata prava (specifične za pravno područje).

²⁵¹ Isto.

²⁵² Isto.

4.2. Informacijska pismenost u području prava

Beljaars²⁵³ smatra da bi programi informacijske pismenosti u području prava trebali obuhvatiti dvije razine informacijske pismenosti koje bi se međusobno ispreplitale:

- a) Studenti prava trebali bi posjedovati generičke (opće) informacijske vještine bez obzira na disciplinu (npr. izbor i ocjenu kvalitetne informacije i informacijskih izvora, izbor primarnih i sekundarnih izvora, kritičko čitanje i analiza specifičnih publikacija).
- b) Studenti prava trebali bi posjedovati i razvijati kontekstualne (stručne) vještine relevantne za pravnike (npr. kako koristiti i pronaći relevantan pravni izvor, analizirati pravni problem unutar područja prava, sposobnosti prepoznavanja normativnog okvira za pravni problem, usporedba različitih pravnih sustava dostupnih u različitim pravnim bazama podataka ili drugim izvorima informacija, sposobnost procjene znanstvene informacije u području prava).

Iz opisanog se može zaključiti da se pri izboru primjerenog tipa informacijskog opismenjavanja u području prava moraju uzeti u obzir pedagoški aspekti o kojima govori Torras.²⁵⁴ S obzirom na specifičnosti pravnog područja nužno je uzeti u obzir primjerenost sadržaja programa, odnosno vještine koje bi trebala imati svaka informacijska pismena osoba te specifičnosti pojedinoga područja, metodologije provedbe programa informacijskog opismenjavanja kao i izbor najprimjerenijih obrazovnih modela. Razlog tome je što se uočava da je kod studenata prava naglašena potreba razvijanja ne samo generičkih (općih) vještina informacijske pismenosti, već i kontekstualnih (stručnih) vještina informacijske pismenosti ključnih za razvijanje njihovih cjeloživotnih kompetencija potrebnih ne samo tijekom akademskog obrazovanja, već i kao budućih pravnika. Ciljevi i strategije knjižnice postavljeni za obrazovanje studenata prava morali bi biti sukladni s ciljevima i strategijama opisanim na sveučilišnoj, visokoškolskoj i razini nastavnog predmeta. Stoga je u određivanju ključnih

²⁵³ Beljaars, Ben. Implementing Legal Information Literacy: A Challenge for the Curriculum. // *International Journal of Legal Information* 37, 3(2009). URL: <http://scholarship.law.cornell.edu/ijli/vol37/iss3/7> (2015-04-24), str. 327.

²⁵⁴ Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Nav. dj.

čimbenika za uspješno uključivanje programa informacijske pismenosti u sveučilišni kurikulum ili instituciju nužno:

- da vizija i misija obrazovanja korisnika i informacijske pismenosti mora održavati strateške ciljeve i obrazovni prioritet institucije,
- da obrazovanje mora biti izgrađeno na pedagoškoj platformi koja podržava kurikulum discipline i predmetnih područja unutar kojih bi bili uključeni knjižnični programi.

Razvoj informacijske pismenosti u područja prava može se usporedno promatrati i s razvojem informacijske pismenosti na sveučilištima i visokoškolskim knjižnicama u svijetu. Veliki broj autora naglašava da pravne knjižnice zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i promjena u obrazovnom okruženja moraju prilagoditi svoje informacijske usluge i što više primjenjivati programe informacijskog opismenjavanja, pritom uzimajući specifičnosti pravnoga područje koji se moraju temeljiti na pedagoškoj platformi koja podržava kurikulum institucije i predmetna područja prava. Pritom knjižničari moraju uzeti u obzir krajnje ciljeve učenja, etičku odgovornost i metode poučavanja. S obzirom na navedene specifičnosti u području prava, autori smatraju da knjižničari ne smiju biti prepušteni samostalnom provođenju edukacije studenata. Ako se usporedi navedeno s četiri tipa informacijskog opismenjavanja, velik broj autora smatra da bi se programi informacijskog opismenjavanja u području prava trebali temeljiti na praktičnim modelima koji naglašavaju suradnički i integrirajući pristup u stvaranju kurikuluma, tj. kroz suradnju akademskog i knjižničnog osoblja.^{255, 256} Preporuka je stoga većine autora da je najprikladniji tip informacijskog opismenjavanja studenata u području prava intrakurikularni ili ugniježđeni tip. Na taj bi način proces informacijskog opismenjavanja obuhvatio tri razine: sadržajnu (usvajanje raznih tehnika pretraživanja, poznavanje alata, stav prema informaciji), metodičku (primjena metoda okrenutih prema aktivnom učenju) i organizacijsku (usuglašavanje programa između knjižnice i obrazovnog sustava) tijekom svih godina studija.²⁵⁷ Tako bi se,

²⁵⁵ Cuffe, Natalie. Law students experiences if information tehnology – implications for legal information literacy curriculum development. URL: <http://www.aare.edu.au/02pap/cuf02169.htm> (2015-04-24).

²⁵⁶ Davies, Jackie; Jackson, Cathie. Information literacy in the law curriculum: experiences from Cardiff. // *Law Teacher* 39, 2(2005), 150-160. URL: <http://orca.cf.ac.uk/5093/1/LawTeacher.pdf> (2015-04-24).

²⁵⁷ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost*. Nav. dj.

autori smatraju^{258, 259}, podjednako razvijale ne samo generičke (opće) vještine informacijske pismenosti, već i kontekstualne (stručne) vještine informacijske pismenosti u području prava ključne za razvijanje cjeloživotnih kompetencija studenata kao budućih pravnik.

Koliko su programi informacijskog opismenjavanja zastupljeni te koje su specifičnosti i sličnosti vezane uz informacijsku pismenost u području prava prikazat će se u kratkom pregledu informacijske pismenosti u različitim dijelovima svijeta. Informacijskom pismenošću u području prava najviše se bave autori iz Europe (Velike Britanije i Škotske²⁶⁰, Nizozemske²⁶¹), Australije^{262, 263} i SAD-a^{264, 265}, stoga je pregled informacijske pismenosti u području prava razdijeljen na područje Europe, Australije i Sjedinjenih Američkih Država.

²⁵⁸ Cuffe, Natalie. Nav. dj.

²⁵⁹ McLaurin Smith, Nicki; Presser, Prue. Embed with the Faculty: Legal Information Skills Online. // *The Journal of Academic Librarianship* 31, 3(2005), 249-250.

²⁶⁰ Davies, Jackie; Jackson, Cathie. Nav. dj.

²⁶¹ Beljaars, Ben. Nav. dj.

²⁶² Cuffe, Natalie. Nav. dj.

²⁶³ McLaurin Smith, Nicki; Presser, Prue. Nav. dj.

²⁶⁴ Callister, Paul Douglas. Nav. dj., str. 10.

²⁶⁵ Kim-Prieto, Dennis. The Road Not Yet Taken: How Law Student Information Literacy Standards Address Identified Issues in Legal Research Education and Training. // *Law library journal* 103, 4(2011), 605-630. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1678146 (2015-04-24).

4.2.1. Informacijska pismenost u području prava u Europi

Koliko je informacijska pismenost zastupljena u području prava u Europi može se usporediti sa zastupljenosti informacijske pismenosti na visokoškolskim učilištima u Europi. U Europi nije postavljen zajednički model informacijskog opismenjavanja studenata prava, već se on razlikuje od države do države. Premda postoje radovi o važnosti provođenja informacijskog opismenjavanja studenata prava i zastupljenosti informacijske pismenosti na pravnim fakultetima, praksa primjene je različita. Tako je, primjerice u pojedinim državama informacijska pismenost kao i programi informacijskog opismenjavanja u potpunosti uključen u strateške dokumente i kurikulum, dok pojedini autori u drugim državama tek naglašavaju važnost informacijske pismenosti u području prava, ali i navode brojne probleme zašto se navedeni programi ne provode na pravnim fakultetima. Među najčešćim problemima koje navode je nedovoljna osviještenost svih sudionika obrazovnog procesa o važnosti informacijske pismenosti i području prava, prvenstveno vodstva institucije i nastavnog osoblja (primjerice zadire u strategije nastave pojedinog nastavnika), ali i knjižnične zajednice.

U Europi se o konceptu informacijske pismenosti te provedbi programa informacijskog opismenjavanja na pravnim fakultetima bave ponajviše autori iz Velike Britanije, Škotske i Nizozemske.²⁶⁶ Tome pridonosi i činjenica da je u navedenim zemljama na pravnim fakultetima informacijska pismenost uključena u kurikulum i strateške dokumente institucija, pa se i programi informacijskog opismenjavanja provode formalno na svim razinama diplomskih studija. Stoga je stajalište autora da nije dostatno da knjižničar bude prepušten samostalnom provođenju edukacije studenata. Tako primjerice Davies i Jackson²⁶⁷ naglašavaju značaj suradnje knjižničara s nastavnim osobljem u kreiranju programa, kao i da se mora temeljiti na didaktičkim polazištima. Stoga je polazište programa informacijskog opismenjavanja studenta prava u Velikoj Britaniji temeljeno na SCONUL modelu informacijske pismenosti. S obzirom na specifičnost pravnoga područja autori zaključuju da je najprikladniji tip, ali i najsloženiji tip informacijskog opismenjavanja intrakurikularni, koji podrazumijeva ugradnju kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost u ishode učenja u pojedinom kolegiju, no to zahtijeva i visok stupanj suradnje nastavnika i knjižničara.

S druge strane na području jugoistočne Europe, premda autori u svojim radovima naglašavaju ulogu visokoškolske knjižnice u informacijskom opismenjavanju studenata, vrlo

²⁶⁶ Davies, Jackie; Jackson, Cathie. Nav. dj., str. 150-160.

²⁶⁷ Isto.

je mali broj zabilježenih radova o informacijskoj pismenosti u području prava.²⁶⁸, ²⁶⁹ Vezano uz informacijsku pismenost mogu se uočiti pozitivne promjene na pravnim fakultetima na području Jugoistočne Evrope. Tijekom 2013. godine Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka Jugoistočne Evrope (SEAL) izradilo je dokument *Uloga i kompetencije bibliotekara u pravnim i srodnim bibliotekama* koji predstavlja svojevrzne smjernice za praćenje, planiranje, vrednovanje i nadogradnju kontinuiranog stručnog obrazovanja, razvoja i usavršavanja knjižničara u pravnim knjižnicama, koji pod točkom 3. Poslovi i zadaci bibliotekara u pravnim i srodnim bibliotekama navode da je uloga knjižničara da: *Podučava korisničku zajednicu u sferi informacijske pismenosti.*²⁷⁰, ²⁷¹

Može se zaključiti da premda u Europi postoji različita praksa provođenja programa informacijskog opismenjavanja, koja se očituje u zastupljenosti i uključenosti ili neuključenosti informacijske pismenosti na formalnoj, institucijskoj razini, svi autori ističu da je s obzirom na specifičnosti prava neizostavna suradnja nastavnika i knjižničara u kreiranju programa informacijskog opismenjavanja te ugradnja kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost u ishode učenja u pojedinom kolegiju.

²⁶⁸ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj.

²⁶⁹ Uloga i kompetencije bibliotekara u pravnim i srodnim bibliotekama. // pripremili za Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka Jugoistočne Evrope Maja Kaljanac i Saša Madacki (*Ad hoc* grupa za kompetencije). URL: <https://seal2009.files.wordpress.com/> (2015-10-06), str. 9.

²⁷⁰ Isto.

²⁷¹ SEAL je akronim za *Southeast Europe Association of Law and Related Libraries* - Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka jugoistočne Evrope.

4.2.2. Informacijska pismenost u području prava u Australiji

U Australiji se autori ponajviše bave problematikom informacijskog opismenjavanja studenata prava sa stajališta sadržaja programa s obzirom na specifičnost pravnoga područja, oblik provođenja nastave, organizaciju nastave itd., kao i da ne postoji još potpuno prihvaćen model informacijskog opismenjavanja studenata prava.

Polazište programa informacijskog opismenjavanja studenta prava u Australiji i Novom Zelandu temeljeno je na ANZIL modelu informacijske pismenosti (praktični model koji se temelji na suradničkom i integrirajućem pristupu u stvaranju kurikuluma).²⁷² Programi se najčešće provode kroz zajedničku suradnju knjižničara i nastavnog osoblja temeljeni na, tzv. intrakurikularnom ili ugniježđenom tipu informacijskog opismenjavanja unutar kojeg je sadržaj informacijske pismenosti uključen u nastavu pojedinog pravnog kolegija.^{273, 274}

²⁷² Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj.

²⁷³ Freudenberg, Brett; Lupton, Mandy. Nav. dj.

²⁷⁴ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj.

4.2.3. Informacijska pismenost u području prava u SAD-u

U Sjedinjenim Američkim Državama uloga knjižničara kao edukatora na visokoškolskim institucijama i izrada bibliografskih uputa ima izuzetno dugu tradiciju još od 19. stoljeća. Tako Green²⁷⁵ 1876. godine naglašava da knjižničar mora pomoći korisniku što više može, ali u isto vrijeme ga treba i naučiti da se zna osloniti na svoje znanje i biti samostalan u pronalaženju potrebnih informacija. Primjena bibliografskih uputa vidljiva je i u knjižnicama pravnih fakulteta. Tako su, tzv. Upute o pravnom istraživanju (*legal reserach instruction*) dio obveznog kurikulumu na pravnim fakultetima u SAD-u već 100-tinjak godina. Callister²⁷⁶ u svom radu spominje da se već 1902. godine progovara o potrebi za provođenjem edukacije nastavnog osoblja i studenata kako se služiti s bibliografskim uputama.

Tijekom stoljeća edukacija studenata prava na američkim sveučilištima obuhvaća dva temeljna pravca: bibliografski model (*bibliographic model*) Frederica C. Hicksa i Wrensov model *Frameworks*. Bibliografski model Frederica C. Hicksa, tradicionalan je pristup podučavanja studenata prava koji se temeljio na modelu bibliografskih instrukcija. Nasuprot njemu javlja se Wrensov model *Frameworks* koji se temelji na „*process-oriented instruction*“, procesnom pristupu informacijskoj pismenosti.²⁷⁷ No bez obzira na dugu tradiciju knjižničnih uputa, programi informacijskog opismenjavanja na američkim pravnim fakultetima razvijaju se tek posljednjih desetak godina. Na to upozorava Kim-Prieto²⁷⁸ i ukazuje na probleme prihvaćanja okvira informacijske pismenosti unutar obrazovanja na pravnim fakultetima. Callister²⁷⁹ također upozorava na značaj knjižničnih uputa i podučavanja studenata na pravnim fakultetima zbog razvoja informacijske tehnologije. Kaufmann²⁸⁰ tu činjenicu opravdava složenošću prirode pravnog istraživanja i *common law* nasljeđa. Bez obzira na navedenu činjenicu Kaufmann²⁸¹ navodi da u SAD-u do danas nisu postavljeni učinkoviti tipovi poučavanja informacijske pismenosti studenata. Zbog toga svi studenti tijekom godina studija ne posjeduju jednake vještine informacijske pismenosti. Problem je i tome što se takvi

²⁷⁵ Green, Samuel S. Personal Relations Between Librarians and Readers. // American Library Journal (1876), 74-81.

²⁷⁶ Callister, Paul Douglas. Nav. dj., str. 10.

²⁷⁷ Isto.

²⁷⁸ Kim-Prieto, Dennis. The Road Not Yet Taken. Nav. dj.

²⁷⁹ Callister, Paul Douglas. Nav. dj., str. 10.

²⁸⁰ Kaufmann, Blair. Information Literacy in Law: Starting Points for Improving Legal Research Competencies (2010). // International Journal of Legal Information. 38, 3(2010), 339. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/61058511/information-literacy-law-starting-points-improving-legal-research-competencies> (2015-04-24).

²⁸¹ Kaufmann, Blair. Nav. dj.

programi ostvaruju već na prvoj godini, kada studenti još ne posjeduju dovoljnu količinu znanja i još su uvijek nesigurni i ne razumiju zašto im služe takvi programi. S obzirom na razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije i pojavu *Google generacije*, sve više studenata ima, tzv. lažan privid da znaju kako se služiti potrebnim informacijskim izvorima tijekom njihova studiranja i često precjenjuje svoje znanje o korištenju interneta, *Googlea* ili Wikipedije. Kaufmann²⁸² smatra da je problem i s obzirom na specifičnosti pravnoga područja učenje pravnih vještina u okviru samo jednoga kolegija na prvoj godini previše kompleksan i da ne daje rezultate kakvi se očekuju. Također navodi da se programi informacijskog opismenjavanja oblikuju na različite načine. Ponajviše su uključeni na prvoj godini studija u okviru nekoliko predmeta (npr. *Pravno istraživanje i pisanje*). Često takvi kolegiji nisu obvezni pa ih stoga polazi mali broj studenata. S druge strane, zbog ranog slušanja na prvoj godini studija, takvi kolegiji ne daju rezultate, tj. usvajanje znanja koje će im trebati kasnije tijekom studiranja. Navodi četiri najčešća tipa informacijskog opismenjavanja koja se provode na američkim pravnim fakultetima.²⁸³ Prvi je vezan uz izborni kolegij uputa za istraživanje (*research instruction*) i najčešće je korišten, koji se počeo primjenjivati najviše krajem 20. stoljeća pojavom pravnih baza podataka na američkim fakultetima (*Westlaw* i *LexisNexis*). Ovakav tip kolegija studenti nisu obvezni slušati i mogu polaziti nakon prve godine studija, a drže ga pravni knjižničari, često voditelji knjižnice. Takvi kolegiji pokazali su se vrlo uspješnima za razvijanje i stjecanje vještina informacijske pismenosti u području prava i uglavnom ih slušaju studenti koji su zainteresirani za njih. I dalje ostaje činjenica da je uvijek manji broj studenata koji pohađaju takve kolegije, negoli onih koji ih ne slušaju. Dakle, ostaje problem neujednačenosti i nesustavnosti provođenja programa. Stoga nije učinkovita metoda za poboljšavanje informacijske pismenosti u području prava. Drugi tip informacijskog opismenjavanja koji se koristi su tzv. *non credit instruction* koje obuhvaćaju individualnu edukaciju koju provode knjižničari sa studentima u knjižnici ili u dogovoru s nastavnim osobljem unutar pojedinog kolegija. Pokazalo se da je takav tip edukacije, posebno programi informacijskog opismenjavanja koji su nastali u suradnji s nastavnim osobljem izuzetno korisni za studente, osobito ako su se provodili unutar pravne klinike ili pripremi *Moot Court*²⁸⁴ ekipa za natjecanja. Navedena je metoda jedna od dokazanih metoda koje

²⁸² Isto.

²⁸³ Isto.

²⁸⁴ Moot Court je natjecanje u obliku simuliranog suđenja koja su iznimno popularna među studentima prava diljem svijeta. Predstavljaju izvrsnu priliku da studenti steknu vrijedna iskustva istraživanja slučaja, pisanja

unaprijeđuju i razvijaju vještine informacijske pismenosti studenata prava i koje su puno učinkovitije negoli tradicionalne metode poučavanja koje uključuju bibliografske upute. Problem i dalje ostaje jer studenti ne razvijaju potpune vještine informacijske pismenosti u području prava već samo one elemente koji su vezani uz pojedini kolegij ili pravnu praksu u pravnim klinikama. Treći tip informacijskog opismenjavanja je metoda koja bi trebala zaživjeti u sljedećih nekoliko godina. Ideja je da se programi informacijskog opismenjavanja u području prava uključe u okviru polaganja pravosudnog ispita koji mora položiti svaki student prava nakon završetka studija. Naime, u okviru pravosudnog ispita pravnicima vježbenicima nakon godina dana vježbeništva u odvjetničkim uredima moraju položiti pravosudni ispit. On se sastoji od polaganja nekoliko manjih ispita koje obuhvaćaju temeljne pravna znanosti (građansko pravo, obiteljsko pravo, kazneno pravo). Do 2010. godine američka Odvjetnička komora nije unutar tih ispita uključivala materiju pravnog istraživanja koja bi uključivala provjeru kompetencija informacijske pismenosti u području prava. Godine 2010. godine komora je prihvatila da se navedeno uključi kao sastavni dio odvjetničkog ispita, a njegova se primjena očekuje u sljedećih nekoliko godina. Na taj način bi se uključio puno veći broj pravnikâ da steknu potrebne vještine informacijske pismenosti u području prava. Četvrta metoda naglašava promicanje i širenje svijesti o važnosti informacijske pismenosti u području prava na međunarodnoj razini.

U prilogu navedenom godine 2009./2010. u SAD-u su postavljeni *LSIL standards* (standardi temeljeni na ACRL standardima, ali oblikovani kako bi odgovarali razvijanju potrebnih vještina i alata namijenjenih studentima prava).²⁸⁵,²⁸⁶ Kim-Prieto²⁸⁷ naglašava da su navedeni standardi nastali na temelju dvaju izvješća - *MacCrate Report* (1992) i *Carnegie Report* (2009), zbog potrebe provođenja holističkog pristupa pravnom obrazovanju te nužnosti razlikovanja pravnih vještina od vještina informacijske pismenosti u području prava.

podnesaka i sudjelovanja u raspravama pred sudom. Moot Court. URL: <http://estudent.hr/category/natjecanja/moot-court-croatia/> (2015-04-24).

²⁸⁵ LSIL standards je akronim za *Law student information literacy standard*.

²⁸⁶ American Association of Law libraries. Law student research competencies and information literacy standards (2012). URL: <http://www.aallnet.org/main-menu/Leadership-Governance/policies/PublicPolicies/policy-lawstu.html> (2015-04-24).

²⁸⁷ Kim-Prieto, Dennis. Three faces of information literacy in Legal Studies: reserach instruction in the American Common Law, British Common Law, and Turkish Civilian Legal Traditons. // European Conference on Information Literacy (ECIL), October 22-25, 2013, Istanbul, Turkey, Abstracts / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Akça, Sümeyye ; Špiranec, Sonja. Ankara : Hacettepe University, Department od Information Management, 2013. Str. 140.

Pored navedenih tema, najveći broj autora u svijetu u posljednjih dvadeset godina naglašava i nužnost promjena zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije unutar pravnih knjižnica te razvijanja programa informacijskog opismenjavanja studenata prava.²⁸⁸ Percy Jaysuriya²⁸⁹ smatra da sa svakim valom inovacija u pravnom izdavaštvu i razvojem informacijske tehnologije, knjižničari u pravnim knjižnicama moraju napraviti reevaluaciju svojih informacijskih usluga namijenjenih studentima. Studenti imaju sve veća očekivanja, očekuju da će provesti istraživanja lakše i bez problema, s obzirom na ubrzane promjene. Do 1990-ih godina pravna istraživanja provodila su se samo unutar fizičkog prostora knjižnica (pretraživanjem papirnatih izdanja knjiga i časopisa); a danas svaka nova generacija studenata očekuje da pravno istraživanje može provesti s bilo kojeg mjesta povezivanjem na internet, koristeći prijenosna računala i mobitele.

Drugi naglašavaju nužne promjene kurikulumu na pravnim fakultetima, tehnika i metoda poučavanja zbog razvoja informacijske tehnologije. Pengelley²⁹⁰ naglašava da se obrazovanje pravnika ne provodi više samo u učionicama pravnih fakulteta, već postaje hibridno mjesto koje uključuje elektroničke izvore dostupne na *webu*, kao i nove načine učenja, primjerice e-učenja, pa tako internet postaje ključan u razvijanju obrazovnog iskustva studenata. Kaplan i Darvil²⁹¹ stoga smatraju da je nužno ažurirati nastavne metode zbog pojave novih generacija studenata prava. Generacija Y su prvi studenti koji su odrasli uz tehnologiju, pa nova generacija studenata zahtijeva pristup učenju koji je usmjeren na studenta, a ne na nastavnika.

Stoga jedna skupina autora naglašava potrebu razvijanja ne samo generičkih (općih) vještina informacijske pismenosti, već i kontekstualnih (stručnih) vještina informacijske pismenosti u području prava ključnih za razvijanje njihovih cjeloživotnih kompetencija kao budućih pravnika.^{292, 293, 294} Woxland²⁹⁵ smatra da je ključno razvijanje vještina informacijske

²⁸⁸ Grafstein, Ann. A Discipline-Based Approach to Information Literacy. // *Journal of Academic Librarianship* 28 (2002), 197–204.

²⁸⁹ Percy Jaysuriya, Kumar H. Student Services in the 21st Century: Evolution and Innovation in Discovering Student Needs, Teaching Information Literacy, and Designing Library 2.0-Based Services. // *Georgetown Law Faculty Working Papers*. Paper 18. URL: http://scholarship.law.georgetown.edu/fwps_papers/18 (2015-04-24).

²⁹⁰ Pengelley, Nicholas. Not a Box but a Window: Law Libraries and Legal Education in a Virtual World, *Australian Law Librarian* 9, 2(2001). URL: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/AULawLib/2001/21.html> (2015-04-24), str. 122–127.

²⁹¹ Kaplan, Aliza B.; Darvil, Kathleen. Think [and practice] like a lawyer: legal research for the new millennials. // *Legal Communication & Rhetoric: JALWD* 8, (2011). URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1917005 (2015-04-24), str. 154-155.

²⁹² Callister, Paul Douglas. Nav. dj., str. 10.

²⁹³ Davies, Jackie; Jackson, Cathie. Nav. dj., str. 150-160.

²⁹⁴ Beljaars, Ben. Nav. dj.

pismenosti u području prava jer knjižnice su danas, kao što su bile i prije sto godina, „u srcu pravne prakse ... jer omogućuju povezivanja pravnih knjiga i zakonodavstva u praksi“. Stoga se i istraživanja o informacijskom ponašanju studenata u području prava ponajviše bave karakteristikama i ponašanjem studenata prava pri pretraživanju i korištenju informacijske tehnologije u rješavanju pravnog problema.²⁹⁶

Neki autori navode koje generičke i kontekstualne vještine informacijske pismenosti bi svaki student prava trebao posjedovati.^{297, 298} Tako Ryskey²⁹⁹ smatra da studenti prava moraju poznavati specifične pravne izvore, pravila citiranja pravnih propisa, koristiti pravne baze podataka. Navedeni autori se slažu da nije dovoljno da knjižničar bude prepušten samostalnom provođenju edukacije studenata. Davies i Jackson³⁰⁰ i Woxland³⁰¹ naglašavaju da se programi moraju temeljiti na didaktičkim polazištima, te da knjižnice trebaju poticati razvijanje vještina informacijske pismenosti u području prava, jer su knjižnice danas, kao što su bile i prije sto godina, srce pravne prakse.

S obzirom na razvijanje specifičnih pravnih vještina kod studenata prava, kao i zbog stalnoga razvoja novih grana i područja prava, Kim-Prieto³⁰² smatra da se programi informacijskog opismenjavanja u području prava trebaju temeljiti na praktičnim modelima koji naglašavaju suradnički i integrirajući pristup u stvaranju kurikulumu, tj. suradnju akademskog i knjižničnog osoblja, kako bi se podjednako razvijale ne samo generičke, već i kontekstualne vještine studenata prava.

²⁹⁵ Woxland, Thomas A. Why can't Johnny research? or it all started with Christopher Columbus Langdell. // Law Library Journal 81(1989), 463.

²⁹⁶ Cuffe, Natalie. Nav. dj.

²⁹⁷ Beljaars, Ben. Nav. dj.

²⁹⁸ Studenti prava na prvoj godini studija na australskim sveučilištima završetkom LIST programa trebaju posjedovati sljedeće vještine: „*identify and implement a planned approach to research and writing; identify and use key resources for researching case law, legislation, and commentary in electronic format; evaluate a resource, making a judgement as to its value for research; develop a legal argument in writing; use the Australian Guide to Legal Citation to correctly cite legal materials; and show an awareness and understanding of modern information issues such as copyright, plagiarism, and privacy*“ „*Legal information skills tutorial (LIST) is a hybrid product, in that it is delivered online, but is introduced to students in class time by librarians*“, u: McLaurin Smith, Nicki; Presser, Prue. Nav. dj., str. 249.

²⁹⁹ Ryesky, Kenneth H. Nav. dj., str. 22-23.

³⁰⁰ Davies Davies, Jackie; Jackson, Cathie. Nav. dj.

³⁰¹ Woxland, Thomas A. Nav. dj., str. 463.

³⁰² Primjerice u Velikoj Britaniji SCOUNL model informacijskog opismenjavanja, u Australiji, tzv. intrakurikularni ili ugniježđeni tip poučavanja informacijske pismenosti unutar kojeg je sadržaj informacijske pismenosti uključen u nastavu pojedinog kolegija iz područja prava (Freudenberg, Lupton, 2005.), a čije je polazište utemeljeno na ANZIL modelu informacijskog opismenjavanja (Bundy, 2004.). Godine 2009./2010. u SAD-u su postavljeni LSIL standards (standardi temeljeni na ACRL standardima, ali oblikovani kako bi odgovarali razvijanju potrebnih vještina i alata namijenjenih studentima prava). Kim-Prieto, Dennis. The Road Not Yet Taken. Nav. dj., str. 605-630.

Stoga je preporuka većine američkih autora da je najprikladniji tip informacijskog opismenjavanja studenata u području prava intrakurikularni ili ugniježđeni tip.

4.2.4. Informacijska pismenost u području prava u Republici Hrvatskoj

Premda programi informacijskog opismenjavanja na svjetskim sveučilištima bilježe veliki zamah, postoji mali broj primjera formalnih programa koji su zaživjeli u praksi visokoškolskih institucija na hrvatskim sveučilištima.

Slična situacija je na pravnim fakultetima. Premda su zabilježeni primjeri provođenja programa informacijskog opismenjavanja na pravnim fakultetima, samo je jedan program formalno uključen u nastavni kurikulum i izvodi se kao samostalan kolegij i to na poslijediplomskoj razini, ali ne na dodiplomskoj i diplomskoj razini studija. Naime na Pravnom fakultetu u Zagrebu uveden je kolegij Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka³⁰³ koji je ponuđen studentima na poslijediplomskom studiju i kao takav je jedini formalni program koji je ugrađen u kurikulum nekoga pravnoga fakulteta. No premda je kolegij uključen u kurikulum institucije, ponovo se postavlja pitanje neujednačenosti i neusustavljenosti, jer program polaze samo polaznici poslijediplomskog studija, a ne studenti na preddiplomskoj i diplomskoj razini. Time se ne razvijaju potrebne informacijske vještine većem broju studenata, već samo određenoj skupini i to na kolegiju koji je vezan uz informacijske izvore europskog prava, te tako studenti stječu znanja iz specifičnog područja prava, ali ne i općenito.

S obzirom na mali broj primjera u praksi, uočava se mali broj zabilježenih radova o konceptu informacijske pismenosti u području prava, kao i informacijskom opismenjavanju studenata u području prava u Republici Hrvatskoj.³⁰⁴, ³⁰⁵ Tako su, primjerice, Petr, Siber i Plašček³⁰⁶ provele studiju na tri fakulteta na Sveučilištu u Osijeku o vrednovanju programa informacijskog opismenjavanja studenata na visokoškolskoj razini.

Golenko, Vilar i Stričević su 2012. godine provele pilot istraživanje o korištenju informacijskih izvora studenta prava, na studiji slučaju na Pravnom fakultetu Sveučilišta u

³⁰³ Kolegij Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka. URL: http://www.pravo.unizg.hr/biblioteka/pdss_europsko_pravo (2014-07-07).

³⁰⁴ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj.

³⁰⁵ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj., str. 415-421.

³⁰⁶ Petr Balog, Kornelija; Siber, Ljiljana; Plašček, Bernardica. Nav. dj., str. 558-565.

Rijeci.³⁰⁷ Rezultati istraživanja pokazali su da informacijsko-komunikacijska tehnologija ima veliku ulogu u učenju studenata, ali samo kao alat koji im olakšava pristup ili za izradu potrebnih materijala za učenje te razmjenu informacija o ispitima ili seminarima. U njihovom ponašanju uočavaju se karakteristike *Google generacije*³⁰⁸ koja je rođena i odrastala nakon pojave *Googlea* i uz informacijsko-komunikacijsku tehnologiju.

Iz provedenog istraživanja na Pravnom fakultetu u Rijeci može se zaključiti da se studenti koji nisu polazili programe informacijskog opismenjavanja ponajviše oslanjaju na svoje informacijske vještine koje su naučili tijekom života u korištenju internetom i elektroničkim izvorima. Studenti koji su polazili edukaciju samostalniji su u korištenju *online* kataloga, koriste različite izvore koje knjižnica nudi, prepoznaju relevantne baze podataka, upoznati su sa stranim bazama podataka i puno više ih koriste pri izradi seminarskog rada. Dakle zbog provođenja nesustavne edukacije koja se ostvaruje kroz prijateljsku suradnju knjižničara i nastavnog osoblja i neformalnih programa informacijskog opismenjavanja, studenti na različitim godinama studija posjeduju različite razine temeljnih informacijskih kompetencija, ali i potrebnih informacijskih vještina u području prava. Autorice zaključuju da bi s obzirom na specifičnosti ne samo prava kao znanosti već i specifičnosti svake pravne discipline, knjižnica svoje usluge još više trebala usmjeriti na oblikovanje programa informacijskog opismenjavanja koji bi trebali biti uključeni na formalnoj razini institucije, a koje knjižničari trebaju kreirati i provoditi u dogovoru s nastavnicima. Tako će se vještine informacijske pismenosti usvajati u predmetnom kontekstu, kroz razvijanje ne samo generičkih, već i kontekstualnih vještina (specifičnih za pravno područje) informacijske pismenosti. Rezultati istraživanja ukazali su i na potrebu razvijanja programa informacijskog opismenjavanja s obzirom na promjenu u obrazovnom okruženju i razvoj informacijske tehnologije na Pravnom fakultetu u Rijeci. Stoga se programi informacijskog opismenjavanja ne trebaju razvijati paralelno ili samostalno unutar knjižnice, već bi informacijska pismenost trebala biti integrirana u ciljeve i ishode te aktivnost učenja akademskog kolegija ili programa unutar područja prava. Time će se podjednako razvijati ne samo generičke, već i kontekstualne vještine informacijske pismenosti studenata prava (specifičnih za pravno područje). Provedeno istraživanje potvrdilo je činjenicu da se izučavanju koncepta informacijske pismenosti u području prava mora pristupiti iz različitih kutova svih sudionika obrazovnog

³⁰⁷ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj.

³⁰⁸ Williams, Peter; Rowlands, Ian. Nav. dj.

procesa. Buduća istraživanja trebaju stoga obuhvatiti puno širi kontekst ne temeljeći se samo na informacijskom ponašanju studenata, već razumijevanju šireg obrazovnog okruženja institucije Pravnoga fakulteta u Rijeci. Pritom se trebaju obuhvatiti i drugi sudionici obrazovnog procesa - nastavno osoblje, vodstvo institucije, ali i knjižničari.

Golenko, Vilar i Stričević provele su analizu zastupljenosti informacijske pismenosti unutar strateških dokumenta na sva četiri pravna fakulteta u Republici Hrvatskoj.³⁰⁹ Naime cilj istraživanja bio je istražiti zastupljenost informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja institucije na formalnoj razini kako bi se identificirali oni sadržaji i metode koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u izvođenju nastave. U istraživanju su se autorice koristile metodom analize sadržaja strateških dokumenata institucija, odnosno na postojeća četiri pravna fakulteta u Hrvatskoj (u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu). Analizirani su sljedeći dokumenti unutar svake institucije: statuti pravnih fakulteta, misija, vizija i ciljevi pravnih fakulteta, pravilnik o sustavu osiguravanja kvalitete pravnih fakulteta te strategija pravnih fakulteta. Provedenim istraživanjem uočeni su različiti načini koji otvaraju put razvijanju vještina informacijske pismenosti. Od samostalnih radionica koje se ostvaruju unutar različitih instituta na pravnim fakultetima, npr. za izvannastavne aktivnosti, do zasebnih programa za cjeloživotno obrazovanje, te u okviru pojedinih kolegija, primjerice kolegija informatike. Također je s obzirom na ustroj pravnih fakulteta, knjižnica opisana kao samostalna ustrojbeno administrativna jedinica i knjižničari ne sudjeluju u fakultetskim vijećim niti su njihovi članovi. S druge strane, knjižničari mogu putem različitih povjerenstva za knjižnicu ili drugih kolegija, koji mogu biti u proširenom sastavu, predlagati izmjene koje su vezane uz knjižnicu. Rezultati istraživanja ukazali su na potrebu razvijanja programa informacijskog opismenjavanja s obzirom na promjenu u obrazovnom okruženju i razvoj informacijske tehnologije na pravnim fakultetima. Iz analize sadržaja strateških dokumenata vidljivo je da se ističe informacijska uloga knjižnice u omogućavanju pristupa različitim pravnim izvorima i korištenju različitih izvora za učenje, što je pozitivno. Negativno je to što se ne uočava u dostatnoj mjeri njezina obrazovna uloga u kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja. S obzirom na specifičnosti pravnoga područja i potrebe studenata prava u svakodnevnom radu i učenju vidljiva je potreba neizostavne partnerske suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provedbi programa informacijskog

³⁰⁹ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj.

opismenjavanja. Stoga se programi informacijskog opismenjavanja ne trebaju razvijati paralelno ili samostalno unutar knjižnice, već bi vještine informacijske pismenosti trebale biti integrirane u ciljeve i ishode te aktivnost učenja akademskog kolegija ili programa unutar područja prava. Time će se podjednako razvijati ne samo generičke, već i kontekstualne vještine studenata prava (specifičnih za pravno područje).

Rezultati istraživanja analize sadržaja strateških dokumenata potaknuli su otvaranje novih pitanja za šire istraživanje i dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava. Provedeno istraživanje potvrdilo je i činjenicu da se izučavanju koncepta informacijske pismenosti u području prava mora pristupiti iz različitih kutova svih sudionika obrazovnog procesa.

5. Istraživanje

5.1. Uvod u istraživanje

Informacijska pismenost u području prava u Republici Hrvatskoj neistraženo je područje. Naime zabilježeno je samo nekoliko novijih radova o konceptu informacijske pismenosti u području prava, kao i o programima informacijskog opismenjavanja u području prava.³¹⁰, ³¹¹ Tako su Golenko, Vilar i Stričević³¹² provele pilot-istraživanje o informacijskim vještinama studenata prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Također su analizirale strateške dokumente na sva četiri pravna fakulteta u Republici Hrvatskoj kako bi se istražila zastupljenost informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja institucije na formalnoj razini te da bi se identificirali oni sadržaji i metode koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u izvođenju programa informacijskog opismenjavanja.³¹³ Iz do sada provedenih istraživanja autorice naglašavaju potrebu razvijanja programa informacijskog opismenjavanja s obzirom na promjenu u obrazovnom okruženju i razvoj informacijske tehnologije na visokoškolskoj razini. Istraživanja Golenko, Vilar i Stričević potvrdila su činjenicu da se izučavanju koncepta informacijske pismenosti u području prava, mora pristupiti iz različitih kutova svih sudionika obrazovnog procesa.³¹⁴ Stoga je preporuka autorica da buduća istraživanja trebaju obuhvatiti puno širi kontekst obrazovnog okruženja institucije, a koje će omogućiti razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava te oblikovanje primjerenih programa informacijskog opismenjavanja studenata prava. Pritom se u istraživanju trebaju obuhvatiti i drugi sudionici obrazovnog procesa nastavno osoblje, vodstvo institucije i knjižničari.

S obzirom na veliki broj informacijskih izvora i potrebe prepoznavanja, korištenja i vrednovanja relevantnih izvora kako bi riješili svoje svakodnevne obveze na fakultetu, a kasnije i kao budući pravници, potreba razvijanja informacijskih vještina i kompetencija studenata prava dolazi sve više do izražaja.

³¹⁰ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj.

³¹¹ Petr Balog, Kornelija; Siber, Ljiljana, Plašček; Bernardica. Nav. dj., str. 558-565.

³¹² Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj.

³¹³ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj.

³¹⁴ Isto.

Zbog toga se i sama uloga pravne knjižnice više ne postavlja samo kao informacijsko središte institucije koje omogućuje samo pristup različitim relevantnim izvorima informacija, već joj se pruža mogućnost sudjelovanja u obrazovnom procesu. To potvrđuje i činjenica da brojne visokoškolske pravne knjižnice uvode programe informacijskog opismenjavanja kojima će razviti potrebne vještine i kompetencije potrebne u učenju i studiranju, ali i u cjeloživotnom učenju.³¹⁵ Kako je znanje o njima i korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije i informacijskih izvora usko povezano s korisničkim potrebama, knjižničari moraju ukazati korisnicima na različite mogućnosti i pristup izvorima informacija te na različite načine pretraživanja, korištenja i vrednovanja. Stoga su programi informacijskog opismenjavanja postali neizostavni dio rada visokoškolske knjižnice budući da kompetencije obuhvaćene informacijskom pismenošću postaju preduvjet za uspješno učenje, a obrazovna uloga visokoškolske knjižnice i provedba programa informacijskog opismenjavanja studenata za stjecanje navedenih vještina dolazi do punoga izražaja. S obzirom na specifične aspekte unutar područja prava čak jedinstvene u odnosu na druga područja znanosti koji zahtijevaju specifične vještine informacijske pismenosti, u kreiranju programa informacijskog opismenjavanja nužna je i neizostavna uska suradnja knjižničara s nastavnim osobljem na institucijskoj razini.

Da bi knjižničari bili uključeni u nastavni proces, oni moraju biti i dobri edukatori, moraju poznavati metode i tehnike učenja, tj. različite didaktičke modele podučavanja. Pri izboru kvalitetnog tipa informacijskog opismenjavanja moraju uzeti u obzir i primjerenost sadržaja programa, odnosno vještine koje bi trebala imati svaka informacijski pismena osoba, specifičnost pojedinoga područja; metodologiju provedbe programa informacijskog opismenjavanja kao i izbor najprimjerenijih obrazovnih modela učenja.³¹⁶

Ako bi se programi informacijskog opismenjavanja kreirali i provodili u uskoj suradnji knjižničara i nastavnog osoblja, studenti bi usporedno razvijali i generičke vještine informacijske pismenosti s potrebnim kontekstualnim vještinama, specifičnim za pojedino područje znanosti.³¹⁷ Razlog tome je važnost holističkog pristupa pravnom obrazovanju te nužnosti razlikovanja generičkih vještina informacijske pismenosti te kontekstualnih vještina informacijske pismenosti u području prava i pravnih vještina.

³¹⁵ Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka. Nav. dj., str. 27.

³¹⁶ Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Nav. dj., str. 31-60.

³¹⁷ Kim-Prieto, Dennis. The Road Not Yet Taken. Nav. dj.

Jedan od razloga za neizostavno uskom suradnjom knjižničara i nastavnog osoblja jest i to što knjižničari često nisu po zvanju pravnici, stoga niti ne poznaju potrebne pravne vještine i znanja u kontekstu pravnih disciplina. Kod dijela nastavnog osoblja prisutan je također i problem poimanja koncepta informacijske pismenosti općenito i u području prava.³¹⁸

Kreiranjem i provedbom programa informacijskog opismenjavanja nastalih u zajedničkoj suradnji, knjižničari bi pridonijeli razvijanju općih temeljnih vještina i kompetencija informacijske pismenosti o korištenju i primjeni informacijsko-komunikacijske i digitalne tehnologije, a nastavno osoblje bi pridonijelo razvijanju specifičnih vještina informacijske pismenosti u kontekstu potrebnih znanja pojedine znanstvene discipline u području prava.

³¹⁸ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj.

5.1.1. Opis istraživačkog problema

Programi informacijskog opismenjavanja s obzirom na promjenu u obrazovnom okruženju i razvoj informacijske tehnologije postali su nužnost na visokoškolskim institucijama, no postoji mali broj primjera sustavnog izvođenja formalnih programa koji su zaživjeli u praksi visokoškolskih institucija na hrvatskim sveučilištima, a osobito na pravnim fakultetima. Radi se o nekoliko zabilježenih individualnih primjera programa informacijskog opismenjavanja čiji je sadržaj uključen u kurikulum visokoškolske institucije, a kompetencije vezane uz informacijsku pismenost ugrađene su u ishode učenja na pojedinom kolegiju. Tako na Pravnom fakultetu u Zagrebu na Poslijediplomskom doktorskom studiju prava za studente poslijediplomskog studija izvodi se kolegij pod nazivom *Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka* koji zajednički izvode nastavnici i knjižničari. No premda se navedeni kolegij provodi na doktorskom studiju, na dodiplomskoj razini pregledom mrežnih stranica pravnih fakulteta u Republici Hrvatskoj nije zabilježen niti jedan program informacijskog opismenjavanja na formalnoj razini institucija.³¹⁹

O neistraženosti ovoga područja potvrđuje i činjenica da je zabilježen mali broj znanstvene literature o konceptu informacijske pismenosti u području prava. Tako su do sada objavljena samo tri znanstvena rada o konceptu informacijske pismenosti u području prava.^{320, 321, 322}

Zbog činjenice da velik broj visokoškolskih knjižnica u svijetu provodi programe informacijskog opismenjavanja studenata na formalnoj razini institucije koji omogućuju razvijanje potrebnih vještina i kompetencija studenata potrebnih u učenju i školovanju, ali i u cjeloživotnom učenju, neistraženost teme bila je i povod provođenja šireg istraživanja koje bi omogućilo dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava u Republici Hrvatskoj, ali i koje bi omogućilo otkrivanje uzorka zašto programi informacijskog opismenjavanja nisu uključeni na formalnoj razini na visokoškolskim institucijama u području prava.

Jedan od razloga maloga broja zabilježenih formalnih programa informacijskog opismenjavanja je što u praksi visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj knjižničari često nailaze

³¹⁹ Više o sadržaju kolegija *Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka*. URL: http://www.pravo.unizg.hr/biblioteka/pdss_europsko_pravo (2014-07-07).

³²⁰ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj., str. 36-54.

³²¹ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj.

³²² Petr, Balog, Kornelija; Siber, Ljiljana; Plašček, Bernardica. Nav. dj., str. 558-565.

na različite probleme, primjerice zbog nerazumijevanja obrazovne uloge knjižnice, nedovoljne razvijane svijesti o važnosti provođenja navedenih programa kako kod znanstveno-nastavnog osoblja, vodstva institucije tako i kod knjižničara, ali i nedovoljnog broja knjižničara na visokoškolskim knjižnicama.³²³

Tako na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci knjižničari na poziv nastavnog osoblja i u dogovoru s njima u okviru nekoliko predmeta studija provode različite vrste edukacije. Pored toga provode i druge različite programe informacijskog opismenjavanja (tečajeve, npr. klasična predavanja, predavanja podržana računalnim softverom, radionice, individualnu edukaciju, vodiče za korisnike u *online* ili tiskanom izdanju itd.) koji su namijenjeni studentima i znanstveno-nastavnom osoblju te drugim zainteresiranim korisnicima. Primjerice u okviru poslijediplomskih specijalističkih studija održavaju uvodna predavanja i radionice o korištenju izvora informacija koje knjižnica nudi, prvenstveno baza podataka (bibliografskih, citatnih i cjelovitog teksta) te relevantnih pravnih baza.³²⁴

Na kolegiju *Pravno pisanje* na prvoj godini studija nastavno osoblje u dogovoru s knjižničarom organiziraju jedno predavanje u trajanju od dva školska sata koja se održavaju u prostoru čitaonice. Studenti su podijeljeni u grupe od 50 polaznika. Na predavanju se studenti upoznaju s izvorima i uslugama koje knjižnica nudi, s naglaskom na specifičnosti pravnoga područja. Primjerice studenti se upoznaju s osnovama pretraživanja *online* kataloga knjižnice, razlikovanjem knjiga i znanstvenih članaka, korištenja elektroničkih izvora i usluga. U dogovoru s nastavnim osobljem, koje također zajedno sudjeluje na predavanju, knjižničari studente upoznaju s pravnim izvorima (službenim glasilom Republike Hrvatske (*Narodne novine*) i Europske unije (*Službeni list EU*) te njihovim tiskanim i elektroničkim inačicama. Također studenti dobivaju temeljna znanja o specifičnostima hrvatskih pravnih baza zakonodavstva i sudske prakse te baza pročišćenih tekstova zakona. Upoznaju se i s pravilima citiranja knjiga, znanstvenih članaka te pravnih izvora, na primjeru uputa za izradu seminarskih radova koje se koriste na Pravnom fakultetu u Rijeci. Prema dogovoru knjižničara i nastavnika studenti dobivaju zadaću da na temelju zadane teme ili pojma pretraže izvore o kojima su slušali na predavanju te izrade popis literature. S obzirom na

³²³ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj., str. 40-41.

³²⁴ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj., str. 416.

veliki broj studenata, a ograničenog broja sati i prostora (250-ak studenata) knjižničari u dogovoru s nastavnim osobljem održavaju samo predavanja, ali ne i radionice u okviru kolegija *Pravno pisanje* na kojim bi studenti mogli intenzivno sudjelovati te samostalno pretraživati, koristiti i vrednovati relevantne izvore.³²⁵ Zbog ograničenosti vremena i načina provođenja (dvosatno predavanje) studenti prve godine dobivaju temeljne informacije o izvorima informacija i uslugama koje knjižnica nudi (npr. radno vrijeme, *online katalog* itd.), ali i nedovoljno razvijaju potrebne informacijske vještine i kompetencije koje bi im pomogle u procesu učenja.

S obzirom na specifičnosti pravnog područja i pravnih baza podataka, ne dobivaju detaljnije i potpunije informacije o pretraživanju, korištenju i vrednovanju pravnih baza podataka i dr. relevantnih izvora informacija ili pravilima citiranja pravnih izvora

Za pravnu struku važno je vrednovati pojedinu bazu, tj. spada li ona u primarni izvor na koji se treba pozvati pri citiranju zakona ili uredbe u odnosu na bazu koja obuhvaća pravne izvore i ima ulogu praktičnog alata za izučavanje prava.³²⁶ S druge strane specifičnosti prava ne uočavaju se samo u korištenju specifičnih pravnih izvora koji su važni u svakodnevnom radu kako pravnog znanstvenika tako i pravnog praktičara, već otud i proizlaze zahtjevi nastavnog osoblja u pojedinim predmetima za većim korištenjem zakona u odnosu na sudsku praksu ili obrnuto ili podjednaku zastupljenost oba izvora. Primjerice, u okviru predmeta *Europsko pravo* važno je poznavanje prakse Europskog suda i tumačenje presuda. Zbog toga što u Europskoj uniji sudska praksa Europskog suda pravde, a posebno opća pravna načela predstavljaju jednako vrijedan pravni izvor kao i zakonski akti, koje donose institucije.³²⁷ S druge strane na drugim kolegijima, primjerice na kolegiju *Građansko pravo* više se uzima u obzir tumačenje hrvatskih zakona i hrvatska sudska praksa.³²⁸

S obzirom na opisane specifičnosti pravne discipline pojedini nastavnici uočili su nedostatno znanje u poznavanju i služenju studenata s njima relevantnim pravnim izvorima. Stoga, kao još jedan oblik edukacije, na poziv nastavnog osoblja knjižničari održavaju predavanja i radionice s naglaskom na specifičnosti izvora pojedine discipline ili grane prave

³²⁵ Studijski program Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava (2013/2014). URL: <http://pravri.uniri.hr/files/studiji/diplomski/diplomskiNP1.pdf> (2014-12-10).

³²⁶ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj., str. 37-38.

³²⁷ Zbirka presuda Europskog suda. Nav. dj., str. 1-3.

³²⁸ Studijski program Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava (2013/2014). URL: <http://pravri.uniri.hr/files/studiji/diplomski/diplomskiNP1.pdf> (2014-12-10).

na uvodnom satu kolegija ili u izradi istraživačkog seminarskoga rada.³²⁹ Primjerice na drugoj godini u okviru predmeta *Europsko pravo I*, knjižničari u dogovoru s nastavnim osobljem organiziraju jednosatno predavanje o pravnim izvorima Europske unije. Studenti stječu znanja o načinima pretraživanja baza podataka (prvenstveno *Eurolex*), te pronalaženju i vrednovanju izvora informacija iz područja europskog prava. Tako stječu specifična znanja i razvijaju vještina pretraživanja i pronalaženja te citiranja europskih izvora prava (npr. uredba, direktiva, sudskih odluka).³³⁰

No takav oblik edukacije provodi se sporadično i najčešće se održava u okviru seminarske nastave, koju ne polaze svi studenti, već samo oni koji su se prijavili. Stoga sve informacijske vještine ne stječu svi studenti, već samo oni koji su polaznici kolegija istraživački seminar na pojedinim predmetima. S druge strane, svaki navedeni program provodi se na poziv predmetnog nastavnika u neformalnom dogovoru, znači, navedeni programi nisu obvezni i nisu uključeni na formalnoj razini visokoškolske institucije.³³¹ Zbog nesustavnog načina provođenja edukacije, ne dobiva se niti povratna informacija o uspješnosti ovakve edukacije koja bi omogućila daljnje planiranje, napredak i sl.

S druge strane studenti prava često nisu previše zainteresirani za područja izvan prava, te na prvoj godini studija, ulaskom u akademski svijet, nisu ni svjesni važnosti ili značenja ovakvoga oblika edukacije te ih je teško zainteresirati za aktivno sudjelovanje u takvom obliku nastave.³³²

Na temelju opisane situacije, tj. zbog provođenja nesustavne sporadične edukacije koja nije uključena na formalnoj razini institucije, studenti na svim godinama studija posjeduju različite razine generičkih vještina informacijske pismenosti, ali i potrebnih kontekstualnih vještina informacijske pismenosti, ključnih za razvijanje njihovih cjeloživotnih kompetencija potrebnih ne samo tijekom akademskog obrazovanja, već i kao budućih pravnik.³³³ Odnosno, to dovodi do toga da su studenti često nesamostalni i nedovoljno aktivni u istraživačkom procesu te izradi različitih radova koji iziskuju vještine i znanja iz područja informacijske pismenosti.

³²⁹ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj., str. 40.

³³⁰ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj., str. 416.

³³¹ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj., str. 40.

³³² Isto.

³³³ Isto.

Tako se neki studenti ne znaju koristiti knjižničnim uslugama (u fizičkom prostoru i e-uslugama), dakle ne posjeduju generičke vještine informacijske pismenosti. Primjerice, ne znaju koristiti *online* katalog knjižnice, ne znaju koristiti, pretraživati i vrednovati multidisciplinarne baze podataka itd. Pojedini studenti razvijaju potrebne kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava (primjerice znaju se koristiti relevantnim izvorima europskog prava te poznaju pravila citiranja pravnih izvora), ali pritom ne znaju koristiti, pretraživati, vrednovati i citirati druge izvore.³³⁴

S druge strane s obzirom na specifičnosti pravnoga područja i potrebe studenata prava u svakodnevnom radu i učenju vidljiva je potreba neizostavne partnerske suradnje knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provedbi programa informacijskog opismenjavanja. Knjižničari često nisu po zvanju pravnici, stoga niti ne poznaju niti posjeduju potrebne pravne vještine i znanja.³³⁵

Kod dijela nastavnog osoblja prisutan je također i problem poimanja informacijske pismenosti u području prava. Premda nastavno osoblje zahtijeva od svakoga studenta prava, a kasnije budućeg pravnika posebno poznavanje i primjenu pravnih vještina, pojedini od njih ne naglašavaju razvijanje, tzv. vještina informacijske pismenosti u području prava.³³⁶

Iz opisane situacije proizlazi nekoliko problema:

- poimanje i osviještenost o važnosti informacijske pismenosti unutar institucije;
- poimanje i osviještenost o važnosti informacijske pismenosti kod nastavnog osoblja i
- poimanje i osviještenost o važnosti informacijske pismenosti kod knjižničara.

³³⁴ Isto, str. 41.

³³⁵ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj., str. 416.

³³⁶ Isto, str. 416.

5.2. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

S obzirom na opisanu problematiku svrha je istraživanja razvoj modela koji će unaprijediti poučavanje informacijske pismenosti u području prava te koji može poslužiti kao teorijski okvir za implementaciju informacijske pismenosti u obrazovne programe drugih pravnih i srodnih visokoškolskih knjižnica u Republici Hrvatskoj, posebice u polju društvenih i humanističkih znanosti.

Cilj je na temelju istraživanja strateških dokumenata i kurikuluma institucije i stajališta nastavnog osoblja prema konceptu informacijske pismenosti i njihovog stajališta o informacijskim vještinama studenata, kao i stavova i iskustva knjižničara vezanih uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj dobiti uvid u dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava. Dobiveni rezultati poslužit će za postavljanje primjerenih indikatora za kreiranje takvog obrazovnog okruženja studenata koje omogućuje kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti.

Na praktičnoj razini predloženi model na temelju provedenog istraživanja može poslužiti kao okvir za izradu formalnih programa informacijskog opismenjavanja u praksi knjižnica pravnih fakulteta, kao i unaprjeđivanju prakse u knjižnicama sa sličnim iskustvom i u drugim zemljama.

Dobivenim rezultatima istraživanja želio se dobiti dublji uvid u zastupljenost informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu institucije kako bi se otkrilo je li na razini ustanove percipirano da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje na formalnoj razini te kako bi se utvrdili oni indikatori i procesi koji su polazište za sveobuhvatnu studiju o potrebnim programima informacijskog opismenjavanja na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Dobiveni su rezultati analiziranih dokumenata utjecali na postavljanje okvira za sadržaj intervju s nastavnim osobljem. Stoga se sljedećom etapom istraživanja obuhvatila primjenu metode dubinskih intervju s nastavnim osobljem, kako bi se istražile njihove informacijske potrebe te njihova stajališta i mišljenja o konceptu informacijske pismenosti i potrebnim informacijskim vještinama studenata prava, o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja i komu su namijenjeni te o mogućem sadržaju takvih programa. Dobiveni rezultati iz prve i druge etape istraživanja utjecali su na postavljanje

okvira za šire istraživanje na nacionalnoj razini među knjižničarima na pravnim fakultetima, te na oblikovanje pitanja koja su obuhvatila istraživanje stajališta i mišljenja knjižničara o provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata prava unutar njihovih institucija te njihovu stajalištu o suradnji knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provođenju navedenih programa i potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje takvih programa.

Istraživačka pitanja na koja odgovore treba dati provedeno istraživanje su sljedeća:

1. Kako je zastupljena knjižnica u strateškim dokumentima i kurikulumu institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost?
2. Kako je informacijska pismenost zastupljena unutar strateških dokumenata i kurikuluma institucije te ako jest, kako i u kojim je dokumentima zastupljena?
3. Kakav je odnos ustanove prema informacijskoj pismenosti?
4. Kakvo je obrazovno okruženje ustanove u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću?
5. Postoje li eventualni poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar strateških dokumenata i studijskih programa?
6. Potiče li ustanova suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara, informatičkih službi i tijela koja odlučuju o studijskim programima?
7. Koji je stav nastavnog osoblja prema informacijskoj pismenosti i suradnji nastavnog osoblja i knjižničara u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja te treba li mijenjati stav i kako?
8. Kakvi su stavovi nastavnog osoblja o postojećim i potrebnim informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava?
9. Kakvi su stavovi nastavnog osoblja o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja?
10. Kakvi su stavovi nastavnog osoblja o mogućem sadržaju koji bi trebao obuhvatiti program informacijskog opismenjavanja?
11. Kakva su iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima kroz suradnju s nastavnim osobljem?

12. Koji je stav knjižničara o procesu informacijskog opismenjavanja, o potrebnim i stečenim vještinama informacijske pismenosti studenta te o informacijskom opismenjavanju studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima?
13. Koji je stav knjižničara o potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja?

Za dobivanje odgovora na pitanja od 1. do 3. te 5. i 6. korištena je metoda studija slučaja koja je provedena na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, a koja se odnosi na analizu sadržaja strateških dokumenata i izvedbenih planova kolegija.

Za dobivanje odgovora na pitanje 4. korištena je metoda analize sadržaja strateških dokumenata i silabusa - izvedbenih planova kolegija i metoda dubinskih intervjua s nastavnim osobljem na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci te metoda standardiziranih intervjua provedenih među knjižničarima na pravnim fakultetima u Zagrebu, Splitu i Osijeku. Pitanja od 1. do 6. poslužila su za dobivanja dubljeg i detaljnijeg opisa obrazovnog okruženja, uočavanje eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja te opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima.

Za dobivanje odgovora na pitanja 7. do 10. korištena je metoda dubinskog intervjua s nastavnim osobljem na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Istražena su mišljenja nastavnog osoblja i o informacijskim vještinama i potrebama današnjeg studenata, posebice o razvijanju informacijskih vještina u području prava. Istražilo se i mišljenje nastavnog osoblja o važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja, o profilu stručnjaka koji ga treba provoditi i za koga te o mogućem sadržaju takvoga programa.

Metoda standardiziranog intervjua korištena je za pronalaženje odgovora na pitanja od 11. do 13. provedenih među knjižničarima na pravnim fakultetima u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku. Pitanja od 11. do 13. povezana su s mišljenjima i iskustvima knjižničara vezanim uz informacijsko opismenjavanje studenata na pravnim fakultetima, te njihovim stajalištima o suradnji knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provođenju navedenih programa i potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenju takvih programa.

5.3. Metodologija istraživanja

Plan i izvođenje istraživanja obuhvatilo je dva temeljna dijela – uže istraživanje, odnosno studiju slučaja na Pravnom fakultetu Sveučilištu u Rijeci te šire nacionalno istraživanje na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj. Prvi dio istraživanja unutar studije slučaja obuhvatio je istraživanje o zastupljenosti informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, kako bi se identificirali oni sadržaji i metode koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u izvođenju nastave.

Drugi dio istraživanja unutar studije slučaja obuhvatio je istraživanje stava nastavnog osoblja Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci prema informacijskoj pismenosti i suradnji nastavnog osoblja i knjižničara u provođenju programa informacijskog opismenjavanja, kao i o informacijskim vještinama i potrebama studenata, posebice u području prava, mišljenje o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja i o mogućem sadržaju koji bi trebali obuhvatiti programi informacijskog opismenjavanja. Provedenim istraživanjem željelo se identificirati primjerene indikatore za kreiranje takvog obrazovnog okruženja studenata koje omogućuje kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti te pronalaženje smjernica za otvaranje prostora za suradnju knjižničara i nastavnika u području prava.

Istraživanje na nacionalnoj razini obuhvatilo je istraživanje stava i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci te stav knjižničara o potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja, koji će omogućiti pronalaženje smjernica za otvaranje prostora za suradnju knjižničara i nastavnika u području prava.

5.3.1. Metode

Suvremeni trendovi u području proučavanja informacijskog ponašanja korisnika preporučuju primjenu brojnih kvalitativnih metoda istraživanja koje omogućavaju pronalaženje odgovora za bolje razumijevanje informacijskog ponašanja i preferencija korisnika, ali i dubinsko razumijevanje fenomena informacijske pismenosti. Stoga su se u provedenom istraživanju koristile sljedeće kvalitativne metode: u prvom dijelu istraživanja korištena je metoda studije slučaja na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci kao kontekst u kojem su korištene dvije istraživačke metode: metoda analize sadržaja i metoda dubinskog intervjua. U drugom dijelu istraživanja na nacionalnoj razini korištena je metoda standardiziranog intervjua. Ovakav metodološki okvir posebno je kreiran za potrebe ovog istraživanja jer se smatra da će kombinacijom metoda biti moguće dobiti odgovore na istraživačka pitanja i holistički istražiti predmetni fenomen.

5.3.1.1. Studija slučaja

Tkalac Verčić i suradnici³³⁷ navode da studija (analiza) slučajeva podrazumijeva korištenje različitih metoda kako bi se detaljno analizirao jedan ili više odabranih slučajeva koji se odnose na istu ili sličnu temu, odnosno problem istraživanja. Metoda analiza slučajeva koristi se kako bi se bolje razumjela bit problema, razvile općenitije teorijske tvrdnje o pravilnostima u analiziranoj strukturi i procesu i stvorila tipologija ili kategorije koje se odnose na društvene pojave i razvile nove hipoteze koje se u kasnijem istraživačkom radu provjeravaju. Milas³³⁸ navodi da je cilj studije slučaja saznati ne samo da se nešto dogodilo, već i kako se nešto dogodilo. Tkalac Verčić i suradnici³³⁹ razlikuju tri tipa studije slučaja:

- a) izviđajni tip studije slučaja (omogućuje uvid u problem i postizanje boljega razumijevanja pojave, dijagnosticiranja situacije ili događaja što olakšava i pomaže u rješavanju problema, djelovanju i otkrivanje novih ideja);

³³⁷ Tkalac Verčić, Ana; Sinčić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. Priručnik za metodologiju u društvenim istraživanjima : kako osmisлити, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb : M.E.P., 2011. Str. 94.

³³⁸ Milas, Goran. Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima. Jastrebarsko : Naklada Slap, 2005., str. 605.

³³⁹ Tkalac Verčić, Ana; Sinčić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. Nav. dj., str. 94.

- b) opisni tip studije slučaja (omogućuje uvid u neku situaciju, odnosno istraživanje učestalosti neke pojave ili istraživanja detalja neke pojave) i
- c) uzročni (kauzalni) tip studije slučaja (omogućuje otkrivanje uzorka koji su djelovali na određeni događaj i traženje odgovora o povezanosti uzroka i posljedice).

U glavne prednosti analize slučaja ubrajaju se³⁴⁰:

1. utvrđivanje međusobne povezanosti čimbenika koji utječu jedan na drugi, jer se analizira cjelovita situacija, a ne samo jedan dio,
2. studija slučaja predstavlja opis pravoga događaja za razliku od statističke interpretacije nekoga događaja u kojem se daju prosječne vrijednosti koje predstavljaju apstrakciju realnosti,
3. dobiva se mnoštvo točnih i preciznih podataka do kojih se dolazi dugotrajnom i bliskom suradnjom istraživača i ispitanika, što nije slučaj u primjeni drugih metoda.

U nedostatke ove metode ubrajaju se³⁴¹:

1. nedostatna strogost, odnosno relativno teža primjena formalnih i standardiziranih metoda promatranja i ispitivanja, zbog čega se istraživači oslanjaju na manje formalne metode, koje mogu biti subjektivne
2. smanjena objektivnost u analizi podataka (koja je temeljena na intuiciji i vještini istraživača)
3. nemogućnost poopćavanja, osim u manjoj mjeri analitički i logički relativnu duljinu trajanja.

U ovom istraživanju korištena je metoda opisnog i metoda izviđajnog tipa studije slučaja budući da su najbolje odgovarale u istraživanju zastupljenosti informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja institucije, tj. Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, kako bi se identificirali oni sadržaji i metode koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u izvođenju nastave te mišljenje nastavnog osoblja o informacijskoj pismenosti i o informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava. Metoda opisnog tipa studije slučaja omogućila je dublji uvid i detaljnu analizu zastupljenosti informacijske pismenosti u

³⁴⁰ Isto, str. 97.

³⁴¹ Isto.

strateškim dokumentima i kurikulumu institucije kako bi se otkrilo je li na razini ustanove percipirano da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje na formalnoj razini. Izviđajni tip studije slučaja omogućio je uvid u stavove i mišljenja nastavnog osoblja o konceptu informacijske pismenosti, stavove i mišljenja o postojećim i potrebnim informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, stavove i mišljenja nastavnog osoblja o oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja, o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja te mogućem sadržaju programa. Analiza sadržaja strateških dokumenta i kurikuluma omogućila je dobivanje velikoga broja točnih i preciznih podataka o zastupljenosti informacijske pismenosti na razini institucije bez mogućnosti smanjene objektivnosti. Dubinski intervjui provedeni s nastavnim osobljem omogućili su dobivanje potpunijih i detaljnih podataka o njihovom stajalištu i mišljenju o konceptu informacijske pismenosti do kojih se dolazi dugotrajnom i bliskom suradnjom istraživača i ispitanika, što nije slučaj u primjeni drugih metoda, primjerice u slučaju primjene statističke interpretacije nekoga događaja kada se dobivaju samo prosječne vrijednosti koje predstavljaju apstrakciju realnosti.³⁴² Korištenjem navedenih metoda u istraživanju smanjena je subjektivnost ispitivača na najmanju moguću mjeru te je omogućeno razumijevanje biti problema i dobivanje uvida u cjelovitu situaciju unutar institucije kao i utvrđivanje međusobne povezanosti sudionika obrazovnog procesa, a ne samo jednoga njezinoga dijela. Ovaj dio istraživanja odnosi se na ona istraživačka pitanja kojima se traže odgovori o zastupljenosti knjižnice i informacijske pismenosti u strateškim dokumentima, o karakteristikama obrazovnog okruženja sa stajališta informacijskog opismenjavanja, o stavovima nastavnog osoblja prema informacijskoj pismenosti i suradnji nastavnog osoblja i knjižničara u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja, o stavovima nastavnog osoblja o postojećim i potrebnim informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, o stavovima nastavnog osoblja o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja te mogućem sadržaju koji bi trebali obuhvatiti programi informacijskog opismenjavanja:

³⁴² Isto.

1. Kako je zastupljena knjižnica u strateškim dokumentima i kurikulumu institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost?
2. Kako je informacijska pismenost zastupljena unutar strateških dokumenata i kurikuluma institucije te ako jest, kako i u kojim je dokumentima zastupljena?
3. Kakav je odnos ustanove prema informacijskoj pismenosti?
4. Kakvo je obrazovno okruženje ustanove u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću?
5. Postoje li eventualni poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar strateških dokumenata, studijskih programa i izvedbenih planova?
6. Potiče li ustanova suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara, informatičkih službi i tijela koja odlučuju o studijskim programima?
7. Koji je stav nastavnog osoblja prema informacijskoj pismenosti i suradnji nastavnog osoblja i knjižničara u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja te treba li mijenjati stav i kako?
8. Kakvi su stavovi nastavnog osoblja o postojećim i potrebnim informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava?
9. Kakvi su stavovi nastavnog osoblja o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja?
10. Kakvi su stavovi nastavnog osoblja o mogućem sadržaju koji bi trebao obuhvatiti program informacijskog opismenjavanja?

5.3.1.1.1. Analiza sadržaja

Neuendorf ³⁴³ analizu sadržaja definira kao znanstvenu metodu dubinske analize poruka kvantitativnim i kvalitativnim tehnikama, koja nije ograničena na tipove varijabli koji bi mogli biti izmjereni ili na kontekst u kojem su poruke kreirane ili predstavljene. ³⁴⁴

³⁴³ Neuendorf, Kimberly. The content analysis guidebook. Thousand Oaks [u.a.] : Sage Publ., 2002.

³⁴⁴ Metoda analiza sadržaja seže u 17. stoljeće kada su zabilježene teološke studije koje su pratile širenje nereligijskih sadržaja putem novina (Krippendorff, 1980). Svoj procvat ova metoda doživljava 1948. godine, kada je objavljena poznata knjiga Berelsona i Lazarsfelda „Analiza sadržaja u istraživanju komunikacije”.

Tkalac Verčić³⁴⁵ i suradnici navode da se metodom analize sadržaja želi istražiti sadržaj nekog dokumenta te se njome može spoznati i obilježja dokumenta, odnosno otkriti kako je sadržaj uobličen.³⁴⁶ Holsti³⁴⁷ navodi da je premda je namjena analize sadržaja raznovrsna, njezina upotreba na najopćenitijoj razini upravljena prema tri osnovna cilja: opisati obilježja komunikacije, zaključiti o događajima koji su prethodili komunikaciji te zaključiti o učincima komunikacije. Smatra da obilježja koja analizi sadržaja pridaju gotovo sve definicije su objektivnost, sustavnost i općenitost.

Milas³⁴⁸ navodi da je analiza sadržaja složen postupak znanstvenog proučavanja komunikacijskih poruka, stoga je važno unaprijed odrediti postupak, tj. korake kojim se provodi analiza sadržaja (uzorkovanje, određivanje jedinice analize, određivanje sadržaja kategorije, kodiranje te statistička analiza). Slično i Tkalac Verčić i suradnici³⁴⁹ navode da je prije same analize sadržaja potrebno odrediti izvore analize, kategorije analize sadržaja te uzorak analize sadržaja te jedinice analize sadržaja. Krippendorff³⁵⁰ je dao skraćenu podjelu mogućih jedinica koje se mogu razlikovati pri analizi sadržaja:

1. fizičke jedinice (dijelovi sadržaja pohranjeni u fizičko odvojivim cjelinama),
2. sintaktičke i gramatičke jedinice (prirodne cjeline poput riječi ili rečenica) i
3. tematske jedinice (cjeline definirane vlastitim sadržajem, a ne formalnim obilježjem).

Korištenje mrežnih stranice kao izvora podataka u smislu predmeta analize danas je priznat kao vrijedan način istraživanja suvremenih istraživača, posebice u istraživanju karakteristika organizacija i institucija.³⁵¹ Pacios uspješno koristi metodu analize sadržaja u istraživanju

Tijekom Drugog svjetskog rata pokazalo se da ova metoda može izvrsno poslužiti kao instrument proučavanja ratne promidžbe. Milas, Goran. Nav. dj., str. 501-502.

³⁴⁵ Tkalac Verčić, Ana; Sinčić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. Nav. dj., str. 92-93.

³⁴⁶ Milas, Goran. Nav. dj., str. 501-502.

³⁴⁷ Isto.

³⁴⁸ “Objektivnost podrazumijeva nezavisnost rezultata od istraživača koji ih je dobio, sustavnost se očituje u pravilima prema kojim se izvaci materijala uključuju ili isključuju iz analize, a općenitost se ogleda u teorijskom značenju rezultata koji bi trebao nadilaziti puko opisivanje sadržaja” Milas, Goran. Nav. dj., str. 506.

³⁴⁹ Tkalac Verčić, Ana; Sinčić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. Nav. dj., str. 92-93.

³⁵⁰ Milas, Goran. Nav. dj., str. 508.

³⁵¹ Bryman, Alan. Social research methods. 2nd. ed. Oxford : Oxford University Press, 2004.

strateških dokumenata dostupnih na mrežnim stranicama knjižnica Australije, Velike Britanije i SAD-a.³⁵²

McNicol³⁵³ također koristi ovu metodu u analizi strateških dokumenata britanskih visokoškolskih ustanova te navodi njezine prednosti. Primjerice, smatra da je to jeftin način prikupljanja podataka dokumenata ako su ograničena raspoloživa sredstva za istraživanje, omogućuje upoznavanje s terminima i nazivljem koju koriste visokoškolske institucije unutar svojih strateških dokumenata, omogućuje sustavan, jednostavan i kvalitetan način pretraživanja i pregled dostupnih dokumenata. Također naglašava da se analizom sadržaja ne mjeri samo pojedina aktivnost institucije u preciznim terminima, već se i omogućuje identificiranje vrste i uzroka aktivnosti.³⁵⁴

U ovom istraživanju koristila se metoda analize sadržaja strateških dokumenta i izvedbenih planova kolegija koji su bili dostupni u cjelovitom tekstu na mrežnim stranicama Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, a koji istodobno predstavljaju i sadrže neposredne, iscrpne i pouzdane podatke. Metodom analize sadržaja strateških dokumenata (Statut Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci; Misija, vizija i ciljevi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci; Strategija Pravnog fakulteta u Rijeci od 2012. do 2017. godine, te Pravilnik o sustavu za kvalitetu Pravnog fakulteta Sveučilišta) i studijskih programa institucije (Studijski program Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava (1. do 5. godina studija) te Izvedbeni nastavni plan za ak. god. 2013./14. Sveučilišni integrirani studij prava) na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci istražila se zastupljenost informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja institucije na formalnoj razini kako bi se identificirali oni sadržaji i metode koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u izvođenju nastave.

Metoda analiza sadržaja izvedbenih planova kolegija korištena je kako bi se dobio dublji i detaljniji opis obrazovnog okruženja, eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda te opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima i silabusima.

³⁵² Pacios, Ana R. Strategic plans and long-range plans: is there a difference? // *Library Management* 25, 6/7(2004), 259-269.

³⁵³ McNicol, Sarah. The challenges of strategic planning in academic libraries. *New Library World*, 106, 11/12(2005), 496-509. URL: http://leaders.dal.ca/uploads/document/challenges-of-strategic-planning-in-academic-libraries_43512.pdf (2014-13-01).

³⁵⁴ McNicol u svom radu obrađuje podatke tehnikom analize matrice podataka koja je pogodna za usporedbu velike količine kvalitativnih podataka dostupnih na *webu* (omogućuje se uvid u i *cross-site* i usporedbe različitih dokumenata). McNicol, Sarah. Nav. dj.

Metoda analize sadržaja omogućila je da se na objektivan i sustavan način istraži zastupljenost koncepta informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu institucije kako bi se otkrili je li na razini ustanove percipirano da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje na formalnoj razini. Pri obradi dokumenata korištena je i kvalitativna i kvantitativna analiza sadržaja. Kvalitativnom (nefrekvencijskom) pokušalo se otkriti bilježenje određenog sadržaja unutar strateških dokumenata Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci te se analiziralo njegovo obilježje, odnosno koliko je pojam informacijske pismenosti i njemu srodni pojmovi zastupljen unutar strateških dokumenata i izvedbenih planova kolegija. Kvantitativnom analizom (frekvencijskom) pokušala se otkriti frekvencija i obujam izrečenog sadržaja unutar izvedbenih planova kolegija kako bi se dobio potpuniji i dublji opis obrazovnog okruženju institucije, tj. zastupljenosti metoda aktivnog učenja.³⁵⁵

Razvijen je protokol za analizu sadržaja (obrazac, tj. slijed strukture kategorija prema kojima je vršena analiza), a koji je obuhvatio sljedeće segmente koji su podvrgnuti analizi sadržaja: strateške dokumenata i izvedbene planove kolegija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci.

5.3.1.1.1.1. Elementi analize sadržaja

Metoda analize strateških dokumenata primijenjena je u ranijem istraživanju koje su provele Golenko, Vilar i Stričević³⁵⁶ na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj. Naime u prijašnjem istraživanju navedena metoda pokazala se kao vrlo uspješnom da se na sustavan, jednostavan i objektivan način istraži sadržaj strateških dokumenata, kako bi se dobio uvid o zastupljenosti informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja institucija na formalnoj razini, stoga je korištena i u okviru ovoga istraživanja. Budući da je analiza sadržaja strateških dokumenata dala samo uvid u temeljne akte institucije, koji ne omogućuju dubinsku analizu obrazovnog okruženja institucije, u ovom je istraživanju dodatno analiziran i sadržaj izvedbenih planova kolegija zbog dobivanja dubljeg i detaljnijeg opisa obrazovnog okruženja

³⁵⁵ Tkalac Verčić, Ana; Sinčić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. Nav. dj., str. 92-93.

³⁵⁶ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj.

u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću, eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda te opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima.

Analizirani su sljedeći dokumenti unutar institucije:

1. Statut Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci,
2. Misija, vizija i ciljevi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci,
3. Strategija Pravnog fakulteta u Rijeci od 2012. do 2017. godine,
4. Pravilnik o sustavu za kvalitetu Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci,
5. Studijski program Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava i
6. Nastavni plan ak. god. 2013./14. Sveučilišni integrirani studij prava (mag. iur.).

U tablici 1. prikazan je kratak pregled analiziranih strateških dokumenata i izvedbenih planova kolegija preuzetih s mrežne stranice Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.

Tablica 1. Prikaz izvora analize sadržaja

Strateški dokument	Strateški dokument	Strateški dokument	Strateški dokument	Studijski program	Nastavni plan
Statut Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (godina donošenja 2005., izmjene 2008.)	Misija, vizija i ciljevi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (23. 12. 2010.)	Pravilnik o sustavu za kvalitetu Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (20. 6. 2012.)	Strategija Pravnog fakulteta u Rijeci od 2012. do 2017. godine (2012.)	Studijski program Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava (1. do 5. godina studija)	Izvedbeni nastavni plan za ak. god. 2013./14. Sveučilišni integrirani studij prava

Kao okvir za ispitivanje obilježja obrazovnog okruženja korišten je ALA-in test institucijskog kvocijenta informacijske pismenosti (*The Information Literacy IQ* test) (ACRL, 2007)³⁵⁷ koji je primarno usmjeren na visokoškolski kontekst. Pri postavljanju okvira za ispitivanje obilježja obrazovnog okruženja uzeta su u obzir sljedeća pitanja iz ALA-inog testa:

³⁵⁷ Prijevod preuzet iz: Špiranec, Sonja, Mihaela Banek Zorica. *Informacijska pismenost*. Nav. dj., str. 165. ACRL. *The Information Literacy IQ test* (2007). URL: <http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/professactivity/iil/immersion/iqustest> (2014-12-22).

„Knjižničari su u vašoj ustanovi:

- c) percipirani kao nastavnici*
- d) pozvani i angažirani da sudjeluju u planiranju nastavnih planova i programa*

Odnos prema informacijskoj pismenosti:

- a) matična ustanova formulirala je definiciju informacijske pismenosti*
- b) informacijska pismenost iskazana je u dokumentima/ strateškim planovima*
- c) sveučilišna administracija privržena je ideji informacijske pismenosti*
- d) nastavno osoblje prihvaća ulogu u procesu informacijskog opismenjavanja*
- e) osigurana je mogućnost napredovanja za nastavnike koji su u nastavu integrirali informacijsku pismenost*

Obrazovno okruženje:

- e) ustanova primjenjuje problemsku i projektnu nastavu*
- f) matična ustanova potiče suradnju i nagrađuje djelovanje u suradničkom okruženju*
- g) sklonost prema učenju koje je usmjereno studentu (s naglašenim aktivnim pristupom nastavi)*
- h) institucionalizirana suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara, informatičkih službi i tijela koja odlučuju o studijskim programima.“*

Na temelju postavljenog okvira unutar Statuta Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Misije, vizije i ciljeva Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Strategije Pravnog fakulteta u Rijeci od 2012. do 2017. godine te Pravilnika o sustavu za kvalitetu Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci istražen je sljedeći sadržaj:

1. zastupljenost knjižnice u strateškim dokumentima institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost,
2. zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata (misija, vizija, izjava o informacijskoj pismenosti, definicije i formulacije informacijske pismenosti koje se koriste u dokumentima)
3. opis obrazovnog okruženja unutar strateških dokumenata, studijskih programa i izvedbenih planova (tj. zastupljenost metoda aktivnog učenja) u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću

4. eventualni poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar strateških dokumenata, studijskih programa i izvedbenih planova
5. opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima; definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje unutar strateških dokumenata.

Budući da statut, misija, vizija i ciljevi te strategija imaju ulogu temeljnih pravnih akata dokumenata svake institucije, navedeni dokumenti izabrani su za analizu. Naime prema Viskoviću,³⁵⁸ svaka društvena organizacija ima svoja pravila i konstituira se kao organizacija i kao pravna osoba upravo putem tih pravila. Temeljni i konstitutivni akt svake društvene institucije u Republici Hrvatskoj, pa tako i pravnih fakulteta je statut. Statutom, misijom, vizijom i ciljevima te strategijom kao strateškim dokumentima propisuje se, dakle opće ustrojstvo i nadležnosti ustanova, njihov cilj, sastav, ovlasti, odnosi i obveze između članova institucije itd. Premda Pravilnik o sustavu osiguravanje kvalitete ne spada u temeljni akt, uzet je u obzir jer opisuje specifična pitanja djelokruga pravnih fakulteta u osiguravanju kvalitete obrazovnog okružja.

Prema Viskoviću,³⁵⁹ navedeni akti institucije po svom sadržaju spadaju u opće pravne akte, i oni su tekstovi koji sadrže opće pravne norme i usmjeravaju ponašanje nekih skupina ili kategorija subjekata. S druge strane ispod njih se na drugoj razini nalaze individualni pravni akti, odnosno dokumenti koji sadrže individualne pravne norme, tj. uređuju ponašanje označenih subjekata.

S obzirom na navedeno, pored analiziranih primarnih temeljnih akata institucije, dodatno su istraženi i analizirani dokumenti na sekundarnoj razini, odnosno analiziran je sadržaj Studijskog programa Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava te Nastavni plan ak. god. 2013./14. Sveučilišni integrirani studij kako bi se stekao dublji uvid u obrazovno okruženje institucije. Stoga su analizom sadržaja studijskog programa unutar svakoga kolegija istražene kategorije iz silabusa kako bi se dobio uvid u detaljniji opis obrazovnog okruženja (tj. zastupljenost metoda aktivnog učenja) te pronalaženja eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske

³⁵⁸ Visković, Nikola. Nav. dj., str. 178-180.

³⁵⁹ Isto.

pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar programa, ali i opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima i silabusima; definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje unutar strateških dokumenata:

- a) ishodi učenja za predmet (kako bi se otkrile opće i specifične kompetencije vezane uz područje prava te pronalaženje eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar programa),
- b) obveze studenata (kako bi se dobio cjelovitiji i detaljniji opis obrazovnog okruženja, primjerice koliko je u ustanovi zastupljena praktična nastava - vježbe, seminari, istraživački seminari, a koji bi otvorili put za ostvarivanje suradnje između nastavnog osoblja i knjižničara u kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja);
- c) vrste izvođenja nastave (kako bi se dobio dublji uvid u opis obrazovnog okruženja te jesu li zastupljene metode aktivnog učenja, koje bi otvorile put za ostvarivanje suradnje između nastavnog osoblja i knjižničara u kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja, ocjenjivanje i vrednovanje studenata tijekom nastave i na završnom ispitu (na koji način se ostvaruje ocjenjivanje i vrednovanje studenata pristupanjem pisanom ispitu, kolokvijima, ali i nizom aktivnosti na nastavi, kako bi se otkrile opće i specifične kompetencije vezane uz područje prava te pronalaženje eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar programa) te
- d) popis literature (kako bi se istražili koji su sve izvori zastupljeni na popisu literature (npr. knjige i članci, pravni izvori, prvenstveno zakoni i sudska praksa te elektronički izvori) kako bi se otkrile potrebne opće i specifične kompetencije informacijske pismenosti vezane uz područje prava te pronalaženja eventualnih poticaja na razvijanje potrebnih generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar programa).

U studijskom programu *Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava* analiziran je sadržaj kolegija koji su navedeni u nastavnom planu ak. god. 2013./2014. za studente koji su upisali studij u ak. god. 2012./13. i kasnije. Ukupno je analizirano 56 opisa kolegija.

Na prvoj godini studija analizirano je 12 kolegija (Prilog 1. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na prvoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava). Na prvoj godini studija analizom sadržaja obuhvaćeni su svi kolegiji koje studenti polaze. Analiza sadržaja nije obuhvatila opis izvedbe seminara, budući da studijski program Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava sadržajno ne obuhvaća i opis provedbe seminarske nastave.

Na drugoj godini studija analizirano je 11 kolegija (Prilog 2. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na drugoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava). Na drugoj godini studija analizom sadržaja obuhvaćeni su svi obvezni kolegiji koji polaze studenti. Analiza sadržaja nije obuhvatila tri izborna kolegija (*Suvremenu povijest pravnih i političkih institucija Međunarodno pravo mora, Medicinsko pravo*) budući da sadržaj kolegija nije bio dostupan za analizu.

Na trećoj godini studija analizom sadržaja obuhvaćeno je 17 kolegija, tj. svi obvezni i izborni kolegiji koji polaze studenti (Prilog 3. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na trećoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava).

Na četvrtoj godini studija analizirano je devet kolegija (Prilog 4. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na četvrtoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava). Analizom sadržaja obuhvaćeni su obvezni kolegiji i izborni kolegiji, osim dvaju izbornih kolegija, budući da sadržaj kolegija nije bio dostupan za analizu (*Sociologija uprave, Penitencijarno pravo i penologija*).

Na petoj godini studija analizirano je sedam kolegija od ukupno ponuđenih 14 (Prilog 5. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na petoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava).

Diplomski sveučilišni studij obuhvaća studijski program u trajanju od pet (5) godina – deset (10) semestara i provodi se integrirano kroz prvu i drugu razinu studija. Magistar/magistra prava akademski je naziv koji se stječe završetkom diplomskog sveučilišnog studija kao integriranog studijskog programa preddiplomske i diplomske razine pravnog studija.

Sakupljeni podatci su obrađeni, kategorizirani prema navedenim dijelovima sadržaja koji se ispitivao. Pri određivanju jedinica analize sadržaja uzeti su u obzir ciljevi analize sadržaja, kategorije sadržaja.³⁶⁰ Odnosno analizirani se pojedini elementi teksta, najčešće riječi, rečenice, odlomci teksta poruke, fraze, teme, rečenice, riječi ili skup riječi itd., dakle različiti termini i pojmovi vezani uz informacijsku pismenost te formulacije koje uključuju elemente informacijske pismenosti.

5.3.1.1.2. Dubinski intervju

Bungham i Moore³⁶¹ još 1924. godine pri pokušaju da se znanstveno odredi metoda intervjuja, opisuju intervju kao „razgovor sa svrhom“. Tu definiciju većina autora i danas prihvaća, ali je krajnje široka jer svrhe intervjuja mogu biti iznimno brojne i raznovrsne. Milas³⁶² navodi da se istraživački intervjui razlikuju unutar sebe s obzirom na osnovni pristup u prikupljanju informacija. Jedni intervjui bave se prikupljanjem podataka uporabom zatvorenih pitanja koji se kreću unutar određenog okvira (standardizirani intervju), dok su drugi slobodniji i dopuštaju improvizaciju, ne namećući kategorije unutar kojih se očekuju odgovori (dubinski ili nestandardizirani). Smatra da je temeljna odrednica dubinskog intervjuja heuristički pristup, odnosno potraga za novim spoznajama ili razvijanje zamisli i istraživačkih hipoteza koje teže razumijevanju načina na koji ljudi razmišljaju i osjećaju o problemu.³⁶³ Tkalac Verčić i suradnici³⁶⁴ navode da je dubinski intervju relativno nestrukturiran i opširan intervju u kojem ispitivač nastoji dobiti opširne, duboke i detaljne odgovore na postavljena pitanja. Ovaj tip intervjuja omogućava najveću fleksibilnost. Pojedina pitanja unutar intervjuja mogu se detaljnije razraditi ili personalizirati. Dubinski intervju provodi se na namjernom uzorku, tipičnom za populaciju čije mišljenje želimo upoznati, jer zadaća ovoga tipa intervjuja nije prikupljanje podataka već ideja o problemu, kako bi se stekao neposredniji i slojevit uvid o određenoj temi.³⁶⁵

³⁶⁰ Tkalac Verčić, Ana; Sinčić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. Nav. dj., str. 93.

³⁶¹ Cannell, Charles F.; Kahn, Robert L. Interviewing. // Survey interviewing : Theory and techniques / editors G. Lindzey, G., Aaronson, E. Boston : George Allen & Unwin, 1968. Str. 63-84.

³⁶² Milas, Goran. Nav. dj., str. 585.

³⁶³ Isto.

³⁶⁴ Tkalac Verčić, Ana; Sinčić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. Nav. dj., str. 111.

³⁶⁵ Milas, Goran. Nav. dj., str. 587.

Dubinski intervjui u provedenom istraživanju oblikovani su prema, tzv. fenomenografskim intervjuiima. Fenomenografija kao kvalitativan način istraživanja pojavio se 1970-ih godina na Sveučilištu u Gothenburgu u istraživanjima doživljaja iskustva učenja, a tijekom vremena se počela koristiti kao metoda istraživanja fenomena informacijske pismenosti.³⁶⁶ Marton³⁶⁷ smatra da je fenomenografija način istraživanja koji je usmjeren na mapiranje kvalitativno različitih načina na koji ljudi doživljavaju, konceptualiziraju, doživljavaju i razumiju različite aspekte ... i svijet oko njih.

Bruce navodi sljedeće prednosti fenomenografskog pristupa: „*omogućuje izravan opis određenog fenomena, i to na holistički i integriran način, može obuhvatiti različite koncepcije istoga fenomena zbog različitih iskustava ljudi*“³⁶⁸ Fenomenografski intervjui kao poseban oblik kvalitativne metode intervjua koriste se u području istraživanja informacijskog ponašanja kako bi se razumjelo nečije ponašanje i otkrio uzrok ponašanja.³⁶⁹ Njihova je svrha „*sakupiti opise svijeta i života ispitanika s obzirom na tumačenja značenja opisanog fenomena.*“³⁷⁰

Fenomenografski intervjui:³⁷¹

- a) istražuju život ispitanika,
- b) pokušavaju se razumjeti značenje fenomena u životnoj sredini ispitanika,
- c) kvalitativni su, opisni, specifični,
- d) stavljaju naglasak na određenu temu istraživanja,
- e) otvoreni su za prilagodbu,
- f) održavaju se u međusobnoj interakciji i
- g) mogu biti pozitivno iskustvo.

Ovakav tip intervjua razlikuje se od drugih vrsta intervjua zbog svoje specifične svrhe kako bi se otkrile različitosti u iskustvima ispitanika ili razumio određeni fenomen koji se istražuje.³⁷²

³⁶⁶ Svensson, Lennart. Theoretical foundations of Phenomenography. // Phenomenography, Philosophy and Practice / editors Roy Ballantyne and Christine Bruce. Centre for Applied Environmental and Social Education research. Brisbane : QUT, 1994. Str. 9-20.

³⁶⁷ Marton, Ference. Phenomenography: exploring different conceptions of reality“. // Qualitative approaches to evaluation in education: The silent scientific revolution / editor Fetterman, D. Praeger : New York, 1988. Str. 178.

³⁶⁸ Bruce, Christine. The Seven faces of information literacy. Nav. dj., str. 84; 98.

³⁶⁹ Huntly, Helen. Teachers'Work: Beginning Teache Conceptions Of Competence. // The Australian Educational Researcher 35, 1(2008), str. 125-145.

³⁷⁰ Kvale, Steinar. The Qualitative research interview- a phenomenological and a hermeneutical mode of understanding . // Journal of phenomenological psychology 14 (1983), str. 174.

³⁷¹ Isto.

Sandberg³⁷³ navodi pet etapa fenomenografske analize u provedbi fenomenografskih intervjua, koje su korištene kao preporuke u analizi rezultata transkripata:

1. upoznavanje s transkriptima (svrha čitanja transkripta je identificirati koncept informacijske pismenosti, pronaći različitosti shvaćanja istog sadržaja te označiti dijelove teksta koji će se koristiti u citiranju);
2. noematska razina (razumijevanje) planirane analize (u ovoj etapi istražuju se sljedeća pitanja: Na koji način je osoba iskusila informacijsku pismenost? Koji je najprikladniji način koji bi nam odgovorio na pitanje: *Informacijska pismenost je... ili osoba je doživljava kao...*);
3. noetička razina analize (unutar ove etape uspoređuju se mišljenja/izjave o konceptu informacijske pismenosti te otkrivaju različitosti; postavlja se pitanje što ispitanik naglašava u svom iskustvu informacijske pismenosti);³⁷⁴
4. postavljanje ideje (uključuje povezivanje svih triju prijašnjih etapa kako bi se postavili odnosi subjekt – objekt usporedbom različitih mišljenja i postavljanjem dobivenih elemenata u određene kategorije te
5. uspostavljanje prostora za ishode rezultata (posljednja etapa uključuje otkrivanje načina kako povezati međusobno identificirane kategorije).³⁷⁵

Vezano uz broj ispitanika u skupini različiti autori također ukazuju i koliki bi broj ispitanika trebalo biti uključeni u skupinu. Tako Merriam³⁷⁶ ne specificira određeni broj ispitanika unutar skupine, ali preporučuje, tzv. *namjerni uzorak*. Marton³⁷⁷ i Franz³⁷⁸ preporučuju grupu između 15 do 30 ispitanika kako bi se postigli najbolji rezultati fenomenografske metode.

³⁷² Bruce, Christine. The Seven faces of information literacy. Adelaide : Auslib Press, 1997. Str. 98.

³⁷³ Sandberg, Jorgen. Are phenomenographic results reliable, Nordisk pedagogik 15, 3(1995), str. 156-164.

³⁷⁴ Noetika: učenje o pojmu, spoznaji ili mišljenju, spoznajna teorija; spoznaja putem misaonog uvida, nasuprot osjetilnog. Hrvatski enciklopedijski rječnik. Novi liber : Zagreb, 2003. Str. 831.

³⁷⁵ Sandberg, Jorgen. Human competence at work. Phd thesis. University of Gothenburg : Gothenburg, 1994. Str. 86.

³⁷⁶ Merriam, Sharon B. Case study research in education. Jossey-Bass : San Francisco, 1988.

³⁷⁷ Marton, Ference. Describing and improving learning. // Learning Strategies and Learning Styles / editors R. R. Schmech. New York : Plenum, 1988. Str. 53-82.

³⁷⁸ Franz, Jill. Managing Intricacy in Phenomenographic Inquiry. Paper presented at Phenomenography: Philosophy and Practice Conference, Queensland: 1994.

S obzirom na navedeno, u istraživanju je primijenjen namjerni uzorak, tipičan za populaciju koju se željelo istražiti, odnosno uzorak je obuhvatio 20 ispitanika iz redova nastavnog osoblja koji predaju pravne predmete, budući da se željelo istražiti mišljenje pravnih znanstvenika o potrebnim informacijskim vještinama i kompetencijama u području prava.

Navedene opisane preporuke omogućile su u provedenom istraživanju lakše razumijevanje i identificiranje stajališta nastavnog osoblja o informacijskoj pismenosti te lakše pronalaženje sličnosti i različitosti unutar analiziranih kategorija. Također je na holistički i integrirani način omogućeno dublje razumijevanje fenomena informacijske pismenosti u području prava na temelju različitih iskustva nastavnog osoblja. Usporedbom različitih mišljenja stajališta nastavnog osoblja omogućeno je pronalaženje najboljeg načina u povezivanju međusobno identificiranih kategorija.

S obzirom na opisano, u istraživanju je korištena metoda dubinskog intervjua, temeljena na podlozi fenomenografskog intervjua, kako bi se istražilo mišljenje nastavnog osoblja o informacijskoj pismenosti i o informacijskim vještinama studenata te mišljenje o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja i o mogućem sadržaju koji bi trebali obuhvatiti programi informacijskog opismenjavanja.

Metoda dubinskog intervjua omogućila je personaliziranje pitanja postavljenih ispitanicima te dublji, neposredniji i slojevitiji uvid o stajalištu nastavnog osoblja o informacijskoj pismenosti u području prava. Time je omogućeno dublje razumijevanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti u području prava. Prije istraživanja provedena je pilot-studija (uz sudjelovanje triju ispitanika) kako bi se testirao Protokol za intervju, odnosno da bi se dobio uvid o dobro postavljenim i vođenim pitanjima unutar intervjua. (Prilog 6. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakulteta Sveučilišta u Rijeci)

5.3.1.1.2.1. Ispitanici u dubinskom intervjuu

Uzorak u istraživanju obuhvatio je 20 ispitanika iz redova nastavnog osoblja. Dubinski intervju proveden je na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci u razdoblju od rujna 2013. do veljače 2014. godine.

Pri izboru ispitanika uzeli su se u obzir sljedeći čimbenici:

1. odabrani su nastavnici koji predaju na različitim godinama studija, kako bi se dobio cjelovit uvid o potrebnim informacijskim vještinama i kompetencijama studenata na svim godinama studija s obzirom na specifičnosti pravnih znanosti na različitim godinama studija (Tablica 2.);
2. odabrani su nastavnici koji predaju pravne predmete (nisu uzeti u obzir nastavnici iz drugih skupina (komplementarnih) predmeta na prvoj godini studija (*Sociologija, Strani jezik, Ekonomska politika*), budući da se željelo prvenstveno istražiti mišljenje nastavnika – pravnih znanstvenika o potrebnim vještinama i kompetencijama informacijske pismenosti u području prava;
3. uzeta je u obzir dob nastavnika kako bi se otkrilo postoje li razlike u stečenim informacijskim vještinama i kompetencijama i potrebama nastavnika s obzirom na njihovu dob te s obzirom na njihovo iskustvo u ophođenju s informacijama (Tablica 3.);
4. uzeta su u obzir zvanja u visokoškolskom sustavu (znanstveno-nastavna i suradnička zvanja - *profesori, asistenti, znanstveni novaci...*) kako bi se stekao uvid u sve oblike nastave koji se provode na fakultetu (predavanja, vježbe, seminarska nastava), te kako bi se otkrile sličnosti i različitosti u stečenim informacijskim vještinama, kompetencijama i potrebama nastavnog osoblja s obzirom na vrstu nastave koju provode (Tablica 4.).

Tablica 2. Zastupljenost nastavnog osoblja prema godinama studija na kojima predaju obuhvaćenog istraživanjem na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci

Godina studija	Broj nastavnika
1. godina	3
2. godina	6
3. godina	3
4. godina	4
5. godina	4
Ukupno:	20

Tablica 3. Zastupljenost nastavnog osoblja prema dobi ispitanika obuhvaćenog istraživanjem na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci

Dob ispitanika	Broj nastavnika
do 30. godine	5
od 31. do 40. godine	10
od 41. do 60. godine	5
Ukupno:	20

Tablica 4. Zastupljenost nastavnog osoblja prema zvanjima u visokoškolskom sustavu obuhvaćenog istraživanjem na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci

Zvanja u visokoškolskom sustavu	Broj nastavnika
Redoviti profesor	3
Izvanredni profesor	2
Docenti	5
Viši asistenti	2
Viši asistenti (znanstveni novaci)	3
Asistenti	2
Znanstveni novak	3
Ukupno:	20

U istraživanju su sudjelovala dva asistenta, pet docenata, dva viša asistenta (znanstvena novaka), tri viša asistenta, tri redovita profesora, tri znanstvena novaka, dva izvanredna profesora.

Vežano uz godine studija na kojima predaju, s prve godine studija sudjelovala su u istraživanju tri nastavnika, s druge godine šest nastavnika, s treće godine tri nastavnika, s četvrte godine četiri i s pete godine četiri nastavnika. Pet ispitanika bilo je ispod 30. godine starosti, deset ispitanika bilo je između 31. i 40. godine starosti, pet ispitanika bilo je između 41. i 60. godine starosti. Prema zvanju u visokoškolskom sustavu u intervjuu su sudjelovala tri redovita profesora, dva izvanredna profesora, pet docenata, dva viša asistenta, dva asistenta te tri znanstvena novaka.

Ispitanici su u poglavlju 6.2. Rezultati intervjua - mišljenja i stavovi nastavnog osoblja šifrirani sa sljedećim oznakama: N1, N2, N3, N4, N5, N6, N7, N8, N9, N10, N11, N12, N13, N14, N15, N16, N17, N18, N19 i N20.

Dubinski intervjui provedeni su u uredu voditeljice knjižnice. Intervjui su snimani na diktafonu mobilnoga uređaja. Snimljeni razgovori obrađeni su *VLC media playerom* (besplatnim softverom za snimanje). Razgovori su trajali u prosjeku od 45 do 90 minuta, ovisno o spremnosti i zainteresiranosti ispitanika za temu i razgovor. Izrađeni transkripti proslijeđeni su ispitanicima na potvrdu prije analize rezultata.

Prije istraživanja, provedena je pilot-studija (na tri ispitanika) kako bi se dobio uvid o dobro postavljenim i vođenim pitanjima unutar intervjua. Pilot-studija provedena je tijekom srpnja mjeseca 2013. godine. Snimljeni razgovori obrađeni su *VLC media playerom* (Prilog 8. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakulteta Sveučilišta u Rijeci (pilot-studija)). Glavni problemi koji su se pojavili u pilot-studiji bili su korišteni termini unutar intervjua (npr. određivanje pojma informacijska pismenost). Ispitanici su nakon provedenog intervjua naveli da su se kod pojedinih pitanja osjećali nesigurno budući da se do tada nisu susretali s pojedinim terminima. Navedeno su pojasnili činjenicom da o informacijama nisu nikada razmišljali na taj način i da su im neka pitanja bila nejasna, a tek u daljnjem razgovoru uz dodatna potpitanja razumjeli su na kojem tragu govoriti itd. To se posebno očitovalo u uvodnom dijelu intervjua, kada je ispitanicima bilo postavljeno pitanje što je *informacijska pismenost* ili *kako bi opisali informacijski pismenu osobu*.

S obzirom na navedeno, prvotno postavljena pitanja su preoblikovana, kako bi se izbjegle moguće dvojbe ili nedoumice koje bi mogli stvoriti ispitanicima nejasni ili nepoznati termini. Tako su izmijenjena uvodna pitanja unutar intervjua započevši s molbom da ukratko daju kratak opis svoga obrazovanja (studij, poslijediplomski itd.). Nakon toga su zamoljeni da usporedno navedu svoja iskustva o tome kako su tijekom svoga školovanja dolazili do njima korisnih i potrebnih informacija za učenje, studiranje, pisanje radova. Time se željelo potaknuti ispitanike da se opuste tijekom vođenja intervjua. Također su preoblikovana pitanja gdje se spominjao pojam *informacijske pismenosti*, a umjesto njega bio je umetnut pojam informacijskih vještina, budući da su ispitanici u pilot-studiji naveli da im je taj termin jasniji i razumljiviji. U razgovoru s ispitanicima zadana pitanja nisu postavljena uvijek istim redoslijedom, već ovisno o tome kako je tekao razgovor. Na pitanja, poput onoga *što je informacija*, dobiveni su potpuniji i detaljniji odgovori kada su bila postavljena na kraju

intervjua negoli na početku intervjua. Naime ispitanici na početku intervjua često nisu znali kako podrobno opisati ili reći što bi za njih bila informacija, ali razgovorom o načinima pretraživanja, pronalaženja njima potrebnih informacija na kraju su dobiveni potpuniji i kvalitetniji odgovori o navedenom.

Nakon provedene pilot-studije oblikovano je deset pitanja koja su bila postavljena svakom ispitaniku (Prilog 6. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakulteta Sveučilišta u Rijeci).

Upiti o sudjelovanju u istraživanju svakom ispitaniku postavljeni su u usmenoj komunikaciji. Nakon toga su svakom ispitaniku e-poštom dostavljena dodatna pojašnjenja o samom istraživanju te njegovoj svrsi i cilju, kao i molba o potvrdi u sudjelovanju (Prilog 6.). Pri izboru ispitanika istraživač nije naišao na prepreke. Svi ispitanici koji su sudjelovali u istraživanju bili su susretljivi i spremni na suradnju i razgovor. Nijedan od ispitanika nije negativno reagirao i svi su pristali na sudjelovanju u istraživanju. Tijekom razgovora ispitanici su bili opušteni i atmosfera je bila ugodna. Neki su od ispitanika, zbog shvaćanja važnosti ispitivanja, izrazili želju da im se dostavi unaprijed pregled pitanja kako bi se mogli kvalitetno pripremiti.

Nakon provedenih intervjua izrađeni su transkripti koji su e-poštom proslijeđeni ispitanicima na potvrdu prije negoli se krenulo sa sljedećom etapom istraživanja - analizom rezultata. Uz transkript je priloženo pismo zahvale za sudjelovanje u istraživanju, te molba za potvrdu podataka unutar transkripta s upitom žele li dobiti krajnje rezultate provedenog istraživanja (Prilog 6. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakulteta Sveučilišta u Rijeci).

5.3.1.1.2.2. Instrument za dubinski intervju i tijek istraživanja

Obrazac s kategorijama za sustavnu analizu dubinskih intervjua sa sveučilišnim nastavnicima obuhvatio je dvije skupine pitanja (Prilog 6. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakulteta Sveučilišta u Rijeci).

U prvoj skupini pitanja, kako bi se dobilo potpuno i nepristrano mišljenje nastavnog osoblja o konceptu informacijske pismenosti u području prava, kao podloga je korišten Relacijski model Christine Bruce.³⁷⁹ Naime Relacijski model informacijske pismenosti C. Bruce temelji

³⁷⁹ Bruce, Christine. The Seven faces of information literacy. Nav. dj.

se na istraživanju informacijske pismenosti iz kuta gledišta stručnjaka iz raznih disciplina na temelju njihova iskustva pri korištenju informacijama. Prema ovom modelu postoji sedam različitih dimenzija ili „lica“ (*faces*) iskustva u ophođenju s informacijama, tj. sedam različitih načina interakcije između čovjeka i informacije, pa se okvir za pitanja unutar intervjua vodio navedenim modelom: kako koriste informacijsku tehnologiju, kako koriste informacijske resurse (kako pronalaze i lociraju informacije u raznim izvorima); koji je njihov informacijski proces (odnosno koje strategije provode kada se nalaze u novim situacijama ili rješavaju problem); informacijska kontrola (koje medije koriste kako bi „ovladali“ informacijama, odnosno kako bi došli do njima potrebne informacije); konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja (koliko njihova osobna prosudba i iskustvo utječu na izbor informacije); proširivanje znanja (koliko njihovo već stečeno iskustvo utječe na proširivanje i stjecanje novih znanja); mudrost (koliko koriste stečena znanja u širem kontekstu i okolini, što podrazumijeva i njihove etičke prosudbe).

Navedena pitanja koncipirana su tako da opišu što za njih znači pojam *informacija* (s čime bi je povezali), zatim da navedu koje sve izvore koriste kada traže potrebnu informaciju (na radnom mjestu i u svakodnevnom životu), da se prisjete situacije (bez obzira na radno mjesto ili u svakodnevnom životu) kada su učinkovito koristili informaciju, daju opis osobe koja je vješta u služenju informacijama, koje bi vještine takva osoba trebala imati/posjedovati te što za njih znači pojam informacijske vještine i s čime bi ga povezali.

U drugom dijelu dubinskog intervjua istražilo se mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama i potrebama današnjih studenata, posebice o razvijanju informacijskih vještina u području prava. Željelo se istražiti koje pravne informacijske vještine student prava mora naučiti, a koje će mu koristiti u njegovu daljnjem radu budućeg pravnika, kao i što uključuje pojam pravnih vještina u odnosu na vještine informacijske pismenosti u području prava. Posljednjim pitanjem istraživalo se mišljenje nastavnog osoblja o važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja, o profilu stručnjaka koji ga treba provoditi i za koga te o mogućem sadržaju takvoga programa.

5.3.1.2. Standardizirani intervju

Prema stupnju formalnosti i strukture razlikuju se strukturirani, polustrukturirani i nestrukturirani intervjui. Tkalac Verčić i suradnici navode da su strukturirani intervjui ujedno i standardizirani, što znači da se za bilježenje odgovora ispitanika koriste unaprijed definirani obrasci za prikupljanje podataka - upitnici.

Sljedeće su situacije pogodne za uporabu intervjua:³⁸⁰

- a) intervju je jedina tehnika prikupljanja u istraživanju koje se provodi,
- b) intervju je pogodan za izviđajna istraživanja, kako bi se utvrdila mišljenja i stavovi ispitanika,
- c) intervju je pogodan za provjeru razumijevanja sadržaja pitanja buduće ankete, a može pomoći istraživaču da produbi svoja razmišljanja o problemu koji istražuje,
- d) može se koristiti i u uzročnim istraživanjima i
- e) intervju treba koristiti i u situacijama kada problem istraživanja ili osobine ispitanika zahtijevaju osobni kontakt između ispitanika i ispitivača.

Metodom standardiziranog intervjua istražena su stajališta i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata i suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Splitu i Osijeku.

Metoda standardiziranog intervjua izabrana je jer je najpogodnija za istraživanje mišljenja i stavova knjižničara koji bi omogućio uvid u kontekst zastupljenosti fenomena informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja na nacionalnoj razini, tj. na drugim pravnim fakultetima u Zagrebu, Splitu i Osijeku. Naime u istraživanju stajališta i iskustva nastavnog osoblja - pravnih znanstvenika izabrana je metoda dubinskog intervjua s obzirom na to da se želio steći dublji uvid i razumijevanje u koncept informacijske pismenosti u području prava kao neistraženog područja koje je zahtijevalo i detaljnije razrađen i personaliziraniji pristup. S druge strane istraživanje stajališta i mišljenja knjižničara nije uključivalo dubinsko razumijevanje koncepta informacijske pismenosti u području prava i razumijevanja specifičnosti pojedinih pravnih područja, budući da se radi o knjižničarima na pravnim fakultetima, a ne o pravnim znanstvenicima. Stoga je izabrana metoda standardiziranog intervjua, budući da je pogodna za izviđajno istraživanje kako bi se utvrdila mišljenja i stavovi knjižničara o njihovim iskustvima vezanim uz informacijsko opismenjavanje

³⁸⁰ Tkalac Verčić, Ana; Sinčić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. Nav. dj., str. 109.

studenta na pravnim fakultetima, te otkrivanje uzroka i identificiranje sadržaja koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja.

Metoda standardiziranog intervjua omogućila je i dublji uvid u mišljenja i stavove knjižničara o programima informacijskog opismenjavanja, za razliku od statističkih tumačenja nekoga događaja, kada se dobivaju samo prosječne vrijednosti koje predstavljaju apstrakciju stvarnosti.

S obzirom na istraživačka pitanja koja se odnose na ovaj dio istraživanja istražila su se iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima kroz suradnju s nastavnim osobljem, koja su stajališta knjižničara o procesu informacijskog opismenjavanja, o potrebnim i stečenim vještinama informacijske pismenosti studenta te o informacijskom opismenjavanju studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima te stajališta knjižničara o potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja. (Prilog 7. Protokol za intervju s knjižničarima na pravnim fakultetima u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu).

Prije istraživanja, provedena je pilot-studija (na dva ispitanika) kako bi se dobio uvid o dobro postavljenim i vođenim pitanjima unutar intervjua. Pilot-studija provedena je tijekom veljače mjeseca 2014. godine. Snimljeni razgovori obrađeni su *VLC media playerom*. (Prilog 9. Protokol za intervju s knjižničarima na pravnim fakultetima u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu) (pilot-studija)). U provođenju intervjua nisu se pojavili neki veći problemi. Ispitanicima su tijekom intervjua bila jasna pitanja i bili su u potpunosti upoznati s terminima vezanim uz informacijsku pismenost. Tijekom intervjua ispitanici su istaknuli važnost potrebnih kompetencija knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja. Stoga je u prvotno postavljena pitanja uključeno i pitanje o potrebnim kompetencijama knjižničara, budući da se pokazalo kao izuzetno važno pri dobivanju odgovora u definiranju nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanja unutar institucija.

Nakon provedene pilot-studije oblikovano je devet pitanja koja su bila postavljena svakom ispitaniku (Prilog 9. Protokol za intervju s knjižničarima na pravnim fakultetima u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu) (pilot-studija).

5.3.1.2.1. Ispitanici u standardiziranom intervjuu

Uzorak u istraživanju obuhvatio je šest knjižničara. Intervjui su provedeni na dva različita mjesta na Pravnom fakultetu u Rijeci te Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu tijekom mjeseca travnja 2014. godine.

Pri izboru ispitanika uzeli su se u obzir sljedeći čimbenici:

1. ispitani su voditelji knjižnica pravnih fakulteta u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu, s obzirom na njihovu ulogu voditelja visokoškolske knjižnice kao ustrojbenih jedinica pravnih fakulteta,
2. ispitani su knjižničari koji provode programe informacijskog opismenjavanja ili su uključeni u neki oblik edukacije korisnika knjižnica na pravnim fakultetima u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu s obzirom na njihovo iskustvo u provođenju navedenih programa.

U istraživanju su sudjelovala tri voditelja visokoškolskih knjižnica i tri diplomirana knjižničara. Jedan voditelj visokoškolske knjižnice odbio je sudjelovati u istraživanju.

Od šest ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju četiri knjižničara su završila kao prvi studij – studij prava, a nakon završenog prvog studija upisali su studij knjižničarstva i položili stručni ispit za diplomiranoga knjižničara, dok su dva knjižničara završila studij iz humanističkih znanosti, a zatim diplomirala na studiju knjižničarstvu. Dakle nisu završili pravni fakultet, no jedna je ispitanik nakon studija knjižničarstva magistrirao na europskim studijima. Bez obzira na završeni prvi studij prava, svi su se ispitanici prvenstveno izjasnili da su diplomirani knjižničari. U Tablici 5. prikazana je zastupljenost knjižničara obuhvaćenih istraživanjem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci.

Tablica 5. Zastupljenost knjižničara obuhvaćenih istraživanjem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci.

Naziv visokoškolske knjižnice	Broj knjižničara
Knjižnica Pravnoga fakulteta u Osijeku	2
Knjižnica Pravnoga fakulteta u Rijeci	1
Knjižnica Pravnoga fakulteta u Splitu	1
Knjižnica Pravnoga fakulteta u Zagrebu	2
Ukupno:	6

Ispitanici su u poglavlju 6.3. - *Rezultati intervjua s knjižničarima* šifrirani sljedećim oznakama: s K1, K2, K3, K4, K5 i K6.

Intervjui su snimani na diktafonu mobilnoga uređaja. Snimljeni razgovori obrađeni su *VLC media playerom* (besplatnim softverom za snimanje). Razgovori su trajali u prosjeku od 15 do 30 minuta, ovisno o spremnosti i zainteresiranosti ispitanika za temu i razgovor ispitanika. Izrađeni transkripti proslijeđeni su ispitanicima na potvrdu prije analize rezultata.

Upit o sudjelovanju u istraživanju svakom ispitaniku postavljen je usmenom komunikacijom. Nakon toga je svakom ispitaniku e-poštom dostavljeno dodatno pojašnjenje o samom istraživanju te njegovoj svrsi i cilju, kao i molba o potvrdi o sudjelovanju (Prilog 7.).

Pri izboru ispitanika istraživač nije naišao na velike prepreke. Većina je ispitanika odmah pristala sudjelovati u istraživanju i bili su spremni na suradnju i razgovor. Jedan je voditelj knjižnice odbio sudjelovati u istraživanju s pojašnjenjem da, budući da nema visokoškolsko obrazovanje u području prava, smatra da: *„nije kompetentan oblikovati sadržaje sadržajno fokusirane na pravo, već samo ponuditi izvore te da se s obzirom na opseg posla nije u mogućnosti kvalitetno i intenzivno posvetiti tom polju rada, s prijedlogom da se obratim kolegicama na Filozofskom fakultetu u Zagrebu ili kolegicama na drugim pravnim fakultetima koje su više uključene u navedeno područje te same provode različite programe informacijskog opismenjavanja.“* Tijekom razgovora ispitanici su bili opušteni i atmosfera je bila ugodna.

Nakon provedenih intervjua izrađeni su transkripti koji su e-poštom proslijeđeni ispitanicima na potvrdu prije negoli se krenulo sa sljedećom etapom istraživanja - analizom rezultata. Uz transkript je priloženo pismo zahvale za sudjelovanje u istraživanju, s molbom za provjeru podataka unutar transkripta te upitom žele li dobiti krajnje rezultate provedenog istraživanja (Prilog 7.).

5.3.1.2.2. Instrument za standardizirani intervju i tijekom istraživanja

U istraživanju stajališta i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata i suradnju s nastavnim osobljem intervjuirano je šest knjižničara s pravnih fakulteta u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci. U intervjuu su dobrovoljno sudjelovala tri voditelja knjižnica pravnih fakulteta i tri diplomirana knjižničara koji provode programe

informatijskog opismenjavanja na svojim institucijama. U prilogu 7. navedena su pitanja u intervjuima koja su bila postavljena svakom ispitaniku.

Postavljenim pitanjima unutar intervjua željela su se istražiti iskustva knjižničara u informatijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima, stav knjižničara o informatijskom opismenjavanju studenata i suradnji s nastavnim osobljem u programima te koji je stav knjižničara o suradnji s nastavnim osobljem u informatijskom opismenjavanju studenata. Pitanje o obrazovnom statusu ispitanika na početku intervjua imalo je za cilj utvrditi imaju li prethodno visokoškolsko obrazovanje u području prava. Sljedećim pitanjem željelo se istražiti mišljenje knjižničara o informatijskim vještinama studenata prava te razlikuju li se generičke informatijske vještine u odnosu na kontekstualne informatijske vještine u području prava. Pitanjem koje slijedi željelo se istražiti stajalište knjižničara o informatijskim vještinama i informatijskim potrebama studenata prava. Pitanje o informatijskom opismenjavanju na pravnim fakultetima imalo je za cilj istražiti iskustva knjižničara u provođenju programa informatijskog opismenjavanja na pravnim fakultetima, na koji načine ih provode, koliko često provode edukacije, koje sadržaje uključuju u programe informatijskog opismenjavanja te uzimaju li u obzir pri kreiranju programa specifičnosti područja prava. Sljedećim pitanjem željelo se istražiti mišljenje knjižničara o tome smatraju li da su programi informatijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima potrebni. Cilj je sljedećeg pitanja bio istražiti mišljenje knjižničara o važnosti suradnje s nastavnim osobljem vezano uz programe informatijskog opismenjavanja te utvrditi smatraju li da vodstvo institucije i nastavno osoblje potiču provođenje navedenih. Posljednjim pitanjem željelo se ispitati i mišljenje knjižničara o tomu trebaju li knjižničari posjedovati dodatna znanja i kompetencije za provođenje programa informatijskog opismenjavanja studenata.

Uzevši u obzir opisane metode tijekom provedenoga istraživanja obuhvatio je u konačnici sljedeće etape. U prvoj etapi analizirani su strateški dokumenti i studijski programi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, kako bi se stekao uvid o potpuniji i cjelovitiji uvid u obrazovno okruženje te zastupljenosti koncepta informatijske pismenosti na formalnoj razini institucije. Dobiveni rezultati utjecali su na postavljanje okvira za sadržaj intervjua s nastavnim osobljem. Stoga je sljedeća etapa istraživanja obuhvatila primjenu metode dubinskih intervjua s nastavnim osobljem, kako bi se istražile njihove informatijske potrebe te njihova stajališta i mišljenja o informatijskoj pismenosti i potrebnim informatijskim vještinama studenata prava,

o profilu stručnjaka koji treba provoditi program informacijskog opismenjavanja i komu su namijenjeni te o mogućem sadržaju takvoga programa. Dobiveni rezultati iz prve i druge etape istraživanja utjecali su na postavljanje okvira za šire istraživanje na nacionalnoj razini među knjižničarima na pravnim fakultetima te na oblikovanje pitanja koja su obuhvatila istraživanje stajališta i mišljenja knjižničara o provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata unutar njihovih institucija i njihovu stajalištu o suradnji knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provođenju navedenih programa te potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenju takvih programa.

5.4. Rezultati

S obzirom na opsežnost provedenog istraživanja i veliki broj dobivenih rezultata struktura analize rezultata slijedi rezultate dobivene pojedinačnim metodama. Stoga je analiza rezultata razdijeljena na potpoglavlje o zastupljenosti koncepta informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu institucije (5.4.1. i 5.4.2.), potpoglavlje o stajalištu nastavnog osoblja prema konceptu informacijske pismenosti, kao i informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava (5.4.3.) te potpoglavlje o stavovima i iskustvima knjižničara vezanim uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj (5.4.4.). Ovako predstavljeni rezultati raspoređeni po poglavljima omogućili su raspravu koja je dala odgovore na istraživačka pitanja.

5.4.1. Rezultati analize strateških dokumenata

5.4.1.1. Statut Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci ³⁸¹

a) Zastupljenost knjižnice i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenosti

Unutar Statuta Pravnog fakulteta u Rijeci knjižnica se spominje u članku 11. kao ustrojbeni jedinica Fakulteta te u članku 54. (*Prava i obveze studenata*), unutar kojeg se navodi slobodno korištenje knjižnica i ostalih izvora informacija. Bitno je napomenuti i članak 10. unutar kojeg je navedeno da Fakultet: ³⁸²

... vrši poslove iz svoje djelatnosti potrebne za potpuno i nesmetano ispunjavanje svrhe Fakulteta... posebno nabavu opreme i drugog materijala, održavanje informacijskog i knjižničnog sustava, nabavu knjiga, časopisa i znanstvenih i stručnih izdanja na drugim medijima...

Knjižnica se spominje kao ustrojbeni jedinica fakulteta. Ona prvenstveno ima ulogu informacijskog središta koje omogućava slobodan pristup i korištenje potrebnih različitih izvora informacija potrebnih za nastavu i učenje, te obavlja poslove vezane uz nastavne, znanstveno-istraživačke i stručne potrebe Fakulteta. Uloga knjižnice i knjižničara nije percipirana u obrazovanju za informacijsku pismenost, odnosno, ne uočava se uloga knjižnice

³⁸¹ Statut je donesen 2005., a izmjene i dopune 2008. Statut Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (2005). URL: <http://www.pravri.hr/hr/opcenito/dokumenti/statut1.htm> (2014-31-01).

³⁸² Isto, str. 1.

kao sudionika u obrazovnom procesu visokoškolske ustanove, provedbom informacijskog opismenjavanja studenata, već kao informacijskog središta koji nudi pristup većem broju različitih relevantnih informacijskih izvora.

b) Zastupljenost informacijske pismenosti (misija, vizija, izjava o informacijskoj pismenosti, definicije i formulacije informacijske pismenosti koje se koriste u dokumentima)

Unutar Statuta nije naveden termin informacijska pismenost, kao niti njegova definicija. Zastupljene su različite formulacije, fraze, termini koji upućuju na razumijevanje potrebe razvijanja vještina, iskustva potrebnih u daljnjem obrazovanju (npr. da su neke od temeljnih djelatnosti Fakulteta programi stručnog cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja, omogućavanje primjerene razine znanje i vještina koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja i osposobljava studente za neposredno uključivanje u radni proces). Tako se, primjerice u članku 59. navodi da studij pruža studentima primjerenu razinu znanja i vještine koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja.

Članak 59.

Sveučilišni studij osposobljava studente za obavljanje poslova u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnom svijetu, javnom sektoru i društvu općenito te za primjenu i razvoj znanstvenih i stručnih dostignuća.

*Stručni studij pruža studentima primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja i osposobljava ih za neposredno uključivanje u radni proces.*³⁸³

U članku 8. naglašava se važnost izvođenja programa stručnog cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja.

Članak 8.

*2. znanstvenu djelatnost i stručni rad u znanstvenom području društvenih znanosti, znanstvenom polju prava te srodnim drugim znanstvenim područjima i poljima, što uključuje: ... ustroj i izvedbu programa stručnog cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja.*³⁸⁴

Premda se izravno ne navodi pojam informacijska pismenost, u širem smislu mogu se pronaći termini koji na njega ukazuju te otvaraju prostor za njegovu implementaciju. Postavljeni su temelji koji otvaraju put integraciji i prihvaćenosti informacijske pismenosti u nastavi.

³⁸³ Isto, str. 1.

³⁸⁴ Isto.

c) Opis obrazovnog okruženja (tj. zastupljenost metoda aktivnog učenja)

Ustanova stavlja naglasak na unaprjeđenje i osiguranje kvalitete visokog obrazovanja, djelatnosti potrebne za potpuno i nesmetano ispunjavanje svrhe Fakulteta, posebno nabavu opreme i drugog materijala, održavanje informacijskog i knjižničkog sustava, izradu i nabavu programskih paketa za potrebe Fakulteta, nabavu knjiga, časopisa i znanstvenih i stručnih izdanja na drugim medijima, reforme kurikuluma i pokretanje multidisciplinarnih studijskih programa, provođenju znanstvenih istraživanja i kolaborativnih znanstvenih programa, razvoju znanstvene infrastrukture, uključujući sažetke predavanja i drugih oblika nastave kao i tekst samih predavanja te drugih oblika nastave u iznimnim slučajevima kada je nedostupna odgovarajuća literatura.

Tako se, primjerice u članku 10. naglašava važnost multidisciplinarnih studijskih programa, održavanje informacijskog i knjižničkog sustava, znanstvenih istraživanja i kolaborativnih znanstvenih programa te razvoj znanstvene infrastrukture.

Članak 10.

*Fakultet i dalje vrši poslove iz svoje djelatnosti potrebne za potpuno i nesmetano ispunjavanje svrhe Fakulteta ... održavanje informacijskog i knjižničkog sustava ... nabavu knjiga, časopisa i znanstvenih i stručnih izdanja na drugim medijima, tiskanje i prodaju vlastitih izdanja ... reforme kurikuluma i pokretanje multidisciplinarnih studijskih programa ...*³⁸⁵

Ustanova potiče obrazovno okruženje unutar kojeg primjenjuje različite oblike nastave kroz usku suradnju sudionika nastavnog procesa, premda unutar statuta nisu točno navedeni tipovi nastave. Naglašava se unaprjeđenje i osiguranje kvalitete visokog obrazovanja kroz reforme kurikuluma i pokretanje multidisciplinarnih studijskih programa, provođenje znanstvenih istraživanja i kolaborativnih znanstvenih programa te razvoj znanstvene infrastrukture. S obzirom na poticanje različitih oblika nastave, do izražaja dolazi potencijalna uloga knjižnice u provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata.

d) Poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda

³⁸⁵ Isto, str. 4.

Iz članka 65. vidljivo je da Fakultet potiče i omogućuje ustrojavanje i izvođenje različitih programa stručnog usavršavanja - cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja, premda nije navedeno što ti programi sadržajno mogu uključivati.

Članak 65.

*Fakultet može ustrojavati i izvoditi različite programe stručnog usavršavanja – cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja. Takav se program ne smatra studijem u smislu Zakona. Po završetku programa stručnog usavršavanja izdaje se posebna potvrda.*³⁸⁶

Može se uočiti da ustanova potiče razvijanje i drugih kontekstualnih vještina potrebnih studentu u njegovu radu i nakon završetka studija.

e) Opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima; definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje

U Statutu je otvoren prostor za suradnju, angažiranjem vanjskih suradnika u izvođenju nastave te za suradnju sa zainteresiranim državnim tijelima i drugim organizacijama u programima i nastavi za stručno usavršavanje. U Statutu se ne spominju knjižničari, već općenito vanjski suradnici, stručnjaci itd. U određivanju angažiranja vanjskih suradnika u nastavi najveću ulogu ponajviše ima prodekan za nastavu, no postoji i tzv. kolegij dekana i Fakultetsko vijeće u okviru kojeg djeluje povjerenstvo za rad knjižnice ili odbor za knjižnicu, putem kojeg se mogu davati prijedlozi vezani uz knjižnicu ili dr. ustrojbene jedinice Fakulteta. U dokumentu se navodi da voditelji ustrojbenih jedinica mogu biti dio pojedinih tijela (barem kao pridruženi članovi). Navodi se da se programi suradnje ostvaruju pod vodstvom nastavnika, a uz primjereno sudjelovanje stručnjaka. Dakle, postoje elementi suradnje, i voditelji ustrojbenih jedinica (između ostalog i knjižničari) mogu predložiti tijelima koja odlučuju o studijskim programima suradnju ili prijedloge za definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje. Elementi suradnje vidljivi su iz članka 30. i 36.

Članak 30.

Prodekan za nastavu: predlaže angažiranje vanjskih suradnika u izvođenju nastave.

Članak 36.

Kolegij dekana po potrebi može raspravljati u proširenom sastavu s voditeljima ustrojbenih jedinica Fakulteta.

³⁸⁶ Isto, str. 5.

U članku 48. navodi se tko može izvoditi nastavu na Fakultetu.

Članak 48.

Vijeće može povjeriti izvedbu do jedne trećine nastavnog predmeta nastavnicima, znanstvenicima ili stručnjacima bez obveze sklapanja ugovora o radu i bez izbora u znanstveno-nastavno zvanje (tzv. gostujući profesor ili nastavnik), uz uvjet da ostatak nastavnog predmeta pokrivaju osobe izabrane u znanstveno-nastavna ili nastavna zvanja. Nastavu na Fakultetu ne mogu izvoditi osobe koje nisu izabrane u znanstveno-nastavno, nastavno, suradničko ili naslovno zvanje te osobe koje Vijeće nije izabralo za gostujuće profesore ili nastavnike.³⁸⁷

Iz navedenoga se uočava da knjižničari mogu sudjelovati u nastavi, ali ne i kao nositelji kolegija. Odnosno, nastavu mogu izvoditi osobe koje su izabrane u znanstveno-nastavno, nastavno, suradničko ili naslovno zvanje te osobe koje je Vijeće izabralo za gostujuće profesore ili nastavnike. Budući da je visokoškolski knjižničar svrstan u administrativno osoblje Fakulteta, on ne udovoljava navedenim uvjetima. No s druge strane otvorena je mogućnost suradnje u izvođenju nastave tako da se programi suradnje realiziraju pod vodstvom nastavnika, a uz primjereno sudjelovanje stručnjaka iz različitih područja. Voditelji ustrojbenih jedinica, dakle i knjižničari, mogu predložiti tijelima koja odlučuju o studijskim programima suradnju ili prijedloge za definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje.

5.4.1.2. Misija, vizija i ciljevi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

a) Zastupljenost knjižnice i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost

Termin knjižnica spominje se na samo jednom mjestu u dokumentu Misija, vizija i ciljevi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci:

... zbog razvoja informacijske tehnologije, nužno razvijati ovladavanje novim tehnologijama i razvijanje različitih oblika stjecanja vještina za uporabu informacijske i komunikacijske tehnologije, te da je za knjižnicu fakulteta potrebno što prije nabaviti neke od značajnih stranih pravnih baza (Westlaw, HeinOnline, Lexis Nexis, i sl.).³⁸⁸

³⁸⁷ Isto, str. 3.

³⁸⁸ Misija, vizija i ciljevi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (2010). URL: <http://www.pravri.hr/hr/opcenito/dokumenti/misija.pdf> (2015-04-24), str. 3.

Knjižnica se spominje u kontekstu razvijanja i ovladavanja novim tehnologijama te različitih oblika stjecanja vještina za uporabu informacijske i komunikacijske tehnologije, te da je za knjižnicu Fakulteta potrebno što prije nabaviti neke od značajnih stranih pravnih baza podataka (*Westlaw, HeinOnline, Lexis Nexis* i sl.). Knjižnica se percipira kao relevantno informacijsko središte, koje omogućuje pristup različitim izvorima informacija i koja s obzirom na obrazovne promjene i razvoj informacijske tehnologije, mora staviti naglasak na nabavu pravnih baza podataka. Naglašava se potreba razvijanja i ovladavanja novim tehnologijama i potrebe razvijanja različitih vještina za uporabu informacijske i komunikacijske tehnologije, no ne spominje se kolika je uloga knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost i tko provodi programe.

b) Zastupljenost informacijske pismenosti (misija, vizija, izjava o informacijskoj pismenosti, definicije i formulacije informacijske pismenosti koje se koriste u dokumentima)

Termin informacijska pismenost nije zastupljen unutar analiziranog dokumenta. Naglašava se važnost nabave stranih pravnih baza podataka te da je zbog razvoja informacijske tehnologije potrebno razvijanje i ovladavanje novim tehnologijama te se ističe potreba stjecanja vještina za uporabu informacijske i komunikacijske tehnologije.³⁸⁹

- *PFRI provodi učinkovito obrazovanje temeljeno na ishodima učenja i koncepciji cjeloživotnog obrazovanja.*
- *... zbog razvoja informacijske tehnologije, nužno razvijati ovladavanje novim tehnologijama i razvijanje različitih oblika stjecanja vještina za uporabu informacijske i komunikacijske tehnologije.*³⁹⁰

U dokumentu se ne spominje pojam informacijske pismenosti kao niti njezina definicija, ali su implicitno navedena neka njezina obilježja. Tako se spominju pojmovi cjeloživotno obrazovanje, razvijanje i ovladavanje novim tehnologijama i različitim oblicima stjecanja vještina za uporabu informacijske i komunikacijske tehnologije, navodi se kako omogućiti izražaj talenata i poduzetničke energije svakog pojedinca, učinkovito obrazovanje temeljeno na ishodima učenja i koncepciji cjeloživotnog obrazovanja; svrha pravnog obrazovanja stjecanje znanja, vještina, stavova i vrijednosti koji su potrebni pojedincu za ostvarivanje

³⁸⁹ Isto, str. 3.

³⁹⁰ Isto.

njegovih radnih i društvenih uloga.³⁹¹ Odnosno, premda ne postoji termin informacijska pismenost, postavljeni su elementi za njezinu ugradnju kroz pojam cjeloživotnog obrazovanja.

c) Opis obrazovnog okruženja (tj. zastupljenost metoda aktivnog učenja)

U navedenom dokumentu nisu pronađeni konkretni primjeri opisa obrazovnog okruženja. Kroz nekoliko ključnih termina uočava se da Fakultet želi razvijati obrazovno okruženje unutar kojeg su zastupljene različite metode aktivnog učenja. Spominju se pojmovi učenje na daljinu te cjeloživotno učenje, kontinuirana edukacija te potreba za stalnim poboljšanjem procesa obrazovanja.

*U obrazovanju treba otvarati prostore za nove oblike rada kao što su e-učenje, učenje na daljinu, cjeloživotno učenje i dr. što zahtijeva ovladavanje novim tehnologijama i uvođenje novih metoda kao klasične nastave.*³⁹²

d) Poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda

Uočeni su različiti poticaji kroz nekoliko ključnih pojmova. Opširno se naglašava potreba razvijanja kontekstualnih pravnih vještina i generičkih vještina u svrhu stjecanja znanja, vještina, stavova i vrijednosti koji su potrebni pojedincu za ostvarivanje njegovih radnih i društvenih uloga.

*Stavko obrazovanje pa tako i pravno obrazovanje ima svrhu stjecanja znanja, vještina, stavova i vrijednosti koji su potrebni pojedincu za ostvarivanje njegovih radnih i društvenih uloga.*³⁹³

Zbog pojave novih grana prava, ali i razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije naglašava se potreba izrade programa cjeloživotnog obrazovanja za pravne praktičare zbog prilagodbi u izmijenjenom pravnom okruženju.

U pravnom sustavu su se pojavile i neprestano se javljaju nove pravne ustanove i grane, te je praktičarima sve potrebija dodatna edukacija. U tom smislu potrebno je izraditi programe trajne obuke sudaca i državnih odvjetnika, odvjetnika i javnih bilježnika, pravnika u gospodarstvu u suradnji s Pravosudnom akademijom, HOK, HGK i HJK te drugim udrugama pravnika radi prilagodbe izmijenjenom pravnom

³⁹¹ Isto.

³⁹² Isto.

³⁹³ Isto, str. 2.

*okruženju, te ponuditi obuku i ostalim stručnjacima kojima je potrebno određeno pravno znanje, obuku odraslih i dr.*³⁹⁴

Otvorena je mogućnost za nove oblike rada kao što su e-učenje, učenje na daljinu, cjeloživotno učenje i dr. što ujedno zahtijeva i ovladavanje novim tehnologijama i uvođenje novih metoda pored klasične nastave.

*Potrebom razvoja programa cjeloživotnog obrazovanja i programa mobilnosti studenata i nastavnika, kao i osoba zaposlenih u stručnim službama sastavnice.*³⁹⁵

Iz navedenoga se uočava da je ustanova svjesna promjena u obrazovnom okruženju koje nastaju zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije. Knjižnici se pruža mogućnost za isticanjem njezine obrazovne uloge aktivnijim sudjelovanjem u obrazovnom procesu, budući da aktivno učenje zahtijeva samostalno korištenje informacijskih izvora.

e) Opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima; definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje

Premda se naglašava potreba za partnerstvom na razini institucije i na međunarodnoj razini, ne spominje se partnerstvo između knjižničara i tijela koji odlučuju o studijskim programima, kao niti definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje.

5.4.1.3. Pravilnik o sustavu osiguravanja kvalitete Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

a) Zastupljenost knjižnice i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost

Knjižnica se spominje u članku 6. Pravilnika PFRI kao jedno od područja vrednovanja u smislu opremljenosti za obrazovanje i znanstvenoistraživačku djelatnost.³⁹⁶

Izričito se ne navodi da knjižničari kao zaposlenici Fakulteta mogu biti uključeni u proces stvaranja sustava kvalitete na Fakultetu. Knjižnica se promatra u kontekstu jednog od područja vrednovanja u smislu opremljenosti za obrazovanje i omogućavanja i nabave potrebne građe, odnosno stavlja se naglasak na informacijsku ulogu knjižnice, no ne spominje

³⁹⁴ Isto, str. 9.

³⁹⁵ Isto, str. 10.

³⁹⁶ Pravilnik o sustavu za kvalitetu Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (2012). URL: <http://www.pravri.hr/hr/studij/kvaliteta/pravilnik.pdf> (2015-31-01), str. 1.

se obrazovna uloga knjižnice niti sudjelovanje knjižničara u programima informacijske pismenosti.

b) Zastupljenost informacijske pismenosti (misija, vizija, izjava o informacijskoj pismenosti, definicije i formulacije informacijske pismenosti koje se koriste u dokumentima)

Unutar Pravilnika najmanje je pronađenih formulacija koje se mogu povezati s pojmom informacijske pismenosti. Tako se, primjerice ne spominje termin informacijske pismenosti, ali su u članku 11. navedeni pojmovi: potreba kvalitete općih i specifičnih kompetencija ostvarenih studijskim programom, usavršavanje – cjeloživotno obrazovanje.³⁹⁷

c) Opis obrazovnog okruženja (tj. zastupljenost metoda aktivnog učenja)

Opis obrazovnog okruženja dan je vrlo šturo. Naglašava se potreba za unaprjeđivanjem sustava kvalitete rada Fakulteta, unaprjeđivanjem nastave, procesa učenja, informiranosti, opremljenosti za obrazovanje i znanstvenoistraživačku djelatnost.³⁹⁸

Članak 2.

Osiguravanja i unapređivanja kvalitete rada Fakulteta, znanstvenog i stručnog rada nastavnika i suradnika, stručnog rada zaposlenika stručnih službi te praćenje studijskih programa i kvalitete studiranja na Fakultetu...

Ustanova naglašava važnost promjena u obrazovnom okruženju zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i bolonjskog procesa. S obzirom na opisano obrazovno okruženje otvorena je mogućnost potencijalne uloge knjižnice za sudjelovanje u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata kojima će se razviti potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima.

d) Poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda

Eventualni poticaji na razvijanje generičkih vještina također su šturo opisani. Općenito se govori o potrebi za cjeloživotnim obrazovanjem i praćenjem kvalitete studijskih programa.³⁹⁹

³⁹⁷ Isto, str. 3.

³⁹⁸ Isto, str. 1.

Ukratko je opisana i uloga Odbora za kvalitetu koji organizira, koordinira i provodi postupke vrednovanja i razvija mehanizme osiguravanja kvalitete na razini Fakulteta s obzirom na elemente, npr. kvalitetu općih i specifičnih kompetencija ostvarenih studijskim programom, usavršavanje sveučilišnih profesora kroz cjeloživotno obrazovanje. Otvorena je mogućnost potencijalne obrazovne uloge knjižnice pod utjecajem bolonjskog procesa, jer se provođenjem programa informacijskog opismenjavanja studente priprema za razvijanje općih i specifičnih kompetencija koje će im pomoći u savladavanju studijskih programa, ali i u cjeloživotnom učenju.

e) Opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima; definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje

U Pravilniku se ne navodi institucionalizirana suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima i nisu definirani nositelji odgovorni za informacijsko opismenjavanje.

Članak 7.

*Odbor ima devet (9) članova koje čine: prodekan za sveučilišni studij, prodekan za stručni studij, prodekan za znanost, dva predstavnika nastavnika, jedan predstavnik asistenata i suradnika, jedan predstavnik studenata i jedan **predstavnik zaposlenika stručnih službi** i jedan predstavnik vanjskih dionika.⁴⁰⁰*

Otvorena je mogućnost institucionalizirane suradnje između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima, budući da Odbor za kvalitetu obuhvaća i jednog predstavnika administrativnog i tehničkog osoblja, no koji nužno ne mora biti knjižničar. Odnosno voditelji ustrojbenih jedinica, dakle i knjižničari, mogu dati Odboru za kvalitetu koji odlučuje o osiguravanju kvalitete Fakulteta i prijedlog za kreiranje i provođenje programa informacijskog opismenjavanja.

³⁹⁹ Isto, str. 2.

⁴⁰⁰ Isto, str. 2.

5.4.1.4. Strategija Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

a) Zastupljenost knjižnice i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost

Pojam knjižnica spominje se dva puta u kontekstu nabave ispitne literature i omogućavanja pristupa različitim izvorima informacija u zadatku 11, 12, 13 i 13.1. Iznova se naglašava njezina uloga informacijskog središta, ali se ne uočava njezina obrazovna uloga.

Zadatak 11.

Osuvremenjivanje dvorana, informatičke učionice, knjižnice ... informatičkom i ostalom opremom potrebnom za kvalitetno izvođenje nastave i učenje.

Zadatak 12.

Osigurati pokrivenost kolegija udžbenicima autora nositelja kolegija.

Indikator 12.1.

Broj kolegija pokrivenih udžbenicima autora nositelja kolegija.

Zadatak 13.

Osigurati u knjižnici Fakulteta primjeren broj primjeraka obvezne literature za pojedini kolegij, vodeći računa o predviđenom broju studenata koji su upisani na kolegij.

Indikator 13.1.

*Postotak broja raspoložive obavezne literature za svaki pojedini kolegij u odnosu na broj studenata koji upisuju kolegij.*⁴⁰¹

Knjižnica se postavlja kao informacijsko središte institucije koje omogućuje pristup potrebnim izvorima informacija, ali se ne percipira njezina obrazovna uloga kao i mogućnost sudjelovanja knjižničara u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata.

b) Zastupljenost informacijske pismenosti (misija, vizija, izjava o informacijskoj pismenosti definicije i formulacije informacijske pismenosti koje se koriste u dokumentima)

Pojam informacijske pismenosti nije zastupljen u Strategiji Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, no implicitno su navedena neka obilježja informacijske pismenosti: *cjeloživotno učenje, poticanje razvoja inovacijskih kompetencija studenata, stjecanje informatičkih, jezičnih i drugih vještina, stjecanja znanja, vještina, stavova i vrijednosti koji su potrebni pojedincu za ostvarivanje njegovih radnih i društvenih uloga.* Naglašava se poticanje

⁴⁰¹ Strategija Pravnog fakulteta u Rijeci od 2012. do 2017. godine (2012). URL: <http://www.pravri.hr/hr/opcenito/dokumenti/strategija12.pdf> (2015-04-10), str. 24.

kvalitetnog i učinkovitog obrazovanja na svim razinama sveučilišnih studija temeljenog na ishodima učenja i konceptu cjeloživotnog obrazovanja u pravnoj struci.

*Stručno znanje samo po sebi ostaje sterilno, pa posebnu pozornost treba usmjeriti i na stjecanje informatičkih, jezičnih i drugih vještina kao nužnih uvjeta za uspješan odgovor na sve izazove suvremene pravničke struke.*⁴⁰²

Uočava se potencijalna uloga knjižnice za sudjelovanje u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata kojima će se razviti potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima temeljene na cjeloživotnom učenju.

c) Opis obrazovnog okruženja (tj. zastupljenost metoda aktivnog učenja)

Opis obrazovnog okruženja najdetaljnije je opisan u Strategiji Pravnoga fakulteta. Pronalaze se brojni poticajni primjeri obrazovnog okruženja: pravna praksa, učenje na daljinu, cjeloživotno učenje, ovladavanje novim tehnologijama i uvođenje novih metoda kao klasične nastave, predavanja pravnika praktičara. Tako primjerice u zadatku 7 stoji da je važno:

Zadatak 7.

*Povećati broj kolegija kod svakog studijskog programa u kojima će biti implementirani alati e-učenja.*⁴⁰³

*... studenti u okviru kolegija Klinika za građansko pravo imaju prilike provesti 30 sati u odvjetničkom uredu, na sudu ili javnobilježničkom uredu ...*⁴⁰⁴

*Razvoj novih tehnologija i stalno širenje i nastajanje novih znanja stavlja pred sve djelatnike Fakulteta, a posebno nastavnike i suradnike, potrebu kontinuiranog obrazovanja i stručnog osposobljavanja.*⁴⁰⁵

Iz navedenoga se uočava da se potiče veća samostalnost studenata u učenju i postavljenim zadacima primjenom novih metoda rada, pored klasične nastave, kao što su pravna praksa, e-učenje, cjeloživotno učenje itd. Od studenata se očekuje aktivno sudjelovanje u istraživačkom postupku, korištenje novih tehnologija te izrada različitih radova koji iziskuju razvijanje vještina i znanja iz područja informacijske pismenosti. Opisane promjene u obrazovnom okruženju otvaraju mogućnost za isticanje potencijalne obrazovne uloge knjižnice u postupku učenja, jer aktivno učenje iziskuje samostalno korištenje informacijskih izvora.⁴⁰⁶

⁴⁰² Isto, str. 19.

⁴⁰³ Isto, str. 12.

⁴⁰⁴ Isto, str. 18.

⁴⁰⁵ Isto.

⁴⁰⁶ Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka. Nav. dj., str. 28.

d) Poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda

Pronalaze se brojni primjeri poticaja na razvijanje generičkih vještina i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti. Primjerice zadatak 7 navodi da je potrebno:

Zadatak 7.

*U obrazovanju treba otvarati prostore za nove oblike rada kao što su e-učenje, učenje na daljinu, cjeloživotno učenje i dr., što zahtijeva ovladavanje novim tehnologijama i uvođenje novih metoda kao klasične nastave.*⁴⁰⁷

Naglašava se potreba za kontinuiranom edukacijom vlastitih nastavnika i suradnika, suradnjom sa sličnom institucijama u zemlji i svijetu te stalnim poboljšanjem procesa obrazovanja i kvalitete upravljanja i provođenjem različitih programa cjeloživotnog obrazovanja. Tako je, primjerice nužno:

*... odgovorno primjenjivati akte o povećanju sustava kvalitete kao oblika podrške i poticaja vrijednim talentima, vještinama, znanjima te naporima svih dionika koji čine ljudski kapital Fakulteta; studenti, stručno i znanstveno-nastavno osoblje.*⁴⁰⁸
*Svako obrazovanje pa tako i pravno ima svrhu stjecanja vještina, stavova i vrijednosti koji su potrebni pojedincu za ostvarivanje njegovih radnih i društvenih uloga.*⁴⁰⁹

Izražena je potreba za razvijanjem eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja. Prepoznata je potreba i značaj informacijske pismenosti, ali nisu navedeni nositelji programa i kolika je uloga knjižničara u njima. Uočava se potencijalna uloga knjižnice za sudjelovanjem u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata kojima će se razviti potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima temeljene na cjeloživotnom učenju.

e) Opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima; definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje

⁴⁰⁷ Strategija Pravnog fakulteta u Rijeci od 2012. do 2017. godine. Nav. dj., str. 12.

⁴⁰⁸ Isto, str. 20.

⁴⁰⁹ Isto, str. 19.

U Strategiji PFRI izražena je potreba za suradnjom i uključivanje stručnjaka iz relevantne prakse u izvođenje nastave. Vezano uz institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima, takav se oblik suradnje ne spominje te nisu definirani nositelji odgovorni za informacijsko opismenjavanje.

Brojni su primjeri (zadatak 16, 52, 53 i 57) naglašavanja potrebe obrazovanja i stručnog osposobljavanja, sustavno i organizirano podizati relevantne kompetencije svih zaposlenika kao i njihovo napredovanje te važnosti uspostavljanja formalnog i neformalnog obrazovanja administrativnog osoblja. Time se otvara mogućnost podizanja relevantnih kompetencija i vještina knjižničara u profiliranju stručnjaka za kreiranje i provođenje programa informacijskog opismenjavanja na instituciji.

Zadatak 52.

... strateški utvrditi kapacitete Fakulteta te sposobnosti i kvalitete svakog pojedinog nastavnika i suradnika za izvođenje studijskih programa, programa cjeloživotnog učenja i istraživanja...

Zadatak 57.

*Uspostaviti sustav... za organizirano, formalno i neformalno obrazovanje administrativnog i tehničkog osoblja.*⁴¹⁰

⁴¹⁰ Isto, str. 19.

5.4.2. Rezultati analize izvedbenih planova kolegija

Budući da analiza strateških dokumenata i studijskih programa ne daje elemente na temelju kojih bi se moglo zaključivati o informacijskoj pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja, izvršena je analiza izvedbenih planova kolegija u kojima se specificiraju izvori učenja i način izvođenja nastave.

Analizom sadržaja izvedbenih planova kolegija (silabusa) unutar svakoga kolegija istražene su sljedeće kategorije kako bi se dobio uvid u detaljniji opis obrazovnog okruženja (tj. zastupljenost metoda aktivnog učenja) te pronalaženja eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar programa, ali i opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima; te definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje:

- a) ishodi učenja za predmet (kako bi se otkrile opće i specifične kompetencije vezane uz područje prava te pronalaženje eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar programa),
- b) obveze studenata (kako bi se dobio cjelovitiji i detaljniji opis obrazovnog okruženja, primjerice koliko je u ustanovi zastupljena praktična nastava - vježbe, seminari, istraživački seminari, a koji bi otvorili put za ostvarivanje suradnje između nastavnog osoblja i knjižničara u kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja)
- c) vrste izvođenja nastave (kako bi se dobio dublji uvid u opis obrazovnog okruženja te jesu li zastupljene metode aktivnog učenja, koje bi otvorile put za ostvarivanje suradnje između nastavnog osoblja i knjižničara u kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja,
- d) ocjenjivanje i vrednovanje studenata tijekom nastave i na završnom ispitu (na koji se način ostvaruje ocjenjivanje i vrednovanje studenata pristupanjem pisanom ispitu, kolokvijima, ali i nizom aktivnosti na nastavi, kako bi se otkrile opće i specifične kompetencije vezane uz područje prava te pronalaženje eventualnih poticaja za razvijanje generičkih vještina

informativne pismenosti i kontekstualnih vještina informativne pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar programa) te

- e) popis literature (kako bi se istražili koji su sve izvori zastupljeni na popisu literature (npr. knjige i članci, pravni izvori, prvenstveno zakoni i sudska praksa te elektronički izvori kako bi se otkrile potrebne opće i specifične kompetencije informativne pismenosti vezane uz područje prava te pronalaženja eventualnih poticaja na razvijanje potrebnih generičkih vještina informativne pismenosti i kontekstualnih vještina informativne pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar programa). (Za detaljniju analizu vidi Poglavlje 5.3.1.1.1.1. Elementi analize sadržaja).

Ovaj dio istraživanja daje odgovore na istraživačka pitanja vezana uz zastupljenost informativne pismenosti unutar strateških dokumenata i kurikuluma institucije, opis obrazovnog okruženja ustanove u onim segmentima koji su povezani s informativnom pismenošću te poticanja ustanove na suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara, informatičkih službi i tijela koja odlučuju o studijskim programima.

a) Prva godina - I. i II. semestar

Na prvoj godini studija zastupljene su dvije skupine predmeta, tzv. nepravni nastavni predmeti (*Sociologija, strani jezici, Ekonomska politika, Informatika*) i pravni nastavni predmeti iz teorijskih pravnih znanosti (*Teorija prava i države, Povijest prava i države Pravno pisanje*).⁴¹¹

U iščitavanju sadržaja nepravni nastavnih predmeta studenti stječu znanja o osnovnim pojmovima srodnih znanosti povezanih s pravom, što potvrđuje činjenicu da dobro obrazovanje pravnik danas zahtijeva i izučavanje mnogih ekonomskih, političkih, moralnih i drugih društvenih pojava, ali i razvijanje potrebnih vještina s obzirom na razvoj informativne tehnologije.

U nastavnim predmetima koji izučavaju teorijske pravne znanosti studenti se susreću prvi put s pojmovima kao što su: *prepoznavanje temeljnih pravnih pojmova, prepoznavanje i razumijevanje glavnih vrsta izvora prava i modernih pravnih sustava, prepoznavanje*

⁴¹¹ Visković, Nikola. Nav. dj., str. 12-14.

vladajućih pravnih i političkih ideologija, definiranje pojma i značenje prava, razlikovanje i usporedba izvora i njihovo značenje u komparativnoj perspektivi, argumentiranje rješenja i geneza promjena, rješavanjem praktičnih problemskih pitanja potvrditi konceptualno znanje prava, vještine snalaženja u pravnim izvorima.

Stoga se i kod opisa očekivanih ishoda učenja naglašava razvoj specifičnih kompetencija vezanih uz područje prava, a manje se govori o općim kompetencijama studenata. Tako se spominju pojmovi *prepoznavanje temeljnih pravnih pojmova, instituta, razumijevanje glavnih vrsta izvora prava i modernih pravnih sustava, razlikovanje i usporedba izvora i njihovo značenje u komparativnoj perspektivi, argumentiranje rješenja i geneza promjena, vještina snalaženja u pravnim izvorima.*

Uz opće kompetencije studenata vezuju se pojmovi: *logičko povezivanje, kritički stav, razvijanje jezičnih vještina, sažimanje, identificiranje, smisljeno argumentiranje, pisano izražavanje* (kolegij *Teorija prava i države*) te pojam *plagijata, pronalaženje relevantne literature, pisano rasuđivanje, oblikovanje rada* (kolegij *Pravno pisanje*). Obveze studenta uključuju *pohađanje nastave, aktivno sudjelovanje u nastavi, sudjelovanje u raspravi, pisanje kolokvija i pismenog ispita*. U manjoj se mjeri spominje *izrada praktičnog zadatka, eseja, referata, kratka ppt prezentacija, usmeno izlaganje*. Nastava se najviše izvodi u obliku predavanja. Zastupljeni su drugi oblici izvođenja nastave, npr. *vježbe, multimedija i mreža, kratki zadatak na nastavi, ppt prezentacija, usmeno izlaganje ili mentorski rad*. Na predmetu *Pravno pisanje* spominje se i knjižnica, i to održavanjem vježbi u knjižnici, u dogovoru s nastavnim osobljem.

Ocjenjivanje i vrednovanje rada studenata tijekom nastave i na završnom ispitu ostvaruje se pristupanjem pisanom ispitu, kolokvijima, ali i kroz aktivnosti na nastavi. Na kolegiju *Pravno pisanje* studenti moraju riješiti praktični rad i zadaću koja se ostvaruje u dogovoru s nastavnim osobljem i knjižničarom. Vezano uz pitanje korištene literature na prvoj godini studija od studenata se najviše zahtijeva korištenje knjiga (tiskane inačice) i znanstvenih članaka. Na popisu literature navode se pravni i elektronički izvori: *Pravno pisanje* (izvori prava, pravne baze) i *Informatika* (pravne baze podataka i baze zakonodavstva).

Studenti su na prvoj godini studija obvezni upisati seminar iz tri predložena kolegija. Analiza sadržaja nije obuhvatila opis izvedbe seminara, budući da izvedbeni planovi kolegija (silabusi) Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava sadržajno ne obuhvaćaju i opis provedbe seminarske nastave. U Studijskom programu Integriranog preddiplomskog i

diplomskog studija prava navedeno je da: praktična nastava (vježbe, seminar, istraživački seminar) imaju istu ECTS bodovnu strukturu i kada se dijelom provodi izvan Fakulteta ako to zahtijeva tematska/metodička jedinica predmeta na koji se odnosi. Vježbe čine didaktičnu cjelinu s pripadajućim predmetom, uvjet su polaganja ispita i dijelom su bodovne strukture pripadajućeg predmeta. Vježbe se sastoje u obrađivanju slučajeva iz prakse u cilju neposrednog upoznavanja studenata s djelovanjem pravosudnih, upravnih, socijalnih i drugih institucija.⁴¹²

b) Druga godina - III. i IV. semestar

Na drugoj godini studija ponajviše su zastupljeni pravni nastavni predmeti. Od nepravničkih nastavnih predmeta studenti polaze dva predmeta *Političku ekonomiju* i *Strani jezik* (njemački i engleski). Studenti na drugoj godini studija stječu nova znanja iz tzv. *konkretnih pravnih nauka* koje prema Viskoviću⁴¹³ s velikom mjerom konkretizacije opisuju i objašnjavaju pravo određenog društva, npr. Hrvatske, Italije, Austrije, SAD-a. Budući da su prava pojedinih društva odviše opsežna da bi se mogla izlagati i studirati u samo jednoj konkretnoj znanosti, ona se izlažu kroz veći broj takvih znanosti – i to polazeći od pravnih grana kao elementa pravnog sustava. To znači da se konkretno znanstveno izučavanje prava svakog nacionalnoga društva dijeli na nekoliko pravnih disciplina, od kojih svaka odgovara jednoj grani nacionalnog pravnog ustava. Tako nastaju nastavni predmeti *Kazneno pravo*, *Međunarodno pravo*, *Obiteljsko pravo*, *Građansko pravo*, *Europsko pravo*, itd.⁴¹⁴

Studenti se susreću s temeljnim pojmovima, npr. kaznenog prava, logičnim povezivanje pravnih instituta, definiranjem i razlikovanjem temeljnih pojmova i terminologijom prava Europske unije, definiranjem izvora prava Europske unije. Stoga se jednako kao i na prvoj godini i kod opisa očekivanih ishoda učenja naglašava razvoj specifičnih kompetencija vezanih uz područje prava, a manje se govori o općim kompetencijama studenata. Zastupljeni su pojmovi npr. *ocjena zakonitosti*, *definiranje i određivanje odnosa instituta građanskog prava*, *pravno kvalificiranje životne situacije*, *logično povezivanje pravnih instituta*, *tumačenje i primjena pozitivnih pravnih odredbi*.

⁴¹² Studijski program Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava (2013/2014). URL: <http://pravri.uniri.hr/files/studiji/diplomski/diplomskiNP1.pdf> (2014-12-10).

⁴¹³ Visković, Nikola. Nav. dj., str. 12-14.

⁴¹⁴ Isto.

Opće kompetencije opisane su u dva predmeta (*Obiteljsko pravo, Politička ekonomija*), a spominje se, npr. *smisljeno argumentiranje, sažimanje zaključaka, sažimanje i identificiranje ključnih činjenica, usmeno i pisano izražavanje*.

Studenti su u svim predmetima obvezni pohađati nastavu, aktivno sudjelovati u nastavi te napisati kolokvij i pismeni ispit. Pored navedenoga navode se i druge obveze studenata, primjerice *analiza postavljenog zadatka, izrada praktičnog zadatka, sudjelovanje u raspravi, rješavanje pravnih slučajeva, kratka ppt prezentacija*.

Nastava se najviše izvodi u obliku predavanja, a zastupljeni su i drugi oblici, npr. seminari, radionice, vježbe, samostalni zadatci, ppt prezentacije te mentorski rad.

Ocjenjivanje i vrednovanje rada studenata tijekom nastave i na završnom ispitu ostvaruje se pristupanjem pisanom ispitu, kolokvijima, ali i kroz niz aktivnosti na nastavi koji se navode u gotovo svakom kolegiju na drugoj godini. Studenti su obvezni izraditi praktični rad, izraditi referat, riješiti pravni slučaj, izraditi kratku ppt prezentaciju.

Na popisu literature pored knjiga i članaka zastupljeni su i pravni izvori, prvenstveno zakoni (domaći i strani), a u manjoj mjeri sudska praksa (domaća i strana). U popisu literature nisu navedene mrežne stranice traženih zakona, već samo njihove tiskane inačice dostupne u službenom glasilu RH – Narodnim novinama.

Student tijekom godine mora imati upisan jedan seminar i jedan istraživački seminar ili dva seminara. Seminarska nastava podrazumijeva dublje upoznavanje studenta s građom predmeta studijskog programa i uvođenje studenata u metodologiju znanstvenog rada. Od prve do četvrte godine studija student je dužan upisati najmanje jedan seminar godišnje. Istraživački seminar provodi se na način mentorskog/konzultacijskog nadzora nad individualnim radom studenta koji obuhvaća samostalnu pripremu teme, odabir literature te način završne prezentacije.

c) Treća godina - V. i VI. semestar

Na trećoj godini studija u potpunosti su zastupljeni pravni nastavni predmeti iz tzv. *konkretnih pravnih nauka*, primjerice *Građansko postupovno pravo, Europsko pravo* ili *Zemljišno knjižno pravo*. Povećan je broj izbornih predmeta.⁴¹⁵

⁴¹⁵ Izborni predmeti predviđeni su na II., III., IV. i V. godini studija. Student više godine studija može u okviru odabira izbornih predmeta odabrati i izborne predmete iz programa ranijih godina studija pod uvjetom da ih nije prethodno upisao, odnosno ostvario u okviru nastavnog programa odnosno godine studija.

Studenti proširuju svoja prijašnja znanja iz predmeta s kojima su se prvi put susreli na drugoj godini studija (npr. *Europsko pravo II*, *Građansko pravo II*), no stječu i nove spoznaje i susreću se s novim granama prava i interdisciplinarnim područjima (npr. *Međunarodno kazneno pravo*, *Pravo osiguranja*, *Kriminalistika*, *Kriminologija* te *Forenzička psihopatologija*). Razvijaju se specifične kompetencije vezane uz definiranje osnovnih pojmova europskog privatnog prava, analiziranje i logično povezivanje pojmova i instituta, analiziranje relevantne sudske prakse - činjenice i problemi, definiranje prava i obveza ugovornih stranaka iz ugovora o osiguranju, itd.

Kod opisa očekivanih ishoda učenja naglašava se stoga razvoj specifičnih kompetencija vezanih uz područje prava, a manje se govori o općim kompetencijama studenata. Navode se pojmovi: *definiranje i opis strukture, tj. dioba (sistematizacija) izvora i tumačenje prava kao nosivih sastojaka modernih zapadnih, npr. angloameričkih – pravnih sustava, definiranje i opis pojedine institucije i instituta prava, prepoznavanje i pravilno komentiranje izvora prava* itd.

Opće kompetencije opisane su u četiri predmeta (*Građansko postupovno pravo*, *Međunarodno kazneno pravo*, *Kriminalistika* i *Ekonomska politika*), a stavlja se naglasak na: sažimanje i identificiranje ključnih činjenica pri analizi sadržaja, sustavno i smisleno argumentiranje stajališta, usmeno i pismeno izražavanje itd.

Obveze studenata uključuju prvenstveno pohađanje nastave, aktivno sudjelovanje u nastavi, te pisanje kolokvija i pismenog ispita. Pored navedenoga, nastavnici zahtijevaju od studenata i rješavanje jednog samostalnog zadatka te analizu sudske prakse na zadanu temu. Pored predavanja zastupljeni su i drugi oblici izvođenja nastave, npr. seminari, radionice, vježbe, samostalni zadatci, multimedija i mreža te terenska nastava.

Ocjenjivanje i vrednovanje rada studenata tijekom nastave i na završnom ispitu ostvaruje se pristupanjem pisanom ispitu, kolokvijima, ali i nizom aktivnosti na nastavi. Primjerice studenti su obvezni riješiti praktični zadatak, npr. izraditi eseje, riješiti pravni slučaj, sudjelovati u praktičnoj nastavi koja uključuje posjete psihijatrijskim ustanovama, a nakon obavljenog posjeta studenti pišu zadaću na zadanu temu (*Forenzička psihopatologija*).

Na popis literature pored knjiga i članaka uvršteni su i pravni izvori, prvenstveno zakoni (domaći i strani) (npr. *Građansko postupovno pravo*, *Europsko pravo*, *Zemljišno knjižno*

Student upisuje jedan izborni predmet u V. semestru, a četiri izborna predmeta u VI. semestru. Tijekom godine mora imati upisan jedan seminar i jedan istraživački seminar.

pravo, itd.), a u manjoj mjeri sudska praksa (npr. *Građansko postupovno pravo*, *Europsko pravo*, *Međunarodno kazneno pravo*, *Uvod u poredbeno pravo* itd.). Ne navode se mrežne stranice zakona, već samo njihove tiskane inačice dostupne u službenom glasilu RH – Narodnim novinama. U dva su predmeta navedeni i mrežni izvori (*Europsko pravo* i *Uvod o poredbeno pravo*).

d) Četvrta godina - VII. i VIII. semestar

Na četvrtoj godini studija u potpunosti su zastupljeni pravni nastavni predmeti iz konkretnih pravnih znanosti, primjerice *Upravno pravo*, *Međunarodno privatno pravo*, *Trgovačko pravo*, *Radno i socijalno pravo*, *Pravo društava*. Zastupljen je manji broj obveznih predmeta, a povećan je broj izbornih predmeta, ili alternativno, istraživačkih seminara.

Od izbornih predmeta izdvaja se, tzv. Klinika za građansko pravo, na kojem se dio praktične nastave obavlja na Županijskom i Općinskom sudu u Rijeci, odnosno odvjetničkim uredima.

Studenti stoga svoja znanja i vještine usmjeravaju i razvijaju zbog većega broja izbornih predmeta i seminara prema određenoj grani prava koja ih zanima. Time razvijaju specifične kompetencije vezane uz, npr. korištenje posebnih pojmova i instituta iz područja prava intelektualnog vlasništva, samostalnog i učinkovitog služenja pravnim izvorima, literaturom i sudske prakse iz područja prava intelektualnog vlasništva, primjenu stečenih znanja na praktične primjere, temeljne pojmove europskog radnog i socijalnog prava.

Stoga se u opisu očekivanih ishoda učenja naglašava razvoj specifičnih kompetencija vezanih uz područje prava, a manje se govori o općim kompetencijama studenata. Od studenata se, primjerice očekuje da će biti sposobni analizirati relevantne izvore i sudske prakse Europskog suda, primijeniti usvojena znanja u kontekstu hrvatskoga prava, steći operativna znanja bitna za budući rad u pravosudnim i drugim tijelima itd.

Opće kompetencije spominju se u predmetu *Prekršajno pravo*, a odnose se na sposobnost identificiranja ključnih činjenica pri analizi sadržaja, sustavno i smisleno argumentiranje stajališta, usmeno i pismeno izražavanje. Obveze studenata pored redovitog pohađanja nastave, aktivnog sudjelovanja u nastavi, te pisanja kolokvija i pismenog ispita, obuhvaćaju i veliki broj različitih samostalnih zadataka. Od studenata se, primjerice zahtijeva da u pisanom obliku prikažu jedan predmet iz sudske prakse Europskog suda, izrade nacrt istraživanja, izrade reflektivni dnevnik - esej o uočenim i vrednovanim situacijama i slučajevima pri

obavljanju praktične nastave na Županijskom i Općinskom sudu u Rijeci, odnosno u odvjetničkim uredima, itd.

Pored izvođenja nastave u obliku predavanja, u svim su predmetima u velikoj mjeri zastupljeni brojni različiti oblici izvođenja nastave, npr. seminari, radionice, vježbe, samostalni zadatci, multimedija i mreža te terenska nastava na Županijskom i Općinskom sudu u Rijeci, odnosno u odvjetničkim uredima.

Ocjenjivanje i vrednovanje rada studenata tijekom nastave i na završnom ispitu ostvaruje se pristupanjem pisanom ispitu, kolokvijima, ili nizom drugih aktivnosti. Studenti su obvezni, npr. riješiti praktični zadatak, izraditi eseje, riješiti pravni slučaj, sudjelovati u terenskoj nastavi koja uključuje posjete sudovima i odvjetničkim uredima, izradu reflektivnog dnevnika te izradu nacрта istraživanja.

Gotovo u svim predmetima na četvrtoj godini studenti kao izvore učenja na popisu literature, pored knjiga i članaka, moraju navesti i pravne izvore, prvenstveno zakone (domaće i strane), ali i sudsku praksu. U popisu literature povećan je broj mrežnih izvora. Studenti su obvezni upisati seminar i istraživački seminar.

e) Peta godina - IX. i X. semestar

Na IX. semestru V. godine studija studenti upisuju šest izbornih pravnih nastavnih predmeta iz konkretnih pravnih znanosti, primjerice *Bankarsko i burzovno pravo*, *Europsko radno i socijalno pravo*, *Pravo tržišnog natjecanja* itd.⁴¹⁶

Studenti svoja znanja i vještine zbog velikoga broja izbornih predmeta i seminara usmjeravaju na određenu granu prava. Time razvijaju specifične kompetencije vezane uz, npr. *definiranje i opis pojedinih instituta pomorskog upravnog prava*, *prepoznavanje, analizu i pravilno tumačenje pojedinih izvora*, *zakonodavne i autonomne – nacionalne kolektivne ugovore*.

U opisu očekivanih ishoda učenja naglašava se razvoj specifičnih kompetencija vezanih uz područje prava, a manje se govori o općim kompetencijama studenata. Od studenata se

⁴¹⁶ Na IX. semestru V. godine studija studenti upisuju šest izbornih kolegija, a u X. semestru, tzv. Pravno istraživanje (*Legal research*) koje je sastavni dio pripreme za izradu i obranu diplomskog rada (ECTS 10) i provodi se sadržajno sukladno odabranoj pravnoj materiji, odnosno metodološki sukladno ostvarenim izbornim sadržajima individualnog studijskog programa pojedinog studenta.

očekuje da će biti sposobni, npr. analizirati relevantne izvore i sudsku praksu Europskog suda, primijeniti usvojena znanja u kontekstu hrvatskoga prava.

Opće kompetencije spominju se, npr. u predmetu *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* i *Metodologija prava*. Od studenata se očekuje poznavanje rada na računalu, odnosno pretraživanje interneta, ocijeniti znanstveni rad, izraditi prijedlog znanstvenoistraživačkog rada koji izvršava sve zadatke discipliniranoga integralnog istraživanja prava, prepoznati teorijske i praktičke probleme i odrediti predmet te izabrati metodu istraživanja.

Od studenta se pored pohađanja nastave, aktivnog sudjelovanja u nastavi, te pisanja kolokvija i pismenog ispita, zahtijevaju i različiti samostalni zadatci, npr. da u pisanom obliku prikažu jedan predmet iz sudske prakse Europskog suda, riješe problemski ili istraživački zadatak.

Pored izvođenja nastave u obliku predavanja, u svim su predmetima zastupljeni i drugi oblici izvođenja nastave, npr. seminari, radionice, vježbe, samostalni zadatci.

Ocjenjivanje i vrednovanje rada studenata tijekom nastave i na završnom ispitu ostvaruje se pristupanjem pisanom ispitu, kolokvijima, ali i nizom aktivnosti na nastavi. Studenti su obvezni, npr. *riješiti praktični zadatak, izraditi esej i riješiti pravni slučaj*. Izvori učenja su knjige i članci, ali i pravni izvori, prvenstveno zakoni (domaći i strani) i sudska praksa (domaća i strana). U popisima literature uvršteni su i brojni mrežni izvori.

5.4.2.1. Zastupljenost sadržaja izvedbenih planova kolegija

Sadržaj svih 56 kolegija analiziran je i prema kategorijama iz silabusa (za detaljan opis vidi poglavlje 5.3.1.1.1.1. Elementi analize sadržaja). Izračunat je postotak zastupljenosti sadržaja u odnosu na broj jedinica pojedine kategorije i ukupan broj analiziranih predmeta. Tako je za svaku kategoriju izračunat postotak njezine zastupljenosti u analiziranim izvedbenim planovima kolegija (silabusa).⁴¹⁷

⁴¹⁷ Postotci zastupljenosti analiziranih pojmova izračunati su po formuli: $p = n \cdot 100 / N$ (P = postotak, n = broj jedinica određene kategorije, N = ukupan broj jedinica za sve kategorije) gdje je p postotak zastupljenosti sadržaja, n broj kolegija, a N ukupan broj analiziranih kolegija.
Vujević, Miroslav. Uvođenje u znanstveni rad: u području društvenih znanosti. 6. izmijenjeno i dopunjeno izd. Zagreb : Školska knjiga, 2006. Str. 159.

Tablica 6. Ishodi učenja za kolegij (opće i specifične kompetencije studenata)

Zastupljene kompetencije	Broj kolegija u kojima se javlja sadržaj IP-a (<i>f</i>)	Ukupan broj kolegija (N)	%
Opće kompetencije	14	56	25 %
Specifične kompetencije	42	56	75 %

U Tablici 6. prikazano je koliko se unutar ishoda učenja spominje potreba razvijanja općih i specifičnih kompetencija studenata. Od ukupno 56 kolegija unutar 42 kolegija (odnosno 75 %) naglašava se prvenstveno razvoj specifičnih kompetencija vezanih uz pojedinu disciplinu prava. Razvijanje općih kompetencija spominje se unutar 14 kolegija, odnosno 25 %. Prema zastupljenosti po godinama studija, na prvoj godini, odnosno unutar četiriju kolegija, naglašava se potreba razvijanja općih kompetencija (*Teorija prava i države, Politička ekonomija, Pravno pisanje i Informatika*), a zatim na trećoj godini i četvrtoj godini studija. Iz opisanog se uočava da su postavljeni preduvjeti za razvijanje potrebnih znanja i vještina koji se održavaju u konceptu informacijske pismenosti kao ključne pismenosti za 21. stoljeće. Time se otvara mogućnost potencijalne uloge knjižnice za sudjelovanje u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata kojima će razviti potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima.

Tablica 7. Obveze studenata

Obveze studenata	Broj kolegija	Ukupan broj kolegija	Postotak
Nazočnost i aktivnost na nastavi, kolokvij, završni ispit	56	56	100 %
Praktični rad	5	56	9 %
Esej	5	56	9 %
Problemski zadatci	30	56	54 %
Samostalni zadatci	21	56	38 %

Unutar Tablice 7. prikazane su obveze studenata. Studenti su na svim godinama studija obvezni biti nazočni i aktivni na nastavi, pisati kolokvij i završni ispit (pismeni ili usmeni).

Od drugih obveza izdvajaju se praktični rad studenta (naveden u okviru pet kolegija, ukupno 9 %), pisanje eseja (pet kolegija, ukupno 9 %), zatim rješavanje problemskih zadataka (30 kolegija, odnosno 54 %) te izrada različitih samostalnih zadataka (21 kolegij, odnosno 38 %). Iz opisanog se uočava da se od studenata očekuje aktivno sudjelovanje u nastavi, korištenje novih tehnologija te izrada različitih radova koji iziskuju razvijanje vještina i znanja iz područja informacijske pismenosti.

Tablica 8. Vrste izvođenja nastave

Obveze studenata	Broj kolegija	Ukupan broj kolegija	Postotak
Predavanja	56	56	100 %
Mentorski rad	8	56	14 %
Vježbe u knjižnici	1	56	2 %
Seminari	23	56	41 %
Radionice	20	56	36 %
Multimedija, mreža	6	56	11 %
Terenska nastava	8	56	14 %
Vježbe	19	56	34 %

U Tablici 8. prikazani su najčešće vrste izvođenja nastave. Najzastupljeniji način su predavanja koja se spominju unutar svih 56 analiziranih kolegija (100 %). Nakon predavanja slijede seminarski rad (zastupljen unutar 23 kolegija, ukupno 41 %), zatim radionice (20 kolegija, 36 %), vježbe (19 kolegija, 34 %), mentorski rad (8 kolegija, 14 %) te multimedija i mreža (6 kolegija, 11 %). Najmanje su zastupljene vježbe u knjižnici, koje se spominju unutar kolegija Pravno pisanje (2 %).

Iz navedenoga se uočava da se potiče veća samostalnost studenata u učenju i postavljenim zadacima primjenom novih metoda rada, pored klasične nastave, primjerice radionice, mentorski rad, multimedije i mreža itd. Od studenata se, dakle očekuje aktivno sudjelovanje u istraživačkom postupku, korištenje novih tehnologija te izrada seminarskoga rada koji iziskuju razvijanje vještine i znanja iz područja informacijske pismenosti.

Uočava se potencijalna uloge knjižnice za sudjelovanje u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata kojima će se razviti potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima temeljene na cjeloživotnom učenju.

Tablica 9. Ocjenjivanje i vrednovanje studenata tijekom nastave i na završnom ispitu

Ocjenjivanje i vrednovanje rada studenata tijekom nastave i na završnom ispitu	Obveze studenata	Broj kolegija	Ukupan broj kolegija	Postotak
Pismeni kolokvij i završni ispit	56	56	56	100 %
Aktivnost na nastavi	56	27	56	48 %
Praktični rad/zadatak	56	17	56	30 %
Esej	56	5	56	9 %

U Tablici 9. prikazani su najčešći načini ocjenjivanja i vrednovanja studenata tijekom nastave i na završnom ispitu unutar analiziranih 56 kolegija. Pismeni kolokvij i završni ispit najčešći su načini ocjenjivanja koji se spominju unutar svih 56 kolegija, dakle 100 % su zastupljeni. Nastavnici uzimaju u obzir i aktivnost studenata na nastavi (27 kolegija, 48 %) te izradu praktičnoga zadatka ili rada (spominje se unutar 17 kolegija, ukupno 30 %). Unutar 5 kolegija, odnosno 9 %, pri ocjenjivanju i vrednovanju studenta uzima se u obzir pisanje eseja. Iz navedenoga je vidljivo poticanje veće samostalnosti studenata u učenju i postavljenim zadacima, primjerice izradom praktičnoga zadatka ili rada te pisanje eseja koji zahtijeva razvijanje potrebnih znanja i vještina informacijske pismenosti.

Tablica 10. Popisi literature

Vrsta građe	Broj kolegija	Ukupan broj kolegija	Postotak
Knjige i članci	56	56	100 %
Zakoni	34	56	61 %
Sudska praksa	32	56	57 %
Tiskana građa	56	56	100 %
E-izvori	17	56	30 %

U Tablici 10. uvidom u popis literature nastavnici najviše zahtijevaju od studenata korištenje knjiga (udžbenika), a u manjoj mjeri znanstvenih članaka. U 34 kolegija (61 %) kao primarni izvori učenja su zakoni te sudska praksa (32 kolegija, odnosno 57 %). U svih 56 kolegija zastupljena je tiskana građa (čak i kod traženih zakona), a e-izvori su zastupljeni unutar 17 kolegija, odnosno 30 %.

Iz navedenoga se uočava da se od studenta zahtijeva korištenje udžbenika i znanstvenih članaka, ali da u primarne izvore za učenje ulaze i relevantni pravni izvori, prvenstveno zakoni i sudska praksa (domaća i strana).

Iz opisa izvedbenih planova kolegija uočavaju se promjene u obrazovnom okruženju zbog razvoja informacijske tehnologije i novih trendova u obrazovanju, unutar kojeg se potiče učenje iz analognih i digitalnih izvora te aktivno i samostalno oblikovanje novih znanja, gdje proces učenja zahtijeva visok stupanj samostalnog rada studenta uz pomoć različitih izvora informacija.

5.4.3. Rezultati intervjua - mišljenja i stavovi nastavnog osoblja

Rezultati intervjua s nastavnim osobljem omogućili su detaljniji uvid u poimanje koncepta informacijske pismenosti u području prava, te stjecanje uvida u generičke vještine informacijske pismenosti i kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava, a koji će pridonijeti postavljanju smjernica za razvoj modela koji će unaprijediti poučavanje informacijske pismenosti u području prava.

U analizi transkripata za postavljanje kategorija i potkategorija kao podloga je korišten relacijski model Christine Bruce⁴¹⁸, a uzete su u obzir i preporuke koje je predložio Sandberg⁴¹⁹ za provedbu fenomenografskih intervjua. Relacijski model informacijske pismenosti C. Bruce temelji se na istraživanju informacijske pismenosti iz kuta gledišta stručnjaka iz raznih disciplina na temelju njihova iskustva pri korištenju informacijama. Prema ovom modelu postoji sedam različitih dimenzija ili "lica" (*faces*) iskustva u ophođenju informacijama, tj. sedam različitih načina interakcije između čovjeka i informacije. Kako bi se dobilo nepristrano mišljenje nastavnog osoblja o informacijskoj pismenosti, prva skupina pitanja obuhvatila je devet potkategorija kojima je istraženo poimanje informacijske pismenosti iz kuta gledišta pravnih znanstvenika iz različitih pravnih područja na temelju njihova osobnoga iskustva pri korištenju informacijama. Pitanja su stoga obuhvatila različite dimenzije ili „lica“ (*faces*) iskustva u ophođenju informacijama, tj. različitih interakcija između pravnog znanstvenika i informacije. Navedene kategorije omogućile se stjecanje dubljeg uvida u poimanje fenomena informacijske pismenosti iz kuta gledišta pravnih znanstvenika, razumijevanje informacijskog ponašanja pravnih znanstvenika, otkrivanje uzorka njihova ponašanja te pronalaženje različitosti shvaćanja koncepta informacijske pismenosti iz kuta gledišta stručnjaka iz drugih znanstvenih disciplina. Druga skupina pitanja obuhvatila je istraživanje mišljenja nastavnog osoblja o informacijskim vještinama i potrebama današnjeg studenata, posebice o razvijanju informacijskih vještina u području prava. Željelo se istražiti koje pravne informacijske vještine student prava mora naučiti, koje će mu koristiti u njegovu daljnjem radu budućeg pravnika, kao i što uključuje pojam pravnih vještina u odnosu na vještine informacijske pismenosti u području prava. Posljednja kategorija obuhvatila je mišljenje nastavnog osoblja o važnosti provođenja programa

⁴¹⁸ Bruce, Christine. The Seven faces of information literacy. Nav. dj., str. 104.

⁴¹⁹ Sandberg, Jorgen. Are phenomenographic results reliable. Nav. dj.

informatijskog opismenjavanja, o profilu stručnjaka koji ga treba provoditi i za koga te o mogućem sadržaju takvoga programa. (Vidi detaljnije poglavlje 5.3.1.1.2. Dubinski intervju). Istraživačkim pitanjima na koja se odnosi ovaj dio rezultata istražila su se mišljenja i stavovi nastavnog osoblja prema informatijskoj pismenosti i suradnji nastavnog osoblja i knjižničara u oblikovanju i provođenju programa informatijskog opismenjavanja, o postojećim i potrebnim informatijskim vještinama studenata, posebice u području prava te stavovi nastavnog osoblja o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informatijskog opismenjavanja i mogućem sadržaju koji bi trebao obuhvatiti program informatijskog opismenjavanja.

Nakon transkripcije provedenih intervju s nastavnim osobljem, dobiveni rezultati podijeljeni su u nekoliko temeljnih kategorija koje su prikazane u Tablici 11.

Nakon postavljanja glavnih kategorija, rezultati su grupirani s obzirom na značenje, odnosno različitosti shvaćanja istoga sadržaja. Izvršena je usporedba mišljenja ispitanika te su se otkrivale različitosti u iskustvima informatijske pismenosti. Na kraju analize povezane su međusobno identificirane kategorije.

Tablica 11. Kategorije rezultata intervju s nastavnim osobljem

I.	Iskustva nastavnog osoblja u ophođenju informacijama
1.	Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacije
2.	Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informatijske pismenosti
3.	Tumačenje pojma informatijske vještine od strane nastavnog osoblja
4.	Korištenje informatijske tehnologije i informatijskih resursa (<i>pronalaženje informacija lociranih u raznim izvorima</i>)
5.	Informatijski proces (<i>strategije koje provode kad se nalaze u novim situacijama i rješavaju problem</i>)
6.	Informatijska kontrola (<i>korištenje raznih medija kako bi "ovladali" informacijama</i>)
7.	Konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja (<i>informacija postaje predmetom osobne prosudbe</i>)
8.	Proširivanje znanja (<i>utjecaj stečenih iskustava</i>)
9.	Mudrost (<i>korištenje informacija u širem kontekstu i okolini, što podrazumijeva etičke prosudbe</i>)
II.	Mišljenje nastavnog osoblja o informatijskim vještinama studenata prava
10.	Opis obrazovnog okruženja ustanove u onim segmentima koji su povezani s informatijskom pismenošću
11.	Mišljenje nastavnog osoblja o postojećim informatijskim vještinama studenata, posebice o razvijanju informatijskih vještina u području prava
12.	Mišljenje nastavnog osoblja o informatijskim vještinama u području prava
13.	Potrebne vještine informatijske pismenosti studenata u području prava
14.	Prijedlog programa informatijskog opismenjavanja studenata u području prava i uloga knjižnice i knjižničara.

5.4.3.1. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacije

Kako bi se lakše razumjela i identificirala stajališta nastavnog osoblja o informacijskoj pismenosti istražilo se mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacije (kako bi je definirali i s čime bi je povezali). Mišljenja sveučilišnih nastavnika o pojmu informacije grupirana su prema shvaćanju njena značenja (Tablica 12. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacije).

Tablica 12. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacije

- informacija je podatak [N6, N7, N8, N10, N15, N18]
- informacija mora biti svrhovita, relevantna, potpuna, točna, pouzdana i objektivna [N1, N4, N5, N6, N7, N9, N13, N16, N17]
- informacija mora biti sažeta i jasna [N11]
- informacija mora biti aktualna, pouzdana i važna je njena brzina [N12, N13]
- informacija je poruka koju odašiljemo sebi [N6]
- organizirani i smisleni skup podataka [N18]

Jedna skupina ispitanika o informaciji govori kao o podatku ili činjenici. [N6, N7, N8, N10, N15, N18]

Informacija je podatak o svemu što me zanima, kod istraživanja nije samo da koristim informaciju koju dobijem iz pravnih izvora, nego za mene informacija potječe ponekad iz beletristike, čitajući. [N10]

Za informaciju mi padne na pamet prvo podatak. Razlučila bih dvije stvari. Smatram da je informacija podatak bilo koje vrste ... ne određuje mi značenje već mi daje činjenicu. Informacija mi nije samo verbalni podatak nego i neverbalni podatak, i nešto neizgovoreno, nego neki feeling. [N15]

Neki podatak, traženi podatak, tražim neku oznaku toga... informacija bi mi bila podatak o nečemu, može biti koristan, može biti .. ovisno o situaciji.... Postoji nešto za što bih rekla da nije informacija - nešto što mi je poznato, opće poznato, neću reći nebitno, neću reći nekorisno, jer i nekorisno može biti informacija. [N8]

Devet ispitanika ističe da informacija mora biti svrhovita, relevantna, potpuna, točna, pouzdana i objektivna. [N1, N4, N5, N6, N7, N9, N13, N16, N17]

... danas moraš brzo doći do informacije, dosta je bitna točnost, relevantnost informacije, ako mi netko da informaciju da je pouzdana, sigurna i provjerena i točna. [N1]

... prava informacija mora biti relevantna i aktualna i imati svoju svrhovitost. [N4]

Točnost je važna kao i da informacija ne smije biti krivo reproducirana. Izvor u znanosti puno je važniji nego u stvarnom životu, jer mi u znanosti da bismo se oslonili na neku informaciju želimo vjerodostojnost te informacije potvrditi nekim izvorom iz kojeg smo je dobili... [N6]

Jedan od ispitanika navodi [N13]:

...pouzdanost mi je temeljna karakteristika informacije, da bi bila upotrebljiva... [N13]

Dva nastavnika smatraju da informacija mora biti sažeta i jasna. [N11, N12]

... prva asocijacija mi je da informacija mora biti sažeta i jasna. [N11]

Dva ispitanika povezuju informaciju s aktualnošću i dostupnošću te im je važna brzina informacije [N13, N12]

... informacija mora biti brza... mi danas nemamo puno vremena, ne može se današnji pristup usporediti kao prije 20 godina, mi danas možemo u vrlo kratkom roku u nekoliko minuta doći do informacije, znači važna je brzina i pouzdanost i objektivnost, to su te neke temeljne karakteristike. [N13]

Jedan ispitanik povezuje informaciju s porukom koju odašiljemo sebi i zaključuje [N6]:

... naši radovi su informacije koje mi odašiljmo sebi, o tome kako istražujemo, što istražujemo, koje metode koristimo u tom trenutku, koje druge izvore koristimo, ako je netko drugi koristio puno izvora, onda mislim da je dobro proučio sve što je netko drugi rekao... [N6]

5.4.3.2. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacijske pismenosti

Druga kategorija obuhvatila je istraživanje stajališta nastavnog osoblja o pojmu informacijske pismenosti kako bi se stekao dublji uvid u mišljenje ispitanika o konceptu informacijske pismenosti iz kuta gledišta pravnih znanstvenika iz različitih pravnih područja na temelju njihova osobnoga iskustva. Mišljenja ispitanika grupirana su prema značenju/shvaćanju istoga (Tablica 13. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacijske pismenosti).

Tablica 13. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacijske pismenosti

- vještina pronalaženja relevantnih informacija, korištenja, razumijevanja i primjene [N2, N3, N10, N8, N12, N15, N20]
- vještina korištenje bazama podataka, internetom, u komunikaciji s drugim kolegama i e-poštom [N4, N12, N13]
- IP je vještina prepoznavanje valjanosti informacija [N5, N11]
- IP je vještina rada na računalu i korištenje tehnologije [N2, N6, N9, N11, N15, N19]
- IP je vještina komunikacije s ljudima [N9, N19]
- IP je vještina usmenog i pisanog izražavanja i stranog jezika [N6, N8]
- IP je vještina postavljanja i poduzimanja i planiranja postupaka – otkud krenuti [N7, N16]
- IP je vještina *common sense* i iskustvo u korištenju informacija [N14]
- IP je istraživanje, traženje informacija te poznavanje načina i znanja traženja informacija [N18]
- IP je vještina dolaženja do informacije intuicijom [N10]
- IP je pitanje znanja [N10, N20]
- IP je kritička svijest o nečemu i razumijevanje konteksta [N20]

Sedam ispitanika smatra da je informacijska pismenost vještina pronalaženja relevantnih informacija, korištenja, razumijevanja i primjena informacija. [N2, N3, N8, N10, N12, N15, N20]

... informacijski pismen bio bi onaj koji bi bio vičan pronalaženju informacija, razumijevanju i primjeni. [N3]

Definicija informacijske pismenosti trebala bi obuhvatiti ne samo kako pronaći informaciju, nego kako selektirati, kako se koristiti i što je od njih relevantno za daljnje istraživanje. [N10]

Tri ispitanika informacijsku pismenost povezuje s vještinom korištenja interneta i baza, vještinom komunikacije s drugim kolegama i služenje e-poštom. [N4, N12, N13]

... informacijska pismenost je adekvatno korištenje bazama podataka, internetom, u komunikaciji s drugim kolegama i mailom i dr. [N4]

Vjerojatno uključuje sve te neke vještine o kojima smo sada pričali od baratanja nekim osnovnim pojmovima, od jezika do vještina pretraživanja internetskih portala, nekih drugih tiskanih medija, to bi sve bila neka informacijska pismenost, osoba koja ne čita ni tiskane medije niti se služi internetom niti posjeduje znanje stranoga jezika vjerojatno nije informacijski pismena i sigurno će prihvatiti neku informaciju zdravo za gotovo. [N13]

Dva ispitanika smatraju da je informacijska pismenost vještina prepoznavanja valjane informacije. [N5, N11]

... znati doći do informacije i prepoznati je li ta informacija valjana. [N5]

Šest ispitanika povezuje informacijsku pismenost s vještinom rada na računalu i korištenjem tehnologije. [N2, N6, N9, N11, N15, N19]

... poznavanje rada na kompjutoru (excell tablica, ppt) to je meni abeceda, snaći se na nekoj elementarnoj razini s pretraživačima do mjere koja mi dopušta da radim svoj posao. [N9]

Dva ispitanika informacijsku pismenost povezuju s vještinom komunikacije s ljudima. [N9, N19]

Mislim da je dosta bitna personalna veza s ljudima koji se time koriste, to znači na dnevnoj osnovi komunicirati s osobom koja se zna dobro služi tim alatima, koja ti na neki način može biti vodič u tome. To je ono osoba koja se bavi znanjem, tipa komunikacije s knjižničarom. Sami resursi bez osobe u mom svijetu nemaju veliku ulogu. [N9]

Jedan od ispitanika zaključuje da je s obzirom na razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije ključna informacijska pismenost [N19]:

Danas je općenito pismenost izgubila smisao postojanja jer i druge pismenosti zapravo i nema, to je budućnost, iskustvo u pozitivnom i negativnom kontekstu, danas i knjige, klasiku besplatno čitaš preko iPada, glupo je reći da je to informacijska pismenost, komuniciranje među ljudima, izražavanje emocija, profesionalna komunikacija, razmjena talenata, zakon, knjiga, provjera činjenice, danas je surovo reći da smo postali ovisnici, da nema granice između informacijske i drugih oblika pismenosti. Jedino čega se bojim je prevelike količine broja informacija, mogućnosti zadiranja u privatno i totalitarno i napada u krhke sustave u koje mi previše vjerujemo. [N19]

Dva ispitanika informacijsku pismenost povezuju sa sposobnošću usmenog i pismenog izražavanja. [N6, N8]

... ona uključuje u elementarnom smislu znanje jezika, izražavanja, dakle, u tom smislu hrvatskoga jezika i gramatiku i to usmenog i pisanog izražavanja. ... uvijek gledam tko mi daje informaciju, je li to osoba koja je u tom području koja se bavi time ... podrazumijeva doista znanje jezika usmeno i pisano izražavanje i onda dodatno znanje o području o kojem govorimo. [N8]

Tri ispitanika informacijsku pismenost povezuju s vještinom postavljanja, poduzimanja i planiranja postupaka u traženju informacija – otkud krenuti. [N7, N16, N20]

... informacijska pismenost, ono da znaš u kom pravcu ćeš krenuti kada ti nešto treba ili neka informacija, ne možeš uvijek 100 % znati, ali bitno je da znaš otprilike otkud ćeš krenuti i na što ćeš obratiti pažnju, što moraš imati na umu, što mi može koristiti i

da se mogu sama snaći u informacijama, ali ključno je da imam neku viziju otkuda krenuti ... jer sve drugo je promjenjivo tako da nema konačnog odgovora. [N16]

Jedan ispitanik povezuje informacijsku pismenost s istraživanjem, traženjem informacija te poznavanjem načina i posjedovanjem znanja traženja informacija. [N18]

... to je pismenost u području traženja informacija. Po meni je početak pismenosti ono što sam bila ja kao student, a to je da sam znala da postoji online katalog, a vrhunac pismenosti je saznanje o drugih 365 različitih načina na koji se može doći do te informacije ili drugih informacija vezanih uz nju, također znanje, znanje traženja informacija. [N18]

Informacijsku pismenost jedan ispitanik tumači i kao vještinu *common sense* i stečenog iskustva u korištenju informacija. [N14]

... Common sense i iskustvo... Sigurno postoje ljudi koji slušaju puno bolje od mene. Svatko ima svoje metode traženja, nije neka metoda bolja ili lošija, ovisno o situaciji. [N14]

Jedan od ispitanika informacijsku pismenost povezuje s vještinom dolaženja do informacije intuicijom. [N10]

Smatram da idem intuitivno za informacijama, imam neku vrstu intuitivne pismenosti, ne bih rekla da sam po klasičnoj definiciji informacijski pismeno stvorenje, ja bih rekla da imam naznake informacijske pismenosti. Postoje moji suradnici koji su mlađi i koji vrlo brzo i vješto dođu do informacije. Samo ja ponekad dođem do informacije da oni mene pitaju kako sam došla do nje, ja to ne znam objasniti nekako razumski, ali uvijek kada tražim informaciju izaberem najbolje u tom trenutku. [N10]

Informacijsku pismenost povezuju i s pitanjem znanja i količinom znanja koje svaki čovjek posjeduje unutar nekog znanstvenoga područja. [N10, N20]

... pitanje informacije i pitanje znanja jedan je čitav sveukupni dio. Netko može biti izvanredno tehnički vješt, ali može biti loš pravnik. Isto tako ako posjeduje dobra znanja to je sretna kombinacija, može biti briljantan. To zavisi o puno okolnosti, zašto je netko izvanredan, ljudi završe iste stupnjeve obrazovanja pa netko piše izvanredne tekstove, izvanredno je pismen, a netko nije. [N10]

Jedan od nastavnika navodi da je svjestan da se informacije kontinuirano mijenjaju, što utječe na načine njihova korištenja i načine pronalaženja, pa zaključuje [N20]:

Vjerujem kako se informacije koje dobivamo kontinuirano mijenjaju. Kako se one mijenjaju, mijenja se i modus pronalaženja informacija koji postaje drugačiji. Informacijska pismenost .. je imati bazično znanje i imati viziju. [N20]

Jedan od ispitanika informacijsku pismenost povezuje s kritičkom svijesti svakoga pojedinca i razumijevanjem konteksta određene situacije pa tako ističe [N20]:

... treba biti individua, imati kritičku svijest, to nema nikakve veze s biti pametan, školovan, neškoloivan... prvo treba imati prilično jasan cilj zašto tražim tu informaciju, koja je svrha te informacije, uvijek u kontekstu, jer smatram da jedna informacija u različitim kontekstima može donijeti različita rješenja, uvijek subjektivni element procesuirati informaciju koju dobiješ, a ne objektivno je upiti. [N20]

5.4.3.3. Tumačenje pojma informacijske vještine od strane nastavnog osoblja

Ispitivanjem mišljenja nastavnog osoblja o tome što za njih obuhvaća pojam informacijskih vještina želio se steći uvid u mišljenje ispitanika o potrebnim generičkim vještinama informacijske pismenosti na temelju njihova iskustva i poimanja pojma informacijske vještine. Tumačenje pojma informacijskih vještina nastavnog osoblja grupirano je prema shvaćanju toga sadržaja (Tablica 14. Tumačenje nastavnog osoblja pojma informacijske vještine).

Tablica 14. Tumačenje pojma informacijske vještine od strane nastavnog osoblja

- sposobnost procjene, poznavanja i pretraživanja relevantnih izvora u pronalaženju relevantne i pouzdane informacije [N1, N5, N6, N8, N13, N14, N15, N18]
- organiziranost, točnost, ali i predanost u radu [N1]
- posjedovanje predznanja i iskustva o izvorima koji se koriste [N3, N7, N8, N12, N13, N14, N19]
- praćenje rada stručnjaka unutar nekoga područja te biti ukorak s najnovijim informacija unutar toga područja [N4]
- poznavanje interneta i računalne tehnologije [N2, N4, N10, N11, N13, N14]
- povezivanje s osjećajima, sposobnost empatije i razumijevanja, emocionalna inteligencija [N9]
- snalažljivost, domišljatost te posjedovanje logičkog razmišljanja i upornost [N7, N16]
- poznavanje i korištenje različitih baza podataka [N7]
- davanja informacije bez interesa ili bez zadržke svim korisnicima jednako [N16]
- informacijske vještine povezuju s osobom knjižničara [N1, N4, N7, N9, N10, N12, N15, N16]
- koncentracija, moć zapažanja, vizualno pamćenje, selekcioniranje bitnog od nebitnog [N19]
- način pristupa pretraživanju i važnosti sistematičnosti pretraživanja, organizacija rada i plan pretraživanja [N13]
- poznavanje stranih jezika [N12]
- važnost cjeloživotnog obrazovanja i stalnog osobnog razvijanja i stjecanja potrebnih znanja i vještina [N8]

Informacijske vještine nastavnici najčešće povezuje sa sposobnošću procjene, poznavanja i pretraživanja relevantnih izvora i pronalaženja relevantne i pouzdane informacije. [N1, N5, N6, N8, N13, N14, N15, N18]

... sposobnost i vještinu procjenjivanja uopće objekta koji se traži, sposobnost i poznavanje relevantnih izvora i način na koji će se do tih izvora doći. Sposobnost pretraživanja svih tih izvora na način da se nađu relevantne informacije i kako se sortiraju te relevantne informacije po nekakvoj važnosti i kvaliteti i da se iz svega toga izvuče nekakav kvalitetan podatak koji nam treba, ono što nam je bio cilj na početku pretraživanja i raznorazne varijante na temu. [N5]

... pronaći relevantnu informaciju, procesuirati informaciju i onda moći tu informaciju ispravno koristiti, primijeniti je, ali na način da poluči željeni očekivani rezultat. [N15]

Jedan ispitanik smatra da informacijske vještine uključuju organiziranost, točnost, ali i predanost onomu što radiš. [N1]

... znati pronaći časopis, koristiti baze podataka, važno je da se možeš snaći i pronaći upravo ono što ti treba, važna je organiziranost, točnost... [N1]

Ispitanici smatraju da informacijski vješte osobe moraju posjedovati određena predznanja i iskustva u korištenju izvora koji su im važni. [N3, N7, N8, N14, N19, N12, N13]

... znati donekle materiju, imati neko obrazovanje o tome, ključne riječi i poznavanje baza podataka. [N7]

Jedan ispitanik naglašava važnost praćenja rada stručnjaka unutar nekoga područja te biti ukorak s najnovijim informacijama unutar toga područja. [N4]

... moraš stalno pratiti informacije u određenom području da budeš dobar u tome... [N4]

Većina ispitanika informacijske vještine povezuju i s poznavanjem interneta i računalne tehnologije. [N2, N4, N10, N11, N 13, N14]

... služiti se wordom, programom za pisanje, excellom, internetom. Poznavanje prvenstveno e-maila, pretraživanje raznih stvari iz privatne i osobne sfere, elektroničke novine, kupovanje preko interneta. [N11]

... biti enormno vješt, nekome kome su tražilice poslušnice, a ja sam zapravo sredstvo tražilicama, a ne obratno, sve ovisi i o količini informatičkog znanja. [N6]

Pojam informacijskih vještina jedan ispitanik povezuje i s osjećajima, odnosno smatra da informacijski vješta osoba mora imati sposobnost empatije i razumijevanja, emocionalnu inteligenciju. [N9]

... informacijski vješta osoba mora imati asertivnost, neku dozu topline, emotivnu inteligenciju, osim što bi trebala imati vještine u tom informatičkom dijelu, netko tko točno može shvatiti što ti treba i netko tko ti točno može pomoći da dođeš do toga, dakle taj afekt ugodnosti uopće nije zanemariv. [N9]

Ispitanici smatraju da informacijski vješte osobe moraju posjedovati logičko razmišljanje. [N7, N16]

... moraju biti snalažljive, domišljate te posjedovati logičko razmišljanje i biti uporne. [N7]

Jedan ispitanik navodi da informacijski vješte osobe uvijek moraju dati potpunu informaciju bez zadržke svim korisnicima jednako (davanje informacija bez interesa). [N16]

... mislim da se moj odnos s Tobom koji imam ne bazira na nekoj interesnoj sferi, iako kad gledam puno ljudi, netko sa strane koji se bavi znanosti će reći da moraš biti dobar s knjižničarkom... mislim da kao što je moj posao da ja dam informaciju studentu bez obzira sviđa li mi se ili ne sviđa, ja svoj posao moram napraviti prema svima jednako, bez obzira tko su, što su, kakvi su. [N16]

Jedan od ispitanika informacijske vještine povezuje i s poznavanjem i korištenjem različitih baza podataka. [N7]

Mislim da su u današnje vrijeme sigurno potrebne te neke informacijske vještine u smislu internetskih vještina, tehnologije itd. [N7]

Veliki broj ispitanika povezuje osobu koja posjeduje informacijske vještine s osobom knjižničara. [N1, N4, N7, N9, N10, N12, N15, N16]

... osoba koja se zna dobro služiti tim alatima, koja ti na neki način može biti vodič u tome. To je ona osoba koja se bavi znanjem, tipa komunikacije s knjižničarom. Sami resursi bez osobe ... nemaju veliku ulogu. [N9]

Jedan od ispitanika informacijske vještine povezuje i s koncentracijom svakoga pojedinca, njegovom moći zapažanja, vizualnim pamćenjem, selekcioniranjem bitnog od nebitnog. [N19]

... moraš se uvijek maksimalno koncentrirati, moraš imati moć zapažanja, to su talenti koji su urođeni... vizualno pamćenje, koncentracija, selekcioniranje bitnog od nebitnog, ali u svakom trenutku, novine. Nema odvojenog ... čuješ ljude u autobusu... živiš s ogromnom količinom informacija koje te okružuju, a koje ću onda lako

provjeriti u svojim knjigama, jer imam predznanja, i usložiti u svoj sustav. Selekcioniraš. [N19]

Jedan od ispitanika informacijske vještine povezuje i s načinom pristupa pretraživanju i važnosti sistematičnosti pretraživanja, organizaciji rada i postavljanja plana pretraživanja. [N13]

... treba posjedovati jednu jako dobru organizaciju rada, napraviti neki sistem rada ili plan pretraživanja, biti jako dobro organiziran kad se traži i kad se jednom ti podaci prikupe, jer ako se jedan dan dođe do milijun podataka moraš te podatke na vrlo sistematičan način spremi negdje ili isprintati jer inače ćemo doći u situaciju da više podataka tražimo, isto tako da sigurno mora postojati neki sistematičan pristup u pretraživanju, te tri vještine mi prve padaju napamet. [N13]

Ispitanici pojam informacijskih vještina povezuju i s važnosti poznavanja stranih jezika. [N12, N13]

Mislim da je engleski jezik iznimno bitan, jer se danas nešto bez engleskog jezika jako teško pronalazi... [N13]

Jedan ispitanik informacijske vještine povezuju s važnošću cjeloživotnog obrazovanja i stalnim osobnim razvijanjem i stjecanjem potrebnih znanja i vještina. [N8]

Osobine su definitivno da treba stalno učiti i biti svjestan potrebe konstantnog razvijanja. Danas što znaš sutra više to nije dovoljno... moraš imati znanje iz toga što ti treba, kombinacija znanja... s jedne strane vještine i biti svjestan toga da se moraš stalno razvijati, a s druge znanja o tome području i poznavanje tehnologija. [N8]

5.4.3.4. Korištenje informacijske tehnologije i informacijskih resursa

Ispitivanjem mišljenja nastavnog osoblja o tome kako pronalaze i lociraju informaciju u raznim izvorima željela su se istražiti njihova iskustva u korištenju informacijske tehnologije i informacijskih resursa. Analizom rezultata željelo se steći dublje razumijevanje informacijskog ponašanja pravnih znanstvenika, otkrivanje uzorka njihova ponašanja iz kuta gledišta pravnih znanstvenika s obzirom na specifičnosti pravnih disciplina, a koje će omogućiti produblјivanje spoznaja o potrebnim generičkim vještinama informacijske pismenosti i kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava.

Odgovori ispitanika na pitanje o korištenju informacijske tehnologije i informacijskih resursa grupirani su prema shvaćanju istoga sadržaja (Tablica 15. Korištenje informacijske tehnologije i informacijskih resursa).

Tablica 15. Korištenje informacijske tehnologije i informacijskih resursa

- kao prvi izvor i u svakodnevnom i u poslu koriste internet ili Google tražilicu [N2, N3, N4, N5, N6, N7, N8, N11, N12, N13, N14, N15, N17, N18, N19]
- usmena i izravna komunikacija [N4, N5, N18]
- korištenje različitih baza podataka [N5, N6, N7, N11, N12, N13, N15, N16, N17]
- shvaćanje knjižnice i knjižničara kao posrednika u dolaženju do potrebne informacije te samostalno korištenje knjižničnih izvora i usluga, mrežnih stranica knjižnice i *online* kataloga [N1, N2, N3, N7, N12, N12, N13, N14, N15, N16, N17, N19]
- služenje i s drugom tehnologijom, posebno mobitelima; telefoni ponajviše u svakodnevne svrhe kako bi došli do neke kratke i općenite informacije [N4, N5, N18]
- korištenje različitih mreža na internetu (*Facebook* ili blogove) [N3, N5, N6, N18]

Najveći broj ispitanika odgovorio je da kao prvi izvor i u svakodnevnom životu i u poslu ponajviše koristi internet ili *Google* tražilicu. [N2, N3, N4, N5, N6, N7, N8, N11, N12, N13, N14, N15, N17, N18, N19]

... u svakodnevnom životu kad moram pronaći neku informaciju idem putovima Googlea i onda me on dovede do nečeg što je potencijalni izvor informacija, koji me dovede do 10 drugih različitih informacija i onda ih sortiram prema važnosti za tu temu koju tražim... Prednosti tehnologije su jer pruža veću dostupnost informacija, ti možeš sam postavljati neke parametre i filtrirati informacije. [N3]

... internet danas jako utječe na traženje informacije, upišeš jedan pojam, ključnu riječ i izbaci ti stotine članaka na tu temu. [N4]

U drugoj su grupi ispitanici kojima internet nije prvo mjesto traženja informacija, već u svakodnevnom životu više vole koristiti usmenu, izravnu komunikaciju s ljudima (odlaskom negdje ili razgovorom ili telefonom). Usmenom komunikacijom služe se kako bi došli do neke praktične informacije u svakodnevnom životu, kako bi došli do aktualne informacije vezane uz područje njihova znanstvenoga istraživanja i rada, ali i tijekom pisanja ili istraživačkog procesa, kako bi razmijenili iskustva ili prokomentirali temu svoga istraživanja. [N4, N5, N18]

... u svakodnevnom životu volim dolaziti do informacije fizički, izravnom komunikacijom, odlaskom negdje i razgovorom ili putem telefona. [N18].

Treća grupa ispitanika obuhvaća one koji najviše koriste različite baze podataka (multidisciplinarnе baze cjelovitog teksta) za traženje znanstvenih članaka, ali i pravne baze podataka vezano uz hrvatsko nacionalno zakonodavstvo i europsko pravo, kao i baze sudske prakse. [N5, N6, N7, N11, N12, N13, N15, N16, N17]

... Internet prvi, knjižnica Pravnog fakulteta, web katalog i često sam koristio bazu SSRN, plus one baze koje smo imali na Fakultetu, Beck, Westlaw, JSTOR i HeinOnline...[N7]

U četvrtoj su grupi ispitanici koji naglašavaju važnost knjižnice i knjižničara kao posrednika u dolaženju do potrebne informacije. Ispitanici ističu važnost korištenja različitih knjižničnih usluga, posebno međuknjižničnu uslugu, pretraživanje baza podataka i korištenje različitih *online* knjižničnih kataloga u pronalaženju tiskanih publikacija te mrežnih stranica knjižnice. [N1, N2, N3, N7, N16, N12, N13, N14, N15, N17, N19]

... zahvaljujući knjižničarima, najvećim dijelom. Jako puno si mi pomogla međuknjižničnim posudbama. Meni je cijela literatura bila na engleskom jeziku, možda 2 % na hrvatskom ili slovenskom. Koristio sam i baze podataka koje su nama bile dostupne na fakultetu. [N12]

Tijekom faksa sam više koristio ove knjižnične baze, našeg fakulteta ili sveučilišnu, u onom hard cover sam dolazio do informacija, a onda posljednjih godina pogotovo kad moram pisati znanstvene radove najviše toga pronalazim na internetu, gotovo 90 % toga, putem različitih baza podataka i tako dalje. Evo konkretno HeinOnline, Westlaw, JSTOR. Puno mi je koristilo kad sam bio u Beču, oni imaju neke specijalizirane časopise itd. [N13]

U petoj su grupi ispitanici koji se pored interneta služe i drugim tehnologijama, posebno mobitelima, telefonima ponajviše u svakodnevnom životu kako bi došli do neke kratke i općenite informacije. [N4, N5, N18]

U svakodnevnom životu najčešće komuniciram mobitelom, telefonom, a na drugom mjestu je internet, preciznije mail. [N5]

U šestoj grupi su ispitanici koji vole koristiti različite društvene mreže na internetu [*Facebook* ili blogove]. Navedeno koriste u različite svrhe. Jedan od razloga za korištenje *Facebooka* je komunikacija s prijateljima, poznanicima. [N3, N5, N6, N18]

Facebook imam, ali ne koristim ga tako često, većinom za prijatelje koji žive na nekom drugom mjestu, izvana. [N5]

Drugi razlog koji navode za korištenje blogova ili foruma je da na njima mogu pronaći informacije koje su im važne za njihovo istraživanje, promatrane iz svijeta pravne prakse i pravnih praktičara, kako bi dobili ideju ili pratili najnovije trendove i dobili aktualne informacije iz pojedinog pravnoga područja. [N3, N5, N6, N18]

... koristim blogove, na kojima mogu naći informacije koje znaju biti i recentnije nego časopisi... [N6]

5.4.3.5. Informacijski proces

Ispitivanjem mišljenja nastavnog osoblja o tome koje strategije provode kada se nalaze u novim situacijama ili rješavaju problem želio se dobiti dublji uvid u njihov informacijski proces. Time je omogućeno dublje razumijevanje informacijskog ponašanja pravnih znanstvenika, otkrivanje uzorka njihova ponašanja iz kuta gledišta pravnih znanstvenika s obzirom na specifičnosti pravnih disciplina, a koje će omogućiti produblјivanje spoznaja o konceptu informacijske pismenosti u području prava.

Ova kategorija obuhvaća dvije temeljne potkategorije ispitanika koje se razlikuju po tome što prva kategorija obuhvaća ispitanike koji nemaju točno utvrđene putove ili načine pretraživanja, a druga ispitanike koji imaju točno utvrđene putove ili načine pretraživanja.

Tablica 16. Informacijski proces

Kategorija 1.

- ispitanici koji nemaju točno utvrđene putove ili načine pretraživanja [N9, N11, N14, N15, N16, N18]

Kategorija 2.

- ispitanici koji imaju točno utvrđene putove ili načine pretraživanja [N1, N2, N3, N5, N6, N7, N8, N11, N13, N14, N19, N20]
- prvi izvor u traženju informacija kreću od knjižnice i knjiga, izrada bilješki, na kraju istraživanja koriste internetske izvore, *Google* tražilice te različite pravne baze podataka [N1, N3]
- prvi izvor u traženju informacija - internet i elektronički izvori; kada dobiju ideju okreću se knjižnici i tiskanim dostupnim izvorima [N2, N5, N6, N7, N8, N11, N13, N14, N19, N20]
- već postavljeni načini i strategije traženja informacija, procesi pronalaženja potrebne informacije, postavljenjem određenog cilja, praćenjem određenih časopisa u određenim bazama podataka ili prateći aktualne informacije unutar njima relevantnih izvora, izradom vlastite bibliografije radova [N2, N5, N6, N10, N15, N17, N19, N20]
- informacijski proces započinju u komunikaciji s kolegama [N19]
- koriste isključivo papirnate izvore u svom informacijskom procesu [N10, N19]
- stekli su znanje o pretraživanju izvora i korištenju relevantnih izvora informacija kroz različite oblike edukacije [N3, N8, N11, N13, N15]

Ispitanici u prvoj kategoriji najčešće nemaju točno utvrđene putove ili načine pretraživanja, rijetko znaju otkuda započeti svoje istraživanje ili pretraživanje započinju intuitivno. [N9, N11, N14, N15, N16, N18]

Uglavnom nemam neki strukturirani način pretraživanja, idem intuitivno, to je vjerojatno nedostatak baš informatičke edukacije u nekoj ranijoj dobi kada je to sve krenulo, nisam se na vrijeme obučila, pa je onda taj neki način ostao. [N9]

Jedan ispitanik nedostatak strategije pretraživanja ili puta pronalaženje informacije povezuju i s činjenicom da tijekom školovanja nisu polazili programe informacijskog opismenjavanja.

[N7]

... nitko me nije učio, baš mi je to falilo, volio bih da me to netko baš formalno osposobio, ja sam bio samouk, da mi je netko pokazao kako se pretražuju baze podataka, ovako se mučiš sam i puno više vremena potrošiš na pretraživanja i da nešto iskopaš..... Bilo bi sve jednostavnije i brže bih došao do informacija... [N7]

U drugoj su kategoriji ispitanici koji imaju unaprijed točno postavljene strategije pronalaženja i pretraživanja informacija, odnosno osmislili su svoje načine traženja i procese pronalaženja potrebne informacije. [N1, N3, N2, N5, N6, N10, N15, N17, N19, N20]

Tako, primjerice, neki ispitanici u traženju informacija kao prvog izvora kreću od knjižnice i knjiga, odnosno tiskanog formata knjiga i članaka koji su im dostupni u knjižnici. [N1, N3]

Prvo idem od papirnato dijela, najčešće su to komentari zakona, knjige tiskane, u knjižnici ili mi na katedri netko posudi knjigu. A onda kasnije, kada krenem razrađivati temu koristim tehnologiju. [N3]

Neki od ispitanika tijekom istraživanja vole raditi svoje bilješke, a tek na kraju istraživanja koriste internetske izvore, *Google* tražilice te različite baze podataka (npr. sudske prakse i zakonodavstva ili baze cjelovitoga teksta). [N1, N3]

Jedan od ispitanika metodom brzoga čitanja ili pregledom prema ključnim riječima unutar već znanog izvora pronalazi željenu informaciju. [N5]

Neki od ispitanika koriste metodu razlikovanja bitnog od nebitnog, koristeći određene relevantne mrežne stranice (npr. blogove, *newslettere*, mrežne stranice određenih instituta ili sveučilišta, čitajući dnevni tisak, strane novine, mrežne stranice važne uz područja prava (npr. prava Europske unije), postavljenjem pitanja koje je u znanstvenom i teorijskom ili praktičnom smislu opravdano i suvislo, postavljenjem određenog cilja, praćenjem određenih časopisa u određenim bazama podataka, ili prateći aktualne informacije unutar njima relevantnih izvora, izradom vlastite bibliografije radova na određenu temu [N2, N5, N6, N10, N15, N17, N19, N20]

Razlikovanje bitnog od nebitnog nije isto u ovom stvarnom i Google svijetu. Što čovjek provodi više vremena na Googleu više shvaća tu logiku i što više shvaća tu logiku više će znati za određeni koncept što pretražuje i to pretočiti u određenu riječ koja će mu dati rezultate. I ja kad pretražujem variram različite ključne pojmove, nisu uvijek isti,

sužavam, širim, kad nisam zadovoljna prilagođavam ključne riječi u onome smjeru za koji mislim da će mi dati rezultat. Nije uvijek uspješno. [N6]

Većina ispitanika svoj informacijski proces započinje na internetu korištenjem *Googla* i elektroničkih izvora, a zatim kada dobiju ideju koriste izvore knjižnice i tiskane dostupne izvore (knjige, časopise). [N2, N5, N6, N7, N8, N11, N13, N14, N19, N20]

... kada stvorim čvrsto uporište idem vidjeti dalje... puno koristim baze podataka i ne mogu bez njih, to je drugi dio, na koji se onda dodaju male pločice, kao kada se radi mozaik ... nacrtas ispod olovkom i kako ćeš stavljati i koristiti bojice. [N20]

Jedan od ispitanika svoj informacijski proces započinje i u komunikaciji s kolegama. [N19]

Rano sam ušao u sustav unije komunikacije s kolegama... upoznao sam profesore koji su tad bili asistenti kao ja, počeo sam kopati jer su oni uvijek imali prije nas knjige, pa smo se grebli za iste knjige. [N19]

Dva ispitanika informacijski proces isključivo započinju korištenjem papirnatih izvora (novine, vijesti, dnevne tiskovine). [N19, N10]

Ja spadam u, recimo, strastvene čitatelje, dnevne novine koje su god dostupne čitam, zatim tjedne. Ja sam starinski čitatelj, ali sam se morala u jednom trenutku priviknuti na nove tehnologije. Na početku nisam bila sretna s novim tehnologijama, ali danas ne mogu bez toga. [N10]

Bitno je naglasiti da ispitanici smatraju da su im u razvijanju strategija u traženju informacija i pretraživanju izvora pomogli različiti oblici edukacije koje su polazili na poslijediplomskom studiju ili odlaskom na strana sveučilišta i strane knjižnice u okviru stipendija. [N3, N8, N11, N13, N15]

Imali smo posebne tečajeve... Imali smo knjižničare koji su nas vodili po biblioteci, uputili nas kako ćemo što pronaći, gdje što stoji i kako se poslužiti kompjutorom i onda smo imali posebni tečaj za bazu Westlaw. Oni su nas učili kako da nađemo izvor, npr. kod Westlaw baze da koristimo njegov način citiranja da onda tko god uzme naš izvor može jednostavno doći do toga. Za citiranje u tehničkom smislu dobili smo Bluebook ... Pri upisu na doktorat imali smo još jednu dodatnu stvar, a to je ne kako doći do informacije, nego kako informaciju pružiti i kako je primiti. [N15]

5.4.3.6. Informacijska kontrola

Ispitivanjem mišljenja nastavnog osoblja o tome koje medije koriste kako bi „ovladali“ informacijama, odnosno kako bi došli do njima potrebne i relevantne informacije istražila su se njihova iskustva u informacijskoj kontroli. Analizom rezultata željelo se steći dublje razumijevanje informacijskog ponašanja pravnih znanstvenika, otkrivanje uzorka njihova ponašanja iz kuta gledišta pravnih znanstvenika s obzirom na specifičnosti pravnih disciplina, a koje će omogućiti produbljivanje spoznaja o potrebnim generičkim vještinama informacijske pismenosti i kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava. Odgovori ispitanika o informacijskoj kontroli grupirani su prema shvaćanju istoga sadržaja (Tablica 17. Informacijska kontrola).

Tablica 17. Informacijska kontrola

- izbor medija ovisi o informaciji koja im je potrebna - za pretraživanje hrvatskoga nacionalnoga zakonodavstva koriste različite pravne baze podataka. Dije ih na dvije kategorije. Baze hrvatskih zakona i baze pročišćenih hrvatskih zakona. Pri citiranju hrvatskih zakona koriste isključivo službenu bazu podataka hrvatskih zakona - Narodne novine. Za znanstveno-istraživački rad, za usporedbu izmjena i dopuna pojedinoga zakona koriste pročišćene tekstove hrvatskih zakona dostupnim u bazama pročišćenih hrvatskih zakona. I za jednu i za drugu kategoriju kao osnovni medij im služe baze podataka. Pri pretraživanju domaće sudske prakse hrvatskih sudova za svoj znanstveno-istraživački rad služe se pravnim bazama podataka hrvatskih sudova te pravnim bazama podataka [N1, N3, N4, N6, N15, N17, N18]
- pri pretraživanju strane sudske prakse i stranih zakonodavstva stranih država, ponajviše država članica Europske unije koriste službene stranice Europske unije koje su povezane s nacionalnim legislaturama pojedinih država članica i službenu bazu podataka Europske unije.
- Prvi medij u istraživanju zakonodavstva i sudske prakse im je internet i pravne baze podataka. [N18, N3, N5, N13, N4, N6, N14, N15, N17]
- za pronalaženje knjiga i članaka koriste druge medije (*online* knjižnične kataloge za pronalaženje znanstvenih knjiga i članaka, knjige najviše koriste u papirnatom obliku, znanstvene članke pronalaze putem *online* kataloga ili pretraživanjem njima dostupnih i relevantnih baza podataka znanstvenih časopisa i hrvatskih i stranih [N3, N4, N6, N14, N15, N17, N18])
- provjerene mrežne stranice i relevantne tražilice (primjerice *Google znalac*, *newslettere* renomiranih pravnih fakulteta u svijetu ili službenih mrežnih stranica državnih tijela i institucija [N1, N6, N8, N10, N15, N17, N19])
- drugi mediji osim interneta - radio, vijesti, dnevni tisak, novinske tekstove, telefon [N9, N10, N19]
- usmena neposredna komunikacija, u razgovoru s kolegama znanstvenicima, pravnim praktičarima, ali i stručnjacima iz različitih znanstvenih područja ovisno o informaciji koja im je potrebna [N4, N9, N16]

Pri podjeli su uzeti u obzir izvori koje koriste u svom znanstveno-istraživačkom radu. Kako se radi o pravnim znanstvenicima vrsta pravnoga sadržaja uvelike i utječe na izbor i korištenje određenoga medija. Za pretraživanje hrvatskoga nacionalnog zakonodavstva koriste različite pravne baze podataka. Pritom ih dijele na dvije kategorije:

1. baze hrvatskih zakona i
2. baze pročišćenih hrvatskih zakona.

Ove se dvije kategorije koriste u različite svrhe. Pri citiranju hrvatskih zakona koriste isključivo službenu bazu podataka hrvatskih zakona *Narodne novine*. No za znanstveno-istraživački rad, za usporedbu izmjena i dopuna pojedinoga zakona koji koriste u svom istraživanju koriste pročišćene tekstove hrvatskih zakona koji su dostupni u bazama pročišćenih hrvatskih zakona (primjerice *Ius-Info*). I za jednu i za drugu kategoriju isključivo koriste baze podataka kao osnovni medij. [N1, N3, N4, N6, N15, N17, N18]

Za traženje zakona koristim službene baze podataka u kojima su zakonski tekstovi, npr. Narodne novine, ali i postoje baze podataka u kojima su uvjetno rečeno, pročišćeni zakonski tekstovi, autorski, pa obično odem na Korekt ili Ius-Info... [N18]

Pri pretraživanju strane sudske prakse i stranih zakonodavstava stranih država, ponajviše država članica Europske unije, također koriste službene stranice Europske unije koje su povezane s nacionalnim zakonodavstvima pojedinih država članica i službenu bazu podataka Europske unije *Eurolex*. [N3, N4, N5, N6, N13, N14, N15, N17, N18]

Vezano uz izvore zakonodavstva i sudske prakse prvi i temeljni medij u istraživanju im je internet i pravne baze podataka. To pojašnjavaju činjenicom da je za znanstveni rad važno pratiti najnovije izmjene i dopune hrvatskih i stranih zakona.

Case law bi bio zanimljiv, baze koje uključuju sudsku praksu, jer je danas jako teško pratiti sudsku praksu i domaću i inozemnu. EU se ne može više ni nazvati inozemnom praksom, to je naša praksa, ja samo za svoje područje ne mogu sve pratiti. Bilo bi dobro da studenti baziraju svoje istraživanje na sudskoj praksi i treba posebno inzistirati na bazama sudske prakse. [N13]

Neki od ispitanika kritizirali su hrvatske pravne baze podataka, posebice baze sudske prakse hrvatskih sudova. [N13, N15]

Hrvatska sudska praksa to mi je katastrofa, nije mi također isto kao kad tražim francusku i kad tražim američku. Sudska praksa mi je u pravilu frustracija, nacionalna, stoga sudska praksu u pravilu vrlo malo ulazim, najviše provjeravam stranice EU suda, Eurolex i kad ništa ne radim gledam čisto da budem u toku jer me strah da ću nešto veliko propustiti. [N15]

Za pronalaženje knjiga i članaka koriste druge medije. Najviše ispitanika koristi kao prvi medij internet, odnosno *Google*. [N1, N8, N9, N10, N15, N16]

... često na internetu naletim na neku informaciju i onda je idem provjeravati jer nisam sigurna... Zanimljivo je kako tragam za informacijom. Obično utipkam tu riječ u Google, i onda me vrlo često dovede do neke biblioteke. Često me povezani tekstovi dovedu do nečeg što je relevantno, što mogu downloadati. [N10]

Jedan od ispitanika ističe i prednosti i nedostatke interneta te upozorava [N16]:

Danas mi je internet puno pomogao, jer s jedne strane možeš doći do bilo koje informacije, s druge moraš znati procijeniti što uzeti. Koliko nam je donio dobroga s jedne strane, bilo koju informaciju jednim klikom i dobit ću je, s druge strane bombardirao nas je s toliko informacija i podataka i neprovjerenih informacija da je to druga krajnost. Treba biti jako oprezan što ćeš koristiti, jer svatko može objaviti što god hoće, tako da i sada je to drugi problem kako iz te šume informacija dobiti pravu. [N16]

Za ovladavanje potrebnim informacijama ispitanici vole koristiti i provjerene mrežne stranice i relevantne tražilice (primjerice *Google znalac*, *newslettere* renomiranih pravnih fakulteta u svijetu ili službenih mrežnih stranica državnih tijela i institucija (npr. Europska komisija, vlade, ministarstva itd.). [N1, N6, N8, N10, N15, N17, N19]

Većinom znate koja su u vašoj struci renomirana imena, ali postoje i sasvim novi istraživači koji vrlo često „dobro grizu“, stoga volim pogledati, npr. Working paper European University Institut, koristiti besplatne baze podataka, New York Working Paper, ciljano idem do njih, nekad mi se dogodi da se ne znam vratiti ako ne „sejvam“ odmah, a to je zanimljivo u elektroničkom svijetu. [N10]

Pored interneta, kao medij vole koristiti i knjižnične kataloge za pronalaženje znanstvenih knjiga i članaka. Knjige najviše vole koristiti u papirnatom obliku jer smatraju da im omogućavaju lakše i jednostavnije pretraživanje. [N6, N18]

.. Uvijek krećem od knjižničnih kataloga, to mi je prvi korak... [N18]

Znanstvene članke pronalaze putem *online* kataloga ili pretraživanjem njima dostupnih i relevantnih baza podataka znanstvenih časopisa i hrvatskih i stranih (HRČAK, Westlaw, HeinOnline, SSRN baza itd.). [N3, N4, N6, N14, N15, N17, N18]

Primjerice, mene interesira što je u bazi Westlaw u časopisima, što je objavljeno u posljednje dvije godine, i onda dobijem prikaz, i znam čime se ljudi bave i onda vidim mogu li nešto takvo iskoristiti, odgovara li mi to ili ne, koja je tema aktualna, hoće li mi odgovarati ili ne, to će mi omogućiti tehnologija. [N3]

Ispitanici dolaze do relevantne informacije i u usmenoj i u neposrednoj komunikaciji, u razgovoru s kolegama znanstvenicima, pravnim praktičarima, ali i stručnjacima iz različitih znanstvenih područja, ovisno o informaciji koja im je potrebna. [N4, N9, N16]

Preko drugih osoba, u komunikaciji s ljudima, s kolegama. U razgovoru s kolegama praktičarima saznajem o nekim svakodnevnim problemima na koje oni nailaze u praksi i meni je to ideja za neki članak. [N4]

Nastavno osoblje koristi i druge medije koji nisu internet - radio, vijesti, dnevni tisak, novinske tekstove, telefon. [N9, N10, N19]

... prvotnu informaciju koja ti da poticaj i za istraživanje i zanimljiv primjer na predavanjima, znanstveni rad i obranu stajališta često ti daju neki bezvezni mediji, zato što su to životno zanimljivi primjeri, to nije sudska praksa... Ja ne živim pravo dok sam tu, što god čitao, uvijek pronalazim informaciju koja je meni životna i aktualna... [N19]

5.4.3.7. Konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja

Ispitivanjem mišljenja nastavnog osoblja o tome koliko njihova osobna prosudba utječe na izbor informacija željelo se istražiti kako konstruiraju znanja i grade novi korpus znanja. Opisanim se željelo steći dublje razumijevanje njihovog informacijskog ponašanja kao pravnih znanstvenika s obzirom na specifičnosti pravnih disciplina, a koje će omogućiti produbljivanje spoznaja o potrebnim generičkim vještinama informacijske pismenosti i kontekstualnim vještinama informacijske pismenosti u području prava.

Mišljenja nastavnog osoblja o konstruiranju i oblikovanju znanja grupirani su prema shvaćanju istoga sadržaja (Tablica 18. Konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja).

Tablica 18. Konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja

- svaka aktualna informacija u njihovom području može biti i korisna informacija [N1, N3]
- stjecanjem novih znanja razvijaju već stečeno znanje - svaka informacija koja se čini relevantnom ujedno je korisna informacija [N18]
- važne su im informacije koje pronalaze i koriste iz prethodnih istraživanja unutar nekoga područja [N3, N4, N6]
- procjenjuju informaciju dobivenu iz različitih medija (novosti, dnevne vijesti), a zatim je koriste za svoje istraživanje [N4, N19]
- nove informacije u okviru nekoga područja moraju imati neku podlogu, neko već stečeno pozadinsko temeljno znanje unutar neke discipline ili područja [N2, N7, N17, N19, N20]
- razvijanje znanja ovisi o utjecajima iz okoline te posjedovanju različitih drugih znanja koja su stekli tijekom života [N19, N10]
- svoja znanja i vještine mogu razvijati samo ljudi koji su slobodni u stjecanju novih znanja i primanju informacija bez predrasuda te uvažavajući dostojanstvočnosti i vještina drugih ljudi [N19]
- dobro poznati i prepoznatljiv izvor ključ je za relevantnu informaciju (npr. poznati portal, autor) [N13, N17]
- znanje grade na temelju postojećih bibliografija relevantnih radova iz nekoga određenog područja ili je sami izrađuju [N2, N15, N13, N20]
- informaciju prosuđuju prema tomu je li ona svrhovita i korisna [N15, N18]
- jedini relevantni i pouzdani izvori na kojima se trebaju dalje širiti i razvijati znanja su zakoni [N4, N10, N11]

U prvu grupu spadaju ispitanici koji smatraju da svaka aktualna informacija u njihovom području može biti i korisna informacija. [N1, N3]

Konferencije su savršen izvor tema za pisati i za saznati nešto novo, što je aktualno, to je nemjerljivo, odlazak negdje i čuti što drugi ljudi rade. Ja sam tako dobila i ideju i što pisati za doktorat. [N1]

Jedan od ispitanika smatra da dobivanjem novih saznanja razvija svoje već stečeno znanje. Navodi da je svaka informacija koja se čini njemu relevantnom ujedno i korisna informacija, a ako informacija ne nudi nikakva nova saznanja, ne smatra je korisnom. [N18]

Ako mi se nude neka nova saznanja u području koje je meni relevantno onda ga smatram korisnim, ako mi ne nudi nikakva nova saznanja onda ću ga najvjerojatnije pustiti sa strane, eventualno radi nekakve potvrde, ali u principu onda ga neću smatrati previše korisnim, nego ću ga sačuvati radi eventualno nekakvog drugačijeg oblikovanja misli ili nečega. [N18]

U treću grupu spadaju ispitanici kojima su važne informacije koje pronalaze i koriste iz prethodnih istraživanja unutar nekoga područja. Takve im informacije omogućuju komparaciju stajališta, ispitivanje drugih stajališta o njima važnoj temi te nadogradnju postojećeg znanja. [N3, N4, N6]

Naši radovi su informacije koje mi odašiljmo sebi, o tome kako istražujemo, što istražujemo, koje metode koristimo u tom trenutku, koje drugi izvori mi koristimo, ako

je netko drugi koristio puno izvora, onda mislim kako je on dobro proučio sve što je netko drugi rekao, netko si je dao truda, možda mu zaključci nisu kakve bih ja izvela, ali si je dao truda jer je uzeo u obzir više različitih razmišljanja. Nisam samo došla i napisala ja mislim to i to - zbog toga i toga. To je u tom znanstvenom smislu nužno da bismo mogli nešto nazvati znanstveno istraživanje i da obuhvati širi krug drugih razmišljanja, ideja, mogućnosti i da se onda na neki način evoluirala i da donese vlastiti zaključak. [N6]

Neki ispitanici svoja znanja proširuju tako da procjenjuju informaciju dobivenu iz različitih medija (novosti, dnevne vijesti), a zatim je koriste za svoje istraživanje. Takva informacija im daje ideju za njihovo istraživanje. [N4, N19]

... rad koji sad pišem, čitao sam jednu ustavnu tužbu i unutar nje sam našao jednu rečenicu koja je po meni bila ključna za cijelu tu ustavnu tužbu i od nje sam krenuo dalje. ... I dok sam pisao taj članak bile su tri emisije na TV-u na tu temu. [N4]

Ispitanici smatraju kako bi nove informacije u okviru nekoga područja mogli procijeniti, moraju imati podlogu, odnosno neko već stečeno pozadinsko znanje unutar neke discipline ili područja, jer samo na temelju već postojećih znanja smatraju da mogu procijeniti nove informacije za stjecanje novih znanja. [N2, N7, N17, N19, N20]

Jedan od ispitanika tako navodi [N20]:

... da bi se nešto izgradilo treba proučavati temelj ponovno, svaki put kad čitaš, kad radiš i sličnu temu iz neke druge perspektive moraš se preispitati znaš li dovoljno dobro bazu, nikad se ne smije podrazumijevati to neko temeljno znanje, kroz vrijeme i kroz godine, način razmišljanja se mijenja svaki put kroz to vrijeme, osoba se mijenja, znanje, svaki put se vraćam, ja to gledam kao neku piramidu, na dno piramide i potvrđujem to svoje znanje. [N20]

Nastavnici smatraju i da razvijanje znanja ovisi o utjecajima iz okoline te posjedovanju različitih drugih znanja koja pojedinac stekne tijekom života. [N10, N19]

Važan je open mind ... [N19]

Ja vjerojatno nadoknađujem svoj tehnički nedostatak (iako sam vjerujem prosječna) s drugim znanjima, koje mi omogućava da brže idem, pretpostavljajući da neke stvari znam i da dođem do toga. [N10]

Jedan od ispitanika smatra da znanja i vještine mogu razvijati samo ljudi koji su slobodni u stjecanju novih znanja i primanju informacija bez predrasuda te uvažavajući dostojanstvo, stečene vještine i znanja koja posjeduje svaki čovjek. [N19]

... Uvažavanje dostojanstva ličnosti i tih talenata koji ostaju neotkriveni. [N19]

Neki od nastavnika smatraju da je najvažnije imati poznati i prepoznatljiv izvor koji je zapravo ključ za relevantnu informaciju (npr. poznati portal, eminentan autor unutar nekoga područja). [N13, N17]

Bitan mi je i autor, odnosno da je stručnjak u svom području... Nego ono što pronađem da mi može poslužiti da je stručno, da ima neki feedback iza sebe i da ja mogu biti sigurna da je to doista tako da to mogu citirati i da je to autor s nekim kredibilitetom. [N17]

Vežano uz specifičnosti pravnoga područja neki od ispitanika zaključuju da su jedini relevantni i pouzdani izvori na kojim se treba dalje širiti i razvijati znanja zakoni. [N4, N10, N11]

Za pravnike je najbitnije i kad se uči i kad se piše, da se najprije koriste izvori njima bitni, a izvori su „zakoni“. [N11]

Neki od ispitanika svoja znanja grade na temelju postojećih bibliografija relevantnih radova iz nekoga određenog područja, tzv. tematske bibliografije ili vole sami izrađivati bibliografije radove. [N2, N13, N15, N20]

Što se tiče stvaranja te tematske bibliografije, uvijek kad radim nekakav članak radim s nekakvim fondom podataka koje znam, i onda to širim. I sve do čega dođem ugrađujem u taj svoj tematski katalog. Ta moja nova, tematska knjižnica, očarava me i pišem si što su mi knjige, a što članci i sve prema temi. [N2]

Neki ispitanici vole prosuđivati informaciju i prema tomu je li ona svrhovita i korisna, odnosno pridonosi li njihovu znanstvenu radu. [N15, N18]

Ako ja čitam puno članaka i ako izvučem informacije koje grade neko moje mišljenje, koje podupiru neki moj rad, koje kritiziraju, onda te informacije imaju svoju svrhu i koriste mi jer pridonose mom znanstvenom radu, i mislim da sam ih dobro iskoristila. Mogu ih i zloupotrijebiti, onda isto imaju neku svrhu i korist, onda više nije pitanje primanja i davanja. [N15]

Ako mi se nude neka nova saznanja u području koje je meni relevantno onda ga smatram korisnim, ako mi ne nudi nikakva nova saznanja onda ću ga najvjerojatnije pustiti sa strane, eventualno radi nekakve potvrde. [N18]

5.4.3.8. Proširivanje znanja

Unutar navedene kategorije željelo se istražiti koliko već stečeno iskustvo pravnih znanstvenika utječe na proširivanje i stjecanje njihovih novih znanja. Time se želio steći dublji uvid u njihovo informacijsko ponašanje kao pravnih znanstvenika, pritom uzevši u

obzir specifičnosti pravnih disciplina, kako bi se produbile spoznaje o generičkim vještinama informacijske pismenosti i kontekstualnim vještinama informacijske pismenosti u području prava. Mišljenja ispitanika o tomu koliko na njih utječu stečena iskustva grupirana su prema shvaćanju istoga sadržaja U Tablici 19. Proširivanje znanja dan je sažet prikaz mišljenja nastavnika koliko već stečeno iskustvo pravnih znanstvenika utječe na proširivanje i stjecanje njihovih novih znanja.

Tablica 19. Proširivanje znanja

- važnost uhodanog procesa traženja informacije koji im omogućava pronalaženja potrebne informacije brže i lakše [N6, N10, N18, N20]
- važnost stjecanja novih znanja i vještina u korištenju interneta i informacijske tehnologije i računala [N1, N12, N13, N16]
- važnost cjeloživotnog obrazovanja i stalnog osobnog usavršavanja kroz različite oblike edukacije, a koji su im pomogli u razvijanju njihovih informacijskih vještina [N1, N3, N7, N10, N12, N13, N15]
- važnost već stečenog specijaliziranog znanja iz određenog područja koje omogućuje brže dolaženje do potrebne informacije [N2, N3, N4]
- vjerodostojnost informacije vezana je uz kvalitetan izvor informacija [N5, N6, N9]

U prvu grupu spadaju ispitanici koji naglašavaju važnost uhodanog procesa traženja informacije koji im omogućava pronalaženje potrebne informacije brže i lakše. [N6, N10, N18, N20]

Doći do informacija brže i lakše. Lakše – imati već u svojoj glavi uhodan proces, možda u početku naučen, a kasnije izvežban da nestanu prvih pola sata kada se pitaš gdje ćeš početi tražiti, nego da iskoristiš vrijeme i dođeš do nje, da si već spoznao mehanizme traženja. [N18]

U drugoj su grupi ispitanici koji naglašavaju važnost stjecanja novih znanja i vještina u korištenja interneta, informacijske tehnologije i računala i da poznavanje IT tehnologije omogućava brže i lakše dolaženje do potrebne informacije. [N1, N12, N13, N16]

Mislim da su u današnje vrijeme sigurno potrebne te neke informacijske vještine u smislu internetskih vještina, tehnologije, interneta itd. Mislim da se danas ne može bez tih nekih računalnih vještina koje se stječu cijeli život, jer netko tko se jučer upoznao s Officom ili Mozillom ... da dođe na Westlaw ili takve baze podataka sigurno će mu biti teže se snaći nego nekome tko ima već toliko iskustva i zna sve to... [N13]

U trećoj su grupi ispitanici koji naglašavaju važnost cjeloživotnog obrazovanja i stalnog osobnog usavršavanja kroz različite oblike edukacije, tečajeva koji su pohađali tijekom

školovanja i koji su im pomogli u razvijanju njihovih informacijskih vještina i njih kao osoba. [N1, N3, N7, N10, N12, N13, N15]

... stalno treba razvijati kompetencije, trebao bih stalno biti u tome, da bi se čovjek izvještio, a kad se malo zapustiš to se izgubi. [N7]

Neki od ispitanika naveli su i primjere programa informacijskog opismenjavanja koje su polazili na stranim sveučilištima te koliko su im pomogli u stjecanju potrebnih informacijskih vještina. [N1, N3, N7, N10, N12, N13, N15]

... mi smo imali na poslijediplomskom predmet Baze podataka, jako dobar predmet, i tek nakon njega sam shvatio da do tada nisam dobro pretraživao baze podataka te propise Europske unije. Tek sam tada shvatio na koji se način može kvalitetnije i brže i puno učinkovitije napraviti pretraživanje svega toga. [N13]

Također su opisali koje su sve sadržaje programi obuhvaćali. [N3, N13, N15]

U Budimpešti smo imali na početku mjesec dana predavanja iz kojih nije bilo ocjene. a među kojima je i bio i obilazak knjižnice ... Imali smo kompjutore i baze u knjižnici. [N3]

Pored programa informacijskog opismenjavanja unutar kojih su stekli temeljno znanje i vještine o korištenju, pronalaženju i vrednovanju informacijskih izvora, na stranim sveučilištima stekli su i znanja o metodologiji izrade istraživačkoga rada, kako voditi nastavu itd. [N3, N15]

Na kraju doktorata smo imali još jedan tečaj, što se tiče tog davanja informacija, kako napraviti i kako voditi nastavu, budući da smo svi završavali doktorate, i očekivalo se da će se ići prema nekakvoj akademskoj karijeri. [N15]

Neki od ispitanika su naglasili važnost već stečenog specijaliziranog znanja iz određenog područja koji omogućuje brže dolaženje do potrebne informacije. [N2, N3, N4]

Što se više baviš određenim područjem ti si sve više specijaliziraniji i ... imaš neke dodirne točke samo s onim znanstvenim disciplinama kad ti tako nalaže tema, nemaš puno potrebe ni vremena, da se baviš drugim znanostima... [N3]

Neki od ispitanika smatraju da je vjerodostojnost informacije vezana uz kvalitetan izvor informacija, a to im je posebno važno u izučavanju njihova znanstvena područja - prava. [N5, N6, N9]

Izvor u znanosti puno je važniji nego u stvarnom životu, jer mi u znanosti da bismo se oslonili na neku informaciju želimo vjerodostojnost te informacije potvrditi nekim izvorom iz kojeg smo je dobili, to je za nas izuzetno važno, pogotovo za pravnike. Jer

mora postojati ono na što se možemo osloniti bez imalo sumnje, moramo imati bar neki temelj iz kojeg ćemo krenuti izvoditi neke zaključke... [N6]

5.4.3.9. Mudrost

Posljednjom kategorijom u prvoj skupini pitanja željelo se istražiti mišljenje pravnih znanstvenika o njihovim etičkim prosudbama u korištenju informacija u širem kontekstu i okolini. Opisanim se dobio uvid u dublje razumijevanje njihova informacijskog ponašanja kao pravnih znanstvenika koje će omogućiti produbljivanje spoznaja o informacijskoj pismenosti u području prava.

Mišljenja nastavnog osoblja o korištenju informacija u širem kontekstu i okolini grupirana su prema odgovorima o shvaćanju istoga sadržaja (Tablica 20. Mudrost).

Tablica 20. Mudrost

- informaciju procjenjuju na temelju već stečenih znanja, povezujući već stečena znanja s novim informacijama [N2, N20]
- važnost reduciranja i selekcije informacija, odnosno svaku nebitnu informaciju isključuju i u svakodnevnom životu i u poslu [N1, N3, N9, N18]
- važnost reproduciranja informacije te važnost osobe od koje su dobile informaciju [N2, N6, N15]
- važnost okruženja i konteksta informacije [N20]
- važnost cjeloživotnog obrazovanja i otvorenosti svakoga pojedinca novim znanjima i razvijanja vlastite ličnosti ne samo stjecanjem znanja iz znanstvenog područja kojim se netko bavi, već prihvaćanjem i stjecanjem znanja i iz života [N6, N10, N16, N19]
- tumačenje informacija ovisi o svakom pojedincu pojedinačno, a pritom se moraju uzimati u obzir njegove osobine i karakter [N10, N16, N19]

U prvoj su grupi ispitanici koji svaku informaciju procjenjuju na temelju već stečenih znanja, povezujući već stečena znanja s novim informacijama. [N2, N20]

... ako temelj nije jasan, sve što ćeš na njega nadograditi bit će pogrešno... [N20]

... mora postojati neko predznanje za bilo što i mislim da o svakoj individui, čak ne o struci, o svakoj individui ovisi kako će to mnoštvo prekrasnih podataka znati prilagoditi i primijeniti jednom racionalnom načinu korištenja, inače je to baza podataka samo masa podataka. [N2]

U drugoj su grupi ispitanici koji vole reducirati i selektirati informacije, odnosno uzimaju u obzir samo onu informaciju koja im je važna kako na poslu tako i u svakodnevnom životu, a svaku informaciju koju procjene nebitnom isključuju. [N1, N3, N9, N18]

S obzirom na tempo života i ovakav kakav je, ja sve svoje informacije reduciram po tom pitanju... [N3]

... relevantnost izvora ovisi o tome nudi li mi neku novu informaciju. Prvo istražujem što je novina, a onda se tek upuštam u ocjenjivanje kvalitete. [N18]

... ako ti neka presuda nije toliko važna, naravno ako je iščitaš do detalja, ali već s vremenom raste ti taj osjećaj da možeš vidjeti koje su činjenice, koji je predmet i što je važno i treba li ti uopće ta presuda... [N1]

U trećoj su grupi ispitanici koji naglašavaju važnost reproduciranja informacije te važnost pouzdanosti i kompetentnosti osobe od koje su primili informaciju. [N2, N6, N15]

... ako mi netko nešto krivo reproducira u knjizi, nešto što je netko drugi rekao... jer ako je netko krivo napisao ja ću krivo interpretirati njega i njegovo stajalište i to će povući daljnje posljedice. Isto tako, ako je tekst koji sam ja predala kao rad drugačije reproduciran u knjizi, na internetu ili bilo gdje isto tako će opet značiti pogrešku ... [N6]

U četvrtu grupu spadaju ispitanici koji naglašavaju važnost okruženja i konteksta informacije. [N20]

... da bismo znali percipirati tuđa tumačenja prava, da bismo onda mogli pročitati i kritički dati svoju dodanu vrijednost u tumačenju tih odredbi, zaista shvatiti svrhu, vraćamo se na riječ da mora biti u kontekstu i da mora biti u skladu s ciljem. [N20]

U petoj su grupi ispitanici koji korištenje informacije u svakodnevnom životu i poslu povezuju s važnosti cjeloživotnog obrazovanja i otvorenosti svakoga pojedinca novim znanjima i razvijanja vlastite ličnosti ne samo stjecanjem znanja iz znanstvenog područja kojim se netko bavi, već prihvaćanjem i stjecanjem znanja i vještina tijekom života. [N6, N10, N16, N19]

a) *I u svemu je bitno da se sami obrazujemo - samoobrazovanje. ...* [N6]

b) *Moraš naučiti prihvatiti promjene i moraš biti stalno u tijeku i izvora i tehnologije, to moraš ... ali s druge strane moraš si ostaviti prostora i za život, a ne da ti se sve svede sad moram doći do ove informacije... čovjek ne smije biti žrtva toga.* [N16]

U šestoj su grupi ispitanici koji naglašavaju da tumačenje informacija ovisi o svakom pojedincu pojedinačno i da se moraju uzimati u obzir njegove osobine ličnosti i karaktera. [N10, N16, N19]

Čovjek počinje shvaćati da sve što si naučio i sve što znaš i što si naučio - naučio si sam. Fakultet je bio lagan, ali pravi univerzitet je renesansno obrazovanje kojeg danas nema, interesima kojih danas nema... [N19]

5.4.3.10. Opis obrazovnog okruženja ustanove u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću

Stjecanjem dubljeg uvida u opis obrazovnog okruženja institucije iz kuta gledišta nastavnog osoblja – pravnih znanstvenika željelo se istražiti njihovo mišljenje o novonastalim promjenama u obrazovnom okruženju zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i bolonjskog procesa (Tablica 21. Opis obrazovnog okruženja u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću). Željela se istražiti mogućnost potencijalne uloge knjižnice za sudjelovanjem u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata kojima će se razviti potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima i zahtjevima nastavnog osoblja. Dobiveni rezultati omogućili su postavljanje primjerenih indikatora za kreiranje takvog obrazovnog okruženja studenata koje omogućuju kontinuirano i sistematično stjecanje kompetencija informacijske pismenosti.

Tablica 21. Opis obrazovnog okruženja u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću

- tri oblika provođenja nastave: predavanja, vježbe i seminari (istraživački i klasični) [N2, N3, N4, N5, N6, N7, N8, N10, N11, N12, N13, N14, N15, N18, N19]
- predavanja su najčešće koncipirana kao *ex cathedra* - koriste različite načine kako bi motivirali studente i potaknuli ih na aktivnost i komunikaciju [N2, N3, N4, N5, N6, N7, N8, N10, N11, N12, N13, N14, N15, N18, N19]
- studenti na predavanjima dobivaju teorijske osnove svakoga pojedinoga područja prava, dok na vježbama više stavljaju naglasak na rješavanje pravnih slučajeva iz pravne prakse [N3, N5, N12, N13]
- studentima vole postavljati problemske zadatke iz pravne prakse [N3, N13]
- razlikovanje istraživačkih i klasičnih seminara [N3, N8, N11]
- primjeri aktivnog učenja - važnost istraživačkog učenja te učenja kroz rješavanje problemskih situacija te primjena različitih simulacija, odnosno situacija u okviru predmeta Pravna klinika [N7, N16]
- razumjeti sudske presude – kroz vježbe ili izradu seminarskih radova ukazati na njihove elemente, pisanje same presude [N4, N12, N16]
- razvijanje kod studenata kritičkog razmišljanja i samostalnog istraživanja - u nastavi koriste primjere iz pravne prakse sudova ili iz svakodnevnog života [N7, N12, N15, N16, N19]

Nastavno osoblje provodi različite vrste izvođenja nastave: predavanja, seminare, radionice, vježbe, obrazovanje na daljinu, samostalne zadatke, multimediju i mrežu.

Ispitanici su svjesni važnosti osiguranja kvalitete visokog obrazovanja kroz provođenje različitih oblika nastave i korištenje različitih metoda aktivnog učenja. Najčešće su

zastupljena tri oblika provođenja nastave: predavanja, vježbe i seminari (istraživački i klasični). [N2, N3, N4, N5, N6, N7, N8, N10, N11, N12, N13, N14, N15, N18, N19]

Imamo predavanja, seminare i vježbe. Seminare imamo istraživačke i klasične. Istraživački znači da im damo temu, moraju usmeno izložiti, a na klasičnom samo im damo temu o kojoj moraju nešto napisati. [N4]

Predavanja su najčešće koncipirana kao *ex cathedra*, s obzirom na velik broj studenta koji ih polaze. Na predavanjima koriste različite načine kako bi motivirali studente i potaknuli ih na aktivnost i komunikaciju. [N2, N3, N4, N5, N6, N7, N8, N10, N11, N12, N13, N15, N14, N18, N19]

- a) *Predavanja su koncipirana tako, da ona jesu ex cathedra, ali pokušavamo što je god više moguće studente uključiti u rasprave. Stalno se postavljaju pitanja ... i pokušavamo potaknuti neku diskusiju, s insinuiranim situacijama, i, kažem, puno humora koji mora održavati atmosferu.* [N18]
- b) *Predavanja su mi ex cathedra, pokušavam razvijati komunikaciju s njima, ali je to na taj broj s njima u dvorani, s nekih sto i nešto i više ponekad dosta teško.* [N8]

Većina ispitanika naglašava da studenti na predavanjima dobivaju teorijske osnove svakoga pojedinoga područja prava, dok na vježbama primjenjuju i rješavaju pravne predmete iz sudske prakse. [N3, N5, N12, N13]

Vježbe, predavanja, dvije su vrste seminara... Dajemo im problemske zadatke. [N3]

... nastojim kroz vježbe, kroz seminare hipotetskim predmetima približiti takve sporove ili pravne predmete, jer se na taj način najbolje vidi njihovo pravno argumentiranje. [N12]

Nastavnici naglašavaju da na vježbama rade s manjim brojem studenata, a što im omogućuje da u većoj mjeri koriste i druge tehnike poučavanja, primjerice postavljanje problemskih zadataka iz pravne prakse. [N3, N13]

Pokušavam uvijek izvući neke aktualne slučajeve, recimo, s Ius-Info neke presude, rješavati problemske zadatke... Kada sam radio seminarsku nastavu pokušavao sam da bude malo zanimljivije, koristio sam Youtube, filmići, crtiće... Seminarska nastava i vježbe, tu se baš mogu primijeniti ta znanja. [N13]

Vežano uz seminarsku nastavu nastavnici razlikuju istraživačke i klasične seminare. U klasičnim seminarima nastavnici najčešće studente upućuju na potrebnu literaturu i studenti često takav oblik seminara izlažu usmeno. Kod istraživačkih seminara studenti moraju samostalno provesti istraživanje na zadanu pravnu temu ili istražiti pojedinu sudsku presudu.

Nastavnici očekuju od studenata da sami pronađu potrebne izvore, pritom se koristeći uputama za izradu seminarskih radova koje su dostupne na mrežnim stranicama Pravnoga fakulteta. [N3, N8, N11]

Istraživački seminar – dobivaju temu koju moraju samostalno istražiti, ne dobiju literaturu, eventualno, ako je baš neka tema za koju postoji neki izvor, a koji želim da ga obrade, onda stavim naglasak na njega ili im kažem da pogledaju baš taj članak ili da se jave asistentici. I imamo još izlagateljski seminar koji rade u grupi, gdje studenti usmeno izlažu. [N11]

Pored klasične nastave (predavanja i vježbi) iz razgovora s nastavnicima uočeni su brojni poticajni primjeri aktivnog učenja. Nastavnici naglašavaju važnost istraživačkog učenja, učenje kroz rješavanje problemskih situacija te primjenjuju različite simulacije situacija u okviru, npr. predmeta *Pravna klinika* ili posjete psihijatrijskim ustanovama na kolegiju *Forenzička psihopatologija*. [N7, N16]

- a) *Klinika je neka vrsta vježbi... to je rješavanje nekih imaginarnih slučajeva. Na klinici imamo jedan slučaj zamišljen koji oni onda obrađuju kroz cijeli semestar i podijele se u uloge, netko će biti sudac, netko odvjetnik, netko stranke u slučaju, a pored toga rade i podneske, sve što trebaju... Neki idu kod odvjetnika, mi ih podijelimo u odvjetničke kancelarije, da stječu i ta iskustva... [N7]*
- b) *... idu na sud i mogu vidjeti kako to izgleda u praksi, ovo je možda najdojmljivije na izbornom predmetu na Forenzičkoj psihopatologiji gdje se oni susreću s osobama s duševnim smetnjama... [N16]*

Ispitanici naglašavaju da studenti prava kao budući pravnici moraju znati razumjeti sudske presude. Stoga na vježbama detaljnije razrađuju elemente sudskih presuda te način pisanja sudskih predmeta:

... pravnik nikad ne može biti uspješan ako nikad nije vidio spis. Spis je skup podnesaka za neki konkretan predmet. Mislim da je to važno, da mladi ljudi kad završe budu već od sutra spremni raditi, a ne da im treba razdoblje uhodavanja, i ponovnog učenja jer onda mi nismo uspjeli u našem namjeri da ih osposobimo za njihov profesionalni život. Zato mislim da treba više raditi na praksi... [N12]

Nastavno je osoblje svjesno važnosti razvijanja kod studenata kritičkog razmišljanja i samostalnog istraživanja. U nastavi vole koristiti primjere iz pravne prakse sudova ili teorijske osnove pojedinoga pravnoga područja pojašnjavaju svakodnevnim primjerima iz života. [N7, N12, N15, N16, N19]

... puno koristim primjere problemskih situacija, koji ih potiču na razmišljanje. [N19]

Potičem razgovor na nastavi i u pravilu studenti sudjeluju... ja im navedem neki životni primjer tada vole sudjelovati, posebno vole sudjelovati ako ja s njima ne razgovaram kao sa studentima... [N15]

5.4.3.11. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata

Drugi dio rezultata intervjua obuhvatio je mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama i potrebama današnjeg studenta, a posebice o razvijanju informacijskih vještina u području prava kako bi se postavile smjernice za kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti u području prava (Tablica 22. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata).

Svi ispitanici naglašavaju važnost razvijanja informacijskih i komunikacijskih vještina studenata. Mišljenje nastavnika je da studenti tijekom studiranja moraju naučiti kako vrednovati izvore informacija, naučiti razlikovati bitan od nebitnog izvora.

Tablica 22. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata

- studenti tijekom studiranja moraju naučiti kako vrednovati izvore informacija, naučiti razlikovati bitan od nebitnog izvora - studenti moraju naučiti biti samostalni u pretraživanju i pronalaženju relevantnih izvora informacija [N1, N3, N4, N5, N7, N11, N13, N18]
- važnost poznavanja i služenja informacijskom tehnologijom - od korištenja računala, računalnih programa, interneta [N2, N4, N6, N12, N13, N15]
- s obzirom na razvoj informacijske tehnologije svaki student mora posjedovati navedene vještine [N2, N4, N6, N12, N13, N15]
- studenti trebaju naučiti pisati istraživački seminarski rad - studenti ne posvećuju dovoljno truda u pisanju seminarskih radova [N1, N6, N9, N18]
- treba više inzistirati kod studenta na poznavanju hrvatskoga jezika i pravopisa te da moraju imati neko opće obrazovanje koje studenti trebaju steći tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja [N10, N17, N18, N19]
- studenti ne obraćaju previše pozornost na pravila citiranja - plagijati [N1, N3, N6, N9, N11, N13, N16, N17]
- studenti su površni i ponekad nedovoljno zainteresirani u izvršavanju svojih obveza na studiju i dosta su nesamostalni [N1, N5, N9]
- važnost posjedovanja komunikacijskih vještina u kontekstu poslovne komunikacije, korespondencijom *e-mailom* te važnost usmenog i pismenog izražavanja [N6, N9]
- važnost poznavanja stranih jezika, osobito engleskog jezika koji će im pomoći u pronalaženju relevantnih informacija na internetu [N1, N5, N6, N15]
- studenti trebaju naučiti uzeti u obzir širi kontekst svake pojedine situacije u kojoj se nalaze, naučiti povezati činjenice, naučiti sažeto iskazati najbitnije te naučiti kritički razmišljati [N2, N6, N11, N16, N20]

Ispitanici smatraju da studenti nisu dovoljno samostalni te da ne posjeduju dovoljno znanja i vještina u pretraživanju i pronalaženju relevantnih izvora informacija i mrežnih stranica

pojedinih institucija i baza podataka cjelovitih tekstova znanstvenih članaka. [N1, N3, N4, N5, N7, N11, N13, N18]

- a) *Studenti moraju razlučiti što je važno, a što nevažno. Mlađi studenti se pogotovo ne mogu snaći, njima je sve šuma informacija.* [N1]
- b) *Student mora naučiti kako doći do ideje koja ga interesira, kako početi razmišljati, i krenuti pisati, kako koristiti knjige, članke i tu su i pravila citiranja...* [N3]
- c) *Činjenica je da studenti ništa ne znaju o tome, očekujemo da znaju, ali ne znaju. Oni ne znaju na koje mrežne stranice treba prvo ići. Možda bi im svaki nastavnik trebao reći, u kojim bazama da traže, na četvrtoj godini ne znaju da imaju Hrčak bazu da nađu zbornike itd.* [N11]
- d) *... primijetila sam puno puta da studenti ne znaju doći do informacije, a ja unaprijed od njih očekujem da će znati.* [N5]

Nastavnici naglašavaju da je izuzetno važno da studenti poznaju i služe se informacijskom tehnologijom. Pritom misle na razvijanje informatičkih vještina, služenja računalom, korištenje računalnih programa (*worda, excela* itd.), pisanje e-pošte i korištenja interneta. Smatraju da, s obzirom na razvoj informacijske tehnologije, svaki student mora posjedovati navedene vještine. [N2, N4, N6, N12, N13, N15]

- a) *Računalo je ključno, ne samo kod pravника već kod svih. Tko može danas bez računala, bez osnovnih elemenata informatičke tehnologije jednostavno ne možemo kao ni bez informacijske tehnologije...* [N6]
- b) *Govorimo o osnovnim vještinama, Microsofte office, vezano uz računala. Imamo informatiku, ali nije na toj razini koja bi jamčila dovoljnu obrazovanost, da ne daje dovoljne vještine za pretraživanje. To bi bile opće vještine tako da mislim da bi se možda moglo malo više inzistirati na informatici.* [N13]

S druge strane upozoravaju da studenti moraju prepoznati i prednosti i nedostatke korištenja IT tehnologije. [N2, N15]

- a) *Studenti moraju biti informacijski pismeni, ovladati tehnologijom i moraju biti svjesni ne samo prednosti nego i loših strana te tehnologije. Ako skineš nešto s interneta moraš znati da i ja to mogu pronaći s interneta u smislu nekakve odgovornosti...* [N15]
- b) *Mora pratiti sve što smo rekli, tehniku, sklonost napretku tehnologije, ne smije stati i mora ići dalje, to su opće kompetencije.* [N2]

Većina nastavnog osoblja naglašava da studenti trebaju naučiti pisati istraživački seminarski rad. Smatraju da studenti ne posvećuju dovoljno truda pisanju seminarskih radova. Tako se često na višim godinama studija susreću s problemom da studenti ne znaju temeljne elemente seminarskih radova. [N1, N6, N9, N18]

Oni kao prvo trebaju naučiti pisati istraživački rad. [N18]

Mišljenje nastavnika je da kod studenata treba više inzistirati na poznavanju hrvatskoga jezika i pravopisa te da moraju imati neko opće obrazovanje koje trebaju steći tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. [N18, N10, N17, N19]

... imaju probleme s gramatikom i pravopisom, koje je na razini osnovne škole, jako loše. [N18]

... važno je okruženje, moraju čitati od osnovne i srednje škole, koristiti se materinskim jezikom - hrvatskim jezikom, informacijska pismenost može biti zbroj uzaludnih znanja, ako nemaju temeljna znanja. Temeljna znanja bila bi opće obrazovanje. [N10]

Jedan od problema s kojim se nastavnici susreću kod ocjenjivanja studentskih seminarskih radova je da se studenti ne pridržavaju pravila citiranja, niti ih ne poznaju. [N1, N3, N6, N9, N11, N13, N16, N17]

a) *... postoje različiti stilovi citiranja, postoji i pravilnik o pisanju seminarskog rada, ali se često desi da djelo koristi djelo iz druge znanstvene discipline, njima je to „špansko selo“.* [N3]

b) *... neselektivno prepisivanje bez citiranja, plagiranje, fusnote su im poprilično velika enigma, što dođe u fusnotu, što ne dođe u fusnotu, što ona u stvari znači. Sadržajno se vidi da je to nekakav sklop svega što su našli pa su to potrpali u rad, nisu to strukturalno proveli od početka do kraja...* [N9]

Pored informacijskih i informatičkih vještina smatraju da studenti trebaju razvijati i svoje komunikacijske vještine u kontekstu poslovne komunikacije, korespondencijom e-poštom, te znati se usmeno i pismeno izražavati. [N6, N9]

c) *... mislim da bi trebali znati napisati jedan pristojan dopis, znati što je zaglavlje kako se piše, formativno... izražavanje u pismenom obliku trebalo bi biti na dosta visokoj razini.* [N9]

d) *... ne poznaju pravila pisane komunikacije, e-mail je pisana komunikacija kao i papir.* [N6]

Mišljenje je nastavnika da su studenti ponekad površni i nedovoljno zainteresirani u izvršavanju svojih obveza na studiju te da su dosta nesamostalni. Smatraju da tome svakako pridonosi i nesustavnost pravila i inzistiranje nastavnika na specifičnostima pojedinoga područja u strukturiranju i citiranju studentskih radova. [N1, N5, N9]

Općenito su im znanja fokusirana na taj jedan rezultat, a to je da polože ispit, mislim da su površni, oni svaki put ponovno uče. S druge strane imaju problem jer mislim da nastavnici nemaju neki uniformirani stav, svaki nastavnik traži nešto svoje, inzistira

*na svojim specifičnostima, možda čak pisanju fusnota ili strukturiranju bilo čega...
Nema sustavnosti u tome. [N9]*

Pored navedenih vještina nastavnici upozoravaju na važnost poznavanja i služenja stranim jezikom, osobito engleskim jezikom koji će im pomoći u pronalaženju relevantnih informacija na internetu. [N1, N5, N6, N15]

... moraju znati strane jezike, danas moraš imati temeljne vještine... [N15]

Mišljenje nastavnika je da studenti trebaju naučiti i gledati širi kontekst svake pojedine situacije u kojoj se nalaze, naučiti povezati činjenice, naučiti sažeto iskazati najbitnije te naučiti kritički razmišljati. [N2, N6, N11, N16, N20]

- a) *Svi bi trebali imati kritičko razmišljanje nebitno o profesiji, to je ključ, ali mislim da nas tome nitko nije naučio od srednje škole, naučili su nas samo reproducirati. Tu je veliki nedostatak našeg obrazovnog sustava, a visoko obrazovanje ne uspijeva baš to nadomjestiti. [N6]*
- b) *Moraju naučiti kako sažeti najbitnije, jesu li pogodili srž, ili su samo nabacali činjenice do kojih su mogli doći, te jesu li prepoznali ključne činjenice i povezali ih s obzirom na to da se radi o opširnim temama. [N11]*
- c) *... treba imati kritičku svijest i sposobnost prepoznati što je zaista bitno, ali mislim da je to nešto što ne treba imati samo pravnik već svaka osoba koja se bavi znanošću. [N20]*
- d) *Mislim da treba razviti, mora postojati širina, ovo što sam ranije govorila lepezasta i dubinska, jer bez osobnog truda, osobnog znanja, osobne percepcije nema ništa. [N2]*
- e) *... tijekom studija moraju savladati znanje da ga mogu primjenjivati, koristiti, analizirati, kritizirati, uspoređivati. [N8]*

5.4.3.12. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata u području prava

Ispitivanjem mišljenja nastavnog osoblja želio se steći dublji uvid u potrebe vještine informacijske pismenosti u području prava, a u odnosu na specifičnosti pravnih disciplina (Tablica 23. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata u području prava).

Tablica 23. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata u području prava

- pronalaženje hrvatskih zakona i zakona koji su na snazi (tumačenje pozitivnog prava) [N5, N13, N18]
- koristiti se sudskom praksom – pronaći zadani predmet i znati ga tumačiti – elementi predmeta [N3, N5]
- pretraživanje pravnih baza podataka – zakonodavstva i sudske prakse – hrvatske baze i strane baze podataka (europski pravni propisi – *Eurolex, Curia*) [N4, N5, N6, N13, N15]
- usmeno izražavanje – obrazloženje presude [N6, N7, N8, N17]
- pismeno izražavanje – pisanje pravnih podnesaka [N4, N9, N12, N17, N20]
- poznavanje stranih jezika i stranog pravne terminologije (engleski i francuski jezik) [N5, N6, N11, N14, N15, N17]
- pravna argumentacija, logički slijed [N2, N6, N12, N16]
- pravna terminologija [N13, N14, N17]
- pravila citiranja pravnih propisa [N13]

S obzirom na važnost pravnih vještina, ispitanici smatraju da studenti trebaju više pozornosti obratiti na značenje pojma pozitivnog prava pri pronalaženju i korištenju hrvatskih zakona. Studenti moraju znati koji je zakon trenutno na snazi i primijeniti ga u svom istraživanju. [N5, N13, N18]

- Studenti ne vode računa o tome jesu li neki članci pozitivno pravo... neki ne vode računa o tome, parafiziraju, prepisuju, nemaju osjećaj o tome što je pozitivno pravo, ono što je trenutno na snazi, bilo u praksi, bilo u teoriji.* [N18]
- ... minimum... naći pravni propis, naći relevantni propis i izvor i koristiti se tim osnovnim pojmovima i pridržavati se pravila citiranja, to je osnovno, a onda se gradi s obzirom na specifičnost određene discipline.* [N13]
- Mora se znati koristiti, Korektom, bazama podataka, ne nužno akademskim, ali da znaju koji je zakon na snazi, što je novo, sudsku praksu manje, ali zakone baš da. Žalosno je da se student na trećoj godini pita „kako ja znam je li neki zakon na snazi ili ne“... [N15]*

Mišljenje nastavnika je da studenti moraju više razvijati svoje informacijske vještine služenja i pretraživanja sudske prakse domaćih i stranih sudova. [N3, N4]

... koristiti se sudskom praksom – pronaći zadani predmet i znati ga tumačiti – znati elemente predmeta. [N3]

Nastavnici smatraju da studenti ne posjeduju dovoljno znanja i vještina u pretraživanju pravnih baza podataka (posebno baza zakonodavstva i sudske prakse). [N13, N15]

... za baze mislim da tu loše stojimo, koliko ja znam mislim da im tu ne dajemo dovoljno, osim kolegija Pravnog pisanja ili ako se neki nastavnik se uspije malo potruditi u okviru svoga predmeta. Mislim da su pravne baze specifičnosti. [N13]

Oni ističu važnost korištenja različitih pravnih baza podataka (općih, koje okupljaju sva područja prava do specifičnih važnih za istraživanje pojedinog područja prava). Primjerice,

naglašavaju važnost korištenja i služenja bazom propisa Europske unije, prvenstveno *Eurolex* baze i *Curie*. [N4, N5, N6, N13, N15]

- a) *... moraju vladati načinom na koji se pretražuju baze podataka koje se odnose na pravne propise, to će biti propisi, za njih recimo da neće biti tako komplicirani, ali sudska praksa to hoće. I hrvatska i strana, posebice Europske unije.* [N6]
- b) *... ako govorimo o zakonima i sudskoj praksi, a gdje im je omogućen pristup kod nas relevantnog Upravnog suda, Visokog upravnog suda, Vrhovnog suda, Ustavnog suda, kažem im imate njihovu stranicu, imate vrlo jasne pretraživače, imate na stranicama naše biblioteke isto baze - pogledajte, imate zakonodavne baze...* [N8]

Nastavnici naglašavaju i važnost usmenog i pismenog izražavanja u području prava te da treba više poticati i razvijati kod studenta vještine usmenog i pismenog izražavanja. [N6, N7, N8, N17]

- a) *... usmeno izražavanje, samo s time će dobiti slučaj, samo s time će obrazložiti presudu kao sudac... način na koji će te riječi posložiti u uvjerljivu argumentaciju i logičko rasuđivanje. Logički slijed im nedostaje - oni to ne znaju, uzročno posljedičnu vezu između premise i zaključka, oni to ne znaju izvesti - postupak im treba. Postupak je obrazloženje.* [N6]
- b) *Mislim da je važno da se pravnik mora znati usmeno i pisano izražavati ... Jer svaki podnesak, bilo kakav pisani podnesak, bilo običan dopis, najosnovnije postavljen ... to će im biti svakodnevnica.* [N17]

Mišljenje nastavnika je da je bolonjski proces pokrenuo promjene u obrazovanju tako što studenti puno više pristupaju pismenom ispitivanju gradiva, a manje su zastupljeni usmeni oblici ispitivanja studenta, što uzrokuje nedovoljno razvijanje usmenog izražavanja studenata. [N6, N9, N15]

... kritičko razmišljanje, retorika, usmeno izražavanje, argumentirano izražavanje, to je nešto kao da vlada neki odiozum, oni otkad se ide prema pismenim ispitima nisu više niti u interakciji na nastavi. [N9]

... moraju se znati izražavati. To je važno jer će raditi sa strankama, rade s ljudima, imaju rasprave, moraju složiti rečenice, braniti svoj stav, iznijeti neku svoju argumentaciju u stresnoj ulozi. [N15]

Pored usmenog i pismenog izražavanja, ispitanici naglašavaju da bi studenti trebali što više razvijati poznavanje i korištenje stranih jezika, a posebice u kontekstu pravnoga jezika i pravne terminologije kao budućih mladih pravnika. [N5, N6, N11, N14, N15, N17]

Taj je problem izraženiji na nekim predmetima, posebno u području europskog prava.

- a) ... rijetko da presude nisu na engleskom jeziku, sve više toga ima i na hrvatskom, ali je jako loše prevedeno što se tiče pravne terminologije, u tom smislu propis je netočno preveden, pravna terminologija je loše prevedena i potrebno je da taj netko kritički promatra čak i onaj osnovni pravni izvor kojem bi trebao vjerovati, jer je on netočan. [N6]
- b) Znamo im dati presude na engleskom jeziku. Cijelo vrijeme im govorim, ako ne razumiješ riječ moraš je naći u rječniku, ali ako vam se gubi smisao rečenica, morate je znati prevesti. Najveći problem je kada oprečno prevedu izrijeke, zato što je to specifična pravna terminologija koja ima jezičnu formulaciju koja im nije bliska. [N15]

Jedna od bitnih pravnih vještina koju nastavnici ističu, a koju studenti prava trebaju naučiti tijekom studiranja, je koristiti pravnu argumentaciju i primijeniti logički slijed činjenica te razumjeti širi kontekst neke pravne činjenice i povezati je s činjenicama iz svakodnevnog života. [N2, N6, N12, N16]

- a) Argumentacija je nešto što svaki uspješan pravnik mora imati i po tome se zapravo i vidi vještina jednog uspješnog pravnika. [N12]
- b) ... širenje informacija horizontalno i dubina, to ostaje uvijek aktualno. Svaka nova priča, pravo je živa materija, prema tome svako novo zasjedanje Sabora, donošenje novog zakona, nudi tu mogućnost. Činjenica je da pravnik mora gledati, rekli bismo, široko. [N2]
- c) Zahtijevamo od njih razvijanje analitičkih vještina, moraju znati prepričati činjenice, što je relevantno za pravno pisanje, znati odbaciti ono što je nebitno od bitnog, prepoznati pravni institut. [N15]

Pored poznavanje pravne terminologije na stranom jeziku, ispitanici također naglašavaju da studenti trebaju više razvijati svoje vještine i pravnog jezika i pravnog izražavanja na hrvatskom jeziku [N13, N14, N17]

A što se tiče posebnih vještina konkretno za prava ... pretpostavlja se da su usvojili tu neku osnovnu terminologiju koja će im pomoći u pretraživanju. [N13]

Mišljenje nastavnika je da studenti pri pisanju seminarskih radova moraju znati koristiti pravila citiranja pravnih propisa i domaćih i stranih pravnih izvora. [N3, N13]

Kako citirati sudsku praksu, pravne izvore, zakone, Ustav, podzakonske akte, to je specifično za pravo. [N3]

5.4.3.13. Potrebne informacijske vještine studenata u području prava

Analizom provedenih intervjua na temelju odgovora ispitanika informacijske vještine studenata u području prava podijeljene su u tri skupine: pravne vještine (koje se ne odnose na informacijske vještine, već su vezane uz područje prava), kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava (odnose se na razvijanje specifičnih vještina informacijske pismenosti u području prava) i općenite, odnosno generičke temeljne vještine informacijske pismenosti, koje ispitanici smatraju da bi trebao posjedovati svaki student nevezano uz područje prava (Tablica 24. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata u području prava).

Tablica 24. Potrebne informacijske vještine studenata u području prava

Potrebne informacijske vještine:

- pravne vještine i
- kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava
- generičke vještine informacijske pismenosti.

Pravne vještine:

- važnost kritičkog razmišljanja pravnik, argumentacija, logičko izražavanje pravnih propisa, juridički silogizam [N5, N7, N8, N9, N12, N14, N16, N18, N20]
- relevantnost i interpretacija pravne norme i pravne činjenice [N3, N5, N14, N18]
- vrednovanje, komparacija i razumijevanje pravnoga teksta [N1, N6]
- pismeno i usmeno jezično izražavanje u pravnim propisima [N1, N4, N6, N9, N12, N15, N17, N18]
- pisanje i sastavljanje pravnih akata i dopisa [N1, N4, N18]
- gramatika pravnih propisa, korištenje pravne terminologije i jezika prava kao pravne discipline (prostorno jedinstvo riječi, vremensko jedinstvo riječi, značenje stranih riječi, prevođenje riječi – prijevodi dolaze do uporabe u pravnim propisima, značenje pojedine riječi u pravnim propisima u određenom prostornom krugu i vremenskom kontinuumu, značenje riječi u sastavu, spajanje riječi i kratice u pravnim propisima) [N13, N17, N19]
- pravna praksa [N4, N12]

Kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava:

- primjena pozitivnog zakonodavstva (prepoznati i primijeniti zakon na snazi) [N11, N16, N13, N19]
- pretraživanje, vrednovanje i korištenje pravnih baza podataka – stranih i domaćih (npr. baze zakonodavstva, sudske prakse, baze pročišćenih tekstova hrvatskih zakona) [N1, N2, N4, N5, N7, N8, N9, N11, N10, N16]
- pronaći i primijeniti hrvatsku sudsku praksu u relevantnim pravnim izvorima (baze, tiskani izvori) [N11, N13]
- pronaći i primijeniti stranu sudsku praksu u relevantnim pravnim izvorima [N10]
- citiranje pravnih izvora [N3]

Generičke vještine informacijske pismenosti:

- kritičko razmišljanje [N8, N12]
- rješavanje problemske situacije [N8, N12]
- naglašavanje važnosti cjeloživotnog obrazovanja [N12]
- korištenje i pretraživanje multidisciplinarnih baza podataka [N1, N2, N4, N5, N7, N8, N9, N11, N10, N16]

5.4.3.13.1. Pravne vještine

Pravne vještine, prema mišljenju nastavnog osoblja, ne odnose se na informacijske vještine, već su isključivo vezane uz područje prava i povezane su s ishodima učenja i stjecanja potrebnih kompetencija i vještina kao budućih pravnika.

U pravne vještine koje student treba steći tijekom studiranja, nastavno osoblje ubraja razumijevanje juridičkog silogizma, odnosno razumijevanje tumačenja i prepoznavanja relevantnosti pravne norme te logičko izražavanje pravnih propisa.⁴²⁰ [N3, N5, N7, N8, N9, N12, N14, N16, N18, N20]

- a) Pravo je vrlo logično razmišljanje – to je kao specifični rječnik, koji ti moraš naučiti i znati, kao jezik ... moraju shvatiti, moraju razvijati svoje kritičke sposobnosti kako bi mogli tumačiti, mi čitamo odredbu, to radimo i na Pravnom pisanju, izvlačimo odlomak, presude, neke zakonske odredbe, pokušavamo shvatiti koja su različita pravna tumačenja od gramatičkog tumačenja do teleološkog tumačenja. [N20]*
- b) Interpretirati pravnu normu i činjenice podvesti pod pravnu normu i dobiti zaključak. [N3]*
- c) Moraju shvatiti koja pravna norma im je relevantna, koje činjenice su im relevantne i koju pravnu normu kao višu premisu moraju primijeniti na činjenice kao na nižu premisu da bi dobili konkluziju... [N18]*

Nastavnici naglašavaju da je pravna argumentacija jedna od najvažnijih vještina koje studenti prava trebaju steći tijekom studiranja. [N5, N7, N8, N9, N12, N14, N16, N18, N20]

- a) ...pravna argumentacija je vrlo, vrlo važna. Svaka se pravna situacija može predstaviti na više načina. Tu je uloga uspješnog vještog pravnika da predstavi tu situaciju na način koji njemu odgovara da uvjeri nekog trećeg, sud ili već koga, da je on u pravu. [N12]*

⁴²⁰ Prema Vukoviću student prava mora steći vještine logičkog izražavanja pravnih propisa i prepoznati važnost prosudbe u pravnim propisima (vrste prosudbi – asertorne prosudbe, disjunktivne, dispozitivne itd. i vrste zaključaka – zaključak po suprotnosti, zaključak po analogiji, zaključak po korelaciji itd.). Vuković, Mihajlo. Znanost o izradi pravnih propisa : nomotehnika. 4. izmijenjeno i dopunjeno izd. Zagreb : Informator, 1997. Str. 67-90.

- b) *Tražim od njih argumentaciju, npr. tko su stranke u postupku, pitam ih pravni okvir, direktive, što je bilo bitno na temelju čega je sud odlučivao, što je bilo relevantno za donošenje presude (to je na početku presude), povezivanje činjenica, činjenično stanje, prethodno pitanje, obrazloženje suda...* [N5]
- c) *Argumentiranje, činjenično stanje, što tvrdi jedna strana, što druga, onda opet imamo argumentaciju, pravni temelj i onda rezoniranje prvostupanjskog suda, rezoniranje drugostupanjskog suda i što se na kraju desilo.* [N14]

Druga bitna vještina koju studenti prava trebaju razviti sposobnost je razumijevanja, vrednovanja i komparacije pravnih tekstova [N1, N6]

... treba razvijati razumijevanje specifičnog pravnog teksta. On je posebno zahtjevan i primjena pravnog teksta na činjenice. To je jedan logički silogizam... on je složen, on je težak za njih, tu ima jako puno stepenica koje oni moraju svladati. [N6]

Vrednovanje, uspoređivanje, komparacija... to je važno za pravnike... jer mi jako volimo uspoređivati, gledati kako je to u nekoj zemlji implementirano, izvući loša iskustva pa možda kritizirati i probati ne ponoviti ta iskustva. [N1]

Pored sposobnosti razumijevanja pravnog teksta, nastavnici naglašavaju i stjecanje vještina jezičnog izražavanja u pravnim propisima te pisanja i sastavljanja pravnih dopisa. Pritom naglašavaju da je u području prava važno korištenje triju vrsta jezika: govorni jezik, vizualni jezik i pisani jezik prava.⁴²¹ [N1, N4, N6, N9, N12, N17, N18]

- a) *Studenti moraju znati izraditi jedan dopis, u kojem treba reći tko šalje, kome šalje, znati sadržaj dopisa i potpis.* [N4]
- b) *Oni moraju naučiti izrađivati one akte koji su zapravo najvažniji u području upravnog prava, naučiti pisati akte koji će ih kad-tad dočekati u životu. Bilo upravni akt, žalbe, tužbe, zahtjeve, zamolbe za posao.* [N18]
- c) *... pisanje dopisa kao općeniti način komunikacije u poslovnom svijetu, to je specifično za pravnike i ekonomiste, jer to im je priprema za još strukturiraniji način pisanja jer danas-sutra će pisati rješenja o ovrsi, presude itd. Pravno, odnosno, stručno izražavanje - jezik je vrlo bitna komponenta.* [N9]
- d) *Pravnici se moraju znati iznimno precizno pravno izražavati.* [N12]

Pored važnosti pisanog pravnog izražavanja nastavnici naglašavaju i važnost usmenog izražavanja studenata i služenje pravnim jezikom i jedinstvenim pravnim stilom. [N6, N12, N15]

Sposobnost izražavanja, pretakanje misli u konkretne jasne rečenice jako nedostaje studentima prava. Mi ih učimo pričati na jedan način, a oni bi to rekli na bilo koji, koji nije taj jedan... [N6]

⁴²¹ Vuković, Mihajlo. Nav. dj., str. 42.

Zbog veće zastupljenosti u posljednjih nekoliko godina pismene provjere znanja i pitanja na ispitima koja su oblikovana s već unaprijed postavljenim odgovorima na zaokruživanje, nastavnici zaključuju da studenti nedovoljno razvijaju vještine usmenog izražavanja.

- a) *Odgovori pod ABCD ubojica su pravnog rasuđivanja pisanja i izražavanja... Neće vam sudac reći koju odluku biste izabrali pod ABCD. To ne postoji. Svijet je takav da moramo iznijeti naše razmišljanje i to nešto vrijedi i ne samo konačni zaključak i put zaključka jednako nešto vrijedi kao i sam zaključak... Svi propisi moraju biti na raspolaganju, moramo ih znati primijeniti. Nećemo učiti napamet propis koji će se promijeniti za dvije godine. Zakoni su pisani teškim jezikom. Njima nedostaju one vještine koje smo učili u osnovnoj školi. [N6]*
- b) *... i usmeno izražavanje, izražavanje na sudu gdje odvjetnik zastupa svoje stranke. Vrlo je važno da on zna predstaviti cijelu tu priču na način koji njemu odgovara jer je moć uvjeravanja i u samom ophođenju sa strankama i u ophođenju s protivnom strankom i sudom vrlo važno. [N12]*
- c) *Mislim da studenti prava moraju imati mogućnost usmenog davanja informacija, retoriku. Za pravnu profesiju je to jako bitno. [N15]*

Pored važnosti razumijevanja i usvajanja jezika prava, studenti moraju naučiti koristiti gramatiku pravnih propisa, odnosno poznavati i koristiti pravnu terminologiju i jezik prava kao znanstvene discipline. [N13, N17, N19]

Prema Vukoviću pravni propisi su sastavljeni od rečenica, a rečenica od riječi, pa je zato poznavanje pravila u području gramatike važno i za uspješno redigiranje pravnih propisa.⁴²² Vuković smatra da se pri izradi i tumačenju pravnih propisa trebaju uzeti u obzir: prostorno jedinstvo riječi (jedna riječ mora imati uvijek isto značenje), vremensko jedinstvo riječi (riječ tijekom vremena može promijeniti svoj oblik ili svoje značenje), značenje stranih riječi (u uporabi stranih riječi u hrvatskim propisima se katkad pretjeruje, razlog tomu je što mnoge strane riječi imaju određenije značenje nego naše domaće), prevođenje riječi (prijevodi dolaze do uporabe u pravnim propisima, samo oni imaju tu drugo značenje), značenje pojedine riječi u pravnim propisima u određenom prostornom krugu i u određenom vremenskom kontinuumu, značenje riječi u sastavu, spajanje riječi i kratice u pravnim propisima.⁴²³

- a) *... pravo je kao strani jezik, prvo moraš naučiti neke riječi i izraze da bi to kasnije znao primijeniti. [N17]*

⁴²² Vuković, Mihajlo. Nav. dj., str. 43.

⁴²³ Isto.

b) ... u pravu moraš imati mogućnost pamćenja, koncentracije, pravnog jezika koji mora biti jasan, precizan i nedvosmislen. [N19]

c) ... pravo je jedno specifično područje koje ima dosta specifičnu terminologiju. [N13]

Pored navedenih vještina, ispitanici smatraju da bi studenti trebali sudjelovati i imati što više pravne prakse, kako bi navedene vještine mogli na konkretnim primjerima razumjeti i spoznati ih i naučiti primijeniti. [N4, N12]

Vrlo je važno da mladi pravnici osjete što više prakse. [N12]

Nastavnici upozoravaju i na različitosti i specifičnosti svake pojedine pravne discipline. Radi li se o teorijskom predmetu, predmetu koji zahtijeva više sudske prakse ili primjenu pozitivnog zakonodavstva ili komparaciju različitih zakonodavstva država svijeta. [N8, N9, N17]

a) ... ako razlikujemo prema području, je li to to neko pozitivno pravno ili neko zakonodavstvo, postoje grane koje se bave baš zakonodavstvom koje je ozakonjeno. [N8]

b) Moraju razviti vještine odvajanja bitnog od nebitnog u području prava, snalaženje u pravnim izvorima, znati komentirati presude, znati zakone, za europsko pravo moraju znati razlikovati primarne pravne izvore (ugovore) i sekundarne (uredbe, direktive, preporuke, mišljenja i odluke), npr. uredbe Europskog prava, znati koristiti pravne baze podataka (npr. Eurolex), morali bi znati neki okvir da bi se mogli snaći jednoga dana i opet ta neka sudska praksa. [N17]

c) Što su predmeti specijaliziraniji, to su i izvori specifičniji. [N9]

5.4.3.13.2. Kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava

Vežano uz potrebne vještine informacijske pismenosti u području prava mišljenje nastavnika je da student prava tijekom studiranja mora znati naučiti primijeniti pozitivno zakonodavstvo – odnosno prepoznati i primijeniti zakone koji su trenutno na snazi u Republici Hrvatskoj, korištenjem pravne baze podataka Narodne novine - službenog glasila Republike Hrvatske. [N11, N13, N16, N19]

a) U pravu je teško u Hrvatskoj otkriti što je trenutno na snazi, to je studentima najveći problem. Nije dovoljno ukucati neki pojam i sad se pojavi neki zakon, to je osnovna pogreška. [N11]

b) ... minimum pozitivnog zakonodavstva, locirati i povijesno i dati komparativnu dimenziju. [N19]

- c) ... bitno je da znaš koji je zadnji zakon na snazi s obzirom na to kako se kod nas zakoni često mijenjaju. To je abeceda i moraš znati gdje ćeš pronaći tu informaciju, to je relevantan izvor... [N16]

Pored korištenja baze službenog glasila Republike Hrvatske – Narodnih novina i primjene zakona koji su na snazi, nastavnici naglašavaju da studenti moraju naučiti koristiti i naučiti vrednovati i druge pravne baze podataka i domaće i strane (posebno baze zakonodavstva i sudske prakse). [N1, N2, N4, N5, N7, N8, N9, N10, N11, N16]

- a) *Baze podataka, Narodne novine... To bi trebali steći. Ne znam znaju li oni uopće preko mrežnih stranica Fakulteta otići do baza podataka. Ne znaju otići na Narodne novine i vidjeti kad je zakon zadnji put izmijenjen.* [N4]
- b) *Poznavanje zakona, sudske prakse, status pravnih propisa (korištenje Narodnih novina), poznavanje specifičnih relevantnih mrežnih stranica za pojedini predmet.* [N9]
- c) *Vrednovanje, pronalaženje izvora, prvo pravnih izvora ... jer pravo je strahovito široka materija... prema tome ako analizirate kazneno pravo ili slično onda su relevantni ti izvori, ako to ne zna taj koji traži ili ih nije kompetentan tražiti i onako ih neće koristiti.* [N2]

Ispitanici također naglašavaju važnost poznavanja i korištenja baza podataka pročišćenih tekstova hrvatskih zakona, kao pomagala koji će im omogućiti brzo pronalaženje do aktualnog zakona na snazi. [N2, N4]

.. vrednovati pročišćene tekstove što se tiče zakona, pogotovo u pravu vrednovati kvalitetu podataka, što je relevantno što nije relevantno, papirnati zakon je papirnati zakon, pročišćeni tekst je pročišćeni tekst itd. [N2]

Smatraju da studenti trebaju naučiti koristiti domaću sudsku praksu dostupnom u bazama hrvatskih sudova, ali i komercijalnih pravnih baza podataka. [N11, N13]

Naša sudska praksa nam je za neke stvari bitna, ali nije ključna za sve, jer imamo dosta međunarodne materije... a za pravo društva je važnija sudska praksa, jer je to statusno. [N11]

Pored poznavanja i korištenja baza zakonodavstva i sudske prakse hrvatskih sudova nastavno osoblje naglašava i važnost poznavanja baza strane sudske prakse. Važnost korištenja baza strane sudske prakse osobito dolazi do izražaja u pravnim predmetima koji se bave istraživanjem područja europskog prava, tj. pravom Europske unije (npr. *Eurolex, Curia*), ali i razumijevanjem i tumačenjem angloameričkog pravnoga kruga. [N5, N6, N10, N13, N15]

- a) ... *poznavanje odluka i presuda EU suda u Luksemburgu ili EU suda u Strasbourg.*
[N10]
- b) *Case law bi bio zanimljiv, baze koje uključuju sudsku praksu, jer je danas jako teško pratiti sudsku praksu i domaću i inozemnu. Bilo bi dobro da studenti baziraju svoje istraživanje na sudskoj praksi i treba posebno inzistirati na bazama sudske prakse.*
[N13]
- c) *Mislim da bih im trebala reći nešto na prvom satu o Eurolexu ili Curii, jer ne znaju ... naučiti pronaći predmet, što se tiče prava EU-a.* [N5]

Pored stjecanja vještina pronalaženja relevantnih informacija u pravnim bazama podataka ispitanici naglašavaju i da studenti trebaju naučiti i citirati pravne izvore. [N3, N13]

Kako citirati sudsku praksu, pravne izvore, zakone, Ustav, podzakonske akte, to je specifično za pravo. [N3]

5.4.3.13.3. Generičke vještine informacijske pismenosti

Prema mišljenju nastavnika studenti bi trebali naučiti kritički razmišljati i naučiti riješiti problemske situacije. Smatraju da student na bilo kojem fakultetu mora steći takve vještine i da to nužno ne mora biti pravna vještina. [N8, N12]

Općenito oni moraju zapravo naučiti, analizirati neke stvari, ali onda i kritički razmišljati o njima. [N8]

Nastavno na navedeno jedan ispitanik ističe važnost cjeloživotnog obrazovanja u pravnoj struci. [N12]

Kad govorimo o pravu, osoba mora imati temeljno znanje, i ako ga usavršava svakodnevno, usavršava samu sebe. Pravo je takva disciplina koja se vrlo brzo mijenja i ako korisnik nije u tijeku s razvojem, onda je upitno što on može ostvariti i koju informaciju može dobiti, jer se može dogoditi da ta informacija nije više pravno relevantna u konkretnom slučaju za pravo. [N12]

5.4.3.14. Prijedlog programa informacijskog opismenjavanja i uloga knjižnice i knjižničara

Analizom rezultata intervjua dobiveni rezultati o mišljenju ispitanika o provođenju programa informacijskog opismenjavanja, o profilu stručnjaka koji bi provodio programe informacijskog opismenjavanja te o sadržajima koji bi trebali biti uključeni grupirani su

prema odgovorima nastavnika i prijedlozima programa informacijskog opismenjavanja i uloge knjižnice u njihovu provođenju (Tablica 25. Prijedlog programa informacijskog opismenjavanja i uloga knjižnice).

Tablica 25. Prijedlog programa informacijskog opismenjavanja i uloga knjižnice

- 1) prepoznata uloga knjižničara [N1, N8, N10, N15, N17, N20]
- 2) važnost suradnje s knjižnicom [N1, N2, N8, N10, N11, N20]
- 3) prepoznata važnost provođenja programa [N2, N8]
- 4) uključivanje knjižničara, nastavnika i informatičara u programe IP-a [N5, N8, N10, N20]
- 5) prijedlozi provođenja programa u okviru Pravnog pisanja na prvoj godini studiji [N3, N4, N6, N7, N8, N9, N11, N13, N14, N15, N16]:
 - prerano na prvoj godini [N3, N7, N11]
 - u okviru istraživačkih seminara [N13, N15]
 - uvodno predavanje i vježbe za računalom [N5, N14]
 - miniedukacija u grupama [N9]
 - radionice za svako pojedino područje prava [N13]
 - utjecaj vanjskih iskustva – sudjelovanje u programima IP-a na drugim sveučilištima [N3, N15, N13, N14]
 - nevažnost provođenja programa IP-a [N4]
 - potrebna promjena stava nastavnika [N6]
 - stalno provođenje kroz godine [N7, N15, N8]
 - promjena poučavanja izrade seminarskih radova – u okviru istraživačkih seminara [N11, N16]

Većina ispitanika ima pozitivno mišljenje i potiče kreiranje i provedbu programa informacijskog opismenjavanja. To se osobito uočava kod ispitanika koji su prošli neki oblik edukacije na stranim sveučilištima ili fakultetima. Iz njihovih se odgovora može iščitati da su prepoznali ulogu knjižničara i da je vezuju uz programe informacijskog opismenjavanja studenata na Fakultetu. [N1, N2, N8, N10, N11, N15, N17, N20]

- a) *Važno je ovo što knjižničari rade sa studentima i što mi tebe molimo da nam pomogneš oko pretraživanja baza vezanih za Europsko pravo.* [N1]
- b) *Možete vi kao knjižničari, mislim da bi ti bila sjajan kandidat za takvu vrstu pomoći... Kada starta jedan seminar, prije nego počnu raditi da sjednu s knjižničarom pred kompjutor i prorade izvore.* [N15]
- c) *Dok nismo imali uspješnu suradnju s knjižnicom, prvi sat bih im ja održala jedno predavanje. ... Sad kad imaju uvodno predavanje knjižničara o izvorima, onda im ja kažem da oni to znaju i da su to čuli, i oni to zaista potvrde da znaju naći i da nemaju problema s tim. Ne moramo im više ponavljati i mislim da je to korisno. I kolegica mi kaže, da studenti kažu da znaju i da su to čuli. I vidim isto od kolegice s kolegija Pravnog pisanja.* [N1]

Jedan od ispitanika također smatra da uloga knjižničara na visokoškolskim institucijama u Hrvatskoj nije dovoljno prepoznata pa zaključuje [N10]:

Svugdje u svijetu član vijeća je šef knjižnica, to na našim fakultetima nije slučaj, neshvaćanje važnosti uloge knjižnice u cijeloj priči. ... Jedan od ključeva u Hrvatskoj je to. [N10]

Različita su mišljenja nastavnika o profilu stručnjaka koji bi provodio programe informacijskog opismenjavanja te o mogućem sadržaju takvoga programa, no većina ih smatra da takvi programi moraju biti povezani s knjižnicom u nekom obliku suradnje. [N1, N20, N11]

... knjižničari imaju najviše utjecaja, nastavno osoblje općenito i ne zna baš što treba tražiti, mislim da se to počelo mijenjati, ali nastavnici su sami ponekad izgubljeni u vremenu i prostoru, najviše su baš knjižničari koji ti kažu gdje to možeš pronaći tamo. [N11]

Bitna je uloga knjižničara, ono što ti kada dođeš kao gost na predavanje kažeš za npr. online katalog, koje sve knjige mi imamo, ukazati im na parametre koji vas nastoje usmjeriti, čim brže i sa što manje disperzije, ciljano. Ali to su početni alati, to moraju početno naučiti, ali kad shvate mehanizam kako se razmišlja u tom nekom smislu onda ih treba pustiti same da savladaju. [N20]

Neki nastavnici smatraju da u provođenju i kreiranju programa trebaju biti uključeni knjižničari, informatička služba i nastavno osoblje. [N5, N8, N10, N20]

- a) *Samo informatika nije rješenje, ona daje tehničku pismenost, međutim ja mislim da su knjižničari idealne osobe koja imaju informatička znanja i poznaju pojam informacijske pismenosti, i ono što treba pravnicima, i trebalo bi kreirati predmet i kurikulum koji bi knjižničari zajedno s informatičarima i profesorima prava sudjelovali u njegovu izvođenju. U njegovu stvaranju s profesorima prava knjižničari su ključni u toj priči. [N10]*
- b) *Mislim da je korisno da te netko vodi i uputi. Čak koliko vidim većina tih poslijediplomskih i doktorskih studija ima neke kolegije koji ti zapravo objašnjavaju kako ćeš doći do nekih potrebnih podataka, informacija, ... kako bi ti to bilo čak i lakše nego da dobiješ potpuniju i kvalitetniju informaciju. [N8]*
- c) *To bi trebali provoditi knjižničari i nastavno osoblje, netko tko se bavi pronalaskom informacija, informacijskom znanošću, možda bi bila puno veća pomoć nego sami profesori, možda najbolje u nekoj suradnji. [N5]*

Mišljenje nastavnika je da je s obzirom na specifičnosti prava u kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja neizostavan partnerski odnos nastavnog osoblja i knjižničara. [N2, N8]

A ovo što se tiče specifičnog, mislim da bi trebalo institucionalizirati, kroz neki program, suradnju s informatičarima, knjižničarima, s osobama koje su kompetentne s podacima, prezentirati određeni program... svi moramo kreirati neki put, ali da im se olakša taj put, jer činjenica je da će s time raditi cijeli život. [N2]

... mislim da bi trebali svakako i nastavnici biti uključeni (s obzirom na specifičnosti)... [N8]

Neki od ispitanika čak predlažu kako bi se programi informacijskog opismenjavanja trebali provoditi i što bi trebali uključivati. Primjerice, predlažu da se takav oblik edukacija sa studentima provodi i dalje u okviru kolegija Pravno pisanje na prvoj godini studiji. [N3, N7, N11]

a) *Mislim da bi na početku studija trebalo reći studentima o tome kako se traži informacija ... Profesori imaju malo vremena da bi tako nešto radili. Možda da se, imamo tu metodologiju, imamo pravno pisanje, pa da se uz to pravno pisanje uvede neko pravno pretraživanje baza podataka. Možda bi to trebalo napraviti nešto u stilu vježbi, da oni izvuku s interneta neki zakon, neku sudsku praksu, neku odluku da im se zaista pokaže. [N7]*

b) *Vežano uz edukaciju mislim da je ovo što radite na Pravnom pisanju jako dobro. Dobra suradnja s knjižničarima, da, to bi bilo odlično. [N11]*

S druge strane neki od ispitanika smatraju da je takav oblik edukacije preran i otežan za provođenje na prvoj godini studija s obzirom na prevelik broj studenata i ograničenog vremena za provođenje edukacije. [N12, N13]

... jer je problem taj što je prevelik broj studenata, premalo vremena i premalo nastavnika. [N12]

Druga skupina ispitanika predlaže da programi informacijskog opismenjavanja trebaju obuhvatiti ne samo uvodna predavanja na pojedinim kolegijima i prvoj godini, već da se studentima organiziraju radionice i veći broj sati kako bi više razvili potrebne vještine i kompetencije informacijske pismenosti. [N5, N14]

a) *Najbolji je način jedno uvodno predavanje, ali ono nije dovoljno. Ali ako samo slušam mi nije dovoljno, trebalo bi to i raditi. Trebali bi sjesti za računalo.... Možda bi neko predavanje trebalo uključivati neki praktični primjer, možda više manjih uvodnih predavanja kad imaju istraživački seminar ili na drugom satu ponoviti ono što su radili ranije. [N5]*

- b) *Ja bih to stavila kao vježbe... kao što imamo na doktoratu u Zagrebu pretraživanje baza podataka.. Pokažemo im najprije i sjednu za računalo, dobiju zadaću, i onda da pronađu sami.* [N14]

Mišljenja nastavnika su da je dobar način uključiti programe informacijskog opismenjavanja u okviru istraživačkih seminara na kolegijima. [N11, N13, N15]

... možda bi se to moglo napraviti u sklopu seminarske nastave... [N13]

U okviru istraživačkih seminara to bi moglo biti korisno, tko želi znati više... Na svakom početku kolegija napraviti uvodna predavanja s osnovnim informacijama vezano uz specifično područje prava, jer svaka grana ima svoju bazu, članke, druge stranice, druge baze, da znaju gdje trebaju tražiti. [N11]

Navedeno potvrđuju i rezultati pilot-studije koja je provedena u okviru predmeta Istraživački seminar Europsko pravo II, unutar kojeg su tijekom ljetnog semestra akademske godine 2013./2014. u suradnji nastavnog osoblja i knjižničara umetnuti elementi informacijske pismenosti u sadržaj kolegija. Nakon pilot-studije provedena je anketa između studenta koji su polazili takav oblik edukacije. Svi su ispitanici (100 %) podržali takav oblik edukacije i suradnje te su izrazili mišljenje da bi takvi programi trebali biti uključeni i u druge kolegije ili postali obvezni kolegij koji bi polazili studenti na višim godinama studija. Jedan od razloga koji su navodili i nastavnici i studenti je da su utrošili puno manje vremena negoli inače - nastavnici u ispravljanju, a studenti u pisanju rada.⁴²⁴

Jedan ispitanik smatra da bi se programi informacijskog opismenjavanja trebali provoditi u obliku kratkih edukacija koje bi uključile određene sadržaje, ali i područja prava s obzirom na specifičnosti, a koje bi se provodile s manjim grupama studenata [N9, N13]

- a) *Možda neku miniedukaciju, ako je riječ o pisanju stručnih seminara onda netko tko to radi, dakle možda Pravno pisanje, ali možda bi na svakoj godini trebao postojati jedan privjesak, dodatak koji bi omogućio sustavnost, a ne samo na prvoj godini. Jer oni na prvoj godini dobiju informacije o alatima koje još ne mogu iskoristiti.* [N9]
- b) *Mislim da je to uspješnije kad se radi o relativnom malim grupama, na velikim grupama to postaje impersonalno kao da sami rade...* [N9]

⁴²⁴ 39. skupština Hrvatskoga knjižničarskog društva. Golenko, Dejana. Izlaganje u okviru Okruglog stola - Slobodan pristup pravnim informacijama u organizaciji Radne grupa za pravne i srodne knjižnice, Komisija za državne informacije i službene publikacije, Komisija za obrazovanje i stalno stručno usavršavanje.

Nastavnici također smatraju, s obzirom na specifičnosti pojedinih disciplina prava te važnosti cjeloživotnog obrazovanja, da se programi informacijskog opismenjavanja ne bi trebali provoditi samo tijekom prve godine studija već bi se trebali kontinuirano provoditi na svim godinama studija. [N7, N15, N8]

- a) *Mislim da bi bilo dobro da se to ponavlja iz godine u godinu... onda tek vidjeti je li sve to imalo svrhu i kad obučiš cijelu generaciju znali bismo je li korisno.* [N15]
- b) *Vještine pretraživanja trebaju se razvijati stalno i trebaju se provoditi... za pretraživanje pravnih izvora, pa to bi možda trebali biti profesori prava i knjižničari koji su sad u tome... Treba biti kombinacija prava i knjižničara, na početku možda više knjižničara kada dobivaju osnove, kasnije više pravnik kada ulaze više u pravo.* [N7]

Svi ispitanici koji su sudjelovali u programima informacijskog opismenjavanja na stranim sveučilištima, institutima ili polazeći poslijediplomske studije koji su nudili takav oblik edukacije, podržali su i prepoznali važnost takvih programa. [N3, N13, N14, N15]

U Budimpešti smo edukaciju imali mjesec dana... nije bilo ocjene nego ili si prošao ili pao, među tim predmetima bio je i obilazak knjižnice. [N3]

Jedan od ispitanika smatra da programi informacijskog opismenjavanja i nisu toliko potrebni te da sve ovisi o svakom pojedincu pojedinačno. [N4]

Uvijek mislim tko hoće naučiti taj će naučiti, bez obzira na dobre ili loše profesore, sve ovisi o pojedincu. Ako sam sebi ne pomogneš, neće ti nitko ni pomoći. [N4]

Jedan od ispitanika smatra da je važna i osviještenost nastavnog osoblja o važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja. [N6]

Ja mislim da se na tome svemu može raditi paralelno uz ovaj program koji mi imamo. Ne zahtijeva nikakvu posebnu promjenu nastavnog plana i programa, zahtijeva promjenu u stavu nastavnika koji će od studenata to tražiti, takav način pristupa radu. [N6]

Neki od ispitanika smatraju da je problem u načinu provođenja istraživačkih seminara te da bi se trebao promijeniti način provođenja seminarske nastave. [N11, N16]

Teško je previše očekivati od studenata na prvoj godini, dio njih uopće nije za to, ako misle da je to bez veze teško ćeš ga prisiliti. Mislim da je današnja koncepcija pisanja seminara način pisanja seminara kao prije 20 godina, ali vrijeme je drukčije... Možda bismo mi trebali napraviti klik u glavi i provoditi seminare na drugi način. [N11]

5.4.4. Rezultati intervjua - mišljenja i stavovi knjižničara

Rezultati intervjua s knjižničarima omogućili su detaljniji uvid u stajališta i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata i suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci. Provedenim intervjuima utvrdila su se mišljenja i stavovi knjižničara o njihovim iskustvima vezanim uz informacijsko opismenjavanje studenata na pravnim fakultetima, te njihovu stajalištu o suradnji knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provođenju navedenih programa te potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje takvih programa kako bi se otkrili uzroci i identificirali sadržaji koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja. (Vidi detaljnije poglavlje 5.3.1.2. Standardizirani intervjui).

S obzirom na navedeno, u ovom dijelu istraživanja istražila su se iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima kroz suradnju s nastavnim osobljem, stavovi knjižničara o procesu informacijskog opismenjavanja, o potrebnim i stečenim vještinama informacijske pismenosti studenta te o informacijskom opismenjavanju studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima kao i stavovi knjižničara o potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja.

Nakon transkripcije provedenih intervjua, dobiveni rezultati podijeljeni su u nekoliko temeljnih grupa. U tablici 26. prikazani su grupirani rezultati provedenih intervjua s knjižničarima na pravnim fakultetima u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu.

Tablica 26. Grupiranje rezultata intervjua s knjižničarima

1. Mišljenja knjižničara o informacijskim vještinama i potrebama studenta, posebice u razvijanju informacijskih vještina studenata u području prava
2. Iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima
3. Mišljenje knjižničara o informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj
4. Iskustva knjižničara vezana uz suradnju s nastavnim osobljem u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj
5. Mišljenje knjižničara o suradnji s nastavnim osobljem vezano uz programe informacijskog opismenjavanja
6. Mišljenje knjižničara o potrebnim znanjima i vještinama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja

5.4.4.1. Mišljenja knjižničara o informacijskim vještinama i potrebama studenata, posebice u razvijanju informacijskih vještina studenata u području prava

U prvoj skupini pitanja istraženo je mišljenje knjižničara o tome trebaju li studenti prava pored generičkih informacijskih vještina razvijati i dodatne kontekstualne informacijske vještine s obzirom na specifičnosti u području prava. Svi ispitani knjižničari složili su se da studenti prava imaju nedovoljno razvijene svoje informacijske vještine, te da se studente mora poticati na razvijanje potrebnih vještina kako onih temeljnih tako i specifičnih informacijskih vještina u području prava. U Tablici 27. dan je sažet pregled mišljenja knjižničara o informacijskim vještinama i potrebama studenta, posebice o razvijanju informacijskih vještina studenata u području prava.

Tablica 27. Mišljenja knjižničara o informacijskim vještinama i potrebama studenta, posebice u razvijanju informacijskih vještina studenata u području prava

- današnji studenti imaju nedovoljno razvijene svoje informacijske vještine [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- informacijske potrebe današnjih studenata prava još uvijek su daleko veće nego što su njihove informacijske vještine iz područja prava [K1, K5, K6]
- studenti moraju nadograđivati vlastita znanja, pravilno selektirati i vrednovati informacije koje će im trebati tijekom studija kako bi se informacijske vještine ubuduće primijenile na radnim mjestima (u području prava) [K4]
- studente treba kontinuirano usmjeravati i razvijati vještine IP-a [K2, K3, K5, K6]
- studenti prava tijekom studiranja trebaju razvijati i steći sljedeće informacijske vještine u području prava [K1, K2, K3, K4, K5, K6]:
 - 1) temeljne vještine informacijske pismenosti [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
 - 2) kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
 - pronalaženje i vrednovanje pravnih informacija i pravnih baza podataka
 - znati gdje i kako pronaći informaciju u području koje ga zanima
 - koji su resursi relevantni u području prava i ispravno i učinkovito koristiti strategije istraživanja [K4]
 - znati koristiti specifične sustave pravnih informacija (pravne propise i sudsku praksu) [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
 - identificirati relevantnu bazu podataka, uobičajene alate, utvrditi gdje to tražiti, znati institucijsku strukturu pravnog dokumenta, snalaziti se u svom području [K3, K5]
 - identificirati relevantne izvore informacija [K5]
- knjižničari iz svoga iskustva rada u knjižnicama pravnih fakulteta smatraju da su pravnicima nakon završetka studija potrebne različite informacijske vještine ovisno o tome hoće li raditi u pravnoj praksi ili pravnoj znanosti [K3, K5]
- knjižničari ističu važnost provođenja programa IP-a [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- knjižničari smatraju da motivacija studenata za sudjelovanjem u programu IP-a bitno utječe na uspješnost provođenja programa IP-a [K3, K5, K6]

Vežano uz informacijske vještine studenata knjižničari smatraju da s obzirom na razvoj informacijske tehnologije i pristup brojnim izvorima informacija današnji studenti imaju nedovoljno razvijene svoje informacijske vještine i potrebne kompetencije te da ih se mora stalno poticati na njihovo razvijanje. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

... studenti moraju kontinuirano razvijati svoje vještine. Studenti na prvim godinama uopće ne znaju kako doći do informacije... Njihov domet informacijske pismenosti je Google... katalozi su već veliki korak naprijed.... [K5]

Jedan od ispitanika smatra da knjižničari često stječu pogrešan dojam o razini informacijskih vještina studenata i da današnje generacije studenata ne trebaju razvijati svoje informacijske vještine, jer se radi o tzv. *Google generaciji* koja je odrasla uz informacijsko-komunikacijsku tehnologiju, no stvarnost je drukčija. [K2]

... definitivno sam shvatila da je bila iskrivljena slika nas knjižničara jer smo mislili da imamo osobe koje su vješte, ali kada si krenuo s potpitanjima shvatila sam da oni uopće ne znaju ni što je informacijska pismenost, ali zato sebe smatraju i doživljavaju informacijski pismenima... [K2]

Tako u svakodnevnom radu sa studentima nailaze da studenti često ne znaju razlikovati knjigu od članka u časopisu. [K2, K3, K5, K6]

Kontinuirano ih treba usmjeravati... kada gledaju katalog ne uočavaju razliku da je nešto analitika ili monografija... [K2]

S obzirom na opisanu situaciju knjižničari naglašavaju važnost da današnji studenti trebaju stalno i kontinuirano razvijati potrebne vještine informacijske pismenosti, a posebno vještine informacijske pismenosti u području prava. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

... informacijske potrebe današnjih studenata prava još uvijek su daleko veće nego što su njihove informacijske vještine iz područja prava. [K1]

... oni su još uvijek nedovoljno informacijski vješti i s obzirom na područje prava trebaju se razvijati posebne vještine. [K2]

studenti moraju obnavljati i nadograđivati vlastita znanja, pravilno selektirati i vrednovati informacije koje će im trebati tijekom studija kako bi informacijske vještine u području prava primijenili ... na radnim mjestima (u području prava). [K4]

Knjižničari naglašavaju da studenti prava tijekom studija ne stječu i ne razvijaju u dovoljnoj mjeri kontekstualne (stručne) vještine koje su im potrebne u daljnjem radu kao budućih pravnik. [K2, K3, K5, K6]

Kada završe fakultet pravnici imaju problem u pronalaženju pravnih izvora i praćenju novih grana prava... [K5]

Knjižničari smatraju da studenti prava tijekom studiranja trebaju razvijati i steći temeljne vještine informacijske pismenosti (pronalaženje, pretraživanje, vrednovanje različitih izvora, znati koristiti uobičajene alate) i kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava [K1, K2, K3, K4, K5, K6]. Kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava prema njihovu mišljenju obuhvaćaju razvijanje vještina u pronalaženju i vrednovanju pravnih informacija i pravnih baza podataka, znati gdje i kako pronaći informaciju u području koje ga zanima bilo pravnih ili srodnih, znati koristiti specifične sustave pravnih informacija, kombiniranje i definiranje pravnih pojmova i izvora, detektirati gdje će tražiti pravne izvore, znati institucijsku strukturu pravnih dokumenata. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

- a) *Pored osnovnih općih informacijskih vještina studenti prava moraju biti vješti u pronalaženju i vrednovanju pravnih informacija i e-baza podataka. [K1]*
- b) *Da zna gdje i kako pronaći informaciju u području koje ga zanima bilo pravnih ili srodnih. Znači prvo imati saznanja koji su resursi relevantni u području prava i ispravno i učinkovito koristiti strategije istraživanja. [K4]*
- c) *... koristiti specifične sustave informacija, kao što su recimo ING registri... propisi i sudska praksa... posebne vještine za pronalaženja pravnih izvora specifičnih za pravo. [K3]*
- d) *da zna identificirati relevantnu bazu podataka, nekakve uobičajene alate, kombiniranje pojmova, i neki izvor da znaju definirati što traže, da znaju detektirati gdje će to tražiti, da znaju institucijsku strukturu kakve dokumente, koju vrstu dokumenta objavljuje, da se znaju snalaziti u svom području i onda mogu identificirati relevantne izvore informacija. [K5]*

Knjižničari iz svoga iskustva rada u knjižnicama pravnih fakulteta smatraju da su pravnicima nakon završetka studija potrebne različite informacijske vještine, ovisno o tome hoće li raditi u pravnoj praksi ili pravnoj znanosti. Pravnici u praksi trebaju više razvijati svoje vještine korištenja, pronalaženje i vrednovanja pravnih baza podataka, posebno sudske prakse i zakonodavstva, a znanstvenicima će pored navedenih izvora koristiti i baze podataka cjelovitih tekstova. [K3, K5]

- a) *U dva smjera ide nekakav stručni rad, u praksi kao pravnik i u teoriji kao znanstvenik. Posebne su vještine i u krajnjoj liniji posebna oruđa koja koristi pravnik u praksi, navedeni ing registri, katalozi, komentari zakona sa sudskom praksom i oni koji se daju iskoristiti u pravnoj argumentaciji u konkretnom*

slučaju, od vještina koji se tiču nekakvog znanstvenog istraživanja u područja prava. [K3]

- b) *Kad on završi fakultet, ako radi kao odvjetnički vježbenik onda će mu biti važna jedna vrsta informacija, ako radi kao znanstveni novak koji piše doktorat i bavi se tim i tim specifičnim područjem, onda mu je bitna druga vrsta informacija. [K5]*

S obzirom na nedovoljno razvijene informacijske vještine studenata ispitani knjižničari su svjesni važnosti i smislenosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja te zaključuju da studentima takav oblik edukacije otvara neke nove horizonte koje ne bi mogli sagledavati bez potrebnih vještina. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

Imamo pozitivno iskustvo koje smo znali prenijeti s onom generacijom brucoša s kojom smo masovnije provodili edukaciju, kroz taj knjižnični program prošlo je nešto više od 1000 ljudi, s tom generacijom mi nismo imali gotovo nikakvih problema u komunikaciji, kada su došli u knjižnicu znali su što trebaju...

Ispitanici su prednosti provedenih edukacija uočili i u svakodnevnom radu s korisnicima, budući da su kvalitetnije radili s informacijski pismenim studentima koji su bili dobro upućeni u informacijske izvore. [K3, K6]

... primijetili smo da dolazi cijela jedna generacija ljudi... dvije generacije ljudi koji najednom dolaze s gotovim popisima, koji traže slobodan kompjuter, koji pretražuju ING registar, ljudi koji vidljivo odudaraju od drugih studenata i onda kasnije ... vidiš da je to generacija koja je prošla edukaciju. [K3]

No bez obzira na važnost programa informacijskog opismenjavanja knjižničari smatraju da je bitna motivacija studenata u sudjelovanju u programima informacijskog opismenjavanja. Smatraju da studenti prava često nisu previše zainteresirani za područja izvan prava, pa time nisu svjesni važnosti ili značenja ovakvoga oblika edukacije te ih je teško zainteresirati za aktivno sudjelovanje u takvom obliku nastave. [K3, K5, K6]

... isto tako bitan element je njihova motivacija, jer ako nema motivacije od strane studenta ili polaznika onda je potpuno besmisleno provoditi takvu edukaciju... Oni koji imaju specifičan interes pokazuju entuzijazam i jako su zadovoljni i smatraju da im je to korisno. Dok ovi prvi izlaze nakon predavanja s nekom maglom u glavi s tog predavanja jer uopće ne znaju čemu bi im to moglo poslužiti, jer se još nisu našli u situaciji da takvu informaciju trebaju. [K5]

5.4.4.2. Iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima

Druga grupa pitanja obuhvatila je iskustva knjižničara u provođenju programa informacijskog opismenjavanja na pravnim fakultetima, na koji načine ih provode, koliko često provode edukacije, koje sadržaje uključuju u programe informacijskog opismenjavanja, te uzimaju li u obzir pri kreiranju programa specifičnosti područja prava, kako bi se otkrio uzrok i identificirali sadržaji koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja. U Tablici 28. dan je sažet prikaz iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima

Provedenom analizom uočava se da svi knjižničari na svojim institucijama provode informacijsko opismenjavanje studenata. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

Informacijsko opismenjavanje provodi se uglavnom na neformalnoj razini institucije, odnosno samo je jedan program uključen na formalnoj razini institucije i dio je kurikulumu. Ostale programe knjižničari provode samostalno ili na poziv nastavnog osoblja.

Tablica 28. Iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima

- slična iskustva - svi knjižničari na svojim institucijama provode informacijsko opismenjavanje studenata. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- samo je jedan program formalno uključen u nastavni kurikulum i izvodi se kao samostalan kolegij i to na poslijediplomskoj razini, ali ne na dodiplomskoj i diplomskoj razini studija [K5]
- ne provode se formalni programi informacijskog opismenjavanja na diplomskoj razini [K1, K2, K4, K6]
- knjižničari neformalne programe informacijskog opismenjavanja provode na dva načina:
 - samostalno (osoblje knjižnice) [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
 - u suradnji s nastavnim osobljem [K1, K2, K3, K5, K6]
- samostalni programi najčešće se provode na prvoj godini studija i općenito uključuju uvodno predavanje o uslugama i izvorima koje knjižnice nude
- u suradnji s nastavnim osobljem programi IP-a: „uključuju pravne sadržaje. Način i dostupnost korištenja i pretraživanja pravnih baza na koje smo pretplaćeni (*HeinOnline* i *Westlaw*); važnost službenih publikacija, izvore pozitivnih pravnih propisa s naglaskom na portal *Ius Info* na koji smo također pretplaćeni., [K4]
- kod programa IP-a nastalih u suradnji s nastavnim osobljem uzimaju se u obzir specifičnosti prava, jer i unutar pojedinih kolegija postoje specifičnosti [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- programe informacijskog opismenjavanja najčešće provode: „na svakodnevnoj razini za studente koji dolaze sami, i parcijalno po potrebi jednom u semestru za pojedine katedre i za doktorande u sklopu studija.“ [K5]
- najzastupljenija su predavanja na početku akademske godine za sve studente, a u manjem su opsegu grupne i individualne radionice, praktične vježbe - najčešće su to grupe od više od desetak studenata obično na seminarima ili kolegijima [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

Iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima su slična. Svi knjižničari na svojim institucijama provode informacijsko opismenjavanje studenata. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

No bez obzira na zastupljenost i provođenje programa informacijskog opismenjavanja na pravnim fakultetima u Hrvatskoj, samo je jedan program formalno uključen u nastavni kurikulum i izvodi se kao samostalan kolegij i to na poslijediplomskoj razini, no ne i na dodiplomskoj i diplomskoj razini studija. Na Pravnom fakultetu u Zagrebu uveden je kolegij *Izvori europskog prava* koji je ponuđen studentima na poslijediplomskom studiju i kao takav je jedini formalni program koji je ugrađen u kurikulum nekoga pravnoga fakulteta. [K5]

- a) *... fakultet svake godine studentima prve godine drži određeno predavanje o uslugama knjižnice... Ali ono što izostaje je da se njih kontinuirano educira ili da se uvede određeni kolegij ili program koji bi njih educirao. Ta vrsta obrazovanja i edukacija ovisi o interesu profesora i pojedinih katedri. ... Treća razina je kolegij za sebe - Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka - namijenjen poslijediplomskim studentima, dakle doktorandima... [K5]*
- b) *Ne, jedino ovo što se tiče doktoranada poslijediplomskog studija, to je u kurikulumu kao kolegij, nositelji predmeta su profesori, a ja sam predavač, dakle ja izvodim nastavu, to je jedino što je u kurikulumu, a ove druge povremene stvari su nešto ad hoc, nije nešto što je planirano. [K5]*

Osim opisanog jedinoga formalnog programa koji je uključen u kurikulum institucije, svi ostali programi koji se provode na diplomskoj razini nisu obvezni i nisu uključeni na formalnoj razini visokoškolskih institucije. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

Knjižničari neformalne programe informacijskog opismenjavanja provode na dva načina:

- a) samostalno (osoblje knjižnice) [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- b) u suradnji s nastavnim osobljem. [K1, K2, K3, K5, K6]

Programi informacijskog opismenjavanja koje knjižničari provode samostalno najčešće se provode na prvoj godini studija i općenito uključuju uvodno predavanje o uslugama i izvorima koje knjižnice nude. [K1, K2, K3, K5, K6]

Osnovne informacije o važnosti informacijske pismenosti, informacijskim izvorima i strategijama pretraživanja te dostupnim pravnim bazama. [K4]

... u suradnji s nekoliko nastavnika i nas knjižničara i svi zajedno smo smislili jedan mali program koji je smišljen za studente... mogao bi narasti u nešto više gdje po prvi put surađujemo s nastavnicima, to je malo šira tema, dakle nije tema usko

knjižničarska ... nego se tiče općenito o pisanju seminarskih, diplomskih i drugih radova ne samo u tehničkom nego i logičkom smislu... [K3]

U izradi programa koji se provode u suradnji s nastavnim osobljem uzimaju se u obzir specifičnosti pojedinoga područja prava, te posebno pravne baze podataka znanstvenih časopisa te baza zakonodavstva i baza sudske prakse. Naglašavaju da je upravo zbog specifičnosti pravnih područja u kreiranju i provedbi programa informacijskog opismenjavanja nužna uska suradnja s nastavnim osobljem. Naime kako svako pravno područje ima svoje specifičnosti, knjižničari smatraju da knjižničar ne bi trebao biti prepušten samostalnom kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja, već da se programi trebaju provoditi u uskoj suradnji knjižničara i nastavnog osoblja kako bi se generičke vještine informacijske pismenosti usporedno razvijale s potrebnim kontekstualnim vještinama specifičnim za pojedino područje znanosti. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

... uključuju pravne sadržaje. Način i dostupnost korištenja i pretraživanja pravnih baza na koje smo pretplaćeni (HeinOnline i Westlaw); važnost službenih publikacija, izvori pozitivnih pravnih propisa s naglaskom na portal Ius-Info na koji smo također pretplaćeni. [K4]

... uzimaju se u obzir specifičnosti, jer čak i unutar pojedinih kolegija postoje specifičnosti. Tako ću se približiti studentu koji je na seminaru iz pojedinog kolegija i kojeg trenutno interesira ta tematika, a da ga ne opterećujem nekim drugim primjerom koji nije primjeren konkretnom seminaru na kojem je on. [K3]

Identificirati relevantnu bazu podataka, nekakve uobičajene alate, kombiniranje pojmova, i neki izvor, definirati što traže, detektirati gdje će to tražiti... [K5]

Prema iskustvima knjižničara programi informacijskog opismenjavanja najčešće uključuju sljedeće sadržaje [K1, K2, K3, K4, K5, K6]:

- osnovne informacije o knjižnici (*online* katalog, usluge) [K1, K2, K3, K4, K6]
- pretraživanje, pronalaženje i vrednovanje relevantnih multidisciplinarnih baza podataka cjelovitog teksta
- pretraživanje, pronalaženje i vrednovanje relevantnih pravnih baza podataka [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- pretraživanje, pronalaženje i vrednovanje relevantnih informacija [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- alate za pretraživanje baza podataka [K5, K6]

- definiranje i kombiniranje ključnih pojmova u pretraživanju relevantnih izvora [K5, K6]
- pravila citiranja knjiga i znanstvenih članaka [K1, K2, K3, K4, K6]
- pravila citiranja pravnih propisa (zakona i sudske prakse – domaće i strane) [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- specifičnosti pravnih izvora informacija. [K2, K3, K4, K5, K6]

Edukaciju najčešće provode svakodnevno (individualna edukacija) ili sporadično (na poziv nastavnog osoblja održavaju predavanja i radionice s naglaskom na specifičnosti izvora pojedine discipline ili grane prava na uvodnom satu kolegija ili pri izradi istraživačkog seminarskoga rada). [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

... na svakodnevnoj razini za studente koji dolaze sami, a ovo drugo po potrebi jednom u semestru za pojedine katedre i svake godine je za doktorande u sklopu studija. [K5]

... programe provodimo parcijalno s tendencijom da bi možda moglo prerasti u neki projekt na našoj instituciji u suradnji sa studentskom udrugom. [K3]

Knjižničari provode različite programe informacijskog opismenjavanja (tečajeve, npr. klasična predavanja, predavanja podržana računalnim softverom, radionice, individualnu edukaciju, vodiče za korisnike u *online* ili tiskanom izdanju itd.) koji su namijenjeni studentima i znanstveno-nastavnom osoblju te drugim zainteresiranim korisnicima. Primjerice u okviru poslijediplomskih specijalističkih studija održavaju uvodna predavanja i radionice o korištenju izvora informacija koje knjižnica nudi, prvenstveno baza podataka (bibliografskih, citatnih i cjelovitog teksta) te relevantnih pravnih baza. [K1, K2, K3, K5, K6]

Najzastupljenija su predavanja na početku akademske godine za sve studente, a u manjem opsegu grupne i individualne radionice, praktične vježbe, najčešće su to grupe od više desetak studenata obično na seminarima ili kolegijima. [K1, K2, K3, K4, K6]

... održane su radionice na 1. godini za redovite i izvanredne studente stručnog i integriranog studija te na višim godinama u dogovoru s nastavnim osobljem na 3 seminarska kolegija. Po jedna radionica na 1., 2. i 3. godini redovnih studenata integriranog studija. Smatram da to još uvijek nije dovoljno. Prekratko je vrijeme koje imamo na raspolaganju te knjižničari fizički ne mogu obuhvatiti na taj način sve studente što je još jedan argument za uvođenje programa u nastavu. [K4]

5.4.4.3. Mišljenje knjižničara o informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima

U trećoj grupi pitanja istražena su mišljenja knjižničara o informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima. Istražilo se smatraju li knjižničari da je potrebno provoditi programe informacijskog opismenjavanja te na koji način pridonose razvijanju informacijskih vještina današnjeg studenta, a posebice razvijanju informacijskih vještina u području prava kako bi se postavile smjernice za kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti u području prava te identificirali uzroci i metode koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja. U Tablici 29. dan je kratak prikaz mišljenja knjižničara o informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima.

Svi knjižničari podržavaju provođenje programa informacijskog opismenjavanja i aktivno sudjeluju u njihovom kreiranju i provedbi. No smatraju da ih institucije još nedovoljno zastupaju i potiču, što dovodi do djelomičnog i nesustavnog provođenja programa na različitim godinama, a time i različite razine informacijskih vještina, kako općih generičkih tako i kontekstualnih, specifičnih informacijskih vještina u području prava kod studenata.

Tablica 29. Mišljenja knjižničara o informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima

- naglašavaju važnost i smislenost provođenja programa informacijske pismenosti [K2]
- programi informacijskog opismenjavanja u posljednjih nekoliko godina provode se u puno većem opsegu negoli prije [K2, K4, K5, K6]
- programi se još uvijek nedovoljno provode i potiču na institucijama [K2, K3, K5, K6]
- rezultat toga je parcijalno i nesustavno provođenje programa na različitim godinama [K2]

Mišljenje je knjižničara da se programi informacijskog opismenjavanja u posljednjih nekoliko godina provode u puno većem opsegu negoli prije. [K2, K4, K5, K6]

... do prije dvije godine informacijsko opismenjavanje nitko nije ni spominjao u smislu značenja samoga pojma... osobnim zalaganjem ostalih kolegica u knjižnici uspjeli smo u posljednje dvije godine studente, nastavno osoblje i upravu zainteresirati i uvjeriti u važnost provođenja programa informacijskog opismenjavanja. [K4]

Premda odobravaju programe, aktivno sudjeluju u njihovu provođenju i smatraju da je povećan njihov broj, zaključuju da se programi još uvijek nedovoljno provode i potiču na institucijama. [K2, K3, K5, K6]

Od vrlo pozitivnih ... kako smo to na instituciji radili... od vrlo kvalitetnih početnih situacija od prije 10-ak godina, kada smo imali razvijen cijeli sustav, kada su bruceši to imali kao preduvjet za upis na drugi semestar, odslušati kod nas cijeli jedan niz prezentacija na temu pravnih izvora, pronalaženja ... do sada gdje se to sve smanjilo i zapravo je puno nekvalitetnije, iako izvora danas ima puno više i izvori su puno kompliciraniji, ali s obzirom na to da su ti izvori elektronički podrazumijeva se da će to oni sve sami naučiti, što se ipak ne događa. [K3]

Rezultat toga je parcijalno, sporadično i nesustavno provođenje programa informacijskog opismenjavanja na različitim godinama studija, koji nisu uključeni na formalnoj razini institucije.

... određeni profesori ustupe predavanje, i svakako ima smisla što je to prva godina, da bi se dalje znali snalaziti, ali i dalje mislimo da je jako važno da ih se kada dolaze u knjižnicu postupno upućuje, jer je nemoguće u dva školska sata da oni to apsolviraju... [K2]

5.4.4.4. Iskustva knjižničara vezana uz suradnju s nastavnim osobljem u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima

Ispitivanjem iskustva knjižničara vezana uz suradnju s nastavnim osobljem u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima istraženo je mišljenje knjižničara o osviještenosti i važnosti informacijske pismenosti unutar institucije; nastavnog osoblja i knjižničara, kako bi se postavile smjernice za kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti u području prava te identificirali sadržaji koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja. U Tablici 30. prikazana su iskustva knjižničara vezana uz suradnju s nastavnim osobljem u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima.

Mišljenje svih knjižničara je da je potrebna neizostavna suradnja s nastavnim osobljem u izradi i provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata. Knjižničari smatraju da suradnja ovisi i o tome kako nastavnici percipiraju ulogu knjižnice i knjižničara, kao ravnopravnog suradnika u obrazovnom procesu ili samo kao informacijsko središte institucije.

Tablica 30. Iskustva knjižničara vezana uz suradnju s nastavnim osobljem u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima

- potrebna neizostavna suradnja s nastavnim osobljem u izradi i provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata [K3, K4, K5, K6]
- u dogovoru s predmetnim nastavnikom provode radionice ili predavanja uzimajući u obzir specifičnosti određenog predmeta [K1, K6]
- različita su mišljenja knjižničara o suradnji s nastavnim osobljem:
 - a) suradnja izvrsna i nastavnici su prepoznali važnost i opravdanost informacijskog opismenjavanja kroz osobne spoznaje, ali i argumenata knjižnice [K4]
 - b) nastavno osoblje ima različito mišljenje o važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja studenta [K3]
- različit stav o tome koliko su nastavnici svjesni ili nesvjesni važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja:
 - a) nastavno osoblje je svjesno da će im informacijski pismeni studenti znatno olakšati rad jer će ovladati procesom istraživanja i zakonitostima znanstveno-stručne komunikacije te će dobivati kvalitetnije radove kao ishod nastave [K4]
 - b) smatraju da su neki nastavnici prepoznali vrijednost programa i spremni su na suradnji, dok drugi nastavnici takve programe čak smatraju štetnim [K3]
 - c) suradnja s nastavnim osobljem ovisi isključivo o osobnom stavu i afinitetima pojedinca [K1, K2, K3, K5, K6]
 - d) suradnja knjižničara i nastavnog osoblja u provođenju programa informacijskog opismenjavanja ovisi i o tome kako nastavno osoblje fakulteta percipira knjižnicu i knjižničara [K5], [K6]
 - e) važnost poticanja nastavnog osoblja fakulteta tako da se njima održe predavanja o važnosti takvih programa [K3]

Iskustva knjižničara vezana uz suradnju s nastavnim osobljem u kreiranju i provedbi programa informacijskog opismenjavanja različita su na pojedinim institucijama.

Jedan od ispitanika smatra da je institucija prepoznala važnost programa informacijskog opismenjavanja te da ostvaruje izvrsnu suradnju s nastavnim osobljem u njihovu provođenju. [K4]

... suradnja izvrsna... nastavnici su prepoznali važnost i opravdanost informacijskog opismenjavanja kroz osobne spoznaje, ali i argumenata od strane knjižnice. [K4]

Druga skupina ispitanika smatra da nastavno osoblje ima različito mišljenje o važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja studenta. Navodi da su neki nastavnici prepoznali vrijednost programa i spremni su na suradnju, dok drugi nastavnici takve programe čak smatraju štetnima i da se time podilazi studentima i čini ih nesamostalnim. [K2, K3, K5, K6]

... sada smo u jednoj stihijskoj situaciji, situaciji samoinicijative, s naše strane ili sa strane profesora, ali organizacijski to fakultet više ne prati. S onim nastavnicima koji

su spremni ta suradnja je dobra. ... Neki od njih ne smatraju to čak niti potrebnim, izričito smatraju to štetnim, i to oni nastavnici koji su i malo više informacijski pismeni, jer smatraju da je to podilaženje studentima u smislu da ih se time onesamostaljuje i da su oni time manje odgovorni za svoje radove i za svoj osobni probitak i nešto im se previše servira, nastavnici smatraju i to komparativnom prednošću nekog studenta nad drugim studentom da je on sam sposoban shvatiti što mu se nudi i to iskoristiti bez da mu netko suflira. [K3]

Knjižničari naglašavaju da suradnja nastavnog osoblja u kreiranju i provedbi programa informacijskog opismenjavanja s knjižničarima isključivo ovisi o svakom pojedinom nastavniku, njegovu poimanje i osviještenosti o važnosti informacijske pismenosti unutar institucije. [K1, K2, K3, K5, K6]

... suradnja s nastavnim osobljem ovisi isključivo o osobnom stavu i afinitetima pojedinca. [K1]

... to je stvar uvažanja doslovno i ponaosob. [K2]

... različit stav, ovisi od čovjeka do čovjeka, koliko je entuzijazma u njima, koliko je interesa u njima - toliku važnost pridaju nama. [K2]

Oni to ne doživljavaju, ovo je bio jedan kolegij o pretraživanju baza u kurikulumu, to je samo zasluga jednog profesora s jedne katedre, nitko ne bi od strane uprave to sustavno uvodio. To neće biti predmet koji će educirati studente od početka do kraja studiranja kao neko kompetentno istraživanje. [K5]

Knjižničari opisuju i na koji način se ostvaruje suradnja i u kojem opsegu. Najčešće se provode na neformalnoj razini u dogovoru s predmetnim nastavnikom o provođenju radionice ili predavanja pritom uzimajući u obzir specifičnosti određenog predmeta ili sadržaja. Studente se educira ponajviše općenito o relevantnim pravnim izvorima ili relevantnim pravnim izvorima specifičnim za pojedino područje prava, pravilima citiranja literature ili upućivanjem studenata na metodologiju izrade seminarskih radova. [K1, K2, K3, K5, K6]

... već nekoliko godina izvodim radionice na temu Vještine izrade pismenih radova, što obuhvaća praktične vježbe u pronalaženju potrebnih izvora, pravilnog citiranja i individualnih konzultacija za izradu pismenih zadataka. [K1]

S profesorima ako se radi o tim ad hoc stvarima, npr. na predmetu pravnoj informatici se dogovaramo koji aspekt bi bilo dobro više naglasiti ili istaknuti... Dok kod doktorskog programa tu smo radili na strukturiranju cijelog programa. [K5]

Ispitanici smatraju da suradnja knjižničara i nastavnog osoblja u provođenju programa informacijskog opismenjavanja ovisi i o tome kako nastavno osoblje fakulteta percipira knjižnicu i knjižničara. [K2, K5, K6]

Ima više elementa, ima način na koji se percipira uopće knjižnica, što oni misle da knjižničari uopće rade, je li knjižnica dovoljno transparentna, je li knjižnica dovoljno proaktivna u pristupu korisnicima, pa tako i s profesorima katedrama, što bi uopće ponukalo profesore i katedre da smatraju knjižnicu mjestom koje im može pomoći u njihovom radu sa studentima i u znanstvenom radu konačno. Ovisi o kvaliteti knjižnice, nastupu knjižnice i očekivanjima ove druge strane. [K5]

5.4.4.5. Mišljenje knjižničara o suradnji s nastavnim osobljem vezano uz programe informacijskog opismenjavanja

U četvrtoj grupi pitanja istražilo se mišljenje knjižničara o stupnju suradnje s nastavnim osobljem vezano uz programe informacijskog opismenjavanja te na koji bi način trebali biti više poticani unutar institucije i na kojoj razini institucije bi se trebali provoditi - formalno uključeni u strateške dokumente i kurikulum institucije ili neformalno - kao programi koje provodi knjižnica, ali izvan akademskog kurikuluma. U Tablici 31. dan je kratak prikaz mišljenja knjižničara o suradnji s nastavnim osobljem vezano uz programe informacijskog opismenjavanja. Svi su ispitanici istaknuli da knjižničari moraju na svojim institucijama poticati i promicati programe informacijskog opismenjavanja među nastavnicima kako bi uvidjeli prednosti informacijskog opismenjavanja.

Tablica 31. Mišljenje knjižničara o suradnji s nastavnim osobljem vezano uz programe informacijskog opismenjavanja

- ističu važnost promicanja programa IP-a među nastavnicima kako bi uvidjeli prednosti informacijskog opismenjavanja [K3, K6]
- potrebna neizostavna suradnja s nastavnim osobljem u izradi i provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- različit stav institucije o važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
 - svi sudionici u nastavno-obrazovnom procesu kao i uprava imaju afirmativan stav [K4]
 - stav dekana i institucije možda je dvojak, a možda i trojak, kreće se u rasponu od ignoriranja do primjećivanja, ali i nereagiranja, do podrške i otvoreno potpore i podrške [K5]
 - različit stav, ovisi od čovjeka do čovjeka, koliko je entuzijazma u njima, koliko je interesa u njima toliku važnost pridaju nama [K2]
- postojeći programi nisu dovoljni za kvalitetnije informacijsko opismenjavanje studenata [K1]

- potrebno usustaviti provođenje programa informacijskog opismenjavanja studenata na pravnim fakultetima [K4]
- različita mišljenja knjižničara o uključenosti programa IP-a u kurikulum institucije:
 - ne smatraju da bi trebali prerasti u samostalni kolegij na pravnim fakultetima [K4]
 - najbolji i najkvalitetniji način za sustavno provođenje programa informacijskog opismenjavanja s obzirom na njegovu važnost u razvijanju potrebnih informacijskih vještina studenata prava je uključivanje u kurikulum institucije [K4] , [K5], [K6]

Mišljenje svih ispitanih knjižničara je da je potrebna neizostavna suradnja s nastavnim osobljem u izradi i provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

... informacijsko opismenjavanje studenata ne može se ni provoditi bez tijesne suradnje s nastavnim osobljem. [K4]

Programi se ne mogu uvesti bez suradnje između profesora, fakulteta i knjižnice, bez volje jedne i druge strane i prepoznavanja važnosti jedne i druge strane. Ali i knjižničari, i opet to je vrlo komplicirana situacija, moraju se naći na te dvije strane, s dovoljno entuzijazma i kompetencija da bi se to ostvarilo, iako mi se čini da malo prevladava ovo uvjerenje akademske zajednice da oni sve to mogu sami i da je njima možda suviše, tj. barem veći dio, dok manji dio njih prepoznaje važnost i koristi te usluge. [K5]

S druge strane knjižničari imaju različite stavove o osviještenosti nastavnog osoblja o važnosti kreiranja i provođenja programa informacijskog opismenjavanja. Jedan od ispitanika ističe da su nastavnici osviješteni i poimaju važnost informacijske pismenosti. [K4]

... nastavno osoblje je svjesno da će im informacijski pismeni studenti znatno olakšati rad jer će ovladati procesom istraživanja i zakonitostima znanstveno-stručne komunikacije te će dobivati kvalitetnije radove kao ishod nastave. [K4]

Druga skupina ispitanika smatra da nastavnici nisu dovoljno zainteresirani za provođenje programa informacijskog opismenjavanja studenata, ne prepoznaju njihovu važnost kojima će se razviti potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima temeljene na cjeloživotnom učenju te postavljaju pitanje interesa za neprovođenje informacijskog opismenjavanja studenata. [K3, K5, K6]

... želi li akademska zajednica odgojiti studente koji će znati sami istraživati, boji li se da sami istražuju i što li će pronaći, žele li ih osposobiti da sami dolaze do informacija ili žele držati svoju šapu na izvorima i time sebe držati na povišenom tronu kao onoga čuvara znanja. [K5]

Knjižničari smatraju da je za dobru suradnju u izradbi i provedbi programa informacijskog opismenjavanja nužno prvo promicati i zagovarati važnost koncepta informacijske pismenosti među nastavnim osobljem fakulteta kako bi sami mogli uvidjeti prednosti programa informacijskog opismenjavanja. [K3, K6]

... samim nastavnicima prvo održati nekoliko predavanja, tek nakon toga kada bude jedan gro nastavnika koji su uvidjeli sami do kuda se mogu sami okoristiti time onda oni postaju entuzijastični pa time i za sve druge moguće programe koji bi se provodili s njihovim studentima. [K3]

... to je jedan način koji bi privukao studente, zato što im nudi osim ovih naših tupljenja o pravnim izvorima i informacijama ... i neko rješenje kako pristupati tim izvorima, kako pisati seminarski rad, malo više stvari koje njih interesiraju, i onda taj jedan sendvič gdje se mi onda dobro uklapamo. [K3]

Knjižničari imaju različita iskustva (i pozitivna i negativna) vezano uz stav institucije o važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

... načelno pozitivno, ali još uvijek se sustavno ne provodi... [K1]

... svi sudionici u nastavno-obrazovnom procesu kao i uprava imaju afirmativan stav. [K4]

... stav dekana i institucije možda dvojak, a možda i trojak, kreće se u rasponu od ignoriranja do primjećivanja, ali nereagiranja, do podrške i otvorene potpore i podrške... [K5]

Ističu da je jedan od najvećih problema na institucijama to što se programi provode nesustavno, sporadično i nisu uključeni na formalnoj razini institucije. Stoga naglašavaju da je nužno poticati i promicati kod vodstva institucije i nastavnog osoblja važnost o sustavnom provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata na formalnoj razini institucija. [K3, K4, K5, K6]

S dekanima se parcijalno pričalo, nekima je bio samo odgovor da mi možemo sa svoje strane imitirati ili što god ako to ne uključuje strukturirane stvari, gdje bi onda tu trebalo nešto mijenjati, nekakve nove kolegije - uvjetovati studentima nešto. ... Nažalost, dok je to na parcijalnom nivou, ne obuhvaća po meni dovoljan broj ljudi. Dakle, jedna katedra za svoje poslijediplomante, to je mali broj i to je za broj ljude; koji će iskoristiti te vještine jedanput. [K3]

Definitivno program informacijskog opismenjavanja studenata provoditi sustavno uvođenjem u redovitu nastavu na prvoj godini. Po potrebi dodatno na seminarskim kolegijima i individualno u prostorima knjižnice. [K4]

Različita su mišljenja knjižničara do koje mjere bi programi trebali biti uključeni u kurikulum institucije. Jedan od ispitanika smatra da bi se programi trebali i dalje razvijati i naglašavaju njihovu važnost, no ne smatra da bi oni trebali prerasti u samostalni kolegij na pravnim fakultetima. [K3]

... ne smatram da bi to trebalo prerasti u znanstvenu disciplinu ili komplicirati previše tu situaciju, u suradnji s nastavnicima pisanje znanstvenog rada i svi ti projekti koje provodimo bi bili dobri, oni bi mogli biti ozbiljniji. [K3]

S druge strane neki knjižničari smatraju da je najbolji i najkvalitetniji način za sustavno provođenje programa informacijskog opismenjavanja, s obzirom na njegovu važnost u razvijanju potrebnih informacijskih vještina studenata prava, uključivanje u kurikulum institucije. [K4, K5, K6]

... pilot-projekt Programom informacijskog opismenjavanja studenata do vrednovanja dostupnih izvora informacija. Projekt je dogovoren s Upravom Fakulteta. Programom su bili obuhvaćeni redoviti studenti na svim godinama studija na seminarskim kolegijima... Rezultati projekta su glavni pokazatelji o potrebi sustavnog uvođenja informacijskog opismenjavanja u nastavu te predstavljaju temelj realizacije, koji je u tijeku. [K4]

5.4.4.6. Mišljenje knjižničara o potrebnim znanjima i vještinama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja

U posljednjoj grupi pitanja istražilo se mišljenje knjižničara o potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja. Time se dobio detaljniji uvid u mišljenje knjižničara o profilu stručnjaka koji bi trebao provoditi programe informacijskog opismenjavanja te njegovim kompetencijama i vještinama za njihovo kreiranje i provođenje. U Tablici 32. dan je prikaz mišljenja knjižničara o potrebnim znanjima i vještinama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja.

Svi su ispitanici istaknuli da moraju posjedovati dodatna znanja i vještine, a posebno potrebna pedagoška znanja da bi mogli održavati programe informacijskog opismenjavanja ili sudjelovati u nastavi. S obzirom na specifičnosti prava naglasili su da trebaju posjedovati potrebna znanja u kontekstu pojedine znanstvene discipline da bi mogli sudjelovati i provoditi programe informacijskog opismenjavanja s nastavnim osobljem.

Tablica 32. Mišljenje knjižničara o potrebnim znanjima i vještinama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja

- nužnost razvijanja dodatnih vještina (pedagoške vještine) [K1, K2, K3, K4, K5, K6]
- potrebna dodatna pedagoška izobrazba i rad na komunikacijskim vještinama [K1, K4, K5, K6]
- primjena radionica u smislu treninga za trenere [K1]
- važnost cjeloživotnog obrazovanja i učenja [K2, K5, K6]
- razvijanje znanja iz područja prava [K6]

Mišljenje knjižničara je da su im za provođenje programa informacijskog opismenjavanja potrebna dodatna znanja i vještine. [K1, K2, K3, K4, K5, K6]

Mislim da bih se trebao o mnogim stvarima educirati... ako bi on prerastao u nešto ozbiljnije i tu moram stajati iza sebe i postaviti si pitanje koliko ja dobro poznajem pisanje, recimo metodološki, stručno, organizacijski, dakle tu ja moram imati možda neku višu razinu.

Pitanje je i usmjeravanja, nitko u knjižnici se ne bavi jednom stvari, ja radim najmanje četiri-pet stvari u knjižnici, što znači da te dodatne vještine nije potrebno da možda negdje drugdje steknem, ali da se mogu fokusirati - to ne mogu, samim tim ostajem na nekom površnom nivou čak i u svakidašnjici... [K3]

Smatraju da im je potrebna dodatna pedagoška izobrazba i rad na komunikacijskim vještinama. [K1, K4, K5, K6]

... pedagoška izobrazba i rad na komunikacijskim vještinama. Mislim da trebamo steći kompetencije i iskustva u metodičkom pristupu prenošenja vlastitih znanja na studente. [K4]

... više sličnih radionica u smislu treninga za trenere. [K1]

Knjižničari su svjesni važnosti cjeloživotnog obrazovanja i učenja te razvijanja dodatnih potrebnih vještina i kompetencija za provođenje programa informacijskog opismenjavanja. [K2, K5, K6]

a) *... iz svake knjige koju uzmeš uvijek ćeš nešto naučiti, nema nekog kraja da možemo govoriti ja to dovoljno znam... [K2]*

b) *Ja uvijek imam osjećaj bez obzira što se bavim ovim poslom posljednjih 15 godina i pratim sve najvažnije stvari iz informacijskih izvora u odnosu na Europsku uniju, još uvijek ima osjećaj da se moram svaki dan educirati i stalno usavršavati u određenom području. [K5]*

5.5. Rasprava

S obzirom na opsežnost provedenog istraživanja i velik broj rezultata, struktura rasprave slijedi postavljena istraživačka pitanja i daje odgovore na njih, odnosno razjašnjava ih povezujući podatke dobivene različitim metodama koje su korištene u istraživanju.

Svrha je istraživanja bila razvoj modela koji će unaprijediti proučavanje informacijske pismenosti u području prava. Zbog nepostojanja programa informacijskog opismenjavanja u području prava na formalnoj razini visokoškolske institucije, predloženi model može poslužiti kao teorijski okvir za implementaciju informacijske pismenosti i na druge pravne i srodne visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj, posebice u polju društvenih i humanističkih znanosti.

Budući da je istraživanje obuhvatilo tri etape, odgovori na postavljena istraživačka pitanja prate tijek istraživanja.

U prvoj etapi istraživanja dobiveni rezultati istraživanja omogućili su dublji uvid u zastupljenost koncepta informacijske pismenost u strateškim dokumentima i kurikulumu institucije kako bi se otkrili je li na razini ustanove percipirano da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje na formalnoj razini te kako bi se utvrdili oni indikatori i procesi koji su polazište za sveobuhvatnu studiju o potrebnim programima informacijskog opismenjavanja na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Dobiveni su rezultati analiziranih dokumenata utjecali na postavljanje okvira za sadržaj intervju s nastavnim osobljem.

Analiza strateških dokumenata i izvedbenih planova kolegija poslužila je za dobivanje dubljeg i detaljnijeg opisa obrazovnog okruženja, uočavanje eventualnih poticaja na razvijanje generičkih vještina i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja te opredijeljenost za institucionaliziranu suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o studijskim programima. Dobiveni rezultati poslužili su, odnosno omogućili su postavljanje primjerenih indikatora za kreiranje takvog obrazovnog okruženja studenata koje omogućuje kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti.

Istraživačkim pitanjima u prvoj etapi istraživanja želio se dobiti odgovor koliko je knjižnica zastupljena u strateškim dokumentima i kurikulumu institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost, koliko je informacijska pismenost zastupljena unutar strateških dokumenata i kurikuluma institucije te ako jest, kako i

u kojim je dokumentima zastupljena, kakav je odnos ustanove prema informacijskoj pismenosti, kakvo je obrazovno okruženje ustanove u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću, postoje li eventualni poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar strateških dokumenata i studijskih programa i potiče li ustanova suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara, informatičkih službi i tijela koja odlučuju o studijskim programima.

5.5.1. Zastupljenost knjižnice u strateškim dokumentima institucije i način percipiranja uloge knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost

U svim proučenim strateškim dokumentima knjižnica se opisuje kao informacijsko središte koje omogućuje pristup izvorima informacija potrebnim za učenje i znanstveno-nastavni rad. S obzirom na razvoj informacijske tehnologije naglašava se važnost omogućavanja pristupa novim izvorima informacija, posebice pravnim bazama podataka. Pritom se ne uočava, a niti naglašava njezina obrazovna uloga, gdje korisnici ne samo da mogu pronaći informacije, već ih pritom moraju naučiti vrednovati i učinkovito koristiti.

Rezultati su slični onima koje su predstavile Golenko, Vilar i Stričević⁴²⁵ koje su istraživale druge pravne fakultete u Republici Hrvatskoj. Na svim fakultetima knjižnica se postavlja kao informacijsko središte institucije koja omogućuje pristup potrebnim izvorima informacija, ali se pritom zanemaruje njezina obrazovna uloga.

Obrazovna uloga knjižnice Pravnog fakulteta u Rijeci, s druge strane, uočava se u studijskim programima u okviru opisa dvaju kolegija, predmeta *Pravno pisanje* i Istraživačkog seminara *Europsko pravo II*, gdje knjižničari na poziv nastavnog osoblja provode programe informacijskog opismenjavanja. Iz analize odgovora knjižničara i nastavnika također se uočava poticanje obrazovne uloge knjižnice, provođenjem programa informacijskog opismenjavanja nastalih u suradnji s nastavnim osobljem, ali i problem, jer niti jedan takav program na diplomskoj razini nije uključen na formalnoj razini institucije. Rezultati istraživanja potvrđuju stajališta autora koji ističu važnost promjene paradigme knjižnice kao isključivog informacijskog središta institucije koje omogućuje pristup različitim izvorima informacije, u informacijsko-obrazovno središte, s mogućnošću sudjelovanja u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata.⁴²⁶

⁴²⁵ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs. Nav. dj.

⁴²⁶ Webber, Sheila; Johnston, Bill. Conceptions of information literacy: new perspectives and implications. // Journal of information science 26, 6(2000), 381-397. URL: <http://jis.sagepub.com/content/26/6/381.abstract> (2012-04-21).

5.5.2. Zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata i kurikuluma institucije i odnos ustanove prema informacijskoj pismenosti

Premda pojam informacijske pismenosti nije pronađen unutar istraženih dokumenata uočavaju se obilježja informacijske pismenosti, koja su najviše zastupljena unutar najnovijih dokumenta, prvenstveno u Strategiji Pravnog fakulteta u Rijeci, a u puno manjem opsegu u ostalim analiziranim dokumentima, npr. Statutu koji je nastao prije desetak godina. Premda Fakultet u okviru svojih strateških dokumenata izričito ne koristi termin informacijske pismenosti, implicitno su navedena neka njezina obilježja: *razvijanje vještina, informatičkih vještina, usvajanje komunikacijskih vještina*, stoga se može zaključiti da ustanova manje ili više detaljno naglašava važnost razvijanja potrebnih vještina nužnih za cjeloživotno obrazovanje. U svim analiziranim dokumentima ustanove iščitava se potreba razvijanja generičkih i kontekstualnih vještina u području prava zbog razvoja informacijske tehnologija i pojave novih grana prava. Postavljeni su temelji koji otvaraju put integraciji i prihvaćenosti informacijske pismenosti u nastavi. No unutar dokumenata nije naglašena uloga knjižnice, osim kroz osiguravanje izvora informacija i nabavu pravnih baza podataka.

Bitno je naglasiti da rezultati istraživanja s nastavnim osobljem upućuju na slične rezultate, odnosno premda nastavno osoblje ne koristi termin informacijske pismenosti, stavlja ga u kontekst vještina pronalaženja, korištenja i vrednovanja relevantnih informacija, razvijanja kritičkog mišljenja i kritičke svijesti o nekom pitanju i razumijevanja konteksta određene situacije.

Navedeno potvrđuje da su kreatori strateških dokumenata i nastavno osoblje prepoznali da je razvijanje navedenih vještina bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje, odnosno, otvoren je put za njezino uvođenje na formalnoj razini unutar institucije.⁴²⁷

Jedno od rješenja bilo bi da pojam informacijske pismenosti treba zapravo biti zastupljen unutar viših pravnih normi, dakle zakona, primjerice Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju⁴²⁸ kako bi postao dio nižih statutarnih normi svake visokoškolske ustanove. S druge strane njezina implementacija moguća je i zagovaranjem i promicanjem važnosti informacijske pismenosti samih knjižničara unutar svoje institucije. Naime uzevši u

⁴²⁷ Lau, Jesus. Nav. dj.

⁴²⁸ Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. Narodne novine, br. 123/2003, 198/2003, 105/2004, 174/2004, 2/2007, 46/2007, 45/2009, 45/2009, 63/2011, 94/2013, 139/2013, 101/2014, 60/2015.

obzir da je koncept informacijske pismenosti poznatiji i istraženiji u knjižničarstvu i informacijskim znanostima negoli u visokoškolskoj akademskoj pravnoj zajednici, visokoškolske knjižnice trebale bi preuzeti "ambadorsku" ulogu u promicanju i zagovaranju važnosti informacijske pismenosti, ali i potrebnih vještina i kompetencija koje knjižničari već posjeduju u provođenju programa informacijskog opismenjavanja. Ovo bi mogao biti prvi korak u zagovaranju i postavljanju koncepta informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini, a ciljevi i strategije knjižnice postavljeni za obrazovanje studenata bili bi sukladni s ciljevima i strategijama opisanim na sveučilišnoj, visokoškolskoj i razini nastavnog predmeta.

5.5.3. Obrazovno okruženje ustanove u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću

Najdetaljniji opisi obrazovnog okruženja u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismenošću pronalaze se unutar opisa izvedbenih planova kolegija, a manjim dijelom unutar strateških dokumenata. Na svim godinama studija zastupljene su metode aktivnog učenja. Naglašava se potreba istraživačkog učenja, učenje kroz rješavanje problemskih situacija te različite simulacije situacija u okviru pravne klinike. Uočavaju se promjene u obrazovnom okruženju zbog razvoja informacijske tehnologije i novih trendova u obrazovanju (e-učenje, cjeloživotno obrazovanje), potiču se različiti oblici nastave i metode aktivnog učenja, osobito različiti oblici pravne prakse. Primjerice od studenata se zahtijeva izrada praktičnog zadatka i rješavanje pravnih slučajeva. Brojne metode aktivnog učenja još više dolaze do izražaja na višim godinama studijama, posebno organiziranjem praktične nastave. Također u okviru predmeta *Pravna klinika* od studenata se zahtijeva izrada refleksivnog dnevnika - esej o uočenim i vrednovanim situacijama i slučajevima pri obavljanju praktične nastave na sudovima, odnosno u odvjetničkim uredima itd. Nastavnici pored tradicionalnog načina predavanja, koriste i druge metode i strategije kojima potiču samostalni istraživački rad studenata te primjenu stečenih znanja i vještina u konkretnoj situaciji. Potiče se veća samostalnost studenata u učenju i postavljenim zadacima primjenom novih metoda rada, pored klasične nastave, kao što su pravna praksa, e-učenje itd. Od studenata se očekuje aktivno sudjelovanje u istraživačkom postupku, samostalno korištenje novih tehnologija te izrada različitih radova koji iziskuju razvijanje vještine i znanja iz područja informacijske pismenosti.

Analiza sadržaja izvedbenih planova kolegija potvrđuje da se studente potiče na korištenje različitih izvora učenja, pored knjiga i znanstvenih časopisa, posebno pravnih izvora, prvenstveno hrvatskih zakona, ali i zakonskih odredbi, uredbi, direktiva te sudskih odluka. Kao što Visković⁴²⁹ navodi da svaka pravna grana ima svoje formalne izvore ili opće akte, iz popisa literature to je i vidljivo. Tako se uočava da studenti moraju poznavati i naučiti koristiti formalne izvore ustavnog, građanskog, trgovačkog, obiteljskog, kaznenog, financijskog i dr. prava, a na kojima se temelje ili iz njih izvire niži opći akti, kao i presude, rješenja i pravni poslovi iz tih pravnih grana.

⁴²⁹ Visković, Nikola. Nav. dj., str. 179.

Opisano se pronalazi i unutar odgovora nastavnog osoblja i knjižničara. Nastavnici od studenata zahtijevaju poznavanje i korištenje informacijske tehnologije i interneta te razumijevanje osobitosti pravnih baza podataka, kao primarnih izvora u izučavanju prava. Studenti moraju znati vrednovati i prepoznati relevantnost pojedine pravne baze, tj. spada li ona u primarni izvor na koji se treba pozvati pri citiranju zakona ili uredbe (npr. baza službenoga glasila države pri citiranju zakona, uredbi, pravilnika) u odnosu na bazu koja obuhvaća pravne izvore i ima ulogu praktičnog alata za izučavanje prava. To se naglašava na samom njihovom početku studija u okviru predmeta *Pravno pisanje* te na višim godinama studija pri izradi, tzv. istraživačkog seminara. Analizom sadržaja kolegija uočava se da studenti pored poznavanja stilova citiranja knjige ili znanstvenog članka moraju poznavati pravila citiranja pravnih akata. To je posebno vidljivo u novim granama i disciplinama u području prava koje se pojavljuju na višim godinama studija (primjerice unutar predmeta *Europsko pravo*).

Opisane promjene u obrazovnom okruženju ukazuju na potencijalnu obrazovnu ulogu knjižnice u postupku učenja, jer aktivno učenje iziskuje samostalno korištenje informacijskih izvora.⁴³⁰ S obzirom na opisano i unutar analiziranih dokumenata i odgovora nastavnog osoblja, uočava se da je ustanova svjesna važnosti promjena u obrazovnom okruženju zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i bolonjskog procesa. Rezultati istraživanja potvrđuju stajališta brojnih autora koji ističu povezanost informacijske pismenost i obrazovanja. Možda navedeno najbolje ilustrira stav Christine Bruce⁴³¹ koja navodi da je informacijska pismenost katalizator za obrazovne promjene, odnosno da je informacijska pismenost preduvjet za cjeloživotno učenje.

Dakle s obzirom na poticanje različitih oblika nastave otvara se mogućnost potencijalne uloge knjižnice za sudjelovanje u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata kao svojevrsnu kompetencijsku okosnicu za učenje usklađeno sa suvremenim obrazovnim polazištima.

⁴³⁰ Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka. Nav. dj., str. 28.

⁴³¹ Bruce, Christine. Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper. Nav. dj.

5.5.4. Eventualni poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda unutar strateških dokumenata i izvedbenih planova

Iz opisa obrazovnog okruženja koje je obrađeno u potpoglavlju 5.5.3. vidljivo je da su postavljeni preduvjeti za provođenje programa informacijskog opismenjavanja na Pravnom fakultetu u Rijeci. Uočava se potencijalna uloga knjižnice za sudjelovanje u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata kojima će se razviti sljedeće potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima. Analizom strateških dokumenata i posebice izvedbenih planova uočava se da ustanova potiče razvijanje općih ili temeljnih vještina informacijske pismenosti te generičkih ili kontekstualnih vještina informacijske pismenosti s obzirom na specifičnosti pravnoga područja. Navedeno potvrđuje i analiza rezultata provedenog istraživanja između nastavnog osoblja i knjižničara, koji također ističu da studenti tijekom studiranja moraju razvijati potrebne specifične vještine informacijske pismenosti u području prava koje će im biti potrebne kao budućim pravnicima. Analizom rezultata svih triju dijelova istraživanja može se uočiti da studenti tijekom studiranja moraju razviti različite informacijske vještine u području prava, a koje se mogu podijeliti u tri temeljne skupine: pravne vještine (koje se ne odnose na informacijske vještine, već su vezane uz područje prava), kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava (odnose se na razvijanje specifičnih vještina informacijske pismenosti u području prava) i općenite, odnosno generičke temeljne vještine informacijske pismenosti, za koje ispitanici smatraju da bi ih trebao posjedovati svaki student, nevezano uz područje prava.

Vežano uz opće vještine informacijske pismenosti studenti prava trebali bi posjedovati sljedeće generičke informacijske vještine bez obzira na disciplinu:

- poznavanje rada na računalu (*word, excell, mail*) – informatička pismenost
- osnovne opće informacijske vještine
- izrada i oblikovanje seminarskog rada
- samostalno pretraživanje i pronalaženje relevantnih izvora na internetu,
- samostalno pretraživanje i pronalaženje relevantne literature korištenjem knjižnice i *online* kataloga knjižnice
- primjena pravila citiranja izvora (knjige i znanstvenih članaka)
- pojam plagijarizma

- sažimanje, identificiranje i smisleno argumentiranje informacija
- identificirati relevantne izvore informacija
- identificirati relevantnu bazu podataka i uobičajene alate
- ispravno i učinkovito koristiti strategije istraživanja.

Vezano uz specifične kompetencije na temelju dobivenih rezultata svih triju dijelova istraživanja, studenti prava trebali bi posjedovati i razvijati kontekstualne (stručne) vještine relevantne za pravnike, koje se mogu podijeliti u dvije skupine.

Prva skupina obuhvaća pravne vještine koje studenti prava trebaju razvijati na svim godinama studija u okviru sadržaja svakoga pravnog predmeta, nevezano uz programe informacijskog opismenjavanja:

- sposobnost kritičkog razmišljanja pravnika, argumentacija, logičko izražavanje pravnih propisa, juridički silogizam
- vrednovanje, komparacija i razumijevanje pravnoga teksta
- pismeno i usmeno jezično izražavanje u pravnim propisima
- pisanje i sastavljanje pravnih akata i dopisa
- gramatika pravnih propisa, korištenje pravne terminologije i jezika prava kao pravne discipline (prostorno jedinstvo riječi, vremensko jedinstvo riječi, značenje stranih riječi, prevođenje riječi – prijevodi dolaze do uporabe u pravnim propisima, značenje pojedine riječi u pravnim propisima u određenom prostornom krugu i vremenskom kontinuumu, značenje riječi u sastavu, spajanje riječi i kratice u pravnim propisima)
- relevantnost pravne norme i pravne činjenice
- razumijevanje pravnoga teksta
- sastavljanje pravnih akta
- pravna argumentacija
- razlikovati, usporediti te analizirati pravni problem unutar područja prava
- prepoznati temeljne pravne pojmove, institute i glavne vrste izvora prava i modernih pravnih sustava
- korištenje domaće i strane pravne terminologije i jezika prava
- sposobnost prepoznavanja normativnog okvira za pravni problem
- analizirati relevantne pravne izvore i sudsku praksu

- primjena i korištenje pozitivnog prava
- prepoznati i primijeniti specifičnost pravnog područja (tumačenje kontinentalnog i angloameričkog pravnoga kruga)
- sudjelovanje u pravnoj praksi.

Druga skupina obuhvaća vještine informacijske pismenosti u područja prava koje bi bile uključene u programe informacijskog opismenjavanja, a koji bi se trebali provoditi u dogovoru nastavnog osoblja i knjižničara.

- vještine u pronalaženju i vrednovanju pravnih informacija i pravnih baza podataka (baze zakonodavstva i sudske prakse)
- korištenje specifičnih sustava informacija u području prava (npr. ING registri)
- korištenje zakonskih propisa i sudske prakse
- kombiniranje, definiranje i detektiranje pravnih pojmova
- poznavanje institucijske strukture pravnih institucija
- poznavanje vrsti i elemenata pravnog dokumenta
- vještina snalaženja u pravnim izvorima
- pretraživanje, pronalaženje i vrednovanje pravnih baza podataka i drugih relevantnih izvora prava (npr. *HeinOnline*, *Westlaw*, *Lexis Nexis*, *Beck...*)
- usporedba različitih pravnih sustava dostupnih u različitim pravnim bazama podataka ili drugim izvorima informacija
- sposobnost procjene znanstvene informacije u području prava
- usmeno i pismeno pravno izražavanje
- pronalaženje pozitivnog pravnog zakonodavstva u relevantnim izvorima
- citiranje pravnih izvora (posebice u području europskog prava)
- analiziranje relevantnih pravnih izvora i sudske prakse.

Dobiveni rezultati svih triju dijelova istraživanja potvrđuju i stajalište Beljaarsa⁴³² koji smatra da bi programi informacijske pismenosti u području prava trebali obuhvatiti dvije razine informacijske pismenosti koje bi se međusobno ispreplitala:

- a) Studenti prava trebali bi posjedovati generičke (opće) informacijske vještine bez obzira na disciplinu (npr. izbor i ocjena kvalitetne informacije i informacijskih

⁴³² Beljaars, Ben. Nav. dj. str. 327.

izvora, izbor primarnih i sekundarnih izvora, kritičko čitanje i analiza specifičnih publikacija).

- b) Studenti prava trebali bi posjedovati i razvijati kontekstualne (stručne) vještine relevantne za pravnike (npr. kako koristiti i pronaći relevantan pravni izvor, analizirati pravni problem unutar područja prava, sposobnosti prepoznavanja normativnog okvira za pravni problem, usporedba različitih pravnih sustava dostupnih u različitim pravnim bazama podataka ili drugim izvorima informacija, sposobnost procjene znanstvene informacije u području prava).

Vrlo je važno napomenuti, da pored navedenih informacijskih vještina, i nastavno osoblje i knjižničari smatraju da bi studenti već trebali posjedovati neke dodatne vještine koje su trebali steći tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. Smatraju da su one na neki način preduvjet za njihovo uspješno studiranje i samostalan rad i učenje. Studenti bi trebali razvijati svoje komunikacijske vještine u kontekstu poslovne komunikacije i korespondencije, jezične vještine, osobito poznavanje i služenje hrvatskim standardnim jezikom i poznavanje hrvatskoga pravopisa, poznavanje i služenje stranim jezikom (posebno engleskim jezikom) te znati se usmeno i pisano izražavati i rasuđivati. Dakle uočava se važnost posjedovanja komunikacijskih vještina te poznavanje stranih jezika kao bitnog preduvjeta za uspješno učenje i rad tijekom studija.

Analizom strateških dokumenata i izvedbenih planova kolegija također se uočava da se specifičnosti prava ne očituju samo na primarnoj razini, već i unutar svakoga užega područja prava. Navedeno se pronalazi i u opisu izvedbenih planova kolegija, ali i u odgovorima nastavnog osoblja i knjižničara. U sva tri dijela istraživanja ističe se važnost razlikovanja, tzv. anglosaksonskog pravnog kruga od europskoga pravnoga kontinentalnog kruga.⁴³³ Naime u europskom kontinentalnom krugu (unutar kojega se nalazi i Republika Hrvatska) sudovi sude temeljem ustava i zakona, pri čemu sudska praksa nema odlučujući utjecaj u rješavanju sporova, dakle ključni su ustav i zakoni.⁴³⁴ Nasuprot tomu u anglosaksonskom pravnom krugu (Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija) sudovi se pri rješavanju sporova vode prvenstveno sudskom praksom koja je po pravnoj snazi izjednačena sa zakonima, a kojih ima

⁴³³ Miličić, Vjekoslav. *Opća teorija prava i države*. Sv. 1. Nav. dj.

⁴³⁴ Članak 5. *U Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom, a ostali propisi i s Ustavom i sa zakonom*. Ustav Republike Hrvatske. Nav. dj.

neusporedivo manje, u odnosu na zemlje europskog kontinentalnog kruga, tzv. *case law* sustav koji uključuje sustav *precedenata*.⁴³⁵

Zbog navedene razlike specifičnosti se prava uočavaju i u zahtjevima nastavnog osoblja u pojedinim predmetima za većim korištenjem zakona u odnosu na sudsku praksu ili obrnuto ili podjednaku zastupljenost obaju izvora. Primjerice u okviru predmeta *Europsko pravo* važno je poznavanje prakse Europskog suda i tumačenje presuda. Upravo stoga što u Europskoj uniji sudska praksa Europskog suda, a posebno opća pravna načela, predstavljaju jednako vrijedan pravni izvor kao i zakonski akti koje donose institucije.⁴³⁶ S druge strane na kolegiju *Grđansko pravo* više se uzima u obzir tumačenje hrvatskih zakona i hrvatska sudska praksa. Dakle, uočavaju se brojne specifičnosti ne samo prava kao cjeline, već i unutar svake pravne grane.

S obzirom na specifične aspekte unutar područja prava čak jedinstvene u odnosu na druga područja znanosti koji zahtijevaju specifične vještine informacijske pismenosti, npr. poznavanje i vrednovanje pravnih izvora informacija, citiranje pravnih akata, razumijevanje specifičnosti pravnih disciplina itd., u kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja uočava se važnost uske suradnje knjižničara s nastavnim osobljem na institucijskoj razini. Budući da svako pravno područje ima svoje specifičnosti, što se uočava i iz odgovora nastavnog osoblja i knjižničara, pronalazi se potvrda brojnih autora koji smatraju da knjižničari ne bi trebali biti prepušteni samostalnom kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja, već bi se programi trebali provoditi u uskoj suradnji knjižničara i nastavnog osoblja, kako bi se generičke temeljne vještine informacijske pismenosti usporedno razvijale s potrebnim kontekstualnim vještinama specifičnim za pojedino područje prava.⁴³⁷

S druge strane na razini opisa strateških dokumenata ne uočava se zagovaranje i poticanje suradnje između nastavnog osoblja, knjižničara, informatičkih službi i tijela koja odlučuju o studijskim programima. No analizom izvedbenih planova kolegija, ali i iz odgovora nastavnog osoblja i knjižničara, uočava se povezanost knjižničara i obrazovna uloga knjižnice u provođenju edukacije studenata na poziv nastavnog osoblja, što je pozitivno. Njezina implementacija moguća je i zagovaranjem i promicanjem važnosti informacijske pismenosti

⁴³⁵ Tzv. *case law* sustav koji uključuju sustav *precedenata*. Pravo se temelji na sudskoj praksi, posebno na *precedentima* (def. *judicial precedent*). Vićan, Dunja M.; Smerdel, Branko; Pavić, Zlata. Nav. dj., str. 62.

⁴³⁶ Zbirka presuda Europskog suda. Nav. dj., str. 1-3.

⁴³⁷ Kim-Prieto, Dennis. *The Road Not Yet Taken*. Nav. dj.

samih knjižničara unutar svoje institucije jer je na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci otvorena mogućnost da voditelji ustrojbenih jedinica (pa tako i voditelji knjižnica) mogu predložiti tijelima koja odlučuju o studijskim programima suradnju ili prijedloge za definiranje nositelja odgovornih za programe informacijskog opismenjavanja.

Dobiveni rezultati potvrđuju stajališta autora koji naglašavaju da preduvjet za uspješnost integracije knjižnice i informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske ustanove ovisi o uskoj suradnji knjižničara i nastavnog osoblja u procesu učenja te da programi informacijske pismenosti ovise o nužnoj suradnji između nastavnog osoblja i visokoškolskih knjižničara u njihovu kreiranju, oblikovanju i provedbi.^{438, 439}

Analizom strateških dokumenata i studijskih programa uočava se da je kod studenata prava naglašena potreba razvijanja ne samo generičkih vještina informacijske pismenosti, već i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti ključnih za razvijanje njihovih cjeloživotnih kompetencija potrebnih ne samo tijekom akademskog obrazovanja, već i kao budućih pravnika. Stoga bi ciljevi i strategije knjižnice za obrazovanje studenata prava morali biti sukladni s ciljevima i strategijama opisanim na sveučilišnoj, visokoškolskoj i razini nastavnog predmeta (pritom uzimajući u obzir zahtjeve i specifičnosti svakoga pojedinoga kolegija). Također bi trebali i nadograđivati ciljeve na institucijskoj razini jer bi to mogao biti jedan od načina promicanja informacijske pismenosti. Naime, budući da je informacijska pismenost poznatija i istraženija u knjižničarstvu negoli u visokoškolskoj akademskoj pravnoj zajednici, visokoškolske knjižnice bi trebale preuzeti „ambadorsku“ ulogu u promicanju i zagovaranju važnosti informacijske pismenosti, ali i potrebnih vještina i kompetencija koje knjižničari već posjeduju u provođenju programa informacijskog opismenjavanja. Ovo bi mogao biti prvi korak u zagovaranju i postavljanju koncepta informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini.

Knjižničari i nastavno osoblje trebali bi zajedno sudjelovati u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja kako bi studentima omogućili što potpunije i kvalitetnije razvijanje potrebnih znanja i vještina, ali i načina učenja.

⁴³⁸ Caspers, Jean; Lenn, Katy. Nav. dj.

⁴³⁹ Isbell, Dennis; Broaddus, Dorothy. Teaching writing and research as inseparable: A faculty-librarian teaching team. // Reference Services Review 23, 4 (1995), 51–62.

Sljedeća etapa istraživanja obuhvatila je primjenu metode dubinskih intervjua s nastavnim osobljem, kako bi se istražile njihove informacijske potrebe te njihova stajališta i mišljenja o informacijskoj pismenosti i potrebnim informacijskim vještinama studenata prava, o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja i o mogućem sadržaju takvoga programa.

Istraživačkim pitanjima u drugoj etapi istraživanja ispitali su se stavovi nastavnog osoblja prema informacijskoj pismenosti i suradnji nastavnog osoblja i knjižničara u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja; kakvi su stavovi nastavnog osoblja o postojećim i potrebnim informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, kakvi su stavovi nastavnog osoblja o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja te o mogućem sadržaju koji bi trebao obuhvatiti program informacijskog opismenjavanja.

Kako bi se dobilo nepristrano mišljenje nastavnog osoblja o samom konceptu informacijske pismenosti u području prava, kao podloga je korišten Relacijski model Christine Bruce.⁴⁴⁰ Relacijski model informacijske pismenosti C. Bruce temelji se na istraživanju informacijske pismenosti iz kuta gledišta stručnjaka iz raznih disciplina na temelju njihova iskustva pri korištenju informacijama. Navedeni model poslužio je za istraživanje mišljenja nastavnog osoblja o pojmu informacijske pismenosti iz kuta gledišta pravnih znanstvenika iz različitih pravnih područja na temelju njihova osobnog iskustva pri korištenju informacijama. Navedene kategorije omogućile su stjecanje dubljeg uvida u poimanje fenomena informacijske pismenosti iz kuta gledišta pravnih znanstvenika, razumijevanje informacijskog ponašanja pravnih znanstvenika, otkrivanje uzorka njihova ponašanja te pronalaženje različitosti shvaćanja koncepta informacijske pismenosti iz kuta gledišta pravnih znanstvenika.

Pored opisanoga istraženo je mišljenje nastavnog osoblja i o informacijskim vještinama i potrebama današnjeg studenta, posebice o razvijanju informacijskih vještina u području prava. Istražilo se koje pravne informacijske vještine student prava mora naučiti, a koje će mu koristiti u njegovu daljnjem radu budućeg pravika, kao i što uključuje pojam pravnih vještina u odnosu na vještine informacijske pismenosti u području prava. Istražilo se i mišljenje

⁴⁴⁰ Bruce, Christine. The Seven faces of information literacy. Nav. dj.

nastavnog osoblja o važnosti provođenje programa informacijskog opismenjavanja, te o profilu stručnjaka koji ga treba provoditi i za koga te o mogućem sadržaju takvoga programa.

Time je omogućeno dublje razumijevanje informacijske pismenosti u području prava, ali i stjecanje uvida u generičke vještine informacijske pismenosti i kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava koji će omogućiti razumijevanje informacijske pismenosti u području prava, ali i postavljanje smjernica za razvoj modela koji će unaprijediti poučavanje informacijske pismenosti u području prava.

5.5.5. Stavovi nastavnog osoblja prema informacijskoj pismenosti i suradnji nastavnog osoblja i knjižničara u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja

Većina ispitanika pojam informacijske pismenosti povezuje s vještinama pronalaženja, sposobnošću procjene, vrednovanja i korištenja relevantnih izvora informacija. Pored navedenih vještina informacijsku pismenost povezuju s informatičkom pismenosti - vještinom rada na računalu, odnosno ne prave razliku između tih dvaju pojmova. Pojam informacijske pismenosti povezuju i sa stečenim znanjima unutar pojedinog znanstvenog područja na temelju stečenih iskustava, ali i smatraju da su informacijski pismene osobe one koje imaju razvijenu kritičku svijest i razumiju kontekst određene situacije.

Nastavnici potiču razvijanje informacijskih vještina i programe informacijskog opismenjavanja, premda ne koriste navedene termine. Smatraju da informacijske vještine treba razvijati tijekom cijeloga života zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i promjena u obrazovnom okruženju. Važnost stjecanja informacijskih vještina opisuju svojim osobnim iskustvima. Tako su, primjerice, oni ispitanici koji su polazili neki oblik edukacije informacijske pismenosti svjesni i potiču da se takvi programi informacijskog opismenjavanja provode i na Fakultetu. Ispitanici koji nisu polazili programe informacijskog opismenjavanja također naglašavaju njihovu važnost jer smatraju da ih je netko uputio u načine pretraživanja i korištenja informacija, da bi im to svakako olakšalo put pronalaženja njima potrebnih informacija, ali i skratilo vrijeme. Mali broj ispitanika smatra da svatko ima svoj način pronalaženja i razvijanja informacijskih vještina i da svaki pojedinac stoga mora sam naučiti kako pronaći relevantnu informaciju.

Vežano uz korištenje informacijske tehnologije nastavnici u različitim etapama svoga istraživanja, ali i svakodnevno koriste internet i elektroničke izvore, zatim tiskane izvore, ali do informacija dolaze i usmenom komunikacijom s kolegama. Vežano uz informacijski proces različita su mišljenja nastavnika, koja se mogu podijeliti u dvije temeljne kategorije: nastavnike koji imaju unaprijed postavljene informacijski proces, tj. postavljene načine i strategije traženja informacija, te nastavnike koji potrebnu informaciju uglavnom pronalaze intuicijom, odnosno nemaju točno utvrđene putove ili načine traženja informacija. Većina nastavnog osoblja koja ima utvrđene načine traženja informacija, uglavnom je i polazila programe informacijskog opismenjavanja. Manji broj nastavnika u toj je skupini na temelju svoga dugogodišnjeg iskustva u istraživanju pojedinog područja utvrdilo samostalno načine i

strategije traženja informacija. Većina nastavnika koji nemaju postavljene načine i strategiju traženja informacija nije polazila programe informacijskog opismenjavanja. Važno je napomenuti da se pojedini nastavnici koji nemaju točno postavljene strategije istraživanja, vole u nekoj etapi istraživanja osloniti na knjižničara kao posrednika u pronalaženju potrebne informacije te ga poimaju kao ravnopravnog suradnika u obrazovnom procesu na kojega se mogu osloniti u pružanju i omogućavanju pristupa relevantnim izvorima informacija.

Nastavnici vole koristiti relevantne izvore ovisno o potrebnoj informaciji. Tako, primjerice, svi ispitanici kod korištenja pravnih izvora (zakona i sudske prakse – domaće i strane) uvelike koriste pravne baze podataka. S druge strane nastavnici ako im je potrebna znanstvena literatura najviše koriste usluge knjižnice, usmenim upitom prema knjižničaru ili koristeći *online* katalog knjižnice. Do znanstvenih članaka uglavnom dolaze preko baza podataka ili preko knjižničara.

Pri razvijanju i stjecanju novih znanja iz pojedinog područja nastavnici naglašavaju da postoji nekoliko čimbenika koji utječu na relevantnost informacije. Tako uzimaju u obzir od koga su primili informaciju (osoba, mediji), smatraju da nove informacije u okviru nekoga područja moraju biti temeljene na već provjerenom pozadinskom znanju unutar neke discipline ili područja, a svaka nova informacija mora se procijeniti na temelju toga je li ona svrhovita i korisna. Ispitanici naglašavaju da samo otvoreni i slobodni pojedinci mogu stjecati nova znanja bez predrasuda, uvažavajući dostojanstvo ličnosti i vještina drugih pojedinaca, ali i da novo znanje ovisi o utjecajima iz okoline te već stečenim drugim znanjima, odnosno iskustvima koja se stječu tijekom života. Upravo zbog toga ispitanici potiču i naglašavaju važnost cjeloživotnog obrazovanja i smatraju da svako novo znanje obogaćuje svakoga pojedinca. Stoga je mišljenje ispitanika da je važno tijekom života stjecati nova iskustva i znanja, osobito razvijati nova znanja u korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije, ali i poznavanju i korištenju relevantnog i kvalitetnog izvora informacija jer time svaki pojedinac razvija uhodan proces traženja informacija koji mu omogućava da dođe do relevantne i vjerodostojne informacije brže i lakše. Ispitanici također smatraju da je cjeloživotno obrazovanje i otvorenost pojedinca novim znanjima ključno za razvijanje vlastite osobnosti, ne samo stjecanjem znanja unutar znanstvenog područja kojim se pojedinac bavi, već i prihvaćanjem i stjecanjem znanja na temelju iskustva u svakodnevnom životu.

5.5.6. Stavovi nastavnog osoblja o postojećim i potrebnim informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava

Nastavnici su iz osobnog iskustva svjesni promjena u obrazovnom okruženju zbog razvoja informacijske tehnologije i novih trendova u obrazovanju (e-učenje, cjeloživotno obrazovanje), što je pozitivno. Tako je, primjerice, do prije 15-ak godina većina nastavnika temeljila svoje istraživanje na korištenju knjižnične građe u inozemnim i hrvatskim knjižnicama, prvenstveno knjiga i znanstvenih članaka u znanstvenim časopisima. Pojavom interneta i pravnih baza podataka kao prvi korišteni izvor nastavnici najčešće navode internet i pravne baze podataka. Bitno je naglasiti da je mali broj nastavnika tijekom navedenih promjena u obrazovanju zbog razvoja informacijske tehnologije polazio ili slušao neki oblik programa informacijskog opismenjavanja. Takav oblik edukacije najčešće je polazilo mlađe nastavno osoblje pri znanstvenom usavršavanju na stranim sveučilištima. Stoga je i razumljivo da većina nastavnoga kadra koja je imala doticaj s programima informacijskog opismenjavanja snažno i potiče i aktivno sudjeluje s knjižničarima na Pravnom fakultetu u njihovu neformalnom provođenju. Nijedan nastavnik nije imao negativno mišljenje o provođenju programa informacijske pismenosti na instituciji, nekoliko njih je bila suzdržano i ne previše zainteresirano, no većina je ispitanika prepoznala važnost takvih programa. Navedeno se pronalazi i u odgovorima knjižničara. Stoga se može postaviti pitanje zašto programi nisu formalno uključeni u strateške dokumente institucije? Jedan od razloga svakako su i promjene u obrazovnom sustavu zbog bolonjskog procesa i povećanog opseg poslova i zahtjeva prema nastavnicima. Naime, iz odgovora ispitanika može se uočiti da nastavnici smatraju da nemaju dovoljno vremena za poučavanje studenata informacijskim vještinama, a razlog tome je prevelik broj studenata, velik broj novih kolegija i povećan opseg poslova. Stoga manje pozornosti posvećuju sadržajima koji nisu izravno vezani uz kolegij koji predaju ili područje njihova interesa i istraživanja.

Jedan od razloga također se može potražiti i u obrazovanju nastavnog osoblja. Stariji nastavnici drugačije su pronalazili i koristili izvore. Razlog tome je što su im u vrijeme pisanja doktorskih radova najviše bile dostupne knjige i znanstveni članci, ali i zakoni i sudska praksa u tiskanom obliku. Zbog toga su imali ugodan i ustaljen proces dolaženja do relevantne informacije (putem knjižničara, međuknjižničnom posudbom ili odlaskom u inozemne knjižnice listajući i pregledavajući sadržaje znanstvenih časopisa i knjiga). Broj izvora prije 20-ak godina bio je i u puno manjem opsegu, a pojavom interneta promijenio se i

njihov način traženje informacija. Opisano potvrđuje obrazovno okruženje prije široke uporabe interneta i pojave brojnih baza podataka u Republici Hrvatskoj, koje je znanstvenicima omogućavalo sigurnost, pouzdanost te jasnu i zacrtanu logiku dolaženja do informacija, stoga je i potreba za razvijanjem dodatnih vještina, posebno vještina informacijske pismenosti, bila kod njih manje izražena.⁴⁴¹ Iz odgovora nastavnog osoblja također se jasno uočavaju i promjene u obrazovnom okruženju zbog pojave interneta i novih informacijskih izvora, posebno pravnih baza podataka. Naime nastavnici naglašavaju brojne prednosti korištenja interneta, jer im upravo on omogućava brzo, jednostavno i učinkovito dolaženje do potrebne informacije. S druge strane upozoravaju i na njegove nedostatke, a to je prevelik broj različitih izvora te problem relevantnosti i određivanja najkvalitetnijeg i najpouzdanijeg izvora. Navedeno se može povezati i s tvrdnjom nastavnog osoblja, koja se pronalazi i u odgovorima knjižničara o važnosti dobivanja uputa ili nekog oblika edukacije o vrednovanju i pretraživanju različitih izvora informacija, koje bi im omogućile skraćivanje puta dolaženja do relevantne informacije.

Nastavnici na svim godinama studija provode različite i brojne metode aktivnog učenja. Naglašavaju važnost istraživačkog učenja te učenje kroz rješavanje problemskih situacija i primjenjuju različite simulacije situacija u okviru pravne klinike. Brojne metode aktivnog učenja još više dolaze do izražaja na višim godinama studijama, posebno organiziranjem praktične nastave koja uključuje posjete psihijatrijskim ustanovama, a nakon obavljenog posjeta studenti pišu zadaću na zadanu temu. Može se zaključiti da, pored tradicionalnog načina predavanja, nastavnici koriste i druge metode i strategije kojima potiču samostalan istraživački rad studenata te primjenu stečenih znanja i vještina u konkretnoj situaciji (npr. samostalno i učinkovito služenje pravnim izvorima, literaturom i sudskom praksom te primjena stečenih znanja na praktične primjere).

Upravo zbog opisanih promjena u obrazovnom okruženju zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i bolonjskog procesa nastavno osoblje ističe važnost stjecanja i razvijanja potrebnih informacijskih vještina studenta. Većina ispitanika smatra da su studenti ponekad nedovoljno zainteresirani i nesamostalni u izvršavanju nekih obveza. Pritom smatraju da se najveći problemi pojavljuju kod pisanja i izrade seminarskih radova i usmenog i pismenog izražavanja. Jedan od razloga je što smatraju da su se promjene u obrazovnom okruženju zbog bolonjskog procesa odrazile i na rad studenta. Povećan je opseg studentskih

⁴⁴¹ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 14.

obveza (povećan broj kolokvija), više su obvezni polaziti predavanja, ispiti se provode češće u pismenom obliku.

Stajališta ispitanika o potrebnim informacijskim vještinama studenta u području prava također su slična. Nastavnici uočavaju veliki broj karakteristika *Google generacije*⁴⁴² i smatraju da su današnji studenti dosta površni u istraživanju i pronalaženju relevantnih informacija. Taj je problem osobito izražen u primjeni pozitivnog zakonodavstva, odnosno pronalaženju i primjeni zakona koji su trenutno na snazi. Nastavno osoblje zaključuje da studenti, premda im je dostupan puno veći izbor i pristup različitim izvorima informacija negoli prije 20-ak godina, nedovoljno koriste i poznaju pravne baze podataka (posebno strane baze podataka te relevantne baze podataka Europske unije). U izradi seminarskih radova najčešći problemi su citiranje pravnih propisa te tumačenje pozitivnog prava (primjena pravnih propisa koji su na snazi). Jedan od problema koji navode je usmeno i pismeno pravno izražavanje. Zanimljivo je i da jedna skupina nastavnika također smatra da studenti često precjenjuju svoje informacijske vještine u pronalaženju relevantnih izvora. Druga skupina nastavnika precjenjuje vještine studenata, jer smatra da, ako su odrasli uz tehnologiju je znaju i koristiti i da nemaju problema u pronalaženju potrebne informacije jer su te vještine stekli tijekom svoga osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja.

Iz navedenoga se uočava da nastavno osoblje, kao što je navedeno i unutar strateških dokumenata i silabusa, potiče veću samostalnost studenata u učenju i postavljenim zadacima primjenom novih metoda rada, pored klasične nastave, primjerice radionicama, mentorskim radom, multimedijom, mrežama itd. Od studenata nastavnici očekuju aktivno sudjelovanje u istraživačkom postupku, korištenje novih tehnologija te izradu seminarskoga rada, što iziskuje razvijanje vještina i znanja iz područja informacijske pismenosti. Opisane promjene u obrazovnom okruženju iz kuta gledišta nastavnika ponovo otvaraju mogućnost za isticanje obrazovne uloge knjižnice u postupku učenja, jer aktivno učenje zahtijeva samostalno korištenje informacijskih izvora.

⁴⁴² Williams, Peter; Rowlands, Ian. Nav. dj.

5.5.7. Stavovi nastavnog osoblja o profilu stručnjaka koji treba provoditi programe informacijskog opismenjavanja

Usporedbom analiziranih dokumenta i odgovora nastavnika uočava se važnost podjednakog razvijanja i općih temeljnih informacijskih vještina, ali kontekstualnih informacijskih vještina, specifičnih za područje prava, koje se trebaju razvijati i poticati na svim godinama studija. S druge strane nastavnici zaključuju da se zbog promjena u obrazovnom procesu i povećanog opsega poslova ne mogu dovoljno posvetiti razvijanju potrebnih vještina informacijske pismenosti.

Nastavnici stoga predlažu da programe informacijskog opismenjavanja trebaju provoditi i oblikovati knjižničari, ali u dogovoru s nastavnicama, ali i informatičarima. To objašnjavaju činjenicom da svako pojedino područje prava ima neke svoje specifičnosti o kojim nastavnici imaju najviše znanja, a knjižničari, s obzirom na svoje kompetencije i znanja, najbolje poznaju alate i relevantne izvore, te bi stoga zajedno kreirali najprimjereniji program informacijskog opismenjavanja za studente. Provedeno istraživanje potvrđuje stajališta brojnih autora koji ističu da se programi informacijskog opismenjavanja u području prava trebaju kreirati i provoditi u uskoj suradnji s nastavnim osobljem i knjižničarima.⁴⁴³, ⁴⁴⁴

⁴⁴³ Kim-Prieto, Dennis. The Road Not Yet Taken. Nav. dj.

⁴⁴⁴ Davies, Jackie; Jackson, Cathie. Nav. dj., str. 150-160.

5.5.8. Stavovi nastavnog osoblja o mogućem sadržaju koji bi trebao obuhvatiti program informacijskog opismenjavanja

Nastavno osoblje potiče da studenti na prvoj godini studija slušaju predmet *Pravno pisanje*, no smatraju da on nije dovoljan. Razlog tome je što studenti tek na kasnijim godinama imaju istraživačke seminare, a na prvoj godini se tek upoznaju s područjem prava općenito. Stoga smatraju da bi najučinkovitiji način bio ugradnja programa informacijskog opismenjavanja u kurikulum institucije jer bi time studenti bili obvezni polaziti formalne programe informacijskog opismenjavanja. Kao jednu od mogućnosti navode i ugradnju programa informacijskog opismenjavanja u kolegije istraživačkih seminara na višim godinama studija, koji bi, po njihovu stajalištu s obzirom na obveze u okviru navedenih kolegija, bili najprimjereniji. Prednost vide i u tome što kolegij istraživački seminar polaze manje skupine studenata, koji bi time imali dovoljno vremena i kroz predavanja, vježbe i radionice kvalitetnije i potpunije steći potrebne vještine informacijske pismenosti. Također svi nastavnici koji su provodili programe u suradnji s knjižničarima smatraju da bi takvi programi trebali biti uključeni i u druge kolegije ili postali obvezni kolegij koji bi polazili studenti na višim godinama studija. Jedan od razloga za to leži u tome što smatraju da su utrošili manje vremena negoli inače u ispravljanju studentskih radova i da su se uspjeli više posvetiti sadržajnoj analizi rada, a da nisu morali posvećivati toliko pozornosti na tehničko oblikovanje rada i pregled bibliografskih bilješki.

Iz opisanog se može zaključiti da se pri izboru primjerenog tipa informacijskog opismenjavanja u području prava moraju uzeti u obzir pedagoški aspekti o kojima govori Torras.⁴⁴⁵ S obzirom na specifičnosti pravnog područja nužno je uzeti u obzir primjerenost sadržaja programa, odnosno vještine koje bi trebala imati svaka informacijski pismena osoba te specifičnosti pojedinoga područja, metodologije provedbe programa informacijskog opismenjavanja kao i izbor najprimjerenijih obrazovnih modela. Razlog tome je što se iz odgovora nastavnog osoblja i analize dokumenata uočava da je kod studenata prava naglašena potreba razvijanja ne samo generičkih (općih) vještina informacijske pismenosti, već i kontekstualnih (stručnih) vještina informacijske pismenosti ključnih za razvijanje njihovih cjeloživotnih kompetencija potrebnih ne samo tijekom akademskog obrazovanja, već i kao budućih pravnik.

⁴⁴⁵ Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Nav. dj., str. 31-60.

Stoga je u određivanju ključnih čimbenika za uspješno uključivanje programa informacijske pismenosti u sveučilišni kurikulum ili instituciju nužno:

- da vizija i misija obrazovanja korisnika i informacijske pismenosti mora održavati strateške ciljeve i obrazovni prioritet institucije,
- da obrazovanje mora biti izgrađeno na pedagoškoj platformi koja podržava kurikulum discipline i predmetnih područja unutar kojih bi bili uključeni knjižnični programi.⁴⁴⁶

Razlog tome je važnost holističkog pristupa pravnom obrazovanju i nužnosti razlikovanja generičkih vještina informacijske pismenosti te kontekstualnih vještina informacijske pismenosti u području prava i pravnih vještina.

Dobiveni rezultati iz prve i druge etape istraživanja utjecali su na postavljanje okvira za šire istraživanje na nacionalnoj razini među knjižničarima na pravnim fakultetima, te na oblikovanje pitanja koja su obuhvatila istraživanje stajališta i mišljenja knjižničara o provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata unutar njihovih institucija i njihovo stajalište o suradnji knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provođenju navedenih programa te potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje takvih programa.

Istraživačkim pitanjima u trećoj posljednjoj etapi istraživanja istražila su se mišljenja i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata na pravnim fakultetima, te njihovo stajalište o suradnji knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provođenju navedenih programa te potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje takvih programa, kako bi se otkrili uzroci i identificirali sadržaji koji otvaraju prostor za suradnju knjižničara i nastavnika u oblikovanju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja.

⁴⁴⁶ Isto.

5.5.9. Iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima kroz suradnju s nastavnim osobljem

Iz provedenoga istraživanja među knjižničarima na pravnim fakultetima vidljivo je da su knjižničari prepoznali važnost programa informacijskog opismenjavanja, što je pozitivno. Knjižničari smatraju da nakon završenog fakulteta pravnici danas u Hrvatskoj, s obzirom na razvoj novih grana prava, posebice europskog prava, nedovoljno poznaju i koriste relevantne pravne izvora. Stoga ističu da programi informacijskog opismenjavanja moraju postati neizostavni dio rada visokoškolske knjižnice, budući da kompetencije obuhvaćene informacijskom pismenošću postaju preduvjet za uspješno učenje, a obrazovna uloga visokoškolske knjižnice i provedba programa informacijskog opismenjavanja studenata za stjecanje navedenih vještina mora doći do još većeg izražaja negoli je trenutno.

Na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj provode se najčešće dvije vrste programa informacijskog opismenjavanja - samostalno i u suradnji s pojedinim predmetnim nastavnicima. Provode se najčešće na poziv nastavnika, no niti jedan program na diplomskoj razini nije uključen na formalnoj razini unutra strateških dokumenata, niti u kurikulum institucija.

Zbog neformalnog provođenja, programi informacijskog opismenjavanja ne daju rezultate kakve bi trebali. Knjižničari navode brojne razloge za to. Programi informacijskog opismenjavanja najčešće se organiziraju za velik broj studenta, najčešće na prvoj godini u okviru uvodnog predavanja. Najmanje su zastupljeni programi u okviru radionica, a vrijeme koje knjižničari dobiju za provođenje programa uključuje jedan do dva školska sata, što pridonosi površnom, kratkom upoznavanju studenata s uslugama knjižnice.

S druge strane, provođenje programa informacijskog opismenjavanja u suradnji s nastavnim osobljem je sporadično i ovisi o tomu koliko je pojedini nastavnik, ali i knjižničar zainteresiran za takav oblik edukacije studenata. I knjižničari, kao i ispitano nastavno osoblje, naglašavaju da pravo kao područje znanosti ne treba promatrati samo kao cjelinu, već se trebaju uzeti u obzir specifičnosti svake pojedine pravne discipline, kao i karakteristike pravnih sustava svake pojedine države.

Budući da programi informacijskog opismenjavanja obuhvaćaju samo pojedina područja prava ili ih knjižnica provodi samostalno, dolazi do neujednačenosti i razvijanja jednoga segmenta informacijskih vještina studenata, uz zanemarivanje drugih informacijskih

vještina.⁴⁴⁷ Prema opisanoj situaciji može se zaključiti da studenti posjeduju različite vještine informacijske pismenosti, ovisno o tome jesu li polazili neki program informacijskog opismenjavanja ili ne. Njihove vještine i znanja razlikuju se, ovisno o vrsti programa informacijskog opismenjavanja koji su polazili.

⁴⁴⁷ Kaufmann, Blair. Nav. dj.

5.5.10. Stavovi knjižničara o procesu informacijskog opismenjavanja, o potrebnim i stečenim vještinama informacijske pismenosti studenta te o informacijskom opismenjavanju studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima

Na temelju opisane situacije, tj. zbog provođenja nesustavne sporadične edukacije koja nije uključena na formalnoj razini institucije, knjižničari upozoravaju da studenti na svim godinama studija posjeduju različite razine generičkih (općih) vještina informacijske pismenosti, ali i potrebnih kontekstualnih (stručnih) vještina informacijske pismenosti, ključnih za razvijanje njihovih cjeloživotnih kompetencija potrebnih ne samo tijekom akademskog obrazovanja, već i kao budućih pravnika.⁴⁴⁸ Zbog nesustavnog načina provođenja edukacije, ne dobiva se niti povratna informacija uspješnosti ovakve edukacije koja bi omogućila daljnje planiranje, napredak i sl. Opisani problem potvrđuje se i iz odgovora nastavnog osoblja. Nastavnici upozoravaju da su studenti često nesamostalni i nedovoljno aktivni u istraživačkom procesu i u izradi studentskih radova koji iziskuju vještine i znanja iz područja informacijske pismenosti.

Na važnost sustavnog provođenja programa informacijskog opismenjavanja upozoravaju i brojni autori kada govore o važnosti prihvaćanja okvira informacijske pismenosti unutar obrazovanja na pravnim fakultetima.⁴⁴⁹, ⁴⁵⁰ Callister tako upozorava na važnost podučavanja studenata na pravnim fakultetima zbog razvoja informacijske tehnologije.⁴⁵¹ Kaufmann⁴⁵² tu činjenicu opravdava s obzirom na složenost prirode pravnog istraživanja i *common law* nasljeđa te da do danas u mnogim zemljama nisu postavljeni učinkoviti modeli informacijskog opismenjavanja studenata. Zbog toga studenti tijekom godina studija ne posjeduju jednake vještine informacijske pismenosti.

Jedan od problema nesustavnog provođenja programa informacijskog opismenjavanja je činjenica na koju upozoravaju knjižničari, ali i nastavno osoblje, a to je da se programi ostvaruju uglavnom samo na prvoj godini, kada studenti još ne posjeduju dovoljnu količinu znanja i još su uvijek nesigurni i ne razumiju zašto im uopće trebaju takvi programi. Budući da programi informacijskog opismenjavanja nisu obvezni, polazi ih često mali broj studenata. S druge strane zbog ranog slušanja na prvoj godini programi ne daju rezultate, tj. usvajanje

⁴⁴⁸ Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj., str. 36-54.

⁴⁴⁹ Callister, Paul Douglas. Nav. dj., str. 10.

⁴⁵⁰ Kim-Prieto, Dennis. The Road Not Yet Taken. Nav. dj.

⁴⁵¹ Callister, Paul Douglas. Nav. dj., str. 10.

⁴⁵² Kaufmann, Blair. Nav. dj.

znanja koje će im zapravo trebati kasnije tijekom studiranja. Navedeno potvrđuje i Kaufmann⁴⁵³ koja smatra da je problem i s obzirom na specifičnosti pravnoga područja učenje pravnih vještina u okviru samo jednoga kolegija na prvoj godini previše kompleksan i da se ne dobivaju rezultati kakvi se očekuju.

Drugi problem na koji upozoravaju knjižničari, ali i nastavno osoblje, je da sve više studenata ima, tzv. lažan privid da znaju kako se služiti potrebnim informacijskim izvorima tijekom studiranja i često precjenjuju svoje znanje o korištenju interneta ili *Googlea*.

S obzirom na opisanu situaciju knjižničari smatraju da bi najkvalitetniji programi informacijskog opismenjavanja bili oni kojima bi se podjednako razvijale ne samo generičke, već i kontekstualne vještine studenata prava (specifične za pravno područje).

Usporedbom strateških dokumenata, izvedbenih planova kolegija i iskustva nastavnog osoblja te knjižničara uočavaju se sličnosti u važnosti razvijanja potrebnih informacijskih vještina studenata prava. No knjižničari, za razliku od nastavnog osoblja, ističu u manjem opsegu kontekstualne (specifične) vještine informacijske pismenosti koje bi student prava trebao steći tijekom svoga akademskog školovanja, a veći naglasak stavljaju na razvijanje temeljnih generičkih vještina informacijske pismenosti.

Upravo zbog specifičnosti pravnoga područja općenito, ali i pojedine grane prava, i potrebe studenata prava u svakodnevnom radu i učenju, knjižničari se jednoglasno slažu da je nužna i neizostavna partnerska suradnja knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provedbi programa informacijskog opismenjavanja. Premda je velika većina knjižničara završila studij prava, smatraju da nemaju dovoljno znanja iz pojedine pravne znanosti da oblikuju i provode programe informacijskog opismenjavanja samostalno. Stoga naglašavaju da se programi informacijskog opismenjavanja ne trebaju razvijati paralelno ili samostalno unutar knjižnice, već smatraju da bi najbolji način bio da je informacijska pismenost integrirana u ciljeve i ishode te aktivnost učenja akademskog kolegija ili programa unutar područja prava.

Iz istraživanja se uočava da knjižničari smatraju da je kod dijela nastavnog osoblja na pravnim fakultetima uočena nedovoljna osviještenost o potrebi provođenja programa, što je negativno. To se posebno očituje vezano uz vodstvo institucije. Knjižničari naglašavaju da premda pojedini nastavnici rado sudjeluju i potiču programe informacijskog opismenjavanja, sve ostaje zapravo na zainteresiranosti jednog ili nekoliko nastavnika. Važnost formalnog

⁴⁵³ Isto.

uvođenja programa informacijskog opismenjavanja unutar institucije često se ne prepoznaje i ne potiče ga vodstvo institucije, što je negativno. Jedini primjer formalnog programa kao kolegija koji je dio kurikuluma institucije provodi se na poslijediplomskom studiju, što opet dovodi do neujednačenosti i neusustavljenosti, jer su knjižničari svjesni da te programe slušaju samo polaznici jednog poslijediplomskog studija, a ne studenti na diplomskoj i diplomskoj razini. Time se ne razviju potrebne informacijske vještine većem broju studenata, već samo određenoj skupini i to na kolegiju koji je vezan uz informacijske izvore europskog prava, te tako studenti stječu znanja iz specifičnog područja prava, ali ne i općenito. Ipak, pozitivno je što su knjižničari svjesni da trebaju poticati i raditi na osviještenosti svih sudionika nastavnoga procesa o važnosti programa informacijskog opismenjavanja. Pozitivna je i činjenica da je svaki nastavnik koji je sudjelovao u nekom obliku programa informacijskog opismenjavanja bio zainteresiran za nastavak suradnje, što potvrđuju i odgovori knjižničara, ali i prepoznao ulogu knjižničara kao ravnopravnog sudionika obrazovnog procesa institucije.

Kao rješenje navedenoga problema predlažu da knjižničari moraju na svojim institucijama više poticati i promicati važnost formalnog uključivanja programa informacijskog opismenjavanja kod vodstva institucije, između nastavnog osoblja, ali i studenata, kako bi uvidjeli prednosti informacijskog opismenjavanja. Razlog tome je što je pojam informacijske pismenosti ponajviše zastupljen i istražen u području informacijskih znanosti, ali nije u okviru drugih znanstvenih disciplina te je upravo i uloga i misija knjižničara da pridonese promicanju važnosti i značaja uključivanja informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata svojih visokoškolskih institucija.

5.5.11. Stavovi knjižničara o potrebnim kompetencijama knjižničara za provođenje programa informacijskog opismenjavanja

Knjižničari smatraju da za provođenje programa informacijskog opismenjavanja u području prava moraju posjedovati dodatna pedagoška znanja, razvijati svoje komunikacijske vještine i poznavati specifičnosti pojedine pravne znanosti. Također ističu da ne posjeduju dovoljno znanja iz pojedinog specifičnog područja prava da bi mogli kreirati i provoditi programe informacijskog opismenjavanja samostalno. Jedan od problema koje navode je da im opseg svakodnevnog rada u knjižnici ne dopušta da se mogu specijalizirati i razvijati potrebna znanja i vještine da bi mogli provoditi programe informacijskog opismenjavanja.

Rezultati istraživanja potvrđuju stajališta brojnih autora koji naglašavaju da bi knjižničari koji bi provodili programe informacijskog opismenjavanja trebali posjedovati temeljna knjižničarska znanja i vještine, a koje se nadograđuju s poznavanjem i korištenjem informacijsko-komunikacijske tehnologije te posjedovanjem potrebnih informatičkih znanja koja bi mu omogućila primjenu tehnologije u nastavi. Stoga se može uočiti da knjižničari pored potrebnih pedagoških znanja moraju imati, kako navodi Lippincott⁴⁵⁴ i želju, htijenje za razvijanjem zajedničke misije i izvan nastavne jedinice, zajednički žargon/rječnik i definiranje tehničkih pojmova, želju za učenjem partnerovog znanja, sposobnost prihvatiti razlike i ne kritizirati ili stavljati u stereotipe drugu profesiju. Lippincott⁴⁵⁵ stoga ističe da je suradnja najučinkovitija ako bi se knjižničari uključili u razvoj programa za učenje je knjižničari moraju biti potpuno pripremljeni i kompetentni za rad u učionici za podučavanje studenata pri korištenju tehnologije i pristupu informacijama pritom razvijajući kritičko mišljenje pri odabiru informacija. Torras⁴⁵⁶ također ističe da, ako knjižničari žele biti uključeni u nastavni proces, oni moraju biti i dobri edukatori, moraju poznavati metode i tehnike učenja, tj. različite didaktičke modele podučavanja. Naglašava da je pri izboru modela informacijske pismenosti nužno uzeti u obzir primjerenost sadržaja programa, odnosno vještine koje bi trebala imati svaka informacijski pismena osoba te specifičnost pojedinoga područja; metodologije provedbe programa informacijskog opismenjavanja kao i izbor najprimjerenijih obrazovnih modela učenja.

⁴⁵⁴ Lippincott, Joan K. Nav. dj.

⁴⁵⁵ Isto.

⁴⁵⁶ Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Nav. dj.

Stajališta navedenih autora pronalaze se i u odgovorima ispitanih knjižničara koji su svjesni važnosti cjeloživotnog obrazovanja knjižničara, budući da specifična znanja i vještine za provođenje programa informacijskog opismenjavanja nisu imali priliku stjecati u okviru svoga formalnog obrazovanja. Stoga se može postaviti pitanje je li formalno obrazovanje knjižničara adekvatno oblikovano u Republici Hrvatskoj, odnosno obuhvaćaju li programi stručnog usavršavanja knjižničara i razvijanje specifičnih pedagoških znanja i kompetencija potrebnih za kreiranje i provođenje programa informacijskog opismenjavanja s obzirom na specifičnosti znanstvenih disciplina?

Analiza rezultata provedenog istraživanja strateških dokumenata, izvedbenih planova kolegija, intervju a nastavnog osoblja i knjižničara potvrdila je činjenicu da se izučavanju informacijske pismenosti u području prava, mora pristupiti iz različitih kutova svih sudionika obrazovnog procesa - nastavnog osoblja, vodstva institucije, knjižničara te studenata. Dobiveni odgovori knjižničara potvrđuju i činjenicu da se treba nastaviti u smjeru istraživanja razumijevanja informacijskog ponašanja korisnika, odnosno dublje istražiti fenomen njihova iskustva pri korištenju informacija. Knjižničari moraju znati prepoznati i razumjeti potrebe svojih korisnika da bi se postavile smjernice za oblikovanje primjerenog informacijskog programa. Ako se navedeno postavi u kontekst provedenog istraživanja među nastavnim osobljem, upravo su njihovi odgovori omogućili stjecanje dubljeg uvida u poimanje fenomena informacijske pismenosti iz kuta gledišta pravnih znanstvenika, razumijevanje informacijskog ponašanja pravnih znanstvenika, otkrivanje uzorka njihova ponašanja te pronalaženje različitosti shvaćanja koncepta informacijske pismenosti iz kuta gledišta stručnjaka iz drugih znanstvenih disciplina. Time je omogućeno dublje razumijevanje informacijske pismenosti u području prava, ali i stjecanje uvida u generičke vještine informacijske pismenosti i kontekstualne vještine informacijske pismenosti u području prava te postavljanje smjernica za razvoj modela koji će unaprijediti poučavanje informacijske pismenosti u području prava.

Dobiveni rezultati istraživanja potvrđuju i stajališta autora koji navode da se zbog važnosti razvijanja specifičnih pravnih vještina kod studenata prava, kao i zbog stalnoga razvoja novih grana i područja prava, i promjena u obrazovnom okruženju zbog razvoja informacijske tehnologije, programi informacijskog opismenjavanja u području prava trebaju temeljiti na praktičnim modelima koji naglašavaju suradnički i integrirajući pristup u stvaranju kurikuluma, tj. suradnju akademskog i knjižničnog osoblja, kako bi se podjednako razvijale

ne samo generičke, već i kontekstualne vještine studenata prava.⁴⁵⁷, ⁴⁵⁸, ⁴⁵⁹ Stoga je i preporuka većine autora da je najprikladniji tip informacijskog opismenjavanja studenata u području prava intrakurikularni ili ugniježđeni tip. Takav proces informacijskog opismenjavanja obuhvaća tri razine: sadržajnu (usvajanje raznih tehnika pretraživanja, poznavanje alata, stav prema informaciji), metodičku (primjena metoda okrenutih prema aktivnom učenju) i organizacijsku (usuglašavanje programa između knjižnice i obrazovnog sustava) tijekom svih godina studija.⁴⁶⁰

⁴⁵⁷ McLaurin Smith, Nicki; Presser, Prue. Nav. dj.

⁴⁵⁸ Callister, Paul Douglas. Nav. dj.

⁴⁵⁹ Kim-Prieto, Dennis. The Road Not Yet Taken. Nav. dj.

⁴⁶⁰ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj.

5.5.12. Indikatori obrazovnog okruženja koji omogućuju kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti

Na temelju dobivenih rezultata istraživanja i provedene rasprave proizašli su sljedeći indikatori obrazovnog okruženja koji mogu poslužiti za postavljanje primjerenih indikatora za kreiranje takvog obrazovnog okruženja studenata koje omogućuje kontinuirano i sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti u području prava.

- 1) ciljevi i strategije knjižnice postavljeni za obrazovanje studenata prava moraju biti sukladni sa strateškim ciljevima institucije
- 2) informacijska pismenost mora biti uključena u strateške ciljeve institucije
- 3) obrazovanje mora biti izgrađeno na pedagoškoj platformi koja podržava kurikulum discipline i predmetnih područja prava unutar kojih bi bili uključeni programi informacijskog opismenjavanja
- 4) s obzirom na potrebna znanja koje knjižničari trebaju posjedovati mora biti uključen niz didaktičkih komponenti koje su potrebne knjižničarima u planiranju i izvršavanju programa informacijske pismenosti ili izrade specifičnog programa informacijske pismenosti u području prava
- 5) kontekst svake pravne discipline ili pravnog područja može utjecati na oblikovanje programa informacijske pismenosti u području prava
- 6) knjižničari trebaju planirati svoje aktivnosti u suradnji s nastavnim osobljem s obzirom na specifičnosti područja prava – kroz prikaz svoga znanja, vještina, odražavanje stava i interakcije sa studentima tijekom predavanja/sesije
- 7) moraju postojati potrebni didaktički uvjeti koji će obuhvatiti procjenu studentovog prijašnjeg znanja i vještina, znanje nastavnog osoblja o predmetu i specifičnoj disciplini, administrativne uvjete: planiranje trajanje tečaja, položaj programa, tipu poučavanja, npr. intrakurikularni ili ugniježđeni tip i dr., ciljeve učenja, sadržaj, aktivnosti učenja i procjenu rada
- 8) ciljevi učenja moraju obuhvatiti edukacije te je nužan opis studentovih ishoda učenja, (što će se predavati pojedinoj skupini studenata, vezano uz intrakurikularni pristup - koliko općenito ili koliko će sadržaj pojedinog predmeta ili discipline biti u programu informacijskog opismenjavanja, pritom je važno paziti na prirodu discipline i razinu studija)

- 9) aktivnosti učenja moraju obuhvatiti metode i tehnike u aktivnosti učenja koje najviše odgovaraju predmetnom području prava
- 10) važno je procjenjivati rad kako bi se potvrdili najbolji načini provedbe programa informacijskog opismenjavanja te zašto su oni važni
- 11) potrebno je uzeti u obzir preduvjete da bi se koncept informacijske pismenosti u području prava mogao ugraditi u strateške dokumente institucije, a da bi se programi informacijskog opismenjavanja mogli umetnuti na formalnoj razini u kurikulum institucije
- 12) potrebni preduvjeti temelje se na prijašnjim pozadinskim iskustvima i stečenim informacijskim vještinama i kompetencijama svih sudionika obrazovnog procesa (i nastavnog osoblja – pravnih znanstvenika i studenata prava i knjižničara na pravnim fakultetima).

5.6. Zaključno o istraživanju

Analizom dobivenih rezultata strateških dokumenata na primarnoj razini institucije knjižnica se postavlja kao informacijsko središte koje omogućuje pristup potrebnim izvorima informacija, ali se pritom zanemaruje njezina obrazovna uloga kao i mogućnost sudjelovanja u obrazovnom procesu visokoškolske knjižnice provedbom informacijskog opismenjavanja studenata, što je negativno. Analizom dokumenata na sekundarnoj razini institucije, odnosno izvedbenih planova kolegija, uočava se potencijalna obrazovna uloga knjižnice i knjižničara koji na poziv nastavnog osoblja održavaju predavanja i radionice o korištenju, vrednovanju i citiranju relevantnih pravnih izvora, što je pozitivno.

Poticanje obrazovne uloge knjižnice pronalazi se i u odgovorima nastavnog osoblja i knjižničara. Većina ispitanika ističe važnost provođenja programa informacijskog opismenjavanja studenata s obzirom na promjene koje su se dogodile u posljednjih 20-ak godina na hrvatskim visokoškolskim institucijama zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i prilagodbe bolonjskom procesu. Također je pozitivno i to što je većina ispitanog nastavnog osoblja prepoznala vrijednost i ulogu knjižničara ne samo u pružanju relevantne i pouzdane informacije u različitim izvorima, već i kao knjižničara edukatora i ravnopravnog suradnika u obrazovnom procesu s misijom promicanja i provođenja programa informacijskog opismenjavanja na instituciji.

Premda Fakultet u okviru svojih strateških dokumenata ne navodi termin informacijska pismenost, implicitno su navedena neka njezina obilježja: *cjeloživotno učenje, stjecanje informatičkih, jezičnih i drugih vještina i kompetencija studenata, stjecanja znanja, vještina*. I analizom odgovora nastavnog osoblja uočava se da, premda ispitanici - nastavno osoblje ne koriste termin informacijske pismenosti, stavljaju je u kontekst vještina pronalaženja, korištenja i vrednovanja relevantnih informacija, razvijanja kritičkog mišljenja i kritičke svijesti o nekom pitanju i razumijevanja konteksta određene situacije.

Iz opisa obrazovnog okruženja u analiziranim dokumentima, kao i iz odgovora nastavnog osoblja i knjižničara uočava se poticanje veće samostalnosti studenata u učenju i postavljenim zadacima primjenom novih metoda rada, pored klasične nastave, kao što su pravna praksa, e-učenje, cjeloživotno učenje itd. Odnosno ističe se važnost kvalitetnog i učinkovitog obrazovanja na svim razinama sveučilišnih studija temeljenog na ishodima učenja i konceptu cjeloživotnog obrazovanja u pravnoj struci. Iz opisanog se može zaključiti da se otvara

mogućnost potencijalne uloge knjižnice za sudjelovanjem u obrazovnom procesu provedbom informacijskog opismenjavanja studenata kojima će razviti potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima.

Iz dobivenih rezultata svih triju dijelova istraživanja, potrebne informacijske vještine koje student prava treba posjedovati mogu se podijeliti na tri glavne skupine. Prva skupina obuhvaća važnost razvijanja generičkih (općih) informacijskih vještina bez obzira na znanstvenu disciplinu, druga skupina obuhvaća važnost razvijanja kontekstualnih (stručnih) vještina relevantnih za pravnike, koje se mogu podijeliti na dvije podskupine – pravne vještine koje studenti prava trebaju razvijati na svim godinama studija te vještine informacijske pismenosti u području prava.

Suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara, informatičkih službi i tijela koja odlučuju o studijskim programima iz strateških dokumenata nije vidljiva unutar strateških dokumenata, no ona se uočava iz rezultata istraživanja provedenog između nastavnog osoblja i knjižničara. S obzirom na specifične aspekte unutar područja prava, jedinstvene u odnosu na druga područja znanosti, koji zahtijevaju specifične vještine informacijske pismenosti, kao i zbog činjenice da se specifičnosti prava kao znanstvene discipline uočavaju i unutar svake pravne znanosti, u kreiranju programa informacijskog opismenjavanja, svi ispitanici naglašavaju da je nužna neizostavna uska suradnja knjižničara s nastavnim osobljem u provođenju programa informacijskog opismenjavanja na institucijskoj razini te da knjižničari ne bi trebali biti prepušteni samostalnom kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja.⁴⁶¹ Nastavnici navedeno pojašnjavaju činjenicom da bi najkompetentnije osobe za razvijanje temeljnih vještina informacijske pismenosti, nevezano uz pravno područje bili knjižničari, dok su ispitanici knjižničari s druge strane upozoravali da bi s obzirom na specifičnosti pravnih područja u stjecanju kontekstualnih, specifičnih vještina informacijske pismenosti u kreiranju potrebnih programa informacijske pismenosti trebali sudjelovati uz knjižničare i nastavnici.

S druge strane, analizom dobivenih rezultata uočavaju se i brojne prepreke zbog kojih se programi informacijskog opismenjavanja ne provode u dostatnoj mjeri. Takav oblik edukacije provodi se sporadično i najčešće se održava u okviru seminarske nastave koju ne polaze svi studenti, već samo oni koji su se prijavili. Time informacijske vještine ne stječu svi studenti, već samo oni koji su polaznici kolegija istraživački seminar na pojedinim predmetima. Svaki navedeni program provodi se na poziv predmetnog nastavnika u neformalnom dogovoru,

⁴⁶¹ Kim-Prieto, Dennis. *The Road Not Yet Taken*. Nav. dj.

znači navedeni programi nisu obvezni i nisu uključeni na formalnoj razini visokoškolske institucije.⁴⁶²

Knjižničari također upozoravaju da ponekad vodstvo institucije ili nastavno osoblje nije zainteresirano za kreiranje i provođenje programa, knjižnicu poimaju kao isključivo informacijsko središte, a pritom zanemaruju njezinu obrazovnu ulogu. Smatraju da je nedovoljno razvijana svijest o važnosti provođenja navedenih programa, kako kod znanstveno-nastavnog osoblja, vodstva institucije, tako i kod knjižničara (naime jedan od ispitanika je naveo da ne posjeduje potrebne vještine i kompetencije za provođenje programa), ali navode i da se zbog nedovoljnog broja knjižničara, ali i potrebnih pedagoških znanja, ne mogu u potpunosti posvetiti programima informacijskog opismenjavanja.⁴⁶³

Na temelju opisane situacije, tj. zbog provođenja nesustavne sporadične edukacije koja nije uključena na formalnoj razini institucije, knjižničari upozoravaju da studenti na svim godinama studija posjeduju različite razine generičkih (općih) vještina informacijske pismenosti, ali i potrebnih kontekstualnih/stručnih vještina informacijske pismenosti, ključnih za razvijanje njihovih cjeloživotnih kompetencija potrebnih ne samo tijekom akademskog obrazovanja, već i kao budućih pravnik.⁴⁶⁴

Iz dobivenih rezultata istraživanja može se zaključiti da postoji dovoljan broj dokaza za uvođenje formalnih programa informacijskog opismenjavanja na Pravni fakultet u Rijeci, čak i da su postavljeni određeni preduvjeti unutar pojedinih strateških dokumenata, ali i unutar opisa izvedbenih planova kolegija, što potvrđuju i odgovori nastavnog osoblja i knjižničara. Opisano utječe i na izbor tipa poučavanja informacijske pismenosti studenata. Da bi se informacijske vještine razvijale kontinuirano i sustavno, te s obzirom na činjenicu da studenti tek na višim godinama studija razvijaju specifične kompetencije vezane uz definiranje osnovnih pojmova iz tzv. konkretnih pravnih znanosti, primjerice *Građansko postupovno pravo*, *Europsko pravo* itd., većina nastavnika i knjižničara upozorava da bi programi informacijskog opismenjavanja trebali biti uključeni na formalnoj razini institucije. Time su sadržaji predmeta isprepleteni s informacijskom pismenošću, što uvelike pridonosi kvaliteti nastave i motivira studente na usvajanje odgovarajućeg informacijskog ponašanja.⁴⁶⁵

⁴⁶² Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students. Nav. dj., str. 40.

⁴⁶³ Isto, str. 40.

⁴⁶⁴ Isto.

⁴⁶⁵ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost. Nav. dj., str. 121.

Ako se, stoga, uzmu u obzir četiri temeljna tipa kolegija, intrakurikularni ili ugniježđeni, interkurikularni ili integrirani, ekstrakurikularni ili paralelno informacijsko opismenjavanje i samostojeći tip, oni se ne razlikuju samo u načinima provođenja, već i u očekivanim ishodima.⁴⁶⁶ Odnosno, samo najsloženiji tip informacijskog opismenjavanja podrazumijeva ugradnju kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost u ciljeve i ishode, odnosno aktivnost učenja akademskog kolegija ili programa unutar područja prava u pojedinom kolegiju te visok stupanj suradnje nastavnika i knjižničara.⁴⁶⁷ Time bi se generičke vještine informacijske pismenosti studenta, nevezano uz pojedinu znanstvenu disciplinu, usporedno razvijale s potrebnim kontekstualnim vještinama specifičnim za pravno područje na razini očekivanih ishoda učenja.⁴⁶⁸

Uzevši u obzir dobivene rezultate svih triju dijelova istraživanja može se zaključiti da je najprikladniji program informacijskog opismenjavanja intrakurikularni, odnosno onaj koji podrazumijeva ugradnju kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost u ishode učenja u kolegij. No, s druge strane, upravo takav intrakurikularni ili ugniježđeni tip poučavanja informacijske pismenosti zahtijeva i visok stupanj suradnje nastavnika i knjižničara.

⁴⁶⁶ Australian and New Zealand Information Literacy Framework. Nav. dj., str. 6.

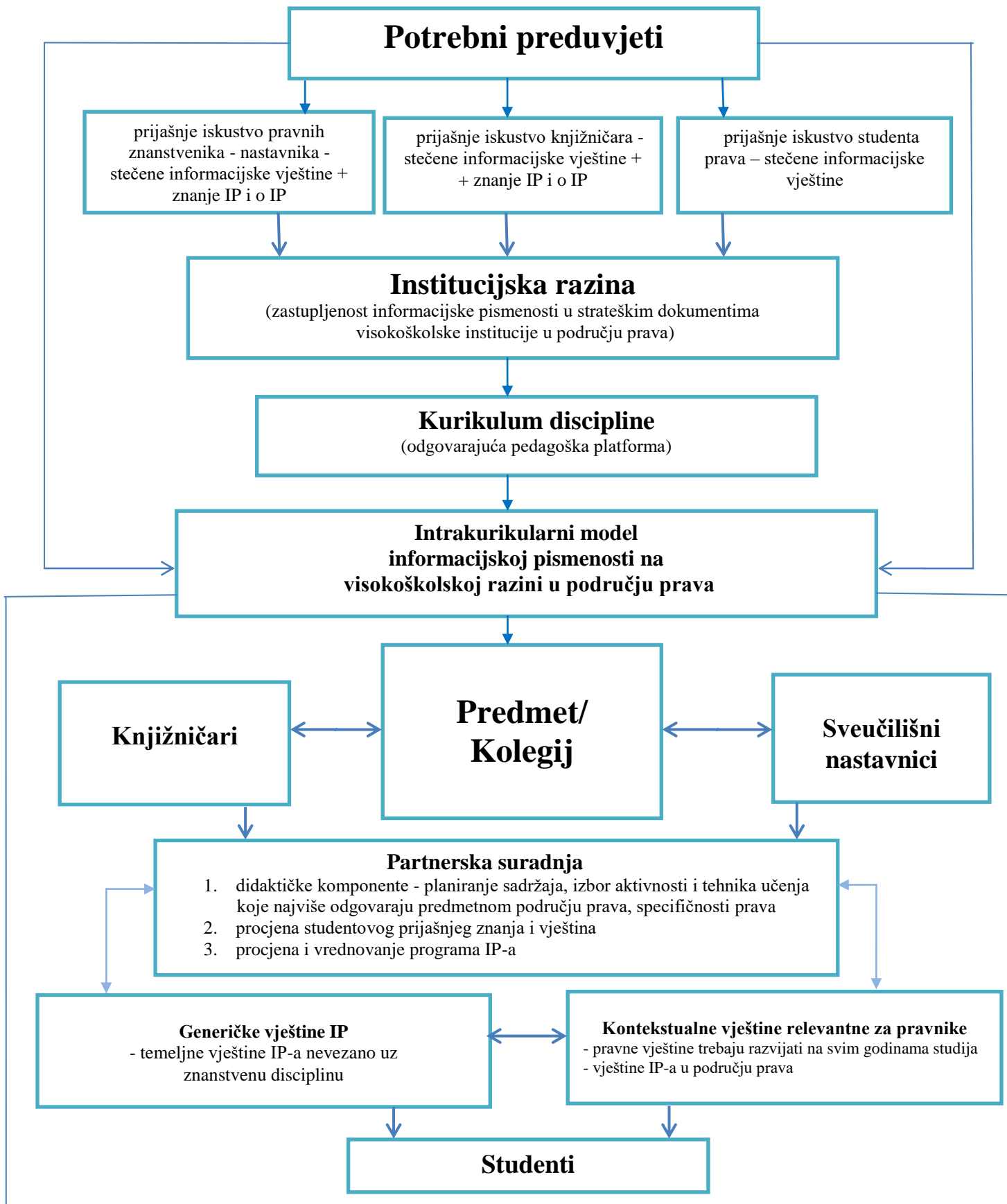
⁴⁶⁷ Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka. Nav. dj., str. 27.

⁴⁶⁸ Kim-Prieto, Dennis. The Road Not Yet Taken. Nav. dj.

6. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava

Istraživanjem zastupljenosti informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu institucije te stajališta nastavnog osoblja prema konceptu informacijske pismenosti, kao i informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, kao i istraživanjem stavova i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj dobiveno je polazište za kreiranje Modela intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava. On je doprinos teorijskom i praktičnom promišljanju o informacijskoj pismenosti u području prava na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

S obzirom na složenost Modela intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava koji zahtijeva visok stupanj suradnje knjižničara i nastavnog osoblja, ali unutar kojeg je informacijska pismenost uključena u ciljeve i ishod pojedinog kolegija u području prava, programi informacijskog opismenjavanja moraju se temeljiti na didaktičkim polazištima, koji ujedno i zahtijevaju potrebna znanja i vještina knjižničara. Stoga se uočava važnost holističkog pristupa pravnom obrazovanju koji će omogućiti razlikovanje pravnih vještina od vještina informacijske pismenosti u području prava. Zbog toga je ključno temeljiti programe informacijskog opismenjavanja na praktičnim modelima koji naglašavaju suradnički i integrirajući pristup u stvaranju kurikuluma, tj. suradnju akademskog i knjižničnog osoblja, kako bi se podjednako razvijale ne samo generičke, već i kontekstualne vještine informacijske pismenosti studenata prava.

Slika 3. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava

Slika 3. prikazuje Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava kao okvira za tumačenje fenomena informacijske pismenosti u području prava, te pojašnjava njegovu strukturu, potrebne preduvjete, karakteristike grupe elemenata koje je potrebno uzeti u obzir tijekom planiranja, izvođenja i samoga vrednovanja programa i relacije između njih.

Na početku modela dani su potrebni preduvjeti koji se temelje na prijašnjim pozadinskim iskustvima i stečenim informacijskim vještinama i kompetencijama svih sudionika obrazovnog procesa, te njihovom prijašnjem znanju informacijske pismenosti. Mora se postaviti pitanje koje potrebne preduvjete, odnosno već stečeno iskustvo i informacijske vještine te znanja o informacijskoj pismenosti posjeduju sudionici obrazovnog procesa koji su uključeni u planiranje i izvođenje programa da bi predloženi model mogao biti primjenjiv unutar navedenoga konteksta u području prava. Odnosno, ako, primjerice knjižničar ne posjeduje određena pedagoška znanja za sudjelovanje u programima informacijskog opismenjavanja ili nije dovoljno osviješten o važnosti programa, tada on neće sudjelovati u provedbi programa, odnosno ne može sudjelovati u programu, pa je time i ugrožena sama kvaliteta procesa. Provođenje takvog programa ovisi i o tome da knjižničari s obzirom na specifičnosti područja prava moraju posjedovati potrebna dodatna znanja i vještine za provođenje programa informacijskog opismenjavanja koji će biti u skladu s krajnjim ciljevima učenja pojedinog kolegija, odnosno pravne znanstvene discipline, te za izbor najprikladnijih metoda i tehnika učenja. A nastavno osoblje bi, primjerice ne samo trebalo biti osviješteno o važnosti provođenja programa da bi sudjelovalo u navedenim programima već treba posjedovati i pedagoška znanja te znanja informacijske pismenosti i o informacijskoj pismenosti. Odnosno ako nastavnici i knjižničari ne posjeduju potrebna pedagoška znanja i znanja informacijske pismenosti i o informacijskoj pismenosti ne može se niti govoriti o planiranom i kvalitetnom procesu informacijskog opismenjavanja. Student bi, s druge strane, trebao posjedovati neke temeljne vještine pismenog i usmenog izražavanja da bi mogao sudjelovati u programu. Istodobno, od svih sudionika navedenog procesa zahtijevaju se već potrebna stečena znanja korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Opisani potrebni preduvjeti vezuju se na drugi važan element, a to je zastupljenost informacijske pismenosti na institucijskoj razini. Odnosno na razini institucije ciljevi i strategije knjižnice postavljeni za obrazovanje studenata prava moraju uključivati

informatijsku pismenost te biti sukladni sa strateškim ciljevima institucije. Za uspješno uključivanje programa informatijskog opismenjavanja u institucijski kurikulum visokoškolske institucije u području prava, vizija i misija knjižnice za obrazovanje korisnika i informatijske pismenosti mora odražavati strateške ciljeve i obrazovni prioritet institucije.

Na opisano se, stoga nadovezuje sljedeći element, a to je kurikulum discipline. Odnosno koncept informatijske pismenosti zahtijeva odgovarajuću pedagošku platformu koja podržava kurikulum discipline i predmetnih područja prava koja bi omogućila intrakurikularni pristup informatijskom opismenjavanju na visokoškolskoj razini u području prava.

Nakon postavljenih preduvjeta druga grupa elemenata predloženog modela uključuju sve što je potrebno tijekom planiranja, izvođenja i vrednovanja samoga procesa provedbe programa. S obzirom na specifičnosti pravne discipline programi informatijskog opismenjavanja ne trebaju se, stoga razvijati paralelno ili samostalno unutar knjižnice, već informatijska pismenost treba biti integrirana u ciljeve i ishode te aktivnost učenja akademskog kolegija ili predmeta unutar područja prava.

Opisano dovodi do sljedeća dva bitna elementa – knjižničara i nastavnika. Glavni sudionici obrazovnog procesa koji su uključeni u planiranje i izvođenje programa unutar navedenoga konteksta u području prava svakako su knjižničari i nastavnici. Budući da specifičnosti pravnih disciplina i kontekst svake pravne discipline ili pravnog područja može utjecati na oblikovanje programa informatijske pismenosti, jedan od ključnih čimbenika u primjeni modela je da knjižničari trebaju planirati svoje aktivnosti u suradnji s nastavnim osobljem od povezivanja potrebnih znanja, vještina, stava i interakcije sa studentima tijekom predavanja/sesije.

Kao što navodi Torras⁴⁶⁹, prema Bjørndal i Lieberg, pritom se moraju uzeti u obzir i didaktičke komponente koje su potrebne i knjižničarima i nastavnom osoblju u planiranju i provedbi programa informatijskog opismenjavanja ili izradi specifičnih programa informatijskog opismenjavanja s obzirom na kontekst pojedine znanstvene discipline u području prava, a ne samo kao prava općenito. Vezano uz intrakurikularni pristup mora se uzeti u obzir i koliko općenito ili koliko će sadržaj pojedinog predmeta ili discipline biti u programu informatijskog opismenjavanja (pritom je važno paziti na prirodu discipline i razinu studija) što ponovo zahtijeva visok stupanj suradnje između knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju navedenih programa.

⁴⁶⁹ Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Nav. dj., str. 30.

Nastavno osoblje i knjižničari moraju zajedno sudjelovati ne samo u planiranju sadržaja (kako iz područja prava tako i sadržaja vezanih uz informacijske izvore) koji će biti zastupljen u programima informacijskog opismenjavanja, već i u izboru aktivnosti i tehnika učenja koje najviše odgovaraju predmetnom području prava. Primjerice, ako se navedeno primijeni na područje europskog prava, knjižničari moraju u dogovoru s predmetnim nastavnikom kreirati najprimjereniji program koji će uključiti primjenu relevantnih izvora informacija i baza podataka iz područja europskog prava, citiranje europskih pravnih propisa itd. Pritom se mora uzeti u obzir što će se predavati pojedinoj skupini studenata, odnosno procijeniti studentovo prijašnje znanje i vještine. Nakon provedenoga programa informacijskog opismenjavanja studenata potrebno je provesti vrednovanje, odnosno procjenu rada kako bi se utvrdili najbolji načini provedbe programe te zašto su oni važni.

Zajedničkom suradnjom knjižničara i nastavnog osoblja u kreiranju i provedbi programa informacijskog opismenjavanja studenata prava iz predloženog modela uočava se da bi knjižničari time pridonijeli razvijanju općih generičkih vještina i kompetencija informacijske pismenosti, a nastavno osoblje bi pridonijelo razvijanju specifičnih kontekstualnih vještina informacijske pismenosti relevantnih za pravnike u kontekstu potrebnih znanja i pravnih vještina pojedine znanstvene discipline u području prava. Time bi studenti prava istodobno razvijali generičke vještine informacijske pismenosti i kontekstualne specifične vještine informacijske pismenosti u području prava.

S obzirom na opisane elemente i relacije između njih, postavljen je model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini kao teorijski okvir za tumačenje procesa i međuodnosa u procesu informacijskog opismenjavanja u području prava. Na temelju predloženog modela moguće je tumačiti procese i međuodnose i pri tom uzeti u obzir sljedeće smjernice kao potrebne korake koji će omogućiti, primjenu procesa informacijskog opismenjavanja.

a) Institucijska razina

Na institucijskoj razini informacijska pismenost mora biti ugrađena u strateške dokumente institucije. Da bi se informacijska pismenost ugradila na razini institucije nužno je poticati uvođenje formalnih programa informacijskog opismenjavanja na institucijskoj razini. Knjižničari moraju javno zagovarati, promicati, isticati prednosti i poticati planiranje i

provođenje programa informacijskog opismenjavanja na institucijskoj razini, osobito među vodstvom institucije, budući da je informacijska pismenost poznatija i istraženija u knjižničarstvu i informacijskim znanostima negoli u visokoškolskoj akademskoj pravnoj zajednici.

Potrebno je, također, i uvesti pilot programe informacijskog opismenjavanja uključivanjem u pojedini predmet, u suradnji s nastavnim osobljem i knjižničarima. Nakon provedbe programa informacijskog opismenjavanja nužno je pratiti razvijanje informacijskih vještina studenata koji su prošli programe informacijskog opismenjavanja. A nakon provedenog pilot-programa potrebno je izvjestiti vodstvo institucije o provedenom istraživanju i ukazati na dobivene rezultate istraživanja.

b) Sveučilišni nastavnici

Važnost informacijske pismenosti i provođenja programa informacijskog opismenjavanja u području prava ključno je promicati i zagovarati i među nastavnim osobljem, kao dijelu ključnih dionika obrazovnog procesa visokoškolske institucije.

Bitno je, stoga, educirati nastavno osoblje i o fenomenu informacijske pismenosti u području prava i o važnosti provedbe programa informacijskog opismenjavanja. Najveću ulogu u zagovaranju promicanja informacijske pismenosti u području prava među sveučilišnim nastavnicima te provođenju programa informacijskog opismenjavanja trebali bi preuzeti knjižničari na svakoj visokoškolskoj instituciji, budući da imaju i najviše znanja o programima informacijskog opismenjavanja. Zbog specifičnosti pravne znanosti općenito, ali svake pojedine pravne discipline koja zahtijeva posebna znanja i kompetencije u promicanju programa informacijskog opismenjavanja na institucijskoj razini moraju pridonijeti i nastavnici i knjižničari zajedno u suradnji. Stoga je važno poticati i razvijati suradnju knjižničara s nastavnim osobljem u provođenju programa informacijskog opismenjavanja na visokoškolskoj razini u području prava. Suradnja između nastavnika i knjižničara trebala bi obuhvatiti određivanje i oblikovanje pravnih sadržaja koji će biti uključeni u programe informacijskog opismenjavanja, a koji bi najkvalitetnije pridonijeli razvijanju potrebnih vještina informacijske pismenosti studenata u području prava. Stoga je ključno poticati i promicati svijest nastavnog osoblja o važnosti razvijanja i generičkih i kontekstualnih informacijskih vještina studenata prava (specifičnih za pravno područje).

c) Knjižničari

Knjižničari bi trebali biti ključni dionici na institucijskoj razini koji trebaju promijeniti poimanje paradigme knjižnice s informacijskog središta u informacijsko-obrazovno središte. Promicanjem obrazovne uloge, ujedno bi trebali i poticati uključivanje informacijske pismenosti na formalnoj institucijskoj razini te poticati i predložiti vodstvu institucije uvođenje i provođenje programa informacijskog opismenjavanja u strateške dokumente i kurikulum institucije.

S obzirom na specifičnosti područja prava, knjižničari ne trebaju razvijati i provoditi programe paralelno ili samostalno, već bi koncept informacijske pismenosti trebao biti integriran u ciljeve i ishode te aktivnost učenja akademskog kolegija ili programa unutar područja prava. Zbog toga je nužno poticati i razvijati suradnju knjižničara s nastavnim osobljem u određivanju pravnih sadržaja koji će biti uključeni u programe informacijskog opismenjavanja. Visokoškolske knjižnice trebaju preuzeti „ambadorsku“ ulogu u promicanju i zagovaranju važnosti informacijske pismenosti, ali i potrebnih vještina i kompetencija koje knjižničari već posjeduju u provođenju programa informacijskog opismenjavanja, budući da je informacijska pismenost poznatija i istraženija u knjižničarstvu i informacijskim znanostima negoli u visokoškolskoj akademskoj pravnoj zajednici.

S obzirom na specifičnosti pravnoga područja i važnosti suradnje u kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja studenata prava, potrebno je postaviti standarde za visokoškolske knjižnice u području prava u Republici Hrvatskoj. Standardi za pravne knjižnice trebali bi biti temeljeni na ANZIL modelu, ali oblikovani kako bi odgovarali razvijanju potrebnih vještina i kompetencija namijenjenih studentima prava. Prije postavljanja standarda potrebno je napraviti šire istraživanje o zastupljenosti koncepta informacijske pismenosti na svim pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj.

Predloženi model podložan je izmjenama i nadogradnji, te se treba nastaviti testirati i nadograđivati.

Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini može poslužiti kao teorijski okvir za pokretanje programa informacijskog opismenjavanja, odnosno

uključivanje ugradnje elemenata informacijske pismenosti u nastavni kurikulum Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, ali i na druge pravne fakultete te srodne visokoškolske ustanove u Republici Hrvatskoj, ali i šire, posebice u polju društvenih i humanističkih znanosti.

Pritom se moraju uzeti u obzir moguća odstupanja ili izuzeci koji će pokazati do koje je razine opisani model primjenjiv na drugim visokoškolskim ustanovama u Republici Hrvatskoj, ali i šire te otkud ga treba dalje prilagoditi. Moguća odstupanja vezana su uz širi društveni kontekst, zakonodavne okvire, potrebne preduvjete (prijajšnja iskustva svih sudionika obrazovnog procesa), kontekst i specifičnosti znanstvene discipline, zahtjeve studijskih programa i kurikuluma visokoškolske institucije koji mogu utjecati na oblikovanje programa informacijske pismenosti. Zbog navedenoga se ne može jednako govoriti o primjeni istih metodologija, metoda i potrebnih didaktičkih komponenti koje su potrebne knjižničarima u planiranju i izvršavanju programa informacijske pismenosti ili izradi specifičnog programa informacijske pismenosti. Na razini aktivnosti učenja – podučavanja i pri planiranju aktivnosti, stoga je potrebno uzeti u obzir pedagoška znanja, znanja informacijske pismenosti i o informacijskoj pismenosti te vještina knjižničara i nastavnog osoblja.

7. Zaključak

S obzirom na neistraženost fenomena informacijske pismenosti u području prava u Republici Hrvatskoj, cilj je rada bio na temelju istraživanja strateških dokumenta i kurikuluma institucije i stajališta nastavnog osoblja prema informacijskoj pismenosti, njihova stajališta o informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, kao i stavova i iskustava knjižničara vezanih uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj, dobiti uvid u dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava. Dobiveni rezultati poslužili su za postavljanje primjerenih indikatora za kreiranje obrazovnog okruženja studenata koje omogućuje sustavno stjecanje kompetencija informacijske pismenosti.

Svrha je istraživanja bila razvoj modela koji će unaprijediti poučavanje informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava. Prikupljeni rezultati istraživanja omogućili su postavljanje indikatora obrazovnog okruženja koji su omogućili postizanje svrhe istraživanja - razvijanje modela. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini prvi je takav model u području prava na nacionalnoj razini, stoga je podložan izmjenama i nadogradnji, te ga treba nastaviti testirati i nadograđivati u budućnosti. Budući da ne postoje formalni programi informacijskog opismenjavanja u području prava u Republici Hrvatskoj, predloženi model može poslužiti kao teorijski okvir za implementaciju informacijske pismenosti i na druge pravne i srodne visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj, posebice u polju društvenih i humanističkih znanosti.

Analizom dosadašnjih teorijskih spoznaja uočena je važnost provođenja programa informacijskog opismenjavanja s obzirom na promjene u visokoškolskom obrazovanju i razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije. Argumenti za informacijsko opismenjavanje pronalaze se u suvremenim konstruktivističkim teorijama koji zahtijevaju od studenta pronalaženje, vrednovanje, kritičko razmišljanje, usvajanje dodatnih znanja i vještina kao podloge za cjeloživotno obrazovanje. Informacijska pismenost pomaže studentu da korištenjem informacijskih izvora pretražuje, vrednuje, istražuje i razvija svoja znanja i vještine, samostalno pronalazi i kritički vrednuje informacije, stvara pretpostavke i stječe nova znanja te tako predstavlja kompetencijsku podlogu za učenje utemeljeno na suvremenim obrazovnim polazištima.

S obzirom na to da navedene promjene nisu zaobišle ni pravne fakultete u svijetu i Hrvatskoj, ali i s obzirom na činjenicu da se područje prava temelji na brojnim specifičnostima (pravni izvori, pravila citiranja pravnih izvora, primjena pozitivnog zakonodavstva, pronalaženje i vrednovanje pravnih izvora, specifičnosti pojedinog pravnoga područja, razlika između kontinentalnog europskog i anglosaksonskog pravnog kruga itd.) većina autora naglašava važnost didaktičkih polazišta te se nude različiti tipovi poučavanja informacijske pismenosti studenata - od samostalnog kolegija do intrakurikularnog tipa poučavanja u kojem su sadržaji informacijske pismenosti uključeni u nastavu različitih kolegija i u očekivane ishode učenja pojedinog kolegija. S druge strane, zbog specifičnosti u području prava većina je autora stoga preporučila primjenu, tzv. intrakurikularnog ili ugniježđenog tipa informacijskog opismenjavanja koji je, premda najzahtjevniji, ujedno i najprikladniji i najpotpuniji. Na taj način studenti paralelno razvijaju generičke i kontekstualne specifične vještine informacijske pismenosti na svim godinama studija, budući da je informacijska pismenost uključena u ishode učenja kolegija i kurikulum institucije kroz partnersku suradnju knjižničara i nastavnog osoblja. No bez obzira na njegovu kvalitetu, takav tip ujedno je i najteže ostvariv, jer zahtijeva ugradnju kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost u ishode učenja u pojedinom kolegiju i visok stupanj suradnje nastavnika i knjižničara. To je u praksi ponekad teško ostvarivo s obzirom na osviještenost vodstva institucije, nastavnog osoblja, knjižničara i umetanja koncepta informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske institucije.

Navedeno su potvrdili i rezultati istraživanja strateških dokumenata na primarnoj razini iz kojih se uočava nepoimanje uloge knjižnice kao sudionika u obrazovnom procesu visokoškolskih ustanova, već kao informacijskog središta koje u 21. stoljeću nudi samo pristup većem broju različitih informacijskih izvora.

S druge strane, premda pojam informacijske pismenosti nije pronađen unutar istraženih dokumenata, implicitno su navedena neka njezina obilježja: vještina pronalaženja, korištenja i vrednovanja relevantnih informacija, razvijanja kritičkog mišljenja i kritičke svijesti o nekom pitanju i razumijevanja konteksta određene situacije. Navedeno potvrđuju i odgovori nastavnog osoblja koje pojam informacijske pismenosti povezuje s vještinama pronalaženja, sposobnošću procjene, vrednovanja i korištenja relevantnih izvora informacija. Dakle, premda su kreatori strateških dokumenata ustanove i ispitani nastavnici prepoznali da je razvijanje navedenih vještina bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za

cjeloživotno učenje, nisu dovoljno upoznati s terminom informacijske pismenosti. Opisano se može objasniti činjenicom da je informacijska pismenost poznatija i istraženija u knjižničarstvu i informacijskim znanostima negoli u visokoškolskoj akademskoj pravnoj zajednici. Stoga bi visokoškolske knjižnice trebale preuzeti "ambadorsku" ulogu u promicanju i zagovaranju važnosti informacijske pismenosti u području prava, ali i potrebnih vještina i kompetencija koje knjižničari već posjeduju u provođenju programa informacijskog opismenjavanja.

Promjene u obrazovnom okruženju zbog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i bolonjskog procesa uočavaju se i iz dobivenih rezultata istraživanja. Od studenata prava zahtijeva se aktivno učenje, sudjelovanje u istraživačkom procesu, rješavanje problemskih zadataka, pronalaženje i vrednovanje relevantnih izvora informacija. Iz opisanog se pronalazi potvrda da se uloga knjižnice više ne može postavljati samo kao informacijsko središte institucije koja omogućuje pristup različitim izvorima informacije, već joj se pruža mogućnost sudjelovanja u obrazovnom procesu. Iz provedenog istraživanja uočava se da su knjižničari na pravnim fakultetima na mala vrata kroz neformalan način krenuli uvoditi programe informacijskog opismenjavanja kojima će razviti potrebne vještine i kompetencije potrebne u učenju i studiranju, ali i u cjeloživotnom učenju. S obzirom na neformalnost i nesustavnost provođenja programa informacijskog opismenjavanja potvrđuje se da studenti prava posjeduju različite razine informacijskih vještina. Stoga se uočava važnost potvrde formaliziranja koncepta informacijske pismenosti na visokoškolskim knjižnicama u području prava. Razlog tome je upravo činjenica da je informacijska pismenost preduvjet cjeloživotnog učenja, a povezivanjem generičkih vještina i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti pojedine znanstvene discipline studenti stječu potrebne i cjelovite vještine informacijske pismenosti koje će im biti potrebne u svakodnevnom životu i radu.

Razlozi formalnog i nesustavnog provođenja programa informacijskog opismenjavanja pronalaze se u nedovoljnoj osviještenosti vodstva institucije, znanstveno-nastavnog osoblja, ali i knjižničare u važnosti promicanja i provođenja programa informacijskog opismenjavanja. Pozitivna činjenica koju knjižničari ističu jest da je sve veći broj nastavnog osoblja koje sudjeluje u programima informacijskog opismenjavanja i potiče njihovu izvedbu, što potvrđuju i odgovori nastavnog osoblja.

Iz rezultata provedenog istraživanja potvrđuje se i činjenica da velika većina nastavnog osoblja, ali i knjižničara, smatra da se studenti ne znaju služiti potrebnim informacijskim

izvorima tijekom svoga studiranja i često precjenjuju svoje znanje o korištenju interneta, ne prepoznaju relevantne informacije, površni su u pretraživanju i nemaju razvijena mjerila vrednovanja. Navedeni problem osobito dolazi do izražaja u pisanju i izradi seminarskih radova, gdje nastavno osoblje upozorava na nedovoljne vještine pismenog i usmenog izražavanja studenata.

Iz dobivenih rezultata uočava se da nastavnici s obzirom na opisane informacijske vještine studenata ističu ulogu knjižničara u razvijanju navedenih vještina te potiču provođenje programa informacijskog opismenjavanja studenata kroz partnersku suradnju knjižničara i nastavnika pri njihovom kreiranju i izvedbi što je izuzetno pozitivno. Na temelju dobivenih rezultata uočava se da se zbog stalnog razvoja novih grana i područja prava pred hrvatske pravne znanstvenike i pravne praktičare postavljaju novi zahtjevi u poznavanju i tumačenju prava. U njihovu svakodnevnom radu također je izuzetno važno korištenje različitih pravnih izvora informacija. Stoga studenti prava tijekom svoga školovanja moraju naučiti znati pronaći, koristiti, vrednovati i citirati i brojne pravne izvore, odnosno naučiti koristiti pravne izvore informacija, poznavati različite načine citiranja pravnih akata te prepoznati osobitosti pravnih baza. S obzirom na navedene karakteristike informacijska pismenost unutar područja prava zahtijeva velik broj specifičnih aspekata, jedinstvenih u odnosu na druga područja znanosti. Današnji studenti prava tijekom studiranja moraju naučiti da se specifičnosti područja prava ne očituju samo u specifičnim izvorima (zakonodavstvo i sudska praksa, pravila citiranja pravnih izvora), već i u tumačenju prava, primjeni pozitivnog zakonodavstva, razlikovanju, tzv. anglosaksonskog pravnog kruga od europskog pravnoga kontinentalnog kruga itd. S obzirom na opisano, potvrđuje se iznova potreba neizostavne suradnje nastavnog osoblja i knjižničara u kreiranju i provođenju programa informacijskog opismenjavanja, odnosno, iz provedenog istraživanja zaključuje se da bi programi informacijske pismenosti u području prava trebali obuhvatiti dvije razine informacijske pismenosti koje bi se međusobno ispreplitale:

- a) studenti prava trebaju posjedovati generičke (opće) informacijske vještine, bez obzira na disciplinu (npr. izbor i ocjena kvalitetne informacije i informacijskih izvora, izbor primarnih i sekundarnih izvora, kritičko čitanje);
- b) studenti prava trebaju posjedovati i razvijati kontekstualne (stručne) vještine relevantne za pravnike (npr. kako koristiti i pronaći relevantan pravni izvor, primijeniti pozitivne pravne izvore, usporedba različitih pravnih sustava dostupnih u različitim

pravnim bazama podataka ili drugim izvorima informacija, sposobnost procjene znanstvene informacije u području prava itd.).

Zajedničkom suradnjom nastavnog osoblja i knjižničara svaki dionik u kreiranju i izvedbi programa svojim bi znanjima i vještinama trebao pridonijeti da studenti paralelno razvijaju i generičke (opće) vještine informacijske pismenosti i kontekstualne (stručne) vještine informacijske pismenosti, kao ključne za razvijanje njihovih cjeloživotnih kompetencija potrebnih ne samo tijekom akademskog obrazovanja, već i kao budućih pravnika. Ciljevi i strategije knjižnice postavljeni za obrazovanje studenata prava time bi bili sukladni s ciljevima i strategijama opisanim na sveučilišnoj, visokoškolskoj i razini nastavnog predmeta.

Provedeno istraživanje potvrdilo je i važnost uključivanja informacijske pismenosti u kurikulum visokoškolske institucije kao i ugradnju kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost u ishode učenja u pojedinom kolegiju, upravo poticanjem i primjenom intrakurikularnog tipa informacijskog opismenjavanja.

Istraživanjem zastupljenosti informacijske pismenosti u strateškim dokumentima i kurikulumu institucija te stajališta nastavnog osoblja prema informacijskoj pismenosti, kao i informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, kao i istraživanjem stavova i iskustva knjižničara vezanim uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj, dobiveno je polazište za kreiranje modela intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava koji se temelji na sljedećim smjernicama:

1. ciljevi i strategije knjižnice postavljeni za obrazovanje studenata prava moraju biti sukladni sa strateškim ciljevima institucije,
2. koncept informacijske pismenosti mora biti uključen u strateške ciljeve institucije,
3. obrazovanje mora biti izgrađeno na pedagoškoj platformi koja podržava kurikulum discipline i predmetnih područja unutar kojih bi bili uključeni programi informacijskog opismenjavanja
4. s obzirom na potrebna znanja koja knjižničari trebaju posjedovati mora biti uključen niz didaktičkih komponenti koje su potrebne knjižničarima u planiranju i izvršavanju programa informacijskog opismenjavanja ili izrade specifičnog programa
5. kontekst svake pravne discipline ili pravnog područja može utjecati na oblikovanje programa informacijskog opismenjavanja

6. knjižničari trebaju planirati svoje aktivnosti u suradnji s nastavnim osobljem s obzirom na specifičnosti područja prava – kroz prikaz svoga znanja, vještina, odražavanje stava i interakcije sa studentima tijekom predavanja/sesije
7. moraju postojati potrebni didaktički uvjeti koji će obuhvatiti procjenu studentovog prijašnjeg znanja i vještina, znanje nastavnog osoblja o predmetu i specifičnoj disciplini, administrativne uvjete: planiranje trajanje tečaja, položaj programa, tipa poučavanja, npr. intrakurikularnog tipa poučavanja i dr., ciljevi učenja, sadržaj, aktivnosti učenja i procjena rada
8. ciljevi učenja moraju obuhvatiti edukacije te je nužan opis studentovih ishoda učenja (što će se predavati pojedinoj skupini studenata, vezano uz intrakurikularni pristup - koliko općenito ili koliko će sadržaj pojedinog predmeta ili discipline biti u programu informacijskog opismenjavanja, pritom je važno paziti na prirodu discipline i razinu studija)
9. aktivnosti učenja moraju obuhvatiti metode i tehnike u aktivnosti učenja koje najviše odgovaraju predmetnom području prava
10. važno je procjenjivati rad kako bi se potvrdili najbolji načini provedbe programe te polazišta zašto su oni važni,
11. potrebno je uzeti u obzir preduvjete da bi se koncept informacijske pismenosti mogao ugraditi u strateške dokumente institucije, a da bi se programi informacijskog opismenjavanja mogli umetnuti na formalnoj razini u kurikulum institucije
12. potrebni preduvjeti temelje se na prijašnjim pozadinskim iskustvima i stečenim informacijskim vještinama i kompetencijama svih sudionika obrazovnog procesa (i nastavnog osoblja – pravnih znanstvenika i studenata prava i knjižničara na pravnim fakultetima).

S obzirom na potpunu neistraženost teme model intrakurikularnog pristupa na visokoškolskoj razini u području prava doprinos je teorijskom i praktičnom promišljanju o informacijskoj pismenosti u području prava na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

U znanstvenom smislu predloženi model informacijskog opismenjavanja u području studija prava otvara put daljnjim istraživanjima i povećava osviještenost o važnosti koncepta informacijske pismenosti u području prava.

Na praktičnoj razini primjena opisanog modela otvorila je raspravu o uključivanju informacijske pismenosti u strateške dokumente visokoškolske institucije, potaknula je poimanje važnosti informacija i vještine njihova korištenja, promicanje obrazovne uloge knjižnice u informacijskom opismenjavanju te položaj knjižnice u njezinu akademskom okruženju, kao budućim smjerovima istraživanja ili primjene. Predloženi model može poslužiti kao okvir za izradu formalnih programa informacijskog opismenjavanja u praksi knjižnice Pravnog fakulteta u Rijeci, kao i u unaprjeđivanju prakse u drugim pravnim i srodnim knjižnicama sa sličnim iskustvom unutar Republike Hrvatske i u drugim zemljama.

Predloženi model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini omogućio je proširivanje i usustavljanje teorijskih spoznaja u slabo istraženom području prava i njegova moguća testiranja i primjenu u drugim kontekstima i disciplinama. Model je podložan izmjenama i nadogradnji, te ga treba nastaviti testirati i nadograđivati, kako bi se utvrdila njegova primjena i na druga visokoškolska područja, što može biti jedno od mogućih daljnjih istraživanja. Provedeno istraživanje ukazalo je na važnost i potrebu šireg istraživanja koje bi se temeljilo na podlozi prijašnjih iskustava i informacijskog ponašanja studenata prava, ali i pravnika i dr. pravnih praktičara, a koje bi omogućilo još dublje razumijevanje fenomena informacijske pismenosti u području prava, ali i procesa informacijskog opismenjavanja u smislu sadašnjih procesa i potrebnih izmjena i unapređivanja. S obzirom na specifičnosti prava kao discipline, tijekom istraživanja pokazala se i potreba za daljnjim istraživanjima u smjeru potrebnih kompetencija i vještina koje knjižničari trebaju posjedovati u kontekstu potrebnih znanja pojedine znanstvene discipline da bi mogli sudjelovati i provoditi programe informacijskog opismenjavanja s nastavnim osobljem. Budući da je provedeno istraživanje prvo istraživanje o konceptu informacijske pismenosti u području prava na nacionalnoj razini, daljnja istraživanja trebala bi se nastaviti u smjeru istraživanja razumijevanja šireg društvenog konteksta, potrebnih preduvjeta koji se temelje na dubljem razumijevanju prijašnjih iskustava i informacijskih potreba svih sudionika obrazovnog procesa, konteksta i specifičnosti znanstvene discipline prava, zahtjeva studijskih programa i kurikuluma visokoškolske institucije, a koja mogu utjecati na oblikovanje programa informacijskog opismenjavanja.

8. Literatura

1. ACRL. The Information Literacy IQ (Institutional Quotient) Test (1998). URL: <http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/professactivity/iil/immersion/iqtest> (2014-12-22)
2. Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong learning. The final report of the High-Level Colloquium on Information Literacy and Lifelong Learning, held at the Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, Egypt, 6-9 November 2005. URL: <http://archive.ifla.org/III/wsis/info-lit-for-all.htm> (2015-09-05)
3. ALA. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. 1989. URL: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm> (2014-07-07)
4. American Association of School Librarians' (AASL) publication Information Power: Guidelines for School Library Media Programs, 1988.
5. American Association of Law libraries. Law student research competencies and information literacy standards (2012). URL: <http://www.aallnet.org/main-menu/Leadership-Governence/policies/PublicPolicies/policy-lawstu> (2015-04-24)
6. Arp, Lori; Woodard, Beth S. Faculty librarian collaboration to achieve integration of Information literacy. //Reference User Services Quarterly 46, 1(2006). URL: <http://connections.ideals.illinois.edu/works/25876> (2015-04-24)
7. Association of College and Research Libraries. (2000). *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. Chicago : ACRL. URL: <http://www.ala.org/acrl/ilcomstan.html> (2015-05-29)
8. Association of College and Research Libraries. Characteristics of programs of information literacy that illustrate best practices: a guideline. Chicago, IL: ACRL, 2003. URL: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/characteristics.htm> (2015-04-24)
9. Australian and New Zealand Information Literacy Framework : principles, standards and practice. Second edition. // Editor Alan Bundy. Adelaide : Australian and New Zealand Institute for Information Literacy, 2004.
10. Bainton, Toby. Information literacy and academic libraries: the SCONUL approach. Proceedings of the 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001.
11. Bates, Marcia J. The Design of Browsing and Berrypicking Techniques for the Online Search Interface. // Online Review 13, 5(1989), 407-424.
12. Bawden, David. Information and digital literacies: a review of concepts. // Journal of Documentation 57, 2(2001), 218-259.

13. Bell, Steven. IL course credit does not equal credibility (2008). URL: <http://acrlog.org/2008/11/25/il-course-credit-does-not-equal-credibility/> (2015-05-24)
14. Bell, Steven; Shank, John. Blended librarian : the blue print for Redefining the teaching and learning role of academic libraries. // *College and research librarians* (2004). URL: <http://crln.acrl.org/content/65/7/372.full.pdf> (2015-05-24)
15. Beljaars, Ben. Implementing Legal Information Literacy: A Challenge for the Curriculum. // *International Journal of Legal Information* 37, 3(2009), 320-332. URL: <http://scholarship.law.cornell.edu/ijli/vol37/iss3/7> (2015-04-24)
16. Bluebook – a uniform system of citation. URL: <https://www.legalbluebook.com/> (2014-12-22)
17. Booth, Austin; Fabian, Carole Ann. Collaborating to advance curriculum-based information literacy initiatives. // *Journal of Library Administration* 36, 1/2(2002), 123-142.
18. Bordonaro, Karen; Richardson, Gillian. Scaffolding and reflection in course-integrated library instruction. // *Journal of Academic Librarianship* 30, 5(2004), 391-401.
19. Bundy, Alan. Information literacy: the 21st century educational smartcard. // *Australian Academic and Research Libraries* 30, 4(1999), 233-250.
20. Breivik, Patricia S. Information literacy for the skeptical library director. // *Virtual Libraries, Virtual Communities. Twenty First Annual IATUL Conference 2000, Queensland University of Technology, Brisbane, Queensland, Australia, 3-7 July 2000. IATUL Proceedings (New Series), (2000).* URL: http://www.iatul.org/doclibrary/public/Conf_Proceedings/2000/Breivik.rtf (2015-09-05)
21. Bruce, Christine. Faculty-librarian partnerships in Australian higher education: critical dimensions. // *Reference Services Review* 29, 2(2001), 106-115.
22. Bruce, Christine. Information Literacy as a Catalyst for Educational Change. A Background Paper. // *Lifelong Learning: Whose responsibility and what is your contribution?*, the 3rd International Lifelong Learning Conference, 13-16 June 2004 / editor Patrick A. Danaher. Yeppoon, Queensland, 2004. URL: www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf (2015-09-05).
23. Bruce, Christine. Information literacy research: dimensions of the emerging collective consciousness. // *Australian Academic & Research Libraries* 31, 2(2000), 91-109.
24. Bruce, Christine. *The Seven faces of information literacy*. Adelaide : Auslib Press, 1997.

25. Bruce, Christine S. Information Literacy Research and Practice: An Experiential Perspective, ECIL. // Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 11-30.
26. Bryman, Alan. Social research methods. 2nd. ed. Oxford : Oxford University Press, 2004.
27. Callister, Paul Douglas. Beyond Training: Law Librarianship's Quest for the Pedagogy of Legal Research Education. // Law library journal 7, 9(2003). URL: http://www.aallnet.org/main-menu/Publications/llj/LLJ-Archives/Vol-95/pub_llj_v95n01/2003-01.pdf (2015-05-01)
28. Calkins, Kaijsa; Kvenild, Cassandra. Embedding in the 21st Century Academy: Crossing Curriculum and Geography. // World Library and Information Congress: 76th IFLA General Conference and Assembly, Session 74(2010). URL: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla76/74-calkins-en.pdf> (2015-04-30)
29. Cannell, Charles F.; Kahn, Robert L. Interviewing. // Survey interviewing: Theory and techniques / editors G. Lindzey, G., Aaronson, E. Boston : George Allen & Unwin, 1968. Str. 63-84.
30. Candy, Philip C.; Crebert, Gay; O'Leary, Jane. Developing lifelong learners through undergraduate education. Canberra : Australian Government Publishing Service, 1994.
31. Caspers, Jean; Lenn, Katy. The future of collaboration between librarians and teaching faculty. // The collaborative imperative: Librarians and faculty working together in the information universe / editors D. Raspa and D. Ward. Chicago : Association of College and Research Libraries, 2000. Str. 148-54.
32. Carbo, Toni. Mediacy: knowledge and skills to navigate the information highway. // The International Information & Library Review 29, 3-4(1997), 393-401.
33. Case, Donald O. Looking for information: a survey of research on information seeking, needs and behaviour. New York : Academic Press, 2002.
34. Chambers English Dictionary. 9th ed. Edinburgh : W. and R. Chambers; Cambridge : Cambridge University Press, 2003.
35. Cheney, Debora. Problem-Based Learning: Librarians as Collaborators and Consultants. // Portal : Libraries and the Academy 4, 4(2004), 495-500.
36. Corral, Sheila. Benchmarking strategic engagement with information literacy in higher education: towards a working model, IR Information research 12, 4(2007)

37. Cortes, Jesus; Lau, Jesus. Information Skills: Conceptual Convergence between Information and Communication Sciences. // Mapping media education policies in the world: visions, programmes, challenges. The United Nations- Alliance of Civilizations (2009), 25 -39.
38. Council of Australian University Librarians. 'Making information literacy legitimate' - summary of responses to request for information from CAUL members. Canberra : CAUL, 2004. (CAUL Survey 2004/2). URL: <http://www.caul.edu.au/surveys/info-literacy2004.doc> (2015-04-24)
39. Council of Australian University Librarians. Best practice characteristics for developing information literacy in Australian universities: a guideline. Canberra : CAUL, 2004. URL: <http://www.caul.edu.au/info-literacy/InfoLiteracyBestPractice.pdf> (2015-04-24)
40. Cuffe, Natalie. Law students experiences if information technology – implications for legal information literacy curriculum development. URL: <http://www.aare.edu.au/02pap/cuf02169.htm> (2015-04-24)
41. D'Amicantonio, John; Scepaniski, Jordan M. Strengthening Teacher Preparation Through a Library Program. // Education Libraries 21, 1-2(1997), 11-16.
42. Dewey, John. Experience and education. New York : MacMillan Publishing Co., 1997.
43. Davies, Jackie; Jackson, Cathie. Information literacy in the law curriculum: experiences from Cardiff. // Law Teacher 39, 2(2005), URL: <http://orca.cf.ac.uk/5093/1/LawTeacher.pdf> (2015-04-24)
44. Deutsches Bundesrecht nach Rechtsgebieten. URL: <http://www.rechtliches.de/> (2015-06-24)
45. Doyle, Christina S. Outcome measures for information literacy. Final report to the National Forum on Information Literacy. Syracuse NY : ERIC Clearinghouse, 1992.
46. Eisenberg, Michael B.; Berkowitz, Robert E. Information problem-solving: The big six skills approach to library and information skills instruction. Norwood, NJ : Ablex, 1990.
47. Embedded Librarians: Moving beyond one shot instruction / editors Kvenild, Cassandra, Calkins, Kajisa Chicago : IL: Association of College & Research, 2011.
48. EUR-Lex. URL: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=hr> (2015-06-24)
49. Farber, Evan. Faculty-Librarian Cooperation: a Personal Retrospective. // Reference Services Review 27, 3(1999), 229-234.
50. Franz, Jill. Managing Intricacy in Phenomenographic Inquiry. Paper

presented at Phenomenography: Philosophy and Practice Conference, Queensland : 1994.

51. Freudenberg, Brett; Lupton, Mandy. Empowerment for lifelong learning: embedding information literacy into the business curriculum. // Proceedings of Effective Teaching and Learning Conference 2005, 4-5 November 2004, Griffith University, Brisbane, Queensland. URL: <http://eprints.qut.edu.au/30219/1/c30219.pdf> (2015-24-04)
52. Gelman, Jason. Legal Publishing and Database Protection. URL: <https://web.law.duke.edu/cspd/papers/legal.doc> (2015-10-07).
53. Goetsch, Lori; Kaufman, Paula T. Readin', writin', arithmetic, and information competency: adding a basic skills component to a university's curriculum. // *Campus-Wide Information Systems* 15, 5(1998), 158-63.
54. Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs: Case Study of Law Faculties in the Republic of Croatia. // *Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers* / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 415-421.
55. Golenko, Dejana; Vilar, Polona; Stričević, Ivanka. Information literacy skills of law students: Challenges for academic librarians. // *Scientific seminar with international participation Training models and best practices: Proceedings* / editors Todorova, Tanja ; Stoikova ; Dobrinka. Varna, Bugarska : Izdateljstvo „Za bukvice – O pismenenja“, 2013. Str. 36-54.
56. Grafstein, Ann. A Discipline-Based Approach to Information Literacy. // *Journal of Academic Librarianship* 28(2002), 197–204.
57. Green, Samuel S. Personal Relations Between Librarians and Readers. // *American Library Journal* (1876), 74-81.
58. Harris, Frances Jacobson. Challenges to Teaching Credibility Assessment in Contemporary Schooling. // editors Miriam J. Metzger; Andrew J. Flanagin. *Digital Media, Youth, and Credibility*. Cambridge, MA : The MIT Press., 2008. Str. 155-179. URL: http://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/free_download/9780262562324_Digital_Media_Youth_and_Credibility.pdf (2014-17-07)
59. HeinOnline. URL: <http://heinonline.org/HOL/Welcome?collection=guest> (2015-06-24).
60. Heller-Ross, Holly. Librarian and Faculty Partnerships for Distance Education. // *MC Journal: The Journal of Academic Media Librarianship* 4, 1(1996), 57-68. URL: <HTTP://WINGS.BUFFALO.EDU/PUBLICATIONS/MCJRNL/> (2015-04-24)

61. Hepworth, Mark. Approaches to providing information literacy training in higher education: challenges for librarians. // *The New Review of Academic Librarianship* 6, (2000), 21-34.
62. Horton, Forest Woody. *Understanding Information literacy: A Primer*. Pariz : Unesco, 2008.
63. Howard, Helen; Newton, Angela. How to win hearts and minds. // *Library and Information Update* 4, 1-2(2005), 27-28.
64. Hunt, Fiona; Birks, Jane. Best practices in information literacy. // *Portal: Libraries and the Academy* 4, 1(2004), 27-39.
65. Hrvatski enciklopedijski rječnik. Novi liber : Zagreb, 2003.
66. Huntly, Helen. Teachers' Work: Beginning Teacher Conceptions Of Competence. // *The Australian Educational Researcher* 35, 1(2008), 125-145.
67. Huvila, Isto. The Complete Information Literacy? Unforgetting Creation and Organisation of Information. // *Journal of Librarianship and Information Science* 43, (2011), 237-245.
68. Isbell, Dennis; Broaddus, Dorothy .Teaching writing and research as inseparable: A faculty-librarian teaching team. // *Reference Services Review* 23, 4(1995), 51-62.
69. Ius-Info. URL: <http://www.iusinfo.hr/Default.aspx> (2015-06-24)
70. Izvedbeni nastavni plan za ak. god. 2013./14. URL: <http://pravri.uniri.hr/files/studiji/diplomski/kratko.pdf> (2015-06-24)
71. Kim-Prieto, Dennis. The Road Not Yet Taken: How Law Student Information Literacy Standards Address Identified Issues in Legal Research Education and Training. // *Law library journal* 103, 4(2011), 605-630. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1678146 (2015-04-24)
72. Kim-Prieto, Dennis. Three faces of information literacy in Legal Studies: research instruction in the American Common Law, British Common Law, and Turkish Civilian Legal Traditions. // *European Conference on Information Literacy (ECIL)*, October 22-25, 2013, Istanbul, Turkey, Abstracts / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Akça, Sümeyye ; Špiranec, Sonja. Ankara : Hacettepe University, Department of Information Management, 2013.
73. Kolegij Informacijska pismenost. URL: http://www.unizd.hr/Portals/0/pdf/Informacijska_pismenost_izborni_kolegij_FINAL.pdf (2014-07-07)

74. Kolegij Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka. URL: http://www.pravo.unizg.hr/biblioteka/pdss_europsko_pravo (2014-07-07)
75. Jager, Karin de; Nassimbeni, Mary. Information literacy and quality assurance in South African higher education institutions. // *Libri* 55, 1(2005), 31-38.
76. Kaplan, Aliza B.; Darvil, Kathleen. Think [and practice] like a lawyer: legal research fo the new millennials. // *Legal Communication & Rhetoric: JALWD* 8, 2011. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1917005 (2015-04-24)
77. Kaufmann, Blair. Information Literacy in Law: Starting Points for Improving Legal Research Competencies (2010). // *International Journal of Legal Information* 38, 3(2010). URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/61058511/information-literacy-law-starting-points-improving-legal-research-competencies> (2015-04-24)
78. Kobzina, Norma G. A Faculty–librarian partnership: a unique opportunity for course integration. // *Journal of Library Administration* 50, 4(2010), 293-314.
79. Kuhlthau, Carol C.; Caspari, Ann K.; Maniotes, Leslie K. *Guided Inquiry: Learning in the 21st Century*. Westport, Conn. : Libraries Unlimited, 2007.
80. Kuhlthau, Carol C. *Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services*, Norwood, N.J. : Ablex Publishing Corporation, 1993.
81. Kuhlthau, Carol C. Reflections on the development of the model of the Information search process (ISP): Excerpts from the Lazerow Lecture, University of Kentucky, April 2, 2007. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology* 33(5), 2007, 32-37.
82. Kvaliteta u visokom obrazovanju / urednik Pero Lučin. Nacionalna zaklada za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj Republike Hrvatske : Zagreb, 2007. URL: http://www.hrzz.hr/UserDocsImages/pdf/Publikacije/nzz-kvaliteta_za_web.pdf (2015-02-04)
83. Kvale, Steinar. The Qualitative research interview- a phenomenological and a hermeneutical mode of understanding. // *Journal of phenomenological psychology* 14 (1983), 171-196.
84. Lau, Jesus. *Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija, recenzirano 30. srpnja 2006*. Hrvatsko knjižničarsko društvo: Zagreb, 2011. Lau, Jesus. *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning. Final Draft*. Retrieved July 12, 2008. URL: <http://www.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf> (2015-07-02)
85. Lazić-Lasić, Jadranka; Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju. // *Medijska istraživanja* 18, 1(2012), 125-142. URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=127116&lang=hr
(2015-06-07)

86. Lexis Nexis Academic. URL: <https://www.lexisnexis.com/hottopic/lnacademic/>?
(2015-06-24)
87. Lippincott, Joan K. Librarians and Cross-Sector Teamwork. // ARL: A Bimonthly Report on Research Library Issues and Actions for ARL, CNI, and SPARC 208/209(2000), 22-23.
88. Marton, Ference. Describing and improving learning. // Learning Strategies and Learning Styles / editors R. R. Schmech. New York : Plenum, 1988. Str. 53-82.
89. Marton, Ference; Booth, Shirley A. Learning and Awareness. Hillsdale, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, 1997.
90. Marton, Ference. Phenomenography: exploring different conceptions of reality“. // Qualitative approaches to evaluation in education: The silent scientific revolution / editor Fetterman, D. Praeger : New York, 1988.
91. Matthies, Brad. The Road to Faculty-Librarian Collaboration. // Academic Exchange Quarterly 8(2004), 138–39.
92. McGuinness, Claire. Information literacy in Ireland: a hidden agenda. // Information literacy in Europe: a first insight into the state of the art of information literacy in the European Union / editor C. Basile. Rome : Consiglio Nazionale delle Ricerche, 2003. Str. 151-177.
93. McLaurin Smith, Nicki; Presser, Prue. Embed with the Faculty: Legal Information Skills Online. // The Journal of Academic Librarianship 31, 3(2005), 247-262.
94. McNicol, Sarah. The challenges of strategic planning in academic libraries. New Library World 106, 11/12(2005), 496-509. URL: http://leaders.dal.ca/uploads/document/challenges-of-strategic-planning-in-academic-libraries_43512.pdf (2014-13-01)
95. Merriam, Sharon B. Case study research in education. Jossey-Bass : San Francisco, 1988.
96. Milas, Goran. Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima. Jastrebarsko : Naklada Slap, 2005.
97. Miličić, Vjekoslav. Opća teorija prava i države, sv. 1. Zagreb : Azur, 1994.
98. Miličić, Vjekoslav. Opća teorija prava i države. 8. izmijenjeno i dopunjeno izd. Zagreb : V. Miličić, 2008.

99. Misija, vizija i ciljevi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (2010). URL: <http://www.pravri.hr/hr/opcenito/dokumenti/misija.pdf> (2015-04-24)
100. Moot Court. URL: <http://estudent.hr/category/natjecanja/moot-court-croatia/> (2015-04-24)
101. Narodne novine. URL: <https://www.nn.hr/> (2015-04-24)
102. Neuendorf, Kimberly. The content analysis guidebook, Thousand Oaks [u.a.]: Sage Publ., 2002.
103. Owusu-Ansah, Edward K. Debating definitions of information literacy: enough is enough. // *Library Review* 54, 6(2005), 366-74.
104. Pacios, Ana R. Strategic plans and long-range plans: is there a difference? // *Library Management* 25, 6/7(2004), 259-269.
105. Pelikan, Michael. Problem-Based Learning in the Library : Evolving a Realistic Approach. // *Portal: Libraries and the Academy* 4, 4(2004), 509-520.
106. Pengelley, Nicholas. Not a Box but a Window: Law Libraries and Legal Education in a Virtual World, *Australian Law Librarian* 9, 2(2001), 122-127. URL: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/AULawLib/2001/21.html> (2015-04-24)
107. Peyina Lin. Information literacy barriers: language use and social structure // *Library Hi Tech* 28, 4(2010), 548 -568.
108. Percy Jayasuriya, Kumar H. Student Services in the 21st Century: Evolution and Innovation in Discovering Student Needs, Teaching Information Literacy, and Designing Library 2.0-Based Services. // *Georgetown Law Faculty Working Papers. Paper 18*. URL: http://scholarship.law.georgetown.edu/fwps_papers/18 (2015-04-24)
109. Petr Balog, Kornelija; Siber, Ljiljana; Plašček, Bernardica. Library Instruction in Two Croatian Academic Libraries. // *Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja*. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 558-565.
110. Piršl, Elvi; Ambrosi-Randić, Neala. Prati li reforma učenja reformu visokog obrazovanja? // *Informatologia* 43, 3(2010), 212-218.
111. Rader, Hannelore B. Information Literacy and the Undergraduate Curriculum. // *Library Trends* 44(1995), 270–71.
112. Ryesky, Kenneth H. On Solid Legal Ground: Bringing Information Literacy to Undergraduate-Level Law Courses. // *Journal of Effective Teaching* 7, 2(2007), 21-35.

113. Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka. Visokoškolska knjižnica u programima informacijskog opismenjavanja studenata: istraživanje programa Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Karl-Franzens Graz, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 4(2011), 23-48. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119017
114. Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka; Juric, Mate. Information Literacy Course – The Perception of Students and Professors: University of Zadar Case // *Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers* / editors Kurbanoğlu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 528-534.
115. Shonrock, Diana D. Faculty librarian collaboration to achieve integration of Information literacy. // *Reference User Services Quarterly* 46, 1(2006), 18-23.
116. Shapiro, Jeremy J.; Hughes, Shelley K. Information literacy as a liberal art: enlightenment proposals for a new curriculum. // *EDUCOM Review* 31, 2(1996). URL: <http://www.educause.edu> (2015-06-11)
117. Simons, Kevin; James Young; Gibson; Craig. The Learning Library in Context: Community, Integration, and Influence. // *Research Strategies* 3(2000), 123-132.
118. Sandberg, Jorgen. Are phenomenographic results reliable, *Nordisk pedagogik* 15, 3(1995), 156-164.
119. Sandberg, Jorgen. Human competence at work. Phd thesis. University of Gothenburg : Gothenburg, 1994.
120. Sundin, Olof. Negotiations on information-seeking expertise: A study of web-based tutorials for information literacy. // *Journal of Documentation* 64, 1(2008), 24–44.
121. Statut Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (2005). URL: <http://www.pravri.hr/hr/opcenito/dokumenti/statut1.htm> (2015-04-10)
122. Strategija Pravnog fakulteta u Rijeci od 2012. do 2017. godine (2012). URL: <http://www.pravri.hr/hr/opcenito/dokumenti/strategija12.pdf> (2015-04-10)
123. Studijski program Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava (2013/2014). URL: <http://pravri.uniri.hr/files/studiji/diplomski/diplomskiNP1.pdf> (2014-12-10)
124. Svensson, Lennart. Theoretical foundations of Phenomenography. // *Phenomenography, Philosophy and Practice* / editors Roy Ballantyne and Christine Bruce. Centre for Applied Environmental and Social Education research. Brisbane : QUT, 1994. Str. 9-20.

125. Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta. Zavod za informacijske znanosti : Zagreb, 2008.
126. Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Information Literacy 2.0: hype or discourse refinement. // Journal of documentation 66, 1(2010), 140-153.
127. Špiranec, Sonja. Virtualna učionica NSK ili kako su knjižnice zakucale na vrata e-učenja. // Edupoint 4, 25(2004)
128. TFPL, Skills for knowledge management: building a knowledge economy: a report by TFPL Ltd, TFPL : London, 1999. URL: <http://hdl.voced.edu.au/10707/64107> (2014-12-12)
129. Thaxton, Lyn; Faccioli, Mary Beth; Mosby, Anne Page. Leveraging Collaboration for Information Literacy in Psychology. // Reference Services Review 32, 2(2004), 185–189.
130. Thomson West, White Paper: Research Skills for Lawyers and Law Students 2–3 (2007) [hereinafter Research Skills for Lawyers and Law Students]. URL: http://west.thomson.com/pdf/librarian/Legal_Research_white_paper.pdf (2014-12-10)
131. Tkalac Verčić, Ana; Sinčić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. Priručnik za metodologiju u društvenim istraživanjima : kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb : M.E.P., 2011.
132. Torras, Maria-Carme; Saetre, Tove Pemmer. Information literacy education: a process approach: professionalising the pedagogical role of academic libraries. Chandos publishing : Oxford, 2009.
133. Town, Stephen J. Information literacy: definition, measurement, impact. // Information and IT literacy: enabling learning in the 21st century / editors A. Martin, H. Rader. London : Facet Publishing, 2003. Str. 53-65.
134. Uloga i kompetencije bibliotekara u pravnim i srodnim bibliotekama. // pripremili za Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka Jugoistočne Evrope Maja Kaljanac i Saša Madacki (Ad hoc grupa za kompetencije). URL: <https://seall2009.files.wordpress.com/> (2015-10-06)
135. Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine, br. 85/2010. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232289.html> (2015-04-24)

136. Vakkari, Peter. Library and information science: its content and scope. // *Advances in Librarianship* 18(1994), 1-55.
137. Vićan, Dunja M.; Smerdel, Branko; Pavić, Zlata. *Engleski za pravnike = English for lawyers*. Narodne novine : Zagreb, 2008.
138. Vujević, Miroslav. *Uvođenje u znanstveni rad : u području društvenih znanosti*. 6. izmijenjeno i dopunjeno izd. Zagreb : Školska knjiga, 2006.
139. Visković, Nikola. *Teorija države i prava*. Centar za dopisno obrazovanje, Birotehnika : Zagreb, 2001.
140. Vučina, Željana. *Pretraživanje i vrednovanje informacija na internetu*. Zagreb : CARNet - Hrvatska akademska i istraživačka mreža, 2006. URL: http://www.ssmb.hr/libraries/0000/2950/Pretraživanje_informacija_na_internetu.pdf (2014-07-07).
141. Vuković, Mihajlo. *Znanost o izradi pravnih propisa : nomotehnika*. 4. izmijenjeno i dopunjeno izd. Zagreb : Informator, 1997.
142. Webber, Sheila; Johnston, Bill. *Working towards the information literate university*. // *Information literacy: recognising the need*, Staffordshire University, Stoke-on-Trent, United Kingdom, 17 May 2006 / editor Geoff Walton; Alison Pope. Oxford : Chandos Publishing, 2006. Str. 47-58.
143. Webber, Sheila; Johnston, Bill. *Conceptions of information literacy: new perspectives and implications*. // *Journal of information science* 26, 6(2000), 381-397. URL: <http://jis.sagepub.com/content/26/6/381.abstract> (2012-04-21).
144. Westlaw. URL: <https://www.westlaw.com/> (2015-06-24)
145. Williams, Peter; Rowlands, Ian. *Information Behaviour of the Researcher of the Future; Work Package II: The Literature on Young People and Their Information Behaviour*. London : CIBER, 2007. UCL. URL: www.ucl.ac.uk/slais/research/ciber/downloads/GG%20Work%20Package%20II.pdf (2014-07-10)
146. Wilson, Lizabeth A. *Collaborate or Die: Designing Library Space*, ARL Bimonthly Report 222 (June 2002). URL: www.arl.org/newsltr/222/collabwash.html (2015-04-24)
147. Wilson, Lizabeth A. *Information literacy: fluency across and beyond the university*. // *Library user education: powerful learning, powerful partnerships* / editor B.I. Dewey, Lanham, MD : Scarecrow Press, 2001. Str. 1-17.
148. Winner, Marian C. *Librarians as Partners in the Classroom: An Increasing Imperative*. // *Reference Services Review* 26, 1(1998), 25-29.

149. Woxland, Thomas A. Why can't Johnny research? or it all started with Christopher Columbus Langdell. // Law Library Journal 81(1989), 451-465.
150. Wortham, Leah. The Lawyering Process: My Thanks For the Book and the Movie. // Clinical Law Review 10(2003), 399- 439. URL: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/clinic10&div=18&id=&page> (2015-04-24)
151. Wright, Carol A. Information literacy within the general education program: implications for distance education. // The Journal of General Education 49, 1(2000), 23-33.
152. Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. Narodne novine, br. 123/2003, 198/2003, 105/2004, 174/2004, 2/2007, 46/2007, 45/2009, 45/2009, 63/2011, 94/2013, 139/2013, 101/2014, 60/2015
153. Zbirka presuda Europskog suda : (izbor recentne prakse) / uredili Nada Bodiroga-Vukobrat, Dario Đerđa, Ana Pošćić. Zagreb : Inženjerski biro, 2011.
154. Zurkowski, Paul G. The Information Service Environment: Relationships and Priorities. National Commission on Libraries and Information Science, 1974.

1. Popis priloga

Prilog 1. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na prvoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

Prilog 2. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na drugoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

Prilog 3. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na trećoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

Prilog 4. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na četvrtoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

Prilog 5. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na petoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

Prilog 6. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakulteta Sveučilišta u Rijeci

Prilog 7. Protokol za intervju s knjižničarima na pravnim fakultetima u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu

Prilog 8. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci (pilot-studija)

Prilog 9. Protokol za intervju s knjižničarima na pravnim fakultetima u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu (pilot-studija)

Prilog 10. Transkripti intervjuja provedenih sa sveučilišnim nastavnicima (dostupni uz rad na CD-ROM-u)

Prilog 11. Transkripti intervjuja provedenih s knjižničarima (dostupni uz rad na CD-ROM-u)

Prilog 1. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na prvoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

R.B.	Nastavni kolegij na kojima se provodilo istraživanje	Godina studija na kojoj se izvodi nastavni kolegij
	Obvezni kolegij	
1	Teorija prava i države	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
2	Povijest prava i države	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
3	Sociologija	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
4	Strani jezik I: Engleski jezik u pravnoj struci I.	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
5	Rimsko privatno pravo	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
6	Ustavno pravo	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
7	Politička ekonomija	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
8	Strani jezik II: Engleski jezik u pravnoj struci II.	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
9	Strani jezik I: Njemački jezik u pravnoj struci I.	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
10	Strani jezik II: Njemački jezik u pravnoj struci II.	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
11	Pravno pisanje	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
12	Informatika	Prva godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

Prilog 2. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na drugoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

R.B.	Nastavni kolegij na kojima se provodilo istraživanje	Godina studija na kojoj se izvodi nastavni kolegij
	Obvezni kolegij	
1	Kazнено pravo	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
2	Obiteljsko pravo	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
3	Međunarodno pravo	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
4	Politička ekonomija	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
5	Engleski jezik u pravnoj struci III.	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
6	Njemački jezik u pravnoj struci III.	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
7	Građansko pravo I	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
8	Europsko pravo I	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
9	Financijsko pravo i financijska znanost	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
10	Engleski jezik u pravnoj struci IV.	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
11	Njemački jezik u pravnoj struci IV.	Druga godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
	Izborni kolegij (1)	
	Suvremena povijest pravnih i političkih institucija	
	Međunarodno pravo mora	
	Medicinsko pravo	
	<i>Alternativno:</i> Seminar Istraživački seminar	

Prilog 3. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na trećoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

R.B.	Nastavni kolegij na kojima se provodilo istraživanje	Godina studija na kojoj se izvodi nastavni kolegij
	Obvezni kolegij	
1	Građansko pravo II	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
2	Kazнено postupovno pravo	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
3	Upravna znanost	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
4	Građansko postupovno pravo	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
5	Europsko pravo II	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
	Izborni kolegij	
6	Zemljišnoknjižno pravo	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
7	Pravo osiguranja	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
8	Uvod u poredbeno pravo	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
9	Porezno pravo	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
10	Međunarodno kazнено pravo	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
11	Kriminalistika	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
12	Forenzička psihopatologija	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
13	Kriminologija	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
14	Sociologija prava	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
15	Ekonomska politika	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
16	Međunarodno humanitarno pravo	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
17	Odštetno pravo	Treća godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

Prilog 4. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na četvrtoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

R.B.	Nastavni kolegij na kojima se provodilo istraživanje	Godina studija na kojoj se izvodi nastavni kolegij
	Obvezni kolegij	
1	Upravno pravo	Četvrta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
2	Međunarodno privatno pravo	Četvrta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
3	Trgovačko pravo	Četvrta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
4	Radno i socijalno pravo	Četvrta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
5	Pravo društava	Četvrta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
6	Pomorsko i općeprometno pravo	Četvrta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
	Izborni kolegij	
7	Klinika za građansko pravo*	Četvrta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
8	Pravo zaštite morskog okoliša	Četvrta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
9	Prekršajno pravo	Četvrta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
	<i>Alternativno</i> -Seminar ili -Istraživački seminar	

Prilog 5. Popis nastavnih kolegija na kojima se provodilo istraživanje analize sadržaja na petoj godini Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

R.B.	Nastavni kolegij na kojima se provodilo istraživanje	Godina studija na kojoj se izvodi nastavni kolegij
1	Bankarsko i burzovno pravo	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
2	Izvanparnično, ovršno i javnobilježničko pravo	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
3	Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
4	Pomorsko upravno pravo	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
5	Pravo intelektualnog vlasništva	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
6	Međunarodno financijsko pravo	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
7	Europsko radno i socijalno pravo	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
8	Metodologija prava	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
9	Pravo tržišnog natjecanja	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
10	Međunarodno pravo ljudskih prava (izvodi se samo na engleskom jeziku)	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
11	Pravo neprofitnih organizacija	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
12	Građansko procesno pravo Europske unije	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
13	Međunarodno radno i socijalno pravo	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
14	Unutarnje tržište i temeljne gospodarske slobode	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
15	Pravno istraživanje	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava
16	Diplomski rad	Peta godina Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prava

Prilog 6. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci

Uvod: *Intervju je dio istraživanja kojim se ispituju stajališta i iskustva nastavnog osoblja o konceptu informacijske pismenosti i o informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, koje će omogućiti dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava. Provedeno istraživanje potvrdilo je činjenicu da se izučavanju koncepta IP-a u području prava, mora pristupiti iz različitih kutova svih sudionika obrazovnog procesa, ali razumijevanja i širega obrazovnog okruženja, uzimajući u obzir sudionike obrazovnog procesa nastavno osoblje i knjižničare kako bi se istražilo razumijevanje informacijskog ponašanja.*

*Istraživač
Dejana Golenko*

Upitnik za dubinski intervju s nastavnim osobljem na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci

1. Možete li mi ukratko reći nešto o sebi (školovanje, obrazovanje).
2. Što za Vas znači pojam *informacija* (s čime biste je povezali)?
3. Kada tražite Vama potrebnu informaciju koje sve izvore koristite (na radnom mjestu i u svakodnevnom životu)?
4. Možete li se prisjetiti neke situacije (bez obzira na radno mjesto ili u svakodnevnom životu) kada ste učinkovito koristili informaciju?
5. Kako biste opisali osobu koja je vješta u služenju s informacijama?
6. Koje vještine bi takva osoba trebala imati/posjedovati?
7. Kada se spomene pojam *informacijske vještine*, na što Vas asocira, s čime biste ga povezali?
8. Koji je Vaše stajalište o informacijskim vještinama i potrebama današnjeg studenata, posebice o razvijanju informacijskih vještina u području prava?
9. Što mislite koje informacijske vještine student prava mora naučiti, a koje će mu koristiti u njegovu daljnjem radu budućega pravника?
10. Na koji način bi se potrebne informacijske vještine mogle razvijati (edukacija, tko bi trebao sudjelovati u edukaciji?)

Zahvala za sudjelovanje u istraživanju

Poštovani,

želimo Vam još jednom iskreno zahvaliti na sudjelovanju u istraživanju mišljenja nastavnog osoblja o konceptu informacijske pismenosti i o informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava gdje je Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci poslužio također kao studija slučaja, a koje će nam omogućiti dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava. Ujedno Vas molimo da pregledate dostavljene transkripte i provjerite podatke te ih eventualno nadopunite ako smatrate da je potrebno te se izjasnite želite dobiti krajnje rezultate provedenog istraživanja.

S poštovanjem, Dejana Golenko

Prilog 7. Protokol za intervju s knjižničarima na pravnim fakultetima u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu

Uvod: *Intervju je dio istraživanja u okviru doktorske disertacije kojim se ispituju stajališta i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata i suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci. Svi podatci prikupljeni intervjuom koristit će se isključivo za potrebe znanstvenog istraživanja. Želja je istraživača da rezultati ovoga intervjua budu korišteni za unaprjeđenje nastavnog i istraživačkog rada u akademskoj zajednici. Stoga Vas molimo za sudjelovanje u intervjuu i strpljenje u odgovaranju te Vam unaprijed zahvaljujemo!*

*Istraživač
Dejana Golenko*

Upitnik za standardizirani intervju s knjižničarima s pravnih fakulteta u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu

1. Možete li mi ukratko reći nešto o sebi (školovanje, obrazovanje).
2. Kada se spomene pojam *informacijske vještine*, na što Vas asocira, s čime biste ga povezali?
3. Koji je Vaše stajalište o informacijskim vještinama i potrebama današnjeg studenata, posebice o razvijanju informacijskih vještina u području prava?
4. Što mislite koje informacijske vještine student prava mora naučiti, a koje će mu koristiti u njegovu daljnjem radu budućega pravnika?
5. Kakva su Vaša iskustva u informacijskom opismenjavanju studenata na Vašoj instituciji (*provodite li programe, važnost programa, tko provodi programe, koliko često provodite programe, koje sadržaje uključuju programi, uzimate li u obzir specifičnosti područja prava*)?
6. Koji je Vaš stav o informacijskom opismenjavanju studenata na Vašoj instituciji?
7. Kakva je Vaša suradnja s nastavnim osobljem u programima informacijskog opismenjavanja studenata na Vašoj instituciji?
8. Koji je Vaš stav o suradnji s nastavnim osobljem u informacijskom opismenjavanju studenata Vašoj instituciji?
9. Trebaju li knjižničari posjedovati dodatna znanja i vještine za provođenje programa informacijskog opismenjavanja studenata?

Zahvala za sudjelovanje u istraživanju

Poštovani,

želimo Vam još jednom iskreno zahvaliti na sudjelovanju u istraživanju o ispitivanju stajališta i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata i suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci, koje će nam omogućiti dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava. Ujedno Vas molimo da pregledate dostavljene transkripte i provjerite podatke te ih eventualno nadopunite ako smatrate da je potrebno te se izjasnite želite dobiti krajnje rezultate provedenog istraživanja.

S poštovanjem, Dejana Golenko

Prilog 8. Protokol za intervju sa sveučilišnim nastavnicima na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci (pilot-studija)

Uvod: *Intervju je dio istraživanja kojim se ispituju stajališta i iskustva nastavnog osoblja o konceptu informacijske pismenosti i o informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava, koje će omogućiti dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava. Provedeno istraživanje potvrdilo je činjenicu da se izučavanju koncepta IP-a u području prava, mora pristupiti iz različitih kutova svih sudionika obrazovnog procesa, ali razumijevanja i širega obrazovnog okruženja, uzimajući u obzir sudionike obrazovnog procesa nastavno osoblje i knjižničare kako bi se istražilo razumijevanje informacijskog ponašanja.*

*Istraživač
Dejana Golenko*

Pitanja u okviru pilot-studije

6. Što za Vas znači pojam *informacija* (s čime biste je povezali)?
7. Što za Vas znači pojam *informacijska pismenost* (s čime biste je povezali)?
8. Kako biste opisali osobu koja je *informacijski pismena*?
9. Kada se spomene pojam *informacijske vještine*, na što Vas asocira, s čime biste ga povezali?
10. Koji je Vaše stajalište o informacijskim vještinama i potrebama današnjeg studenata, posebice o razvijanju informacijskih vještina u području prava?
11. Što mislite koje informacijske vještine student prava mora naučiti, a koje će mu koristiti u njegovu daljnjem radu budućega pravника?

Primjer zahvale za sudjelovanje u istraživanju

Poštovani,

želimo Vam još jednom iskreno zahvaliti na sudjelovanju u istraživanju mišljenja nastavnog osoblja o konceptu informacijske pismenosti i o informacijskim vještinama studenata, posebice u području prava gdje je Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci poslužio također kao studija slučaja, a koje će nam omogućiti dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava. Ujedno Vas molimo da pregledate dostavljene transkripte i provjerite podatke te ih eventualno nadopunite ako smatrate da je potrebno te se izjasnite želite dobiti krajnje rezultate provedenog istraživanja.

S poštovanjem, Dejana Golenko

Prilog 9. Protokol za intervju s knjižničarima na pravnim fakultetima u Rijeci, Osijeku, Splitu i Zagrebu (pilot-studija)

Uvod: *Intervju je dio istraživanja u okviru doktorske disertacije kojim se ispituju stajališta i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata i suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci. Svi podaci prikupljeni intervjuom koristit će se isključivo za potrebe znanstvenog istraživanja. Želja je istraživača da rezultati ovoga intervjuu budu korišteni za unaprjeđenje nastavnog i istraživačkog rada u akademskoj zajednici. Stoga Vas molimo za sudjelovanje u intervjuu i strpljenje u odgovaranju te Vam unaprijed zahvaljujemo!*

*Istraživač
Dejana Golenko*

Upitnik za standardizirani intervju s knjižničarima s pravnih fakulteta u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu

1. Možete li mi ukratko reći nešto o sebi (školovanje, obrazovanje).
2. Kada se spomene pojam *informacijske vještine*, na što Vas asocira, s čime biste ga povezali?
3. Koji je Vaše stajalište o informacijskim vještinama i potrebama današnjeg studenata, posebice o razvijanju informacijskih vještina u području prava?
4. Što mislite koje informacijske vještine student prava mora naučiti, a koje će mu koristiti u njegovu daljnjem radu budućega pravnika?
5. Kakva su Vaša iskustva u informacijskom opismenjavanju studenata na Vašoj instituciji (*provodite li programe, važnost programa, tko provodi programe, koliko često provodite programe, koje sadržaje uključuju programi, uzimate li u obzir specifičnosti područja prava*)?
6. Koji je Vaš stav o informacijskom opismenjavanju studenata na Vašoj instituciji?
7. Kakva je Vaša suradnja s nastavnim osobljem u programima informacijskog opismenjavanja studenata na Vašoj instituciji?
8. Koji je Vaš stav o suradnji s nastavnim osobljem u informacijskom opismenjavanju studenata Vašoj instituciji?

Zahvala za sudjelovanje u istraživanju

Poštovani,

želimo Vam još jednom iskreno zahvaliti na sudjelovanju u istraživanju o ispitivanju stajališta i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata i suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci, koje će nam omogućiti dublje razumijevanje konteksta informacijske pismenosti u području prava. Ujedno Vas molimo da pregledate dostavljene transkripte i provjerite podatke te ih eventualno nadopunite ako smatrate da je potrebno te se izjasnite želite dobiti krajnje rezultate provedenog istraživanja.

S poštovanjem, Dejana Golenko

Prilog 10. Transkripti intervjuja provedenih sa sveučilišnim nastavnicima (dostupni uz rad na CD-ROM-u)

Prilog 11. Transkripti intervjuja provedenih s knjižničarima (dostupni uz rad na CD-ROM-u)

Prilog 12. Popis slika

Slika 1. Stadiji razvoja pristupa informacijskom opismenjavanju (str. 31)

Slika 2. Modeli informacijske pismenosti s obzirom na stupanj uključenosti u kurikulum (str. 48)

Slika 3. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava (str. 262)

Prilog 13. Popis tablica

Tablica 1. Prikaz izvora analize sadržaja (str. 109)

Tablica 2. Zastupljenost nastavnog osoblja prema godinama studija na kojima predaju obuhvaćenog istraživanjem na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci (str. 118)

Tablica 3. Zastupljenost nastavnog osoblja prema dobi ispitanika obuhvaćenog istraživanjem na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci (str. 119)

Tablica 4. Zastupljenost nastavnog osoblja prema zvanjima u visokoškolskom sustavu obuhvaćenog istraživanjem na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci (str. 119)

Tablica 5. Zastupljenost knjižničara obuhvaćenih istraživanjem na pravnim fakultetima u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci (str. 125)

Tablica 6. Ishodi učenja za kolegij (opće i specifične kompetencije studenata) (str. 152)

Tablica 7. Obveze studenata (str. 152)

Tablica 8. Vrste izvođenja nastave (str. 153)

Tablica 9. Ocjenjivanje i vrednovanje studenata tijekom nastave i na završnom ispitu (str. 154)

Tablica 10. Popisi literature (str. 154)

Tablica 11. Kategorije rezultata intervjua s nastavnim osobljem (str. 157)

Tablica 12. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacije (str. 158)

Tablica 13. Mišljenje nastavnog osoblja o pojmu informacijske pismenosti (str. 160)

Tablica 14. Tumačenje nastavnog osoblja pojma informacijske vještine (str. 163)

Tablica 15. Korištenje informacijske tehnologije i informacijskih resursa (str. 167)

Tablica 16. Informacijski proces (str. 169)

Tablica 17. Informacijska kontrola (str. 172)

Tablica 18. Konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja (str. 176)

Tablica 19. Proširivanje znanja (str. 179)

Tablica 20. Mudrost (str. 181)

Tablica 21. Opis obrazovnog okruženja u onim segmentima koji su povezani s informacijskom pismošću (str. 183)

Tablica 22. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata (str. 186)

Tablica 23. Mišljenje nastavnog osoblja o informacijskim vještinama studenata u području prava (str. 190)

Tablica 24. Potrebne informacijske vještine studenata u području prava (str. 193)

Tablica 25. Prijedlog programa informacijskog opismenjavanja i uloga knjižnice (str. 200)

Tablica 26. Grupiranje rezultata intervjua s knjižničarima (str. 205)

Tablica 27. Mišljenja knjižničara o informacijskim vještinama i potrebama studenta, posebice u razvijanju informacijskih vještina studenata u području prava (str. 207)

Tablica 28. Iskustva knjižničara u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima (str. 210)

Tablica 29. Mišljenja knjižničara o informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima (str. 214)

Tablica 30. Iskustva knjižničara vezana uz suradnju s nastavnim osobljem u informacijskom opismenjavanju studenata na pravnim fakultetima (str. 216)

Tablica 31. Mišljenje knjižničara o suradnji s nastavnim osobljem vezano uz programe informacijskog opismenjavanja (str. 218)

Tablica 32. Mišljenje knjižničara o potrebnim znanjima i vještinama knjižničara (str. 223)

Prilog 14. Popis kratica

AASL - American Association of School Librarians (Američko udruženje školskih knjižnica)

ACRL - Association of College and Research Libraries (Američko udruženje visokoškolskih knjižnica)

ANZIL – American and New Zealand standard for information literacy (Američki i novozelandski standard informacijskog opismenjavanja)

ICT - Information and Communications Technology (Informacijska i komunikacijska tehnologija)

SCONUL - Society of College, National and University Libraries

SEAL - Southeast Europe Association of Law and Related Libraries (Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka jugoistočne Evrope)

Sažetak

Koncept informacijske pismenosti u području prava u Republici Hrvatskoj neistraženo je područje. S obzirom na neistraženost fenomena informacijske pismenosti u području prava u Republici Hrvatskoj, cilj je rada na temelju istraživanja strateških dokumenta i kurikuluma institucije i stajališta nastavnog osoblja prema konceptu informacijske pismenosti i njihovog stajališta o informacijskim vještinama studenata posebice u području prava, kao i stavova i iskustva knjižničara vezana uz informacijsko opismenjavanje studenata kroz suradnju s nastavnim osobljem na pravnim fakultetima u Republici Hrvatskoj, potaknuti raspravu o važnosti informacijske pismenosti u području prava te predložiti prikladan model informacijskog opismenjavanja u području studija prava koji će otvoriti put daljnjim istraživanjima i razvoju programa informacijskog opismenjavanja u praksi.

Svrha je istraživanja razvoj modela koji će proširiti teorijske spoznaje i unaprijediti proučavanje i poučavanje informacijske pismenosti u području prava. S obzirom na dobivene rezultate istraživanja uočava se da pri izboru primjerenog tipa informacijskog opismenjavanja moraju uzeti u obzir specifičnosti pravne discipline. Kod studenata prava potrebno je istodobno razvijati generičke vještine informacijske pismenosti i kontekstualne specifične vještine informacijske pismenosti u području prava. Kako intrakurikularni pristup informacijskoj pismenosti omogućava uključivanje informacijske pismenosti u kurikulum institucije i ishode učenja zaključuje se da bi navedeni pristup bio najprimjereniji.

Budući da ne postoje formalni programi informacijskog opismenjavanja u području prava u Republici Hrvatskoj, predloženi model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava može poslužiti kao teorijski okvir za implementaciju informacijske pismenosti i na druge pravne i srodne visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj, ali i šire, posebice u polju društvenih i humanističkih znanosti.

Na praktičnoj razini predloženi model može poslužiti kao okvir za izradu formalnih programa informacijskog opismenjavanja u praksi knjižnica pravnih fakulteta, kao i u unaprjeđivanju prakse u knjižnicama sa sličnim iskustvom i u drugim zemljama.

Ključne riječi: programi informacijskog opismenjavanja; područje prava; model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti, visokoškolske knjižnice

Summary

Research on concept of information literacy in the field of law is non-existent in the Republic of Croatia. This is the reason why it is necessary to investigate representation of the concept of information literacy in strategic documents and institution's curricula, as well as attitudes of teaching staff regarding the information literacy concept and information skills of students, especially in the field of law, as well as attitudes and experiences of librarians related to information literacy programmes of students through collaboration with faculty staff at law faculties in the Republic of Croatia, and to encourage discussion of the importance of the concept of information literacy in the field of law and propose a suitable model of information literacy in the field of law that will open the way for further research and the developing the information literacy programme in practice.

The aim of this research is to develop a model that will enhance the teaching of information literacy in the field of law. Given the obtained results of the research it can be concluded that the choice of an adequate model of information literacy in the field of law must take into account the specifics of legal discipline. Students need to develop generic skills of information literacy as well as contextual specific skills of information literacy in the field of law. An Intracurricular Approach of Information Literacy enables the inclusion of information literacy concept in the curriculum of institutions and its learning outcomes, and thus is proposed as the most appropriate.

Since there are no programmes of information literacy in the field of law on a formal level within academic institutions, the proposed model can serve as a theoretical framework for the implementation of the concept of information literacy in other academic libraries in Croatia, especially in the field of social sciences and humanities.

On a practical level, the proposed model can serve as a theoretical framework for creating formal programmes of information literacy in law libraries' practice, as well as for improving practice in libraries with similar experience in other countries.

Keywords: Information Literacy programmes; Field of Law; Intracurricular Model of Information Literacy approach, Academic Library

Životopis

Dejana Golenko rođena je 25. travnja 1976. u Virovitici. Studij hrvatskoga jezika i književnosti završila je na Pedagoškom fakultetu (danas: Filozofskom) u Osijeku 1999. Izvanredni studij knjižničarstva završila je na Pedagoškom fakultetu u Osijeku 2002.

Od 2009. polaznica je Poslijediplomskog i sveučilišnog doktorskog studija Društvo znanja i prijenos informacija na Sveučilištu u Zadru, Odjel za knjižničarstvo (tema: *Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava*, mentorica dr. sc. Polona Vilar i komentorica dr. sc. Ivanka Stričević).

Radila je u Osnovnoj školi Marija i Lina u Umagu kao nastavnica hrvatskoga jezika i dipl. knjižničarka do 2003. Od 2003. zaposlila se na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci kao voditeljica knjižnice, gdje i danas radi.

Godine 2007. dobila je stipendiju T.M.C. Asser Instituta u Hagu i završila program za informacijskog stručnjaka za pravne informacije u području Europske unije. Godine 2013. stekla je zvanje više knjižničarke.

Godine 2010. godine dobila je nagradu 'Eva Verona' koja se dodjeljuje mladim knjižničarima, članovima Hrvatskoga knjižničarskog društva.

Od 2012. godine predavačica je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci - Studij Hrvatski jezik i književnost (diplomski jednopredmetni studij – knjižničarski smjer) .

Od 2014. godine voditeljica je Europskog dokumentacijskog centra kao dijela informacijske mreže *Europe Direct* u državama članicama Europske unije pri Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci.

Održala je više predavanja na stručnim knjižničarskim skupovima. Autorica je nekoliko znanstvenih i stručnih radova čiji sadržaj upućuje da je područje njezinog interesa informacijska pismenosti na visokoškolskoj razini, kao i istraživanje programa informacijskog opismenjavanja studenata u području prava. Bila je predsjednica Knjižničarskog društva Rijeka 2008./2010. te je članica komisija i radnih grupa pri Hrvatskom knjižničarskom društvu.